IOSEPHI NERII I. C.

ANALECTORVM

LIBER SECVNDVS:

In quo

& IVRIS AVCTORES explicantur,

& antiqui mores tam ſacri, quam profani,

CENSVRAE, & CRITICA quædam

admiſcentur.

IN AVGVSTA PERVSIA,

Typis, & Impenſis Marci Naccarini Bibliopolæ.

Anno M. DC. XIX.

Superiorum permiſſu.

Digitized by Google

Digitized by Google

AD LECTOREM.

QVVM primum hoc Opus informari cœpit, propter loci conditionem, ſuſpicio mihi de exitu obrepſit. ſubverebar enim, ne re aliquatenus productâ, Operæ, quamquam aliud pollicerentur, abſterrerentur, & eum jactura vexato diu mihi ceßandum eßet. Plane divinavi. Nam ut græca attigimus, meâ, & meorum manu characteres diſponere oportuit: mox, inſtructo Typographeo, Operæ ipſæ inſtruendæ fuere. Homines enim harum rerum ignari plus mihi polliciti fuerant, quam præſtare poſſent: poſtquam ad rem ipſam ventum eſt, ἐν πίθῳ τὴν κεραμείαν, ut dici ſolet. Animum tamen non deſpondi, nactus hominem diſcendi avidum, & induſtrium. Durius mihi viſum eſt, quod Typographi verba dantes, & lucellis inhiantes, nimirum Theſes, & alia hujuſmodi Opuſcula ſubinde cudentes, me exſpectatione torquebant. quam ego moleſtiam, homo tolerandi neſcius, devorare non poteram. Mihi prela mancipata fuiße dicebam, hominum fidem implorabam. fruſtra. a ſub-iratis, aut abalienatis animis duriora ſemper impendebant. quid facerem? hoc ipſe mihi intriveram, mihi exedundum fuit. Sed vetus verbum eſt, πόνος πόνῳ πόνον φέρει: & πόνοι πρόγονοι πόνων. intra paucos dies penuriâ characteris ad ſummam deſperationem adactus, Typographiæ tantum-non ſalutem dixeram. Fortiter tamen id quoque ferre decrevi: Opus, quod

adornaveram, in fruſtra ſecare, invertere, immutare, interpolare adortus, neſcio quo commento ſuccenturiata, vel ſuccedanea quadam elementa inverſa, aut detruncata in eorum vicem, qua deſiderabantur, ſubmiſi, quadam etiam incidenda curavi, licet plus eſſet in manûs-pretio, quam in re: certus non dare manus, & obſtinans animo, re omnino infectâ non recedere. Per has difficultates Libro primo utcumque abſoluto, hunc alterum, ut vides Lector, adjeci, & ad umbilicum perduxi. Opus vero cum jam affectum pervolutare cœpi, vix recognovi: tanta ex illo artificio metamorphoſis apparuit. Tertium quoque Librum a principio adnectere deſtinaveram. Sed dum rationem cum tempore ponebam (illud enim magis fidum expertus, pacta-conventa ſervaturum eſſe ſperabam) quaſi Elephantis partum exſpectandum eſſe videbam. Nam nunc intelligo, aberraſſe me, cum Typos mihi mancipatos eſſe contendebam: & homines ponendi callidiſſimos ſimplicitatem meam ſuboluiſſe, qui retro potius me typis mancipatum eſſe cognoſcebant. Itaque me ipſum ab injuria aſſerere, & captatorum manus evadere decrevi. quod ut mihi contingeret, vix mei ipſius rationem aliquam habui. interim precibus, interim querellis urgebam, exorabam, fremebam, in varias formas, veluti Proteus, vertebar. Denique en opus ſapius de paxillo ſuſpenſum, interpolatumque. Vides, Lector, merum exceſſum typographicum, quem illi nimirum ſubſecivis horis, ne perirent, adſignarant: ut qualecumque lucrum vix ſentientibus, aut velut aliud

agentibus,

agentibus accederet. Ita demum feſſus & fractus
ad calcem perveni , ſolutus labore tam ſinuoſo ,
tam inamœno . Hoc interim nomine me pluri-
mum illis debere profiteor , quod doctior, & in-
ſtructior ab Officina receſſi, ut typi-conſultus olim
mihi, & alijs melius conſulere poſſim : ſi modo ma-
lum iſtud inevitabile non eſt . Quis enim conſi-
lium hoc probet, ut illos irritet, quorum operâ in-
digeat ? quin potius ex infeſtis placatos nobis, mo-
deratoſque reddere nitemur : quin potius demere-
ri oportet homines ceteroqui Muſis amicos , quo-
rum artificio nituntur Artes , nituntur litteræ.
Et ego ſane imprudens ingrati animi notam in-
curram , ſi tempori beneficium accepto-ferre ma-
luero . Quid ? Hoc avo tribuam , aut tempori ,
quod noſtra potius exedere , & vim hoſtilem in
res humanas exercere novimus ? Quin igitur aut
morbum , aut acerba funera , aut mala venena
laudamus? Nam minora ex his mala proveniunt,
cum vitam quidem adimant, ſed vitam morti ob-
noxiam , nec diu manſuram . exigeret brevi na-
tura quam tempeſtivius aliquando adimunt iſta.
Tempus vero immortalitatem adimit , & fœtus
perdit animi, qui eſt immortalis . Itaque recan-
temus . Quot enim Scriptores a ſtirpe amiſimus ,
non amiſſuri ſi contra temporis vim ſtetiſſet Typo-
graphia ? Quantum etiam impenſarum compen-
di-fecimus inventâ Typographiâ ? Quantum tem-
poris in deſcribendo terebant homines, quot Anti-
quarij , quot Librarij, ſeu Libelliones alendi fue-
rant ante natam Typographiam ? Quanto angu-
ſtius doctorũ Virorum fama regnabat antiquam

Typographia σωρηδὸν, (*dicam auſpicatiori voce*) κρουνηδὸν, *aut* ποταμηδὸν *per Orbem terrarum* πηγάζουσα *exundaret*, *&* *immenſam voluminum vim ad exteras gentes intra breve temporis ſpatium a prælo tranſmitteret*, *& transfunderet? Præclarum ſane ingenij humani* μηχάνημα, *quo Veteres confidenter provocare poſſimus. Sed hæ laudes Typographiæ ſunt*, *dicet aliquis*, *non Typographorum. Quaſi vero non laudet artificem qui artificium commendat*, *aut fuſiones*, *& ſarcinatores rem typographicam inſtruant. Niſi quis exigit etiam a me*, *ut quæ ad Typographicam gnaviter exercendã pertineant,gnarus jam nimirum illius artificij,recenſeam. Age igitur,ſcito meum Typographum ſtrenuum fuiſſe*, *non dormitorem*, *non bambalionem aliquem,qui dies,noctesque ſtertere ſoleat. Si vis eicona,veniat in partem laboris, & operis non rhyparographus, ſed Zeuxis,vel Apelles aliquis. Corpus,& vultum ſucci plenum,ſedulum juvenem mihi fingat, qui ad thecam typographicam ſedens*, *hinc-inde apiũ more,ſed rapidiſſimâ dexterâ,modo rude ad diſtinctionem operis ſui*, *modo effigiatum æs delibet: qui duplici ligneo retinaculo partim ſtanti*, *partim tranſverſo*, *ac præciſo affixum chirographum ſubinde reſpectet*, *ſiniſtrâ vero cavum*, *& ligneum itidem receptaculum affabre ſtringat, quod are idemtidem pulſet*, *mox ferreâ laminâ coaleſcentes jam typos artificioſe diſpoſitis digitis in ampla tabula altrinſecus admotis plumbeis fulcimẽtis diſponat,qui palmâ etiam eminentes retundat*, *ad æquum redigat, trudat,impingat. Nec mihi ſericeam,aut peregri-*

nam

nam veſtem comminiſcatur, non operoſæ ſtructuræ indumentum, ſed parabile, & ſimplex. Typographus meus frugi eſt. διφθέραν potius, vel ὑποδίφθερον hominem mihi fingat, ut gliſcente in dies, hærenteque pellibus ex atramento librario illuvie, nec facile deteratur, & ſonorum veſtimentum, cute factâ, velut tympanum, reddatur. Oris ingenium placidum ſit: quod tamen, ſi fieri poſſit, duplex appareat, veluti Paſſonis tabula quæpiam, vel quæ diverſâ parte reſpicienti, mirabili argumento diverſa referat. Humanis, doctiſque humanâ, ſerenâque fronte hoſtimentum rependat: protervos, & feſtinantes, elato ſupercilio torvum intueatur, ac Titanicum in morem, naſumque totum in eos expandat: flexu corporis univerſi iratum, implacabilem ſpiret, quaſi non antea flecti poſſit, quam ſupplices adventores illos tumidos, & nimis properantes, ſupinis, non vacuis tamen manibus ad ſe redire coëgerit. Artifex denique in æquo exſtantia oſtendat, in confracto ſolida. Nec diſſimilem admodum mei prali Magiſtrum fingere oportet: niſi quod lacertoſum, & amplioris ſtaturæ hominem membranas forcipe diligenter alicubi reſectas amolientem, & omnia explorantem vidi: ne forte illæ papyris imponerent, & machina in partibus fruſtra recurreret. Sic induſtriam ſuam ſatis mihi probavit. Ceterum, quod liquor ater undique ſcateat, ab illo artificio mihi cavendum duxi, nec propius acceſſi. Ab eo tu quoque, ſi meo conſilio uteris, bone Lector, abſtinebis. Have.

IOSEPHI NERII I. C.
ANALECTORVM
Liber Secundus.

Auctores in l. 2. de orig. jur. & in l. 1. de aq. & aq. pl. arc. Emendatus Apulejus. Explicatus Livius: itemque Vellejus. Caput I.

QVAE vir doctus omiſerat in Commentario ad Pomponium, non erat cur alicubi adjecta vellet. Nam ſemel, & iterum ſugillatâ fide de Flor.Pandectarum, *Auctoris* notionem adhuc nobis forte inexplicatam reliquit. Igitur facturum me pretium operæ opinor, ſi oſtendero, quid Archetypi lectione ſignificari putem. *Auctorem* non ſemper eſſe crediderim Inventorem, & Conditorem principem, ſed illum etiam, qui Dogmata ab illo accepta meliora reddat, augendo nimirum ratione, oratione, ordine. Nam Principes familiarum ferme rudia quædam poſteris, & ſucceſſoribus tradidere, ut ipſi Auditores, poſtquam ad ſummam perfectionis manum illa perduxerint, non immerito *Auctores* dici debeant, ſicuti & vocis etymon deſignat. Quin libri Scriptorem, *Au-*

ctorem vix latine dici, nec ſtante Republica dictum fuiſſe, traditum eſt. Illud ipſum certe indicabat, & veluti digito oſtendebat Pomponius in l. 2. §. poſt originem, D. de orig. jur. *Poſt hoc dein de Auctorum ſucceſſione dicemus: quod conſtare non poteſt jus, niſi ſit aliquis Iuris-peritus, per quem poſſit cottidie in melius produci.* Eodem modo *Servij Auctores* accipiendi ſunt in l. 1. §. ſed apud Servij, D. de aq. & aq. pl. arc. Et probari poteſt. nam idem ex Labeone, & Nerva relatum eſt in l. 2. §. 28. D. ne quid in loc. pub. Labeo vero à Servio profeciſſe dicitur, d. l. 2. §. 44. de orig. jur. Chariſius lib. 1. *Auctor ſiquidem propterea dicitur, quod augeret, & generaret: & Auctricem dicemus, quod pariter augere poſſit. cum vero ad auctoritatem referatur; pro communi accipiendum.* Similia me legiſſe memini apud alios, & præſertim apud Servium. Ad hos *Auctores* pertinent *Succeſſiones*, ſeu *διαδοχαὶ*, quarum frequens mentio apud Laërtium, & alios. Ita Socraticæ Sectæ *Auctor* Plato dici poteſt, ſed & aliarum familiarum, cum is unum ex omnibus, & quaſi proprij partûs corpus effecerit. Apuleji verba, *de Dogm. Plat.* *Et cum Principes harum Familiarum impolitas ſententias, & incohoatas Auditoribus tradidiſſent, eas hic cum ratione limando, tum etiam ad orationis anguſtæ honeſtiſſimam ſpeciem deducendo, perfectas, atque etiam admirabiles fecit.* Altero quoque ejuſdem libelli loco Madaurenſis *Auctorem* graphice expreſſit. Sed quia verba qua ab interpunctione, qua a ſcriptura, male-ſana,

male-ſana, varie poſtea corrupta, & interpolata fuere, adſcribam integrum locum expreſſum ex antiquiſſimis membranis. *Verum, cum ſe Socrati dediſſet, non ſolum ingenio, atque doctrinâ ceteros Socraticos vicit, verum etiam labore, atque elegantiâ illuſtravit Sapientiam ab eo ſibi traditam. Labore, quo aſſerere eam niſus eſt: Elegantiâ, per quam venuſtate, & majeſtate verborum ei plurimum adhibuit dignitatis.* Corrupte in editis, *elegantiâ illuſtravit. Sapientiam ab eo ſibi traditam labore quoque aſſerere niſus eſt: & eleganti, perque venuſtâ maieſtate verborum.* Quæ partim olim etiam corrupte legebantur, partim recentiorum Criticorum licentia inter-verterat: quaſi vero Plato labore, & elegantiâ Socraticos ceteros, & non Socraticam potius Sapientiam illuſtraverit. Equidem prioribus reſpondent Laërtij verba: δοκεῖ δέ μοι Πλάτων ἀκριβώσας τὸ εἶδος, καὶ τὰ πρωτεῖα δικαίως ἂν ὥσπερ τοῦ καλοῦ, οὕτω καὶ τῆς εὑρέσεως ἀποφέρεσθαι. Dixit Laërtius τὸ εἶδος, quod Apul. *impolitum, & incboatum*: ſpeciem nimirum rudem. Dixit τὸ καλὸν, quod Apul. *elegantiam*. Varie vero inter ſe diſtant *imitatores, aſſeclæ, ſectatores, ſucceſſores, familiares*: ut & γνώριμοι apud Græcos, & συγγενόμενοι, & ἑταῖροι, & ζηλωταί: quo nomine cenſetur Elias, cenſentur alij: Nicephor. lib. 3. c. 1. & lib. 8. c. 39. Γνώριμος, *familiaris* a Laërtio dicitur: ut ἑταῖρος Leucippi dicitur Democritus ab Ariſtotele. Apud Suid. in Pythagora: καὶ οἱ μὲν τῷ Πυθαγόρᾳ συγγενόμενοι ἐκαλοῦντο Πυθαγορικοί· οἱ δὲ τούτων μαθηταὶ, Πυθαγόρειοι· οἱ δὲ ἄλλως ἔξωθεν ζηλωταὶ,

Πυθαγοριϛαί. *Sane Pythagoræ familiares, Pythagorici appellabantur: horum vero diſcipuli, Pythagoræi: alij vero extra-ordinem æmulantes, Pythagoriſtæ.* Itaque Pythagorici, ſeu τὸ Πυθαγόρειον ἐπιγραφόμενοι, dicuntur τῷ Πυθαγόρᾳ συγγινόμενοι. Gemina verba ex Ariſtide excerpſit Photius in Bibliotheca. Latini ζηλωτὰς exprimunt *æmulandi* verbo. Tacit. Annali VI. *quippe ſapientiſſimos veterum, quique ſectam eorum æmulantur, diverſos reperies.* Apul. in Apol. 1. *ex lectione, & æmulatione Ariſtotelis.* Nam cum ipſe Platonicus fuerit; ἔξωθεν ζηλωτὴς Ariſtotelis dicitur. Familiarum vero Principes, *majores* dicuntur, ideſt parentes. Ita *majorem* dixit Socratem Apul. Florid. lib. 1. Lucian.in Hermotimo: καὶ τῶν ὑμετέρων προγόνων τῦ Χρυσίππυ, καὶ Ζήνωνος. Sed, ut ad vocem *Auctoris* redeam, manifeſto ab Inventore diſtinguit Livius lib. 2. ad auctoritatem, ut puto, hanc vocem referens: *Sed ut inventor legis Volero, ſic Lectorius Collega ejus, auctor tum recentior, tum acrior erat.* Nannij nænias, aut Buslidianos Codices non audio. Neque ſecius Vlpianum acceperim in l.4.de evict.cum *ſecundum auctorem* vulgo dici ait eum, quem βεβαιωτὴν, ſeu *confirmatorem* appellatum fuiſſe legimus in IV.Novell. Gloſſæ vett.ad teſtes, ad ſcribas,& miniſteria hãc vocẽ trahunt: *Auctor,* Μάρτυς. Συγγραφεύς. Ὑπηρέτης. Priores, ac retriores, itidem *Auctores* dici video. Spartian.in Hadrian. *ipſe quoque inter manipulares vitam militarem magiſtrans, cibis etiam caſtrenſibus in propatulo libenter utens, hoc eſt larido, caſeo, & poſca,*

exemplo Scipionis Aemiliani, & Metelli, & auctoris ſui Trajani. Rufus Feſtus in Breviar. ad Valentin. *Nunc Eoas partes, totumque Orientem, ac poſitas ſub vicino Sole Provincias, qui auctores ſceptris tuis paraverunt, explicabo.* Nec magis feliciter ævi noſtri Critici, vocis hujus vim adſecuti ſunt apud Vellejum lib. 1. c. 13. Velleij verba ſunt: *Quippe Scipio tam elegans liberalium ſtudiorum, omniſque doctrinæ & auctor, & admirator fuit, ut Polybium, Panætiumque præcellentes ingenio viros, domi, militiaque ſecum habuerit.* Quæ varie corrigere, & mutare tentant: fruſtra.

Ius civile. CCC.um *fori præſcriptio. Emendata Theodoſianæ Conſtitutiones.* Cap. II.

IVs civitatis, *jus civile* dicitur, non modo quod civitas conſtituit, ſed quod etiam eidem debetur, aut quod ad rem civitatis pertinet. Sic accipitur in Novella prima Theodoſ. & Valentin. tit. 28. *de locis Reipublicæ quoquomodo poſſeſſis, civitatibus reſtituendis.* In verbis perſpicuum eſt mendum. *Nec non etiam tabernæ, quæ ad jus civile pertinent, & a quibuſdam quolibet modo intra triginta annos ab hinc vero numerandos, detenta ſunt.* nam quis non videt, reſcribendum eſſe, *ab hinc retro numerandos?* *ἐκ τῶν ὀπίσω*. exacti temporis nota. *retro-Principes*, & ſimilia in Conſtitutionibus paſſim. ſed & in Pandectis. *retro-recurrere* in l. 16. ſi fundus, §. 1. de pignor. l. 16. retro, de capt. l. 44. ſervum filij, §. 1. de legat. 1. l. 7. de offic.

Proc. Quidam ex l. 5. omnes judices, C. de delator. lib. 10. referunt, *retro juris ordine.* ſed ibi profecto legimus, *recto juris ordine.* At eadem illa verba, *retro numerandi*, vide quomodo accipiantur & in l. 3. de privileg. Scholar. C. lib. XII. & alibi. Sed & in Novella prima tit. 1. *de patrimonialibus rei dominicæ, & limotrophis fundis ad Orientem poſitis*, verba illa corrupta manent: *reddet noſtra majeſtas gratam poſſeſſoribus novitatem, ut petitionis ſuæ ante formidinem, cui Roma deſunt penates, ſecurus vomerem, ſecurus falcem poſſeſſor exerceat, quod paravit, relicturus heredi.* Nam qui corrigere tentant, *petitionis ceſſante formidine*, fruſtra ſunt. ſcripſerant Imperatores, *petitionis vacante formidine.* obvia apud Principes noſtros, alioſque ſcriptores, illa loquendi ratio. Sunt & corrupta quædam in Novell. 4. tit. 14. *de amota militantibus fori præſcriptione.* verba conſtitutionis: *in cognitionibus cum autem futuris, omnes ex jure venientes aſſertiones patribus inlibatas ſervari ſancimus.* forte ſcriptum fuit, *in cognitionibus ccc.*^m hic numerus eſt eorum, qui fori præſcriptionem habent, ut Novella docet.

De Actionibus. Priſcum eſſe quod dicitur, Obligatio mater actionis. Cap. III.

OMNES dicimus, *Actionem eſſe jus perſequendi in judicio quod ſibi debetur.* Græci quoque, ἡ δικαστικὴ vertunt. At Florentini libri Scripturæ in

in l. 51. de obl. & act. ita Celſi verba refert: ***Nihil aliud eſt actio, quam jus, quod ſibi debeatur, judicio perſequendi.*** Id aures magis tenere videtur. Græcos vero illud maluiſſe non eſt mirum, cum & verbo τοῦ ἀπαιτεῖν uſi ſint, non τοῦ διώκειν: & forte minus a te, cum petitio in rem, perſecutio in perſonam quoque inferatur, l. 25. actionum genera, l. 28. actio in perſonam, D. eod. Niſi dicamus, Græcos ita realem quoque deſignare voluiſſe, ne ad perſonalem tantum, definitionem retuliſſe viderentur: quæ Latinorum quorumdam ſententia fuit. Difficile ſiquidem videtur, quod actionis cauſſa id, quod debetur, eſſe dicitur. Hoc pacto perſonales tantum actiones hac oratione contineri videbuntur, cum deberi proprie dicatur id, quod ex contractu, vel quaſi, ex maleficio, vel quaſi debeatur, l. 10. l. 11. de V. S. Hæc res Interpretes omnes diu torſit. nec te facile expedias, niſi καταχρηστικῶς debiti vocem acceperis, l. 76. ſi ſtipulatus, §. 1. l. 115. ita ſtipulatus, in fin. de verb. obl. §. ſi judicio, de except. l. 178. pecuniæ, §. actionis, & §. hoc verbum, Debuit, D. de V. S. Præcipua tamen actionis cauſſa obligatio eſt, quam titulus quoque de obligat. & act. præ-ſe-fert. Nam fruſtra ſunt complures ex noſtris Interpretibus dum ex eo titulo ὕστερον πρότερον captant: inter quos Iaſon, qui Anteſignanus in eo titulo a Pragmaticis præſertim dicitur. In Flor. libro ita conceptum video: *De obligation. & action.* non contra. Hinc tritum illud apud noſtros, ***Obligationem eſſe matrem actionum.*** Sic etiam Actionis originatio-

nem, & definitionem inter ſe apta percipiemus. Paraphraſtes enim in princip. tit. de Action. ſcribit: ὤρλωται δὲ ἀγωγαὶ παρὰ τὸ ἄγειν τοὺς ἀγνώμονας ἐπὶ τὸ δικαστήριον: *dictæ ſunt actiones, quod perfidos in jus agamus*. Ex arte quoque probari poteſt, ſi damus, obligationem parere actionem, l. 42. licet, ſ. ea obligatio, de procur. Nam obligationes, gentium jure olim ex fide conſtitiſſe, docet Paull. in l. 84. cum amplius, de reg. jur. *Is*, inquit, *naturâ debet, quem jure gentium dare oportet, cujus fidem ſecuti ſumus*. In quibus verbis & obligationes, & per has actionum veſtigia ſub-odorari licet: quæ pertineant etiam ad illud Interpretum Zetema, *An actio juris gentium ſit*: de quo dividiæ inter noſtros. ſed relinquamus id ſub judice, & viam noſtram ire pergamus. Sic & in l.9.eamdem, de duob. reis, & apud Vlpian. in l.1. de reb. cred. *Omnes enim contractus, quos alienam fidem ſecuti inſtituimus, complectitur: Nam, ut lib.1. quaſtionum Celſus ait, credendi generalis appellatio eſt. ideo ſub hoc titulo Prætor & de commodato, & de pignore edixit. Nam cuicumque rei adſentiamur, alienam fidem ſecuti, mox recepturi quid ex hoc contractu, credere dicimur*. Senec. de benef. lib. 3. c. 15. *Cogere fidem, quam ſpectare malunt*. Dixit *cogere*, quia *Debitor eſt, a quo invito exigi poteſt*, ait I.Conſultus in l.108. de V.S. adſcribam appoſita verba Senecæ fuſius. *Vtinam quidem perſuadere poſſemus, ut pecunias creditas tantum a volentibus acciperent! utinam nulla ſtipulatio emptorem venditori obligaret, nec pacta*

conventaque

conventaque impreſſis ſignis cuſtodirentur; fides potius illa ſervaret, & æquum colens animus! Sed neceſſaria optimis prætulerunt, & cogere fidem, quam ſpectare malunt. Adbibentur ab utraque parte teſtes. Ille per tabulas plurium nomina, interpoſitis parariis, facit. ille non eſt interrogatione contentus, niſi rem manu ſuâ tenuit. o turpem humani generis fraudis, ac nequitiæ publicæ confeſſionem! annulis noſtris pluſquã animis creditur. Quæ omnia eleganter ſane declarant complura, quæ ad pacta-conventa, ad ſtipulationes, ad cavendi morem pertineant. Hinc apud noſtros ſequitur titulus de jure-jur. nempe jus-jurandum, ad fidei confirmationem pertinet. & ab ea mente, ut puto, in titulo Codicis illa juncta fuere, *de reb. cred. & jure-jur.* I. Conſulti tamen nullam hujus rei mentionem fecerunt, ſed ad remedium tãtummodo litium expediendarum retulerunt, l. 1. cod. Quod autem vulgus Interpretum jactat, *Obligationem eſſe matrem actionum*, quidam explodunt; cum & obligatio quandoque ſine actione pendere poſſit, contra naturam eorum, quæ [illegible] dicantur, l. 4. l. 9. de tut. & rat. diſtr. l. 4. rem pupilli ſalv. for. Hæc de ſuggeſtu Stentoreâ voce clamant, & alia complura. Pax! nam eam loquendi rationem antiquiſſimam eſſe oſtendere poſſumus. Complura ego credo per manus tradita, ſcholaſtico pulveri hæſiſſe. id mihi dicit Theophil. init. tit. XIV. de obl. lib. 3. πῶς οὖν τὰς ἀγωγὰς καταλείψαντες ἐτράπημεν ἐπὶ τὰς ἐνοχάς; ἀλλ' ἐκ ἐκτὸς ἀπολογίας ἡ τάξις αὕτη. ὁ γὰρ περὶ ἐνοχῶν διαλεγόμενος, ὁ ῥῆμα καὶ περὶ ἀγωγῶν διαλέγεται

λέγεται· μητέρες γὰρ τῶν ἀγωγῶν αἱ ἐνοχαί. ideſt. *Quo igitur pacto ab actionibus divertentes, ad obligationes deflexımus? ſed hic ordo defendi poteſt. Nam qui de obligationibus diſſerit, ſenſim de actionibus quoque diſſerit: ſiquidem matres actionum ſunt obligationes.* Nec eo tantum loco hanc loquendi rationem uſurpat, verum etiam lib. 3. tit. XX. §. 8. διάθεσιν, ſeu animi affectionem dixit eſſe matrem τῶν συναλλαγμάτων, ſeu contractuum. Cum vero ex contractu conſequantur, & oriantur obligationes, & præcipue quæ aut re, aut verbis, aut conſenſu, aut litteris contrahi dicuntur, §. 2. de obligat. verbis Theophili rem hanc in univerſum ſic explicabimus: μητὴρ μὲν τῶν συναλλαγμάτων ἡ διάθεσις· ἐκ τῶν συναλλαγμάτων δὲ τίκτονται αἱ ἐνοχαί· μητέρες δὲ τῶν ἀγωγῶν αἱ ἐνοχαί. id. *Mater contractuum eſt animi affectio: ex contractibus oriuntur obligationes: obligationes vero ſunt matres actionum.* Itaque veteres juris Interpretes in eo minime ſomniaſſe videntur: ſed qui aſſertores illius Dogmatis vituperat Gomeſius, ipſe potius ſufflaminandus eſt.

De in jus voc. explicata l. 2. præter ſententiam Græcorum, & Latinorum Interpretum. *Cap. IV.*

CVm in jus vocare dicimus, & ad locum, & ad perſonam jus dicentis, & ad rem ipſam referre poſſumus: varie ſi quidem exauditur. Ad locum, quem ita determinamus, *ubicumque Prætor ſalvâ majeſtate Imperij ſui, ſalvoque more majorum*

rum

rum, jus dicere conſtituit. τὸ δικαστήριον. l. pæn. de juſt. & jur. Græci lib. 2. βασιλικ. in Synopſi ſic exprimũt: ὁ τόπος, ἐν ᾧ δικαιοδοτεῖ, σωζομένης τῆς μεγαλειότητος τῆς ἀρχῆς, καὶ τὸ ἔθος τῶν πατέρων. Dicimus etiam *in jus vocare*, id eſt ad eũ vocare, qui jus redditurus ſit, §. fin. de pæn. tem. litig. Præcipue tamen *in jus vocare* dicimus, *juris experiundi cauſſâ vocare*, l. 1. D. de in jus voc. Non omnes tamen, nec ſemper in jus vocare licebat: excipiuntur certi caſus, certæque perſonæ. Non ſemper, ut ſi vadimonium interceſſiſſet: nam qui ſatis-dediſſet, ex his erat, qui neque ſequebantur, neque ducebantur. quæ verba, edicti fuiſſe conſtat ex Gajo in epigraphe l. 48. ſolutum, de V. S. ad id pertinens titulus Pandectarum, *In jus vocati ut eant, aut ſatis-dent*. Ceteroqui *vas* ſponſorem ſignificat in re capitali, *præs* in re familiari. ſed illa ſignificatio confunditur, ut pleraque alia nomina cum quæſtionibus furtorum, cum lance, & licio, & toto jure Faunorum, atque Aboriginum evanuerunt: qualia ſunt, *Proletarij, Aſſidui, Sanates, Vades, Sub-vades, XXV. aſſes, Taliones*, & alia hujuſmodi, ut reſpondit I. Conſultus quidam apud Gellium lib. 16. c. 10. Non omnes: ſi quidem complures perſonæ recenſentur, quas in jus vocare non licet, & inter eas in l. 2. D. de in jus voc. enumerantur ab Vlpiano, *qui propter loci religionem inde ſe movere non poſſunt*. quæſitum eſt a compluribus, qui nam illi fuerint. & puto pretium operæ me facturum, ſi in illius loci ſententia eruenda aliquã operã poſuero. Gloſſator Latinus, & plerique ex noſtris Inter-

pretibus

pretibus ad Monachos illa trahunt, & ad Novell. 79. Verum cum Vlpiani ævo non illæ eſſent Chriſtianiſmi vires, ut legibus inſtituta noſtra ab injuria vindicarentur, quin potius vexarentur, & inauditis ſupplicijs conſtantes Martyres cruciarentur, alterum ex duobus dicendum ſupereſt; aut Vlpianum aliud intellexiſſe, aut Tribonianum ea verba adjeciſſe. quod poſtremum magis placuit quibuſdam non obſcuri nominis noſtræ tempeſtatis I. Conſultis, inter quos Duarenus, qui neque de Veſtalibus Vlpianum intelligi poſſe credidit. Verum ſi dicatur, Romani juris Architectos, Græci nempe Imperij homines, & Conſtantinopolitanæ urbis proceres, ea verba adjeciſſe; tunc ego ipſorum potius Græcorum I. Conſultorum, & ejuſdem novæ Romæ Togatorum expoſitionibus credendum eſſe putarem, quam Latinorum, qui multis poſt-ſæculis, & diverſis longe moribus innutriti, Gloſſemata juris certe non pænitenda nobis reliquere. Igitur Græci Scholiaſtæ ad ea Vlpiani verba, tale Gloſſematium habent: ἐκεῖνοι εἰσιν οἱ τόποι, οἷς τισιν ἑαυτοὺς συγκλείουσιν οἱ λεγόμενοι στυλῖται. id. *qualia loca ſunt, quibus ſe ipſos includunt qui ſtelitæ dicuntur.* Sunt autem *ſtelitæ*, columnarij, nempe qui ſtelas, ſeu columnas aſcendebant, ut ſeorſim degerent, & Deo viverent: quorum frequens mentio apud Hiſtoricos. Auctorem hujus inſtituti Simeonem illum fuiſſe ferunt, quem & *magnum*, & *Stelitem*, ſeu *Columellam* inde appellarunt. Auctores Evagrius, Metaphraſtes, &, ut alij referunt, Glycas in Annalibus. Hujus Simeonis Maudram,

& Columnam

& Columnam accurate deſcripſit, vel ex alijs potius retulit Nicephorus lib.14.c.51. Ab hac Mandra prodijt etiam Daniel Columella, qui Leonis ævo in Anaplo Columnam conſcendit, ut idem Calliſtus refert lib. 15. c. 22. erat autem ἀνάπλους, ideſt *tranſitus*, vel *trajectus*, regio quædam in parte dextra Euxinum pontum navigare incipienti : quo loco Conſtantinus Archangelo Michaëli templum conſtruxit, quod poſtea reſtituit Iuſtinianus, ut ſcribit Procopius. Hos igitur Græca prudentia eſſe credidit quos propter loci relligionem inde ſe movere non poſſe Vlpianus dixit : aut potius ex Ethnicis ad noſtros mores eo modo Græci I. Conſulti traduxere. Sed ſiquis Vlpiani ea verba fuiſſe defendere mallet, & ſimul quid ille per ea voluerit, certius conjectare cuperet, licet res ardua, & aleæ plena videatur, hanc tamen forte rationem inire poſſet. Antiquitus non modo templorum, & ſacrarum rerum, verum etiam relligioſarum, & ſepulcrorum cura quibuſdam demandabatur, qui loco perpetuo addicti inde ſe movere non poterant. De utroque exemplum exſtat in l. 17. & l.18. §. cibaria, D. de cibar. & aliment. legat. ubi Scævola refert, teſtatorem per fideicommiſſum cibaria, & veſtiaria reliquiſſe, & hæc verba adjeciſſe : *Quos libertos meos ubi corpus meum poſitum fuerit, ibi eos morari jubeo, ut per abſentiam filiarum mearum ad ſarcophagum meum memoriam meam quotannis celebrent.* Papinianus etiam in l. 71. Titio centum, §. Titio centum 2. de condit. & dem. tale legatum retulit : *Titio centum*

tum

tum relicta ſunt, ut a monumento meo non diſcedat. ſed & in l.44. Mævia, D.de manum.teſt. Modeſtinus ſcribit: *Mævia decedens ſervis ſuis nomine Sacco* (vel *Succo*, ut eſt in Baſil.) *& Eutychia, & Eirena ſub conditione libertatem reliquit his verbis*: *SACCVS SERVVS MEVS, ET EVTYCHIA, ET EIRENE ANCILLAE MEAE OMNES SVB HAC CONDITIONE LIBERI SVNTO, VT AD MONVMENTVM MEVM ALTERNIS MENSIBVS LVCERNAM ACCENDANT, ET SOLLEMNIA MORTIS PERAGANT. Quæro, cum adſiduo monumento Mævia Saccus, & Eutychia, & Eirene non adſint, an liberi eſſe poſſunt.* De illis igitur Vlpianum ſenſiſſe, fortaſſe dici poteſt, cum in d.l.2. de in jus voc. negavit, in jus vocari poſſe illos, qui propter loci relligionem inde ſe movere non poſſunt. Nam relligioſum locum dicimus, in quem λείψανα illata ſint, l. in tantum, §. relligioſum, de rer.diviſ. Nec mirum, hos in jus vocari non potuiſſe: ſi quidem & alias propter relligionem, veluti ut mortui ſepeliantur, ſtricta ratio inſuper-habetur, ideſt παροpᾶται, ut Græci vertunt in l. 51. §. 1. D. ad l. Aquil. quæ ipſius Iuliani ſententia eſt, itemque Papiniani in l.43.D.de rellig. Olim quidem non modo Pyramides, ſeu Obeliſci, vel Columnæ monumentis ſuperponebantur, ut Iſidorus ſcribit Origin.lib.15.c.x1. & Ariſt. 7. Politic. c. 2. verum etiam caſulis, & ædificijs ſuper-poſitis habitabatur. in ſententia Alfeni Senetionis ſub-Præfecti claſſis primæ Mi-

ſenatium,

ſenarium, quam referunt Collectores antiquitatum: *cum . igitur . Aedificia . ſolo . puro . poſita . deprehenderim . neque . ullo . ſepulchro . ſuperpoſita . vel . conjuncta . appareat . Venditionem . eorum . jure . factam .* In alio item antiquo lapide: *M. AVRELIVS . ROMANVS . ET . ANTISTIA . CHRESIMB . VXOR . EIVS . FECERVNT . SIBI . LIBERTIS . SVIS . POSTERISQVE . EORVM . MONVMENTVM . CVM . AEDIFICIO . SVPERPOSITO .* Macer etiam tale aliquid voluiſſe videtur in l. 37. funeris, §. 1. D. de rellig. Extra cauſſam hanc, neque ſupra, neque infra monumenta jus habitandi fuit, *ne adtactu converſationis humanæ piaculum admittatur*, ut ex Paulli ſententijs auctioribus alij retulerunt. niſi dicamus poſtea id omnino vetitum fuiſſe, l. 12. §. 1. D. eod. Sed de ſepulcralibus nunc hactenus.

De Antimonia multæ famæ inter l. 36 cum in corpus, de acq. rer. dom. & l. 18. ſi ego, de reb. cred. Cap. V.

NEMO non videt, quam ex diametro pugnet Vlpian. in l. 18. ſi ego, de reb. cred. cum Iuliano in l. 36. cum in corpus, de acquir. rer. dom. & quam fruſtra pax tentata ſit adhuc, quam incaſſum varia doctorum virorum ingenia in eo componendo diſcidio laboraverint, rurſus nemo non videt. Ait Vlpian. *Si ego pecuniam tibi, quaſi donaturus dedero, tu quaſi mutuam accipias,*

Iulianus

Iulianus ſcribit, donationem non eſſe. ſed an mutua ſit, videndum. & puto nec mutuam eſſe, magiſque nummos accipientis non fieri, cum aliâ opinione acceperit. quare, ſi eos conſumpſerit, licet condictione teneatur, tamen doli exceptione uti poterit, quia ſecundum voluntatem dantis nummi ſunt conſumpti. Ait Iulianus: *Cum in corpus quidem, quod traditur, conſentiamus, in cauſſis vero diſſentiamus, non animadverto cur inefficax ſit traditio. veluti ſi ego credam me ex teſtamento tibi obligatum eſſe, ut fundum tradam, tu exiſtimes ex ſtipulatu tibi eum deberi. nam &, ſi pecuniam numeratam tibi tradam donandi gratiâ, tu eam quaſi creditam accipias, conſtat proprietatem ad te tranſire, nec impedimento eſſe, quod circa cauſſam dandi, atque accipiendi diſſenſerimus.* Puto conſtituendum eſſe, ambiguitatem in-primis ex Iuliani verbis oriri, cum Iulianus perſpicue ſcribat, proprietatem ad accipientem tranſire: nec aliquâ tergiverſatione utemur. ego certe in Vlpiani ſententia hæreo. is enim in parte Iuliani ſententiam laudat: deinde profert quæ minus inter ſe reſpondere videantur. Dicit, nummos accipientis non fieri, additâ ratione, *cum aliâ opinione acceperit*. quid? nonne potius conſtat, *eâ* opinione accepiſſe, ut nummi ſui fierent? ſane ſic accipit qui mutuos accipit: ne dicamus, in mutuo nõ tranſferri dominium; quod viro docto excidiſſe nollem. ſed de litteris optime meritum, non eſt cur poſt rogum inſultemus. Dices, *aliam opinionem* hîc dici diverſã, quaſi ideo proprietas ad accipientem

non

non tranſierit, quod in cauſſa conſenſum non fuerit. de hoc dicemus poſtea. Nunc ego magis puto I. Conſultum ita ſcripſiſſe: *Sed an mutua ſit, videndum. & puto nec mutuam eſſe magis, quam nummos accipientis non fieri, cum aliâ opinione acceperit.* Hoc vult Vlpianus, quod qui neget, donationem, aut mutuum eſſe, negare pariter videatur, nummos accipientis fieri; quaſi ſi dominium transferri debeat, ex alterutra harum cauſſarum transferri debeat: ſibi tamen potius dicendum videri, quod nec mutua pecunia ſit, quam quod accipientis non fiat. hoc enim caſu dari medium quiddam, ut licet nec donatio, nec mutuum ſit, non tamen dici debeat, accipientis nummos non fieri, ſed potius fieri. Addit rationem, *cum aliâ opinione acceperit.* quæ verba & ad mutuum, & ad dominij translationem referri poſſunt: nam utrumque proxime conjunctim pronuntiaverat. ſi ad mutuum reſpicimus, dicemus, nec mutuum eſſe, ideo pronunciaſſe, qnod *aliâ* opinione nummos acceperit, ideſt diuer*ſâ* mente ab ea, qu*â* dati fuerant: ideoque deficiente conſenſu, contractum dici non poſſe, cum contractus ſine conſenſu non ſit. ita non eſt mutuum: ſi vero ad dominij translationem hæc verba pertinere placuerit, quod tamen minus probo, dicemus ideo negari nummos accipientis non fieri, quod ali*á* opinione acceperit, ideſt ut fierent. quaſi dicat, cur magis credemus, nec mutuum eſſe, quam nummos accipientis non fieri? *quia*, inquit, *aliâ opinione accepit*, nempe ut fierent. hæc opinio ex

utroque latere fuit, ideſt dantis, & accipientis. Nam & qui dabat quaſi donaturus, eá opinione dabat, ut pecunia fieret accipientis: & qui accipiebat quaſi mutuam, itidem in idipſum, ut ſua fieret, accipiebat. merito igitur dicemus, potius nec donationem eſſe, nec mutuum, quam nummos accipientis non fieri: fiunt enim, ſi utriuſque voluntatem ſpectemus. nec Iuliano viſum, iuris eſſe, nullam vim voluntatem habere, licet circa cauſſam dandi, accipiendique non convenerit, ſed ſatis eſſe, ex eo effici, ne ſit mutuum. habet rationem. utriuſque voluntas dominij translationem continet. ſequitur ex his, voluntatem ſpectandam eſſe, ſi quod actum eſt, alicui legitimo negotio comparari debeat: & ita ſecundum voluntatem accipientis eſſe promutuum, ſecundum voluntatem dantis eſſe quaſi donationem. ad hoc pertinent quæ poſtea Vlpianus ſubdidit. Nam ſi nummi conſumpti fuerint, mutuum quidem, quod ab initio non conſtitit, non convaleſcit, ſed boná fide conſumptá pecuniá conciliatur. ideo datur condictio de bene depenſis, vel ex conſumptione, l. 11. §. fin. l. 13. D. de reb. cred. Hoc eſt, quod Vlpian. dicit: *Quare ſi eos conſumpſerit, licet condictione teneatur.* id tantum ex parte accipientis, qui mutuam pecuniam eſſe volebat. ex parte vero dantis, qui donaturus dabat, quid ſequi debeat, ſubdit: *tamen doli exceptione uti poterit.* ratio eſt, *quia ſecundum voluntatem dantis nummi ſunt conſumpti.* Itaque voluntas & dantis, & accipientis aliquatenus efficax

efficax erit, nec officiet, quod illis cauſſæ diverterint. accipientis quidem, quâ mutuum, quod volebat, conſumptione conciliatur, & pecunia condici poteſt: dantis vero, quâ doli exceptionem accipienti parit, & bene conſumptam pecuniam adſtruit. Ita Vlpiani verba inter ſe apta eſſe videmus, & conſonare his, quæ Iulianus ſcribit. Sed videamus, quâ ratione condictio de bene depenſis naſci potuerit, ſi nummi accipientis facti ſunt, ideſt ſi dominium pecuniæ in accipientem transivit. Nam ea *totiens datur, quotiens ex ea cauſſa numerati ſunt, ex qua actio eſſe potuiſſet, ſi dominium ad accipientem tranſiſſet*, l. 14. de reb. cred. Subſiſto, ſed propius eſt, ut dicamus, dominium ex cauſſa mutui eo caſu non tranſiſſe, ut retuli. Videndum eſt adhuc, ne dici incipiat, nudâ traditione transferri dominium, contra quam Paullo placuit in l. 31. numquam, de acquir. rer. dom. Credat qui volet, tam obtuſo fuiſſe Iulianum ingenio, ut in illud temere impingat. utriuſque voluntas fuit, ut diximus, ut nummi accipientis fierent. fuit etiam cauſſa, ex qua traditio ſequi potuit. & licet circa eam diſſenſerint, hoc tamen impedimentum Iuliano non eſt tanti. Non videtur nuda traditio, quæ numeratione, & duplici cauſsâ inſtruitur. quod ſi admiſimus hodie, nudâ pactione ex quolibet contractu creditam pecuniam fieri fictione quâdam, &, quod dici ſolet, brevi manu, hoc multo magis admittendum eſt ſine fictione. Denique non eſt novum, ſingularia quædam circa pecuniam creditam eſſe

recepta: idque ex benignitate, ut ait Vlpianus in l. 15. ſingularia, ſi cert. pet. & Afric. in l. 34. qui negotia, mandat.

Explicata l. 79. ſi chorus, §. area, de legat. 3. Cap. VI.

VEREOR ne aliter quam omnes adhuc acceperimus, exaudienda ſint verba Celſi in l. 79. ſi chorus, §. area, de legat. 3. *Area legata*, inquit, *ſi in-ædificata medio tempore fuerit, ac rurſus area ſit, quamquam tunc peti non poterat, nunc tamen debetur*. Nam ſi de quolibet ædificio Celſum ſenſiſſe credamus, pugnat id cum l. 44. ſervum filij, §. ſi areæ, & cum l. 8. ſi ex toto, & cum l. 24. quod in rerum, §. ſi quis, de legat. 1. pugnat etiam cum l. 39. ſi areæ, de legat. 2. cujus hæc verba ſunt: *ſi area legata, poſt teſtamentum factum, ædificium impoſitum eſt, utrumque debebitur, & ſolum, & ſuperficies*. Itaque ſuſpicor, Celſi verba longe aliter eſſe accipienda. Si dixerimus, ita dici aream in-ædificatam, ut in ea ædes ad diuina miniſteria, aut ſepulcralia, ut quartum Analectum docuit, exſtruerentur, pax erit. Nam licet locus ſacer, etiam poſt dirutum ædificium ſacer maneat, l. 6. §. ſacræ res, l. 73. æde, de contr. empt. id tamen huic ſententiæ non obſtat: *in-ædificatam* enim aream, non conſecratam, aut dedicatam Celſus diceret. quod pariter dicemus, ſi locus purus manſerit, non illatis relliquijs. Definiebant areas, inædificabãt, macerijs, tituliſque diſpoſitis, relliquijs recipiendis

recipiendis deſtinabant. in vet. lap. *Inferendi. in area . humandi . ſepeliendique . jus . poteſtaſque eſto . ut . huic . areæ . quam . ego . definij . & . a fronte . maceriam . duxi . &. titulum . poſui. ultra . eam . aream . & . maceriam . in . fronte . in agro . verſus . late . p. x. retro . uſque . ad . Canabetum . huic . area . cedet . in . qua . pedatura neque . humari . neque. tumulum . fieri . volo. ut habeat . ea . area . & . a . tergo . &. a . latere . acceſſum . ſuum*. Hieron. in 18. Eſaiæ, lib.7. *Quomodo enim acervi lapidum , qui in agris diſperſi ſunt, in unum tumulum comportantur , ſic de univerſis nationibus acervus credentium congregatus eſt in ruina populi Iudaorum , illis cadentibus, & nobis ſurgentibus*. niſi quis malit, *cumulum*, non *tumulum* Hier. ſcripſiſſe . In Pandectarum etiam Indice titulus poſtremus lib. XI. ita conceptus eſt: *De mortuo inferendo , & ſepulcro in-ædificando*. id forte vult etiam Pomponius in l. 3. eod. *ſi propius ædes tuas quis ædificet & ſepulcrum*. Nam induci volunt τὸ &, quaſi ſuperſit. Videamus, an explicari ſic poſſit : *ſi adjacens ædibus tuis quis aliud quoque ædificium, ſed ſepulcrale in-ædificet.* Veteres ſepulcralibus ſub-ſtructionibus maxime intenti erant . quod ſi ædificium adhuc paratum non eſſet , cuicumque temporali tumulo interim relliquias commendabant . l. 14. & ſi quis , ſ. impenſa, de rellig. Locus ædificari dicebatur . Ejuſdem noſtri Iuventij Celſi I. Conſulti ſubſcriptio , & monumentū elegans exſtat in hanc rem. *Velius Fidus . Iubentio. Celſo . Collega . ſuo . Salutem*

Deſideri . Frater . Arrij . Alphij . Arria. Fadilla Domini . N. Imp. Antonini . Aug. Matris. Liberti . Libellum . Tibi . miſi . cogniti . mihi . ex longo . tempore . prima . jubentutis . etiam. miratus . cum . ab . Aedibus . eſſem . quot . eo . loco . ſe contuliſſet . a . quo . didici . cauſſas . erequitionis ſit. & . religionis. magnope . a. Domino. N. Imp. impetraſſe . ita . ne . qua . mora . videatur. ei. per nos . fieri . Libellum . ſubſcriptum . per . eundem publicum . ſine . mora . mihi . remittas. Opto . te ſalvon . & . Pedm . es

Bxeplu . Libelli . dati

Cum . ante . hos. dies . Cojugem . & . filium. amiſerim . epreſſus . neceſſitate . corpora . eorum . fictili . ſarcofago . commendaverim . doni. quis. locus . quem . emeram . adificaretur . Via . Flaminia . inter . miliar. II. & . III. euntibus. ab. urbe. parte. lava. cuſtodia . Monumenti. Fla. Thumeles. Maſola . M. Seli . Orcili . Rogo . Domine permittas . Mihi . in . eodem . loco . in . marmoreo ſarcofago . quem . Mihi . modo . comparavi . ea corpora . colligere . ut . cuando . ne . ego . eſſe . deſier . pariter . cum . eis . ponar . Feretrum. fieri placet . Iubentius . Celſus . Promagiſter . ſubſcripſi. III. nonas. Noemb. Antio. Palione. & .Opimiano. Koſ. Ordinalis. Severo. & . Sabiniano. Coſ.

Verum ſi damus , locum purum fuiſſe, aut non dedicatum , cur Celſus in d. l. 79. ſi chorus , negat , medio tempore peti potuiſſe ? Puto quia teſtator Deo , ſeu DIs manibus , ut tunc loquebantur , deſtinaverat , ut jam extra commercium videretur

ſed

ſed & per hoc mutatam eſſe voluntatem ex diverſa deſtinatione, ut in d. l. 24. & in d. l. 44. de legat. 1. Macrob. Sat. lib. 3. c. 6. *Nam quidquid deſtinatum eſt dijs, ſacrum vocatur*. vocatur tamen, non eſt, l. 2. ff. de pollicitat. l. 3. C. de furt. & ſerv. corrupt. equidem *ſacrum, ædificium conſecratum Deo*, inquit Feſtus. Hæc ſi non admittimus, dicendum forte videbitur, hanc Celſi ſententiam improbatam eſſe, l. 98. qui res, §. aream, de ſolut. quaſi peti, & vindicari poſſit quod præſtari tamen non debeat, ſed tantum pretium, vel æſtimationem dari oporteat. quod ſcitum de tigno injuncto in XII. ſed tunc aram alienam legatam fuiſſe, in verbis quoque Celſi dandum eſt, quod de hac Paullus ibi tractet: & ſuper-erit Antinomia.

Actio efficax. ad §. 1. de except.
Cap. VII.

EFFICACEM dicimus conditionem, quæ ad conſtituendam obligationem ponitur. dicitur efficax, quia hæc ſpectatur ut ſit obligatio. quæ poſt perfectam obligationem adjicitur, non eſt efficax, quia nullam ad obligationem conſtituendam efficacitatem habet: ut in illa ſtipulatione, CENTVM DARE SPONDES, NISI NAVIS EX ASIA VENERIT? hæc conditio non pertinet ad conſtituendam obligationem, l. 44. obligationum, §. conditio, de obl. & act. Actio quoque dicitur efficax, quæ reum jure condemnare poſſit

re poſſit, l. 34. Titia, §. qui invita, de leg. 2. Quæ tamen efficax jure ſit, quandoque inefficax reddi dicitur per exceptionem metûs cauſsâ, aut doli mali, vel in factum, l. 13. ſi mulier, de jur. dot. vel etiam ſine effectu relinqui, l. pænult. C. de adopt. ſed, quantum pertinet ad actionis naturam, quæ vim habebat, & jure civili efficax erat, ſi exceptione eliditur, non ideo dicendum eſt, efficacem non fuiſſe. efficacem dicimus actionem, quæ poſſit condemnationis effectum ſortiri. quod ſi exceptione elidatur, nihilominus tamen efficax fuit. non exigitur ut effectum habeat quæ dicitur efficax: exigitur ut habere apta nata fuerit. & haberet utique, niſi exceptio obijceretur. ſic accipiendus Tribonianus in §. 1. de except. *Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapſus ſtipulanti Titio promiſiſti quod non debueras promittere, palam eſt jure civili te obligatum eſſe, & actio, quâ intenditur dare te oportere, efficax eſt: ſed iniquum eſt te condemnari. ideoque datur tibi exceptio quod metûs cauſſâ, aut doli mali, aut in factum compoſita ad impugnandam actionem*. dixit *ad impugnandam*, nimirum ne vim ſuam exſerat actio efficax. dicetur efficax quæ vim habet jure civili, ἐῤῥωμένη. Theophil. in exceptionis definitione: δικαιολογία τὶς, ἁρμόζουσα τῷ ῥεῷ κατ' ἀγωγῆς ἐῤῥωμένης μὲν τῷ νόμῳ, ἄδικον δὲ τῇ φύσει προβαλλομένης ἰσχύν. ideſt: *judicialis allegatio quædam reo competens adverſus actionem, quæ ſi jus ſpectes, efficax ſit; ſi naturam, citra injuriam ad effectum perduci nequeat*. Igitur non eſt, cur in his verbis

diſtinguamus

diſtinguamus, ut efficax actio ſit origine, non exitu, ut putat Cujac. Efficacia eſt eorum, quæ dicuntur τῇ δυνάμει. Priſcianus in Theophraſtum de anim. c. 13. ſpecies ipſas efficacem habere potentiam dixit. quod ſi aliquod impedimentum obſtet, non ideo ſtatim dicendum, efficaces non eſſe. Speuſippus, ſeu quis alius ex Platonicis, in definitionibus: δύναμις, τὸ καθ' αὑτὸ ποιητικόν. *potentia, quod per ſe ipſum efficax*. Itaque potentia effectum re ipſa non continet, ſed vim ad effectum, & momentum. Ideoque fortaſſe Philoſophus lib. 5. divinæ Philoſophiæ, potentiam, & actum ad effectus non retulit, ut ceteras cauſſarum differentias retulerat. Quo tamen loco Interpretes alia comminiſcuntur. quidam etiam paratragœdiant, ut hodie fit. Sed hoc ego nunc non ago. Sic efficacem puto dici actionem.

De Malefic. & Mathematic. Vlpiani fragmenta reſtituta. Cap. IIX.

MATHEMATICI, ait ille, *genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax: quod in civitate noſtra & vetabitur ſemper, & retinebitur*. Sæpius illis olim Româ, & Italiâ interdictum: demum S. Conſultis de his arcendis cautum ſub Tiberio quorum meminit Tacit. Annal. 2. & Vlpian. ut refert Collator Moſaicar. & Romanar. legum. Fragmentum eſt hujuſmodi. *Vlpian. lib. 7. de offic. Proconſ. ſub titulo de Mathematicis, & Vaticinatoribus. Præterea interdictos.* (Pith. *interdicta*

interdicta) eſt Mathematicorum callida impoſtura, & obſtinacitate perſuaſio. Nec hodie primum interdici eis placuit, ſed vetus hæc prohibitio eſt. Denique exſtat S. Conſultum Pomponio, & Rufo Conſſ. factum, quo cavetur, vt Mathematicis, Chaldæis, Hariolis, & ceteris, qui ſimilem incertum fecerunt, aquâ, & igni interdicatur, omniaque bona eorum publicentur: & ſi æternus gentium quis id fecerit, ut in eum animadvertatur. Locus varie corruptus, & maculis reſperſus. Pro illis, *qui ſimilem incertum fecerunt*, Pithœus legi vellet, *ſimilem artem*. nimis abit a vet. ſcriptura. Lipſius mallet, *ſimilem ceſtum*, aut *quæſtum*, nec adſequi videtur. Vocem haud tritam mendo cauſſam dediſſe crediderim, & legam, *ſimilem incentum*. ſignificat, ut puto, Magorum cantamina: ut apud Gellium *incentiones*. Mox reſcribe: *&, ſi ceterarum gentium quis id fecerit, in eum animadvertatur*. Significat, non modo in Chaldæos animadvertendum eſſe, ſed in alios quoque ceterarum gentium, ſi eadem admiſerint. Hieron. in Daniel. c. 1. *pro Hariolis, & Magis, vulgata editio Sophiſtas, & Philoſophos tranſtulit: non juxta hanc Philoſophiam, & Sophiſticam diſciplinam, quam Græcorum eruditio pollicetur; ſed juxta doctrinam gentis barbaræ, quâ vſque hodie Chaldæi philoſophantur.* idem rurſus in c. 2. *Quos nos Hariolos, ceteri* ἐπαοιδοὺς *interpretati ſunt, ideſt incantatores. Ergo videntur mihi incantatores eſſe qui verbis rem peragunt: magi, qui de ſingnis philoſophantur: malefici, qui ſanguine utuntur,*

tur, & victimis, & ſæpe contingunt corpora mortuorum. Porro in Chaldæis γενεθλιαλόγους *ſignificari puto quos vulgus Mathematicos vocat. Conſuetudo autem, & ſermo communis Magos pro maleficis accipit: qui aliter habentur apud gentem ſuam, eo quod ſint Philoſophi Chaldæorum, & ad artis hujus ſcientiam Reges quoque, & Principes ejuſdem gentis omnia faciunt. Unde & in nativitate Domini Salvatoris ipſi primi ortum ejus intellexerunt, & venientes in ſanctam Bethlehem, adoraverunt puerum, ſtellâ eis deſuper oſtendente.* Iſidor. lib. 8. c. 9. *Genethliaci appellati ſunt propter natalitiorum conſiderationes dierum. Geneſes enim hominum per XII. cæli ſigna deſcribunt, ſiderumque curſu naſcentium mores, actus, & eventus prædicere conantur; ideſt quis quali ſigno fuerit natus.* mox ſubdit: *Hi ſunt, qui vulgo Mathematici vocantur: cujus ſuperſtitionis genus conſtellationes latini vocant, ideſt notationes ſiderum quomodo ſe habeant cum quiſque naſcitur.* Hæc ipſa Rabanus. Imitatione Auguſtini ſcripta, vel relata potius ex lib. 2. de doctr. Chriſt. c. 21. & 22. Complura de his apud Cenſorin. c. XI. Contra quos Hieronymi quoque ævo circumferebatur liber de Fato, Minucio Felici adſcriptus, ut ipſe in Catalogo ſcribit, & Ep. 54. ad Magnum. Ars omnibus ferme ſæculis famoſa, quam ſiniſtram appellat Caſſiodor. Ep. 22. lib. 4. maleficam Ancyrana ſynodus c. 23. Criminis reos neque dignitas eximit pænæ, l. 7. C. de malefic. & mathematic. quod intelligendum eſt de

his,

his, qui fuerint in comitatu, ut Græci notant lib. 60. βασιλικ. contra hos etiam lata l. 10. C. de Epiſcopal. aud. Hos ſuper Imperio conſuluiſſe capitale fuit: cujus criminis apud Tacitum, alioſque crebra mentio. Vlpianus noſter apud eumdem Collatorem: *ſæpiſſime denique interdictum eſt fere ab omnibus Principibus, ne quis omnino hujuſmodi ineptijs ſe immiſceret: & varie puniti ſunt hi, qui id exercuerunt, pro menſura ſcilicet, & conſultationis.* emenda, *pro menſura ſceleris*. Nam etiam capite puniti. Paull. ſent. lib. 5. tit. 21. *qui de ſalute Principis, vel ſumma Reipublica Mathematicos, Hariolos, Haruſpices, Vaticinatores conſulit, cum eo, qui reſponderit, capite punitur*. Mathematicorum itaque nomen famoſum, quod eo Genethliaci præcipue notarentur: Geometræ vero licet re ipsâ contineantur, inter Mathematicos tamen minime cenſerentur. Itaque apud Maximianum & Diocletian. diſtincta harum artium mentio, in l. 2. C. de malefic. & mathem. *Artem Geometriæ diſcere, atque exercere, publice intereſt: Ars autem Mathematica damnabilis eſt, & interdicta omnino*. Et lib. 60. βασιλικ. ἡ μὲν γεωμετρικὴ δημοσίᾳ διδάσκεται, ἡ δὲ μαθηματικὴ κατακρίνεται. Quo loco deeſt gloſſematium, quod refert Theodorus Balſamon ad caput illud ita ſcribens: καὶ ὁ παλαιός φησι, μαθηματικὴν εἶπε τὴν ἀστρονομίαν: *& antiquus ait, Mathematicam dixit Aſtronomiam*. Fulgent. Mythologic. lib. 3. diſtinguit Matheſin ab Aſtronomia: *In Aſtrologicis, prima Matheſis, ſecunda Aſtronomia*

nomia. & paullo poſt: *Apud Aſtrologos, aliud eſt aſtrorum, & ſiderum curſus, effectuſque cognoſcere, aliud ſignificata traducere*. Gell. lib. 1. c. 9. *Hi dicebantur in eo tempore* μαθηματικοὶ; *ſcilicet ab iis artibus, quas jam diſcere, atque meditari incœptaverant: quoniam Geometriam, & Gnomonicam, Muſicam, ceteraſque item diſciplinas altiores*, μαθήματα *veteres Græci appellabant. vulgus autem quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos dicit*. Alexander tamen, ut & ceteris Profeſſoribus, ſic & Mathematicis, & Haruſpicibus ſalarium inſtituit, ut Lampridius refert. ſed & Bardas Cæſar Conſtantinopolitanus Leoni Mathematico ſtipendium, conſtituit: quin & Vlpianus innuit, antea quoque publice aliquando Mathematicos profeſſos fuiſſe: *Nam diſſimulandum eſt, nonnumquam inrepſiſſe in uſum, ut etiam profiterentur, & publice reprehenderent. quod quidem magis per contumaciam, & temeritatem eorum factum eſt, qui viſi erant vel conſulere, vel exercere, quam qui fuerant permiſſum*. Totum hoc fragmentum, uno verbo veteri, Augiæ ſtabulum, & mendis ubertim refertum. Pithœus in prioribus, immiſsâ negatione, legit: *Nam diſſimulandum non eſt*. Sed antiqua ſcriptura defendi poteſt. Vult enim Vlpianus, licet antea publice profeſſi eſſent, ex quo aliquis dicere poſſet, ferendum hodie pariter eſſe ut profiteantur, quaſi recepto more, & auctoritate ex publica patientia quæſitâ, attamen id ſpernendum magis eſſe, nullâ temeritatis habitâ ra-

tione,

tione, & quaſi non intelligatur, ut in l. 30. de rei vindic. ſequentia ita reſtitui poſſe crediderim: *quod quidem magis per contumaciam, & temeritatem eorum factum eſt, qui niſi erant vel conſulere, vel exercere, quam qüi eorum fuerat permiſſum*. ſcriptum *qüi*, pro *cui*, ut & quibuſdam Pandectarum locis. ita pariter ſcriptum reperio in alijs Vlpiani fragmentis ante hæc ipſa editis, tit. XI. de tutelis: *Is, qüi tutela in jure ceſſa eſt, ceſſicus tutor appellatur*. Sed video præterea, Chaldæos, & Genethliacos non ſolum indiſtinctè Mathematicos dictos fuiſſe, verum-etiam Magos. Iſidor. *Primum autem ijdem ſtellarum interpretes Magi nuncupabantur, ſicut de his legitur in Evangelio, qui natum Chriſtum annunciaverunt. poſtea hoc nomine ſoli Mathematici dicti*. Michaël quoque Pſellus de Dæmonibus, Magiam dicit maxime inſtrui Aſtronomicâ facultate. Nec aliud voluiſſe videtur Calliſthenes in hiſtoria Alexandri, ſeu quiſquis ille fuit, qui eam conſcripſit, ſive γνώσεις, ſive ἀποβολιμαῖος. Verba prolixius adſcribam, cum liber, quod ego ſciam, nondum editus ſit. ὁ δὲ Νεκτεναβὼ ἐλθὼν εἰς Μακεδονίαν, ἐμφανὴς ἐγένετο πᾶσιν· ἀκριβῶς δὲ ἐσκέπτετο, ὥστε καὶ τὴν βασίλισσαν Ὀλυμπιάδα ἀκούσασαν περὶ αὐτοῦ, νυκτὸς ἐλθεῖν
† ἴσ. αὐθέν. πρὸς † αὐτὴν, ἀποδήμου ὄντος Φιλίππου τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς εἰς πόλεμον. καὶ μαθοῦσα παρ' αὐτοῦ ὃ ἐζήτει, ἀνεχώρησε. Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας μετεστείλατο αὐτὸν, καὶ ἐκέλευσεν αὐτὸν εἰσελθεῖν πρὸς αὐτήν. ὁ δὲ Νεκτεναβὼν θεασάμενος αὐτὴν πάνυ λεπτὸν, ἐπιθυμίας ἔσχε τοῦ κάλλους αὐτῆς· καὶ προτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἔφη, Χαίροις Μακεδόνων βασίλισσα. ἡ δὲ

εἶπε

εἶπε, Χαίροις καὶ αὐτὸς ἀγαθώτατε προφῆτα. διαβὰς καθέζητι. καὶ εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ Αἰγύπτιος καθηγητὴς, εἰς ὃν † οἱ κομίσαντες εὗρον πᾶσαν ἀλήθειαν; Κἀγὼ δὲ ἐπείσθην παρὰ σοῦ, ὅτι ποίᾳ σκέψει χρώμενος τὰ ἀληθῆ ἐπαγγέλλει. ὁ δὲ εἶπε, Πολυσχεδὴς μέν ἐστιν ἡ τῆς σκέψεως εὕρεσις ὦ βασίλισσα· εἰσὶ γὰρ ὡροσκόποι, σημειολύται, ὀνειροπόλοι, ἐγγαστρίμυθοι, ... γενεθλιολόγοι οἱ καλέμενοι μάγοι, οἷς τὰ μαντεῖα ἐπέστραπται. Idem: *Nectenabo vero, cum in Macedoniam veniſſet, ingentem in-primis famam peperit ſtudium, quod in Inſpectionibus impenſe collocabat: adeo ut Olympias Regina, cum de eo multa accepiſſet, & Philippus ejus vir in expeditionem profectus eſſet, noctu ad eum venerit, ac reſponſum ab ipſo ſuper eo, quod quærebat, retulerit. Igitur paucis poſt diebus accerſitus ab ea, & coram adeſſe juſſus, admirabilem ſpeciem conſpicatus, in eam pulchritudinem exarſit: protendenſque manum, Salve, inquit, Macedonum Regina. ad quem illa, Et tu ſalve optime Propheta. ſimul accedere, & aſſidere jubet, rogans, Ipſe ne eſſet Ægyptius ille Vates, cujus reſponſa rebus ipſis apprime convenire conſulentes compererint. additque, ſe quoque in ſpem adductam eſſe, ut ex eo intelligeret, quonam genere per Inſpectionem vera prædicantur: Tum ille, Varia, inquit, ratio eſt, Reginâ, quâ id, quod quærimus contemplantes aſſequamur. ſunt enim Horoſcopi, Signorum-Interpretes, Somniorū-Conjectores, Ventri-loqui, ... Genethliaci, qui Magi dicti, & Vaticiniorum potentes.* Auguſtin. Confeſs. lib. 4. c. 3. *Planetarios*

† γρ. αι οἰκοδομήσαντες.

tarios appellat : *illos Planetarios , quos Mathematicos vocant , plane conſulere non deſiſtebam .* Aurelius , *plane* dixit , ut & *plani* aliquando a latinis dicuntur, & *mori* . Nicephorus quoque lib. 5. c. 24. cum refert hæreſim Helceſaitarum , ait, eos complecti Aſtrologiam , & Mathematicum errorem . alludit Seneca in ludo : *patere Mathematicos aliquando verum dicere.* ſalſe notat mendax hominum genus . Idem tamen & γενικῶς ſumit Ep. 89. Olim ex Eccleſia ejectos fuiſſe , notat Harmenopulus in Epitome Can. tmem. 2. tit. 3. & tmem. 3. tit. 2. ex Can. 36. Laodicenæ : verba tamen Synodi hæc ſunt: ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς , ἢ κληρικοὺς , μάγους , ἢ ἐπαοιδοὺς εἶναι , ἢ μαθηματικοὺς , ἢ ἀστρολόγους , ἢ ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια · ἅτινά ἐστι δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν . τοὺς δὲ φοροῦντας ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκελεύσαμεν . id. *Quod non oporteat Sacerdotes, aut Clericos eſſe Magos, aut Incãtatores, aut Mathematicos, vel Aſtrologos, aut ea facere, quæ dicuntur amuleta : quæ ſunt ipſarum animarum vincula . Eos autem , qui hæc geſtaverint , ex Eccleſia deijci præcepimus .* Itaque non ſolum ejecti Sacerdotes , & Clerici ob hoc crimen , ſed etiam qui talibus phylacterijs uterentur . In eãdem Harmenopuli Epitom. ſect. 5. tit. 3. ſimilia quædam notantur ex can. LXI. Synodi in Trullo , & ex XI. Baſilij . οἱ μάντεσιν , ἢ τοῖς λεγομένοις ἑκατοντάρχοις ἑαυτοὺς διδωκότες , ὥς τι παρ' ἐκείνων μαθησόμενοι τῶν ἀπορρήτων , ἑξαετίαν ἀποπιπτέτωσαν , ἢ ὡς ὁ φονεὺς ἐπιτιμάσθωσαν . κατὰ ταῦτα δὲ , καὶ οἱ ἄρκτους ἐπισυρόμενοι , καὶ οἱ τύχην , καὶ εἱμαρμένην , καὶ γενεαλογίαν φωνοῦντες ,

σωνοῦντες, καὶ οἱ λεγόμενοι νεφοδιῶκται, καὶ γυτᾶται, καὶ φυλακτήριοι, καὶ μάντεις. ἐπιμένοντες δὲ, τῆς ἐκκλησίας ἀπορριπτέσθωσαν. id. *Qui Hariolis, vel his, qui Centuriones appellantur ſeſe dediderint, tamquam ab illis arcanum aliquid percepturi, ſexennio ſuccumbunt, vel homicidæ pœnâ puniantur. Secundum hæc, & qui urſos attrahunt, & qui fortunam, & fatum, & genealogiam in ore habent, & qui Nephodioctæ dicuntur, & Gytevtæ, & Phylacterÿ, & Harioli. Quod niſi reſipuerint, ex Eccleſia eÿciuntor.* Ex eo ab Eccleſia pulſus Aquila Ponticus: ille, qui anno XII. Hadriani Imperatoris, ut auctor eſt Epiphanius in lib. de menſ. & ponder. in translatione Teſtamenti veter. verſatus eſt. Nam cum Mathematicum errorem relinquere nollet, ab Eccleſia ejectus, ad Iudaiſmum divertit. Invaſit hæc ſuperſtitio medicam quoque facultatem. Quædam me legiſſe memini apud antiquos Medicos: & ſæpe viſuntur στιχεῖα, & imagines ad Conſtellationes factæ. Ulpianus in l.1. de extraord. cognit. inter medicinæ genera hæc, aut ſimilia recipi poſſe negat. & ſunt ſane talia, quæ merito Ethnici quoque improbaverint, quæque inter noſtros non uſurpaverint niſi Hæretici, in-primis Valentiniani, ac alij Eccleſiæ perduelles, quibus Deo potior eſſet ABPAΞAΣ. Ex Can. 24. Ancyranæ, quomodo pæniteãt, refert Niceta Chartophylax. quæ utinã hodie ſuo loco haberẽtur! Non enim videremus idemtidẽ Clericos circuitores in Aulis Principum, fata præſcribere, non ſecus ac impoſtores ceteri facere ſolent.

C Ad

Ad l. 19. Labeo, de V. S. & ad l. 1. de pact.
Cap. IX.

MAGNIS aliquando contentionibus agitari audivi, quânam ratione intelligi debeat quod Labeo dixit, *Contractum eſſe ultro-citroque obligationem*, l. 19. de V. S. Multa referre ſolent congerrones, & opinionum hamaxarij, nominibus recentiorum Pragmaticorum affatim in congeriem prolatis. mihi ſimplicitas in jure civili ediſſerendo ſemper placuit. Itaque puto, eum, qui contractum dicat obligationem ultro-citroque, non totam definitionem, ſed præcipuam definitionis partem dicere: & ſimilem eſſe ei, qui hominis finem propoſuiſſe crediderit, cum dixerit, id eſſe, quod ratione utatur. Nam quod præcipuum eſt dixit. Ita & contractûs potiſſimam partem, per quam a pacto ſejungitur, illam eſſe dicimus. At ejuſdem contractûs, nempe συναλλάγματος integram, & abſolutam definitionem ex Theophil. in tit. de obligat. §. fin. ita proponere licet: συνάλλαγμά ἐστι δύο, ἢ καὶ πλειόνων εἰς τὸ αὐτὸ συνοδός τε, καὶ συναίνεσις ἐπὶ τὸ συνίστασθαι ἐνοχὴν, καὶ τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ ποιῆσαι ὑπεύθυνον. ideſt: *Contractus eſt duorum, aut etiam plurium in idem conventio, & conſenſus, ad obligationem conſtituendam, & alterum alteri obnoxium reddendam.* Hæc definitio, cum pacto quoque, & pactioni tribuatur in l. 1. de pact. turbavit quoſdam, adeo ut dixerint, Vlpiani definitionem ad quamlibet conventionem,

tionem , & ad pactum late ſumptum pertinere. ſed peccant largiter ; nam pacti definitio pactum modo complectitur , contractûs vero finis illis verbis auctior eſt, *ad obligationem ultro-citroque conſtituendam* . Non eſt enim contractus nudus conſenſus , nudave conventio duorum , pluriumve in idem placitum , ſed illud præterea addendum eſt . Itaque Vlpianus pactum nudum definivit , non contractum , non quamcumque conventionem , dici quidem poteſt & contractus duorum, pluriumve in idem placitum conſenſus: ſed qui hoc dixerit , definitionis contractûs partem quamdam expreſſit , ut diximus . Si pactum modo definire voluit , ſatis dixit ; nam nihil præterea deſideratur ; non obligationis , non actionis mentio , l. 7. juriſgentium , de pact. ſi contractum , aliud exigitur . inde dicimus nudum pactum , quod non tranſeat in nomen contractûs , Indignor cum homines pertinaces , ne dicam contumaces , adhuc audio veſtita pacta mordicus retinere , cum jam toties decantatum ſit , non eſſe pacta veſtita , niſi teretiſmata ſcholaſtica . Verum , ut puto , nec juratis crederent : tantum valet apud pleroſque quod ſemel hauſerint , & dixerint . Quidam rurſus Vlpianum vellicant , quod uſus ſit conſensûs voce , quæ latius pateat extra pacti rationem . aptius conventionis nomen uſurpari credunt , quod optime generis vicem referre poſſit , cum generale ab eodem Vlpiano dicatur . A recto abire , & mentis deſipere hi homines mihi videntur . Nam explicat mox

conventionem Vlpianus tam luculenter, ut evidenter doceat, conſenſûs voce ſe non niſi conventionem ſignificaſſe. & cum conventio ad corpora pertinere videatur, eam ipſe ad conſenſum transtulit, ideſt ad animorum conventionem: hunc enim conſenſum modo dicit, non conſenſum in unius tantum animo, ſed conventionem animorum in unam ſententiam. Diſertiſſime id explicat: *Nam ſicuti convenire dicuntur qui ex diverſis locis in unum locum colliguntur, & veniunt, ita & qui ex diverſis animi motibus in unum conſentiunt, ideſt in unam ſententiam decurrunt*. docuit quid per conſenſum intelligeret; ideſt decurſum in unam ſententiam. Hoc igitur verbum *conſentire*, denotat ſimul ſentire, ut *convenire*, ſimul venire. ut autem in conveniendo unus locus exigitur, nec ſufficit perſonarum in idem conſpiratio, niſi & locus unus ſit, cum alioqui numquam congredi poſſint; ita pariter in hujuſmodi conſenſu, ideſt in animorum conventione exigitur una ſententia, quæ dicitur *placitum*, aptiſſime. Hoc verbum *Placo* præcedentem etiam aliquam diverſitatem dicit, ideſt varios animi motus, qui in animorum conventione reperiuntur, ut varia loca reperiuntur in conventione corporum, cum in unum colliguntur locum, l. 8. ſi voluntate, C. de reſcind. vendit. Hinc etiam intelligimus, definitionem hanc aptius concipi ſi dicatur, *in idem placitum conſenſus*, quam, ut quidam efferre malunt, & ut a pleriſque accepi, & in libris quibuſdam cuſum eſt, *duorum, pluriumve*

pluriumve in idem placitum, & conſenſus. Græci, ut lego in Synopſi lib. XI. ita referunt : Σύμφωνόν ἐστι δύο, ἢ τριῶν εἰς ταυτὸν, ἢ πλειόνων συνέλευσις εἰς τὸ ἀρεστὸν, καὶ συναίνεσις : ideſt, *Pactum eſt duorum, aut trium in idem, aut plurium conventio in placitum, & conſenſus*. & conventionem, & conſenſum congeſſere : quod & Theophilus fecit. Harmenopul. Epit. lib. 1. tit. IX. §. 1. ita : Σύμφωνόν ἐστι δύο τινῶν, ἢ καὶ περισσοτέρων ἀρέσκεια, καὶ ἐς ταυτὸ συγκατάθεσις, ἐπὶ τῷ συστῆναι, ἢ γοναιγενέσθαι, ἢ διαλυθῆναι τί. quo tamen loco neſcio quo pacto, illa ipſa verba exprimi volunt, nimirum, *in idem placitum, & conſenſum* : cum Harmenopul. ea diſtincte protulerit, ἀρέσκειαν dico, καὶ ἐς ταυτὸ συγκατάθεσιν. Illa quoque verba, ἐπὶ τῷ συστῆναι, καὶ τὰ ἑξῆς, ad tranſactionem referunt : quod pactum genus ſit, tranſactio ſpecies. Attaliata vero hanc definitionem manifeſto ad contractus, & ad obligationes etiam produxit, tit. 6. Verba tam perſpicua ſunt, ut altrovorſum flecti nequeant. obligationes dico civiles : nam quod naturales ex pacto naſcantur, & tollantur, non eſt novum, l. 5. §. Imperator, l. 95. Stichum, §. naturalis, de ſolut. Et ſane ferri poteſt, quod, ut diximus, conventio non ſemper pacti nomine cenſeatur, ſed ſæpe in contractûs nomen tranſeat, aut ſpeciale, velut emptionis, venditionis, & ſimilium, aut generale, dum ſtat in primitivo genere. quod contingit in illis contractibus, in quibus aliquid datur, aut fit, ut aliquid detur, aut fiat : qui nempe cauſſam habent, nomen non ha-

bent. ineſt pactum contractui, ſive præcedat, ſive ſequatur, ſed illis caſibus nomen mutat, quia pacti fine non ſtetit, non eſt nudum: cum pacti fine ſtetit, ſemper nudum eſt: adeò ut nuda ſint non ſolum quæ contractui ex intervallo adijciuntur, ſed etiam ea, quæ ex-continenti ſequuntur, quæ ineſſe dicuntur, quæ legem contractui dant, quæ in ingreſſu contractûs facta ſunt, & contractum, actionemque μετατυποῦσι, quaſi novam tribuentia formam, & naturam; d. l. 7. juriſgentium, §. 1. quod portentoſum videri poſſit: & verum eſt tamen. ex doctrina Stephani diligenter Græcus I. C.tus in elegantiſſima Melete explicavit: a quo ſumpſere, ut puto, poſteriores. colligitur ex verbis I.C.ti Apud Harmenopul. lib. 6. tit. 2. §. 55. idem habes, nudum pactum nimirum neque actionem parere, neque contractûs naturam immutare, ſi non ex-continenti ſit appoſitum. *nudum* dixit. varia exempla relata ſunt. Itaque propemodum dicturi ſumus quod & ab alijs dictum accepimus, omnia nimirum pacta nuda eſſe. Dices, etiamne legitima? Idem ille Græcus I. C.tus abnueret. nam nudum pactum dicit, quod non lege quâdam, ſive S. C.to confirmatur; quod non tranſit in ſpeciale nomen contractus, quod non ſtat in primitivo genere, prius aliquo dato, vel facto, ut aliquid detur, vel fiat. evidenter negat, legitimum pactum nudum dici. Sane ex legitimo pacto actio naſcitur, vel tollitur, l. 6. de pact. ex nudo non naſcitur, ut diximus. Qui pactum legitimum & ipſum nudum pactum dicendum eſſe

aſſerunt,

aſſerunt, reſponderent, ut puto, naſci actionem, aut tolli non ex pacti natura, ſed ope legis, aut S. C.ti quibus adjuvetur. & vero hæc eſt vis legis, aut S. C.ti adjuvare pactum: ut opinor, tribuere illi hanc efficacitatem, quam non haberet. Præterea probant id ipſum exemplo pollicitationis. Nam ex nuda pollicitatione dotis, adjumento Conſtitutionum naſcitur actio, l. 6. ad exactionem, C. de dot. promiſs. & nuda pollicitat. & tamen dicitur nuda. dicatur igitur nudum pactum & pactum legitimum. Hæc ſumma erit: Omnia nuda eſſe pacta, & quæ facta ſint de remiſſione debiti, & quæ jam inito contractu ex intervallo ſubſequantur, & quæ ex-continenti apponantur, & denique ipſa legitima. priores ſpecies non pariunt actiones: ex poſterioribus actiones naſcuntur, contractus ipſi tolluntur, minuuntur, augentur, reformantur, aut eá ratione quod contractibus inſint, aut quod lege adjuventur. utrumque ex lege provenit: ſed lex contractûs dicitur una, lex abſolute dicitur altera. illa eſt privata lex, ut lex commiſſoria, hæc conſtitutio, aut S. C.tum Cum vero in nomen contractûs tranſeunt, ſive ſpeciale, ſive primitivi generis, jam non modo pacti, ſed & contractûs nomine cenſentur. Quâ ratione & illud ejuſdem Attaliatæ intelligendum erit, quod ſcribit dum tradit diſcrimen inter pactum, & tranſactionem. Nam pactum dicit, proprie debiti confeſſi remiſſionem eſſe, vel obligationis conſtitutionem: Tranſactionem vero non obligationem conſtituere, ſed rem controverſam

 decidere.

decidere. Alibi diſtinctum pactum a tranſactione ſolâ certi, & incerti debiti ratione, l. 1. de tranſact. & in Synopſi lib. XI. ſed hæc alterius ſunt argumenti. Quod ſi propter actionem, quæ ex legitimo pacto naſcitur, nudum ipſum eſſe negaveris, potiori jure feceris, quam hi faciant, qui pactum ob appoſitam pœnam nudum eſſe negant, Novell. Leon. 72. Illam ipſam, de qua principio loquebamur, Labeonis definitionem alia complura ancipitem reddunt, cum præſertim in contractibus, qui μονόπλευροι dicuntur, ultro-citroque obligatio non reperiatur: quibus ego nunc deſino.

Servitus a Servis: Liberi a Libertate. Diverſa originationis ratio. Cap. X.

SVMMA *de jure perſonarum diviſio hæc eſt*, inquit Cajus, *quod omnes homines aut liberi ſunt, aut ſervi*, l. 3. de ſt. hom. Gloſſatores tam Græci, quam Latini eam exagitant. hi & de hac loquendi ratione ſolliciti ſunt, & de jure ſtatu-liberi quærunt. Sed profecto, ſtatu-liberum medio tempore ſervum eſſe, nemo eſt, qui ignorare debeat, l. 9. de ſtatu-lib. Quæ de Adſcriptitio, aut Cenſito objiciuntur, difficilius explicari poſſunt. Ego potius ſervos, quam liberos dixerim, contra quam vulgo credant. Nam deeſt illis facultas faciendi quod libuerit, adeoque liberi dici nequeunt. At ſervi Clerici non fiunt, l. 36. jubemus, §. ſervos, C. de Epiſc. & Cleric. Ad-

ſcriptitij

ſcriptitij ſunt, Novell. 123. cap. 17. non igitur Adſcriptitij ſervi. Nondum dixerunt quod liberos dici cogat: dixerunt quod jure noviſſimo faciat eos non plane ſervos. olim nec Adſcriptitijs citra dominorum voluntatem id licebat, d. l. jubemus. hodie licet. ſed quid eſt dicere, non plane ſervos, niſi dicere nec ſervos, nec liberos eſſe? falſum igitur quod dicitur, ſervitutem ἄτομον eſſe, nempe quid individuum, ideſt non recipere diviſionem, μήτε ἧττον, μήτε μᾶλλον, ut ait Theophilus: quod & ad ingenuitatem pertinet, & de libertinorum ſtatu hodie dici poteſt. falſa etiam diviſio Caji. ſed falſa non erit, ſi Caji tempora reſpexeris. nam *obærati* antiquorum, liberi erant, ut ſcribit Varro, nec tertium genus conſtituebant. Denique diviſionem illam, pluribus nominibus *ſummam* dictam eſſe credam; & præſertim quod omnes homines ad alterutrum caput revocare oporteat. Adſcriptitij ad ſervos commode revocantur. Nam dominos habent, quorum in poteſtate ſunt, & eorum peculia dominis competunt. igitur ſervi. quis enim tales potius liberos dixerit, quam ſervos? probat aperte l. 19. & l. 21. de agric. & cenſit. & colon. Codic. lib. XI. tit. 48. Quid ſi præterea dixeris, conſulto a Cajo diviſionem hanc eâ ratione conceptam fuiſſe, *omnes homines, aut liberi ſunt, aut ſervi*, ut quod modo dicebamus, ſignificaret? Multa Interpretes de pluratiro numero, de diſtributione, & collectione. ſed hoc forte voluit, Extra latitudinem hujus diviſionis non reperiri omnes homines. Hanc vim ha-

bet

bet vox illa *omnis* . & ſimili quâdam ratione Matthæus Canoniſta Græcus explicat illud Laodicenæ Syn. can. 31. οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὸν ἐπιγαμίαν ποιεῖν : id. *Non oportet omni cum heretico matrimonium contrahere* . Arctius ſe ipſum coërcebit qui dixerit , *Hominum quoſdam liberos eſſe , quoſdam ſervos* . quod Græci dicere maluerunt . Aliam quoque vim obtinet ea vox : ut cum dicitur a Cæſare , *omnis Gallia diviſa in tres partes* : a Strabone , πᾶσα Κελτικὴ , ideſt ὅλη , *tota* . ſed hæc ad aliud pertinent . Iam vero contra illam ipſam diviſionem objicit Enantiophanes βασιλικ. lib. 46. ſervum perſonam jure non habere, l. 55. ſi patroni. §. 1. ad Trebell. Inde ſervus dictus ἀπρόσωπος . Caſſiodor. lib. 6. ep. 8. *quid enim prius facerent inter ſervos jura publica , qui perſonam legibus non habebant* ? Sane *ſervitutem mortalitati fere comparamus* , l. 209. de reg. jur. Dicimus etiam, ſervile caput nullum jus habere, l. 3. de cap. minut. Quâ igitur ratione diviſio de jure perſonarum ex altera parte ſervis inſtruitur, ſi ſervus nec perſonam , nec caput , nec jus habet ? ſed occurrit idem , jure civili hæc vim habere , naturæ jure omnes homines pares eſſe , l. 32. de reg. jur. eâdem ratione uſus eſt Tryphoninus in l. 64. ſi quod dominus , de condict. indeb. Itaque ſervi naturaliter obligantur . quod adeo verum eſt , ut ſi quid manumiſſi ſolverint , non repetant velut indebitum , l. 83. ſi tuo ſervo , de ſolut. ita nempe naturales obligationes æſtimamus , l. 10. naturales, de oblig. Extra jus naturæ , nulli pæne ſunt , & ne

quidem

quidem omnino jure civili, neque jure Prætorio, neque extra ordinem computantur, l. 7. nullo, de l. Corn. de falſ. quin nec rei fiunt ex illis legibus, quibus pecuniaria, vel capitis pæna irrogatur, l. 12. hos accuſare, §. omnibus autem, de accuſat. Quoniam tamen natura communis eſt, ut ibidem Saturninus ſcribit, & in eos animadvertetur. ideo capitis crimine damnari, aliquando legimus, l. 1. C. de bon. proſcriptor. Quod ademit conſtitutio juris gentium, reſtituit jus naturæ, reſtituit etiam idem jus gentium per manu-miſſionem: ſic enim adimit conſtitutio, ut non prorſus tollat, non corrumpat omnino. tanta eſt naturæ vis. ea præcipue vis elucet, ſi ſervi bello capti poteſtatem noſtram evaſerint. ea enim, quæ ex hoſtibus capiuntur adeo noſtra intelliguntur, ut φυσικὴν κτῆσιν illorum Theophilus dicat: & tamen cum captivi manus noſtras evaſerint, & ad ſuos ſe receperint, priſtinum ſtatum ita recipiunt, ut ad illius reſtitutionem nihil amplius deſideretur, l. 7. adeo, de acq. rer. dom. l. 21. ſi quis ingenuam, de capt. & poſtlim. Apparet etiam eadem vis, ſed non tanta in manu-miſſione. In qua re deſcribenda luminibus interſtincta mihi videntur Ulpiani verba in l. 10. manu-miſſiones, de juſt. & jur. *Eſt autem manu-miſſio de manu miſſio, ideſt datio libertatis. Nam quamdiu quis in ſervitute eſt, manui, & poteſtati ſuppoſitus eſt: manu-miſſus liberatur poteſtate.* Dicit manumiſſionem eſſe de manu miſſionem. Quod immutavit Tribonianus, qui dixit: *Manumiſſio autem*

eſt

eſt de manu datio. Neſcio quo conſilio. fortaſſe credidit, nugari Vlpianum in eâdem vocum repetitione. ſed I. C.ti ea mens fuit, ut oſtenderet, *manum* non inſtrumentum hîc ſignificare, ſed poteſtatem. nil aliud igitur eſt de manu miſſio, quam de poteſtate miſſio, ideſt libertatis datio. aliud ſignificat *manus* in *manubijs*, in *mancipijs*, aliud in *manu-miſſione*, in *conventione in manum*, de qua Vlpian. tit. IX. quod conſtat ex verbis Gellij lib. 18. cap. 6. *quoniam non in matrimonium tantum, ſed in familiam quoque mariti, & in ſui heredis locum veniſſet*. Regum *manus* in l. 2. §. 1. de orig. jur. Ea poteſtas in ſervos non eſt perpetua. res ad naturam redire poteſt etiam civili modo, & ratione. *quamdiu quis in ſervitute* fuerit, poteſtas illa naturali facultati officere poteſt, ulterius non poteſt. Non ſic fugitivus, aut erro, qui poteſtatem domini non evitat. dominium enim adhuc viget, cui ſubditus eſt, ut etiam fur ſit qui fugitivum celaverit, l. 1. l.ult. de fugit. Non ſic quid aliud, quod noſtrum ſit: nam ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt, niſi nominatim ſit conſtitutum, l. XI. id, quod noſtrum, de reg. jur. l. 67. alienatio, de contr. empt. l.3. C. de rei vindicat. Denique duobus illis modis juris gentium Conſtitutio ceſſat: ſi ad ſuos reverſus fuerit, quod natura dictat: ſi de manu miſſus ſit, quod præſcribit lex, ſed gentium modos complures ſtatuit jus civile. *manu-miſſus* igitur *liberatur poteſtate*. hæc mens Vlpiani fuit, ni fallor. Sequitur in l. 4. ejuſdem tit. libertatis

definitio

definitio ex Florentino deſumpta : cui a Triboniano *ὀνοματώδης* liberorũ præpoſita fuit in §. 1. de jur. perſonar. *& libertas quidem (ex qua etiam liberi vocantur) eſt naturalis facultas* . quis contra potius, libertatem a liberis dictam eſſe crediderit. ſed hæ vocum deductiones phyſicæ ſunt, de quibus alio loco quædam dicturus ſum . ſic igitur accipio, ut ex eo , quod quiſque a natura poteſtatem , & facultatem habeat faciendi quod ſibi libuerit , liber dicatur . priora verba ipſam libertatem referunt . igitur liberi a libertate dicti . promptam habet rationem . hæc naturalis facultas cum ipſo homine prodit : ut eam præire , diſtinctas has appellationes liberorum , & ſervorum ſequi , manifeſtum ſit . Ita Theophilus dixit , *ἐπεισιόνται προσηγορία* . ita & Harmenop. 1. tit. 18. §. 1. poſterius enim excogitatæ ſunt . Servi vero a ſervando dicti . cur non & ſervi a ſervitute , ut liberi a libertate ? ſed jam ratio evidens eſt . Libertas eſt a natura : ſervitus , contra naturam Conſtitutio juris gentium , ſicut & dominatio, ut Tryphoninus ſcribit . Prius igitur ſervati ſunt , mox in captivitatem ducti , conſtitutâ jure gentium ſervitute , & dominatione . Auguſt. de C. D. lib. 19. c. 15. *Nomen itaque iſtud culpa meruit , non natura . Origo autem vocabuli ſervorum in latina lingua inde creditur ducta, quod hi , qui jure belli poſſent occidi a victoribus , cum ſervabantur , ſervi fiebant, a ſervando appellati* . Homo naturæ nomen eſt , d. l. 10. manumiſſiones . & ita I. C.ti ſervos naturæ nomine homines dicunt . Stilpon, qui ſpe-

cies

cies tollebat, ut ſcribit Laërtius, nec nomen iſtud eſſe naturæ conceſſiſſet. Servum Seneca nomen dixit ex injuria natum. ut autem quiſque ſervari, & ſervire malit, quam perire, naturæ votum eſſe videtur: *ita ut magna fuerint admirationi qui perire, quam ſervire maluerunt. Nam in omnibus fere gentibus quodammodo vox naturæ iſta perſonuit, ut ſubjugari victoribus mallent quibus contigit vinci, quam bellicâ omnifariâ vaſtatione deleri*, ſcribit Auguſtin. de C. D. lib. 18. c. 2. Scimus tamen, veteres Hiberos, ſi quando in diſcrimen veniſſent, ne hoſtium potiti ſervirent, libertatem veneno uſurpaſſe: quem morem minime ſervilem gentes etiam quaſdam in Aſia, Scythas nimirum extra Imaum, recepiſſe, noſtrâ quoque tempeſtate proditum eſt.

Arbores cremiales. Cremia. Gremia. Ambroſius explicatus. Cap. XI.

NON me movet Florentina ſcriptura, ut in l. 7. ſ. ſi fundum, D. ſol. matr. legendum ſit *gremiales*, non *cremiales*: nam hæc literarum immutatio frequenter a Librario uſurpatur: & ſic eo ipſo capite *die loGationis*, ſcriptum videmus. Magis me ſtare cogit Græcorum I. C.rum auctoritas: nam & in contextu, & in Gloſſematijs ſuperſcriptis, & apud Dorotheum *gremiales arbores* explicantur, quæ in ulnis ferantur, ligna nimirum ſubtilia, & ſarmentoſa, quæ ulnis colligimus. & ſane, quod ligna, quæ hoc nomine appellentur,

lentur, tenuia admodum ſint, ſcribit Columella lib. 12. de re ruſt. ut ab alijs quoque animadverſum fuit. Quibus adſtipulantur quæ ſcribit Vlpianus in l. 55. ligni appellatio, §. lignis autem, de legat. 3. *ſed ſi voluntas non refragatur, & virgula, & gremia, & ſarmenta, & ſuperamenta materiarum, & vitium ſtirpes, atque radices continebuntur*. ex quibus colligimus, inter ea, quæ comburendi cauſsâ parata ſint, ſpeciem quamdam eſſe, quæ ſic appelletur, nec opus eſſe, ut *cremiales arbores* a cremando potius dici velimus. In Gloſſario Iſidori: *Gremia, ſiccamina lignorum*. Heſychij eadem mens, dum explicat φρύγιον, ξύλον ξηρόν. Nam hæc gloſſemata qualitatem, & uſum reſpiciunt, non quantitatem. in Pſ. 101. καὶ τὰ ὀστᾶ μου ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν. ſic habent LXX. Vet. Interpr. vertit, *& oſſa mea ſicut cremium aruerunt*. ariditatem nimirum expreſſit, quam græcæ voces elegantius ingeminant, φρύγιον συνεφρύγησαν. Græci Interpretes φρύγανα dixerunt quæ *ſtramenta* Paullus appellat in l. 45. ſcientiam, §. 2. ad l. Aquil. *Cum ſtramenta ardentia tranſilirent duo concurrerunt, amboque ceciderunt, & alter flamma conſumptus eſt. nihil eo nomine poteſt agi, ſi non intelligitur, uter ab utro everſus ſit*. Συνοπτ. lib. 60. *Pyra* dicta. Quæ ad luſus pertinere credo, nô ad Ethnicas conſecrationes, quarum mentio in ſacris litteris, Reg. IV. c. 16. 17. & alibi. Quidam etiam crediderunt *cremia*, dicta fuiſſe oſſa arida, quæ ex uſtrina ſepulcrali ſuperent. Ambroſ. in enarratione ſuper

Geneſ.

Geneſ. *Cujus ſtella obitus non cremiorum ſenſibilium, ſed ſpirantium defunctorum triumphales manipulos de tumulis reſuſcitavit*. Sed fortaſſe falluntur. liber ſcr. *cujus ſtella obitus, non gremiorum ſenſibilium, ſed ſpiritualium defunctorum triumphales manipulos de tumulis reſuſcitavit*. Referenda ſunt hæc ipſa ad agriculturam, ut & ea, quæ proxime Ambroſius ſcripſerat, dum dixit: *quid igitur opus eſt, ut explorem ortus ſignorum, atque obitus?* Poëta 1. Georgic.

Nec fruſtra ſignorũ obitus ſpeculamur, et ortus. Vult igitur Ambroſius, Patrum, qui vixerant, corpora ſurrexiſſe in Chriſti Domini morte; ut etiam ſurculi in agris, aut putamina, ſeu præciſi, & tantum-non enecti, aridique bacilli in arboribus per plantationem, aut inoculationem in ſtellæ alicujus exortu, vel obitu, felicius reſurgere, & reviviſcere ſolent.

De Inventario Tutoris, & Heredis. Cap. XII.

EXCUSATIO illius, qui ſe negat litteras ſcire, an accipienda ſit, controverſum fuiſſe videtur. negat Paullus, *ſi modo*, inquit, *non ſit expers negotiorum*, l. Athletæ, §. fin. de excuſat. Huic ſententiæ obloquitur Tribonianus in §. ſimiliter, eod. tit. *Similiter eos, qui litteras neſciunt, eſſe excuſandos, D. Pius reſcripſit: quamvis & imperiti litterarum poſſint ad adminiſtrationem negotiorum ſufficere*. Complures ex recentioribus opinantur,

opinantur, mutatum poſtea fuiſſe a D. Pio quod Paullo placuerat. & utique omnino id verum eſt, ſi ad D. Pium modo referatur. ſi hoc ipſum ſenſiſſe Tribonianum velint, dicendum erit, per ea verba ſignificaſſe, D. Pij definitioni minus officere, quod & litterarum imperiti negotijs ſufficere poſſint. quid ita? forte quod ratio tutelæ gerendæ aliud exigere videatur, cum & rationes, & Inventarium, ſeu Repertorium tutor conficere teneatur; ceteroqui juretur in litem, l. 7. tutor, de adminiſtr. & peric. tut. l. 1. §. officio, de tut. & rat. diſtr. quam rationem non eſt qui non videat. Sed ego numquam credidi, D. Pij Reſcripto Tribonianum ſubſcripſiſſe. potior mihi videtur antiquorum Gloſſatorum ſententia, ut nempe cum dixit, *quamvis & imperiti litterarum poſſint ad adminiſtrationem negotiorum ſufficere*, ſignificare voluerit, D. Pij Reſcriptum ſemper, & indiſtincte recipiendum non eſſe. Nam ſi quis litteras neſciat, & negotijs tamen maxime ſufficiat, e re pupilli fuerit, hunc potius, quam alium, quamvis doctiſſimum, negotijs pupillaribus præfici? Sæpe uſu-venire ſolet, ut litterarum imperiti, & cetera rudes, non modo litterarum gnaris, ſed etiam doctiſſimis, & inſtructiſſimis peritia rerum gerendarum, & dexteritate negotiorum conficiendorum præſtent. Hoc & Paullus voluit, ut ex illis apparet: *ſi modo non ſit expers negotiorum*. Hoc ipſum igitur & ad uſum referemus, ut ſi e re pupilli fuerit, & hunc cogamus. ſed qui rationes, aut Repertorium conficiet? Id expeditum eſſe puto.

Nam verum eſt, nihil pæne a tutore ante factum Inventarium geri poſſe, non ita tamen ut per alium aut illud, aut rationes conficere nequeat. Certe fruſtra inter ruſticos plerumque tutores, aut curatores quærerentur, fruſtra tabulis ſcriberentur, aut a lege vocarentur. quod & in feminis frequenter obſtaret, cum tamen hodie quibuſdam etiam ex illis tutela deferatur, Novell. 118. Placuit majoribus noſtris, ut feminæ non modo litteras ſcirent, ſed & liberalibus Artibus inſtituerentur: adeoque Virgines in ludum itare conſueverant, ut liquet ex his, quæ de Virginia ſcribit Livius, & Dionyſ. Halicarnaſſ. & ex l. 4. ff. ubi pupill. educ. vel mor. deb. Nunc alij ferme ſunt mores. Neque veteres tamen litterarum uſum feminis paſſim permittebant. priſci moris mentio apud Harmenopul. Epit. lib. 5. tit. 1. §. 33. quo vetitum erat mulieri inſtrumentis ſubſcribere, aut quaſvis tabulas ſubſcriptione firmare. ſequuta lex eſt, cum cautum fuerit, myſticum, vel occultum teſtamentum nec feminas, nec illitteratos condere poſſe, & nomen heredis aut per teſtatorem, aut per teſtes ſcribi, §. 4. Inſt. de teſt. l. 29. l. 30. C. eod. Novell. 66. cap. 1. ſed abrogatum id poſtea Novell. 119. c. 9. Præterea leges antiquæ ad teſtimonia feminas non admittebant. ideo jus teſtimonij dicendi Tarratiæ Veſtali tributum fuiſſe, ſcribit Gell. lib. 6. c. 7. & merito I. C. tis noſtris ſub-iraſcitur Leo Imp. Novell. 48, quod feminas in judicio teſtimonij dicendi jus habere voluerint, l. 18. ex eo, ff. de teſtib. ut per impudentiam ad Scythicum morem

accedere

accedere videantur, quo fas erat ad bella cum viris armari. ſed & jure noſtro a teſtamentis arcentur, l. 20. qui teſtamento, §. mulier, ff. qui teſtam. fac. poſs. Harmenopul. lib. 1. tit. 6. §. 53. ſcribit, Vetuſtiores leges *ἐν συστατικαῖς μαρτυρίαις*, id. *ad commendatoria teſtimonia* feminas non admiſiſſe: ἐν ἀποδεικτικαῖς, id. *ad demonſtratoria*, admiſiſſe. Sed redeo ad Inventarium: quod heres quoque conficere poterit, quamvis litterarum ignarus, ſi beneficio Iuſtiniani uti voluerit, l. fin. §. ſin autem dubius, C. de jur. delib. ita tamen, ut is Inventario ſub-ſcribendo ſpecialem Tabularium adhibere debeat, qui pro eo litteras ſupponat. Hoc amplius: Venerabile ſignum Crucis ſuâ manu præponet. Non enim neceſſarium fuerit, eum litteras ſcire, ut hoc facere poſſit. Nota, ſeu ſignum eſt. Litteræ non ſunt Notæ, l. 6. de bon. poſs. l. 40. Lucius, de teſt. milit. Ideoque Iuſtinian. in Novell. 73. ſeorſum agit de Comparatione notarum, & litterarum. Notas etiam dicemus, aut inter notas recipiemus quas Sifras hodie vocant, & veluti propria ſigna quidam uſurpare ſolent. Notas in jure dicimus notas vulgares, quibus Acta Præſidum olim ſcribebantur tum inſtituto Romano, l. 33. inter, ff. ex quib. cauſs. major. Iſidor. Origin. 1. c. 24. tum etiam Eccleſiaſtico. ſeptem Notarios olim per Vrbis Regiones diſpoſuerat Clemens Pontifex geſtis Martyrum excipiendis: quibus ſeptem ſub-Diaconos præfecit poſtea Fabianus, qui Antero ſucceſſit, ne fide venali Eccleſiæ imponerent.

Complura notata prioribus. Apponam Auguſtini verba, quæ notata non video. *A Notarijs Eccleſiæ, ſicut cernitis, excipiuntur quæ dicimus, excipiuntur quæ dicitis: & meus ſermo, & veſtræ acclamationes in terram non cadunt. Apertius ut dicam, Eccleſiaſtica nunc geſta conficimus.* Vſus etiam Notarum in Diſputationibus, & Quæſtionibus inter Catholicos, & Hæreticos, ut exciperentur diligenter quæcumque dicerentur, licet maximâ pernicitate dicerent, quod non minus pernix eſſet manus ſcribentis, quam velox lingua diſſerentis. Memini exempla quædam in Actis Synodalibus, & etiam alibi adnotaſſe. *Singla*, ſeu *Siglas*, aut *Sigla* appellare videtur Iuſtinian. in Conſtitutionibus ſuis, C. de vet. jur. enucl. Notæ tamen a Siglis diſtinguentur, ſi verum eſt, dici *ſinglas*, quaſi *ſingulārias litteras*. Eadem erit vis Comparationis & in Siſtis, & in Notis. Ejuſdem Novell. 73. c. 8. putant de Venerabili Signo Crucis ſenſiſſe Iuſtinianum, dum ſcripſit, quinque teſtes adhibendos eſſe, ſi contrahentes litterarum imperiti fuerint: *inter quos erit & qui ſcribit pro contrahente aut totum; aut poſt ea, quæ poſt paucas litteras illius poſita ſunt.* Id vero Iulianus Epitomator expreſſit: ſed verbis illis Iuſtiniani non continetur, quod, ut diximus, Notæ non ſint litteræ. Græca verba illa ſunt: ἢ τὸ πᾶν, ἢ τὸ μετὰ τὰ ὀλίγα γράμματα τὰ παρ' ἐκείνου τεθέντα. id. *aut totum, aut quod* (reliquum ſit) *poſt paucas litteras, quæ ab illo exarata fuerint.* Contrahentes enim ſæpe omnino ru-

des,

Digitized by Google

des, & ignari litterarum, ſæpe paucas litteras pingere edocti, ut Iuſtinian. prædixerat. Sunt qui nomen modo ſuum exarare poſſint: ſunt qui paucas litteras pingere didicerint. Hanc ſubtilitatem exigit Novella, ut illas paucas pingant, & ducant utcumque: reliqua ille perficiat, & expleat, qui vice ignari litterarum ſcribendo, ſeu ſub-ſcribendo adhibeatur. Ita totum ſcribet teſtis, ſi qui contrahit, plane rudis litterarum fuerit: non totum vero, ſed reliqua ſcribet poſt paucas litteras a contrahente exaratas, ſi aliquid modo exarare potuerit. Poteſt & illud intelligi, ut ſimul etiam vener. ſign. Crucis exprimat. quidni? cum præſertim & alibi hoc ipſum præſcriptum fuerit. id tamen expreſſum non fuit. Hic mos inoleverat, cum-maxime ab ævo Conſtantini, ut in publicis, privatiſque monumentis, & ſcripturis hoc Sacroſanctum Signum apponerent, ut & in nummis videmus, & ut alias monui. Manſit & poſtea, adeo ut nuda pacta non minus conſtitutâ pænâ, quam hac Notâ adſcriptâ, aut Sanctiſſimi Ternionis invocatione adjectâ, robur haberent, Novell. Leon. 72. & hac ratione exaudienda quæ refert & Harmenopul. lib. 1. tit. 9. §. 12. Sed ſunt quidam adeo rudes, ut nec lineas, quibus hoc ſignum exprimant, ducere valeant. Inde quæſitum, an alius manum dirigere poſſit. quid enim ſi ſit ruſticus, ſi timidus, ſi femina, ſi, ut ſæpe uſu-venire ſolet, plane rudis, & hebes? Et Iuliano Anteceſſori placuiſſe videtur, poſſe. Argumento & illud eſſe creditur, quod Iuſtinianus retulit Novell. 90. in

Bithynia Provincia contigiſſe. Nam teſtes manum demortuæ feminæ per chartas duxiſſe dicit, ut manu ejuſdem Notâ illâ tabulæ ſignatæ viderentur. hoc eo tantum nomine improbe factum dicitur, quod femina jam exſpiraſſet. Et illud quæſitum, An hujus Notæ omiſſio vitiet Inventarium. dico Inventarium hæredis. Non omnes idem ſentiunt: ſed Pragmatici eam fere ſententiam ſequuntur, quæ vitiare negat. a compluribus recepta dicitur. Eâ præcipuâ ratione nituntur, quod ad Inventarij formam Nota illa non pertineat, ſed potius levis quædam ſollemnitas ſit. idque probant ex eo, quod non ab omnibus apponi Iuſtinian. juſſerit, ſed ab his modo, qui litterarum ignari fuerint. Argumentum, ut mihi videtur, inane, & inefficax. Nam propria forma præſcripta fuit Inventarij conficiendi ab eo, qui litteras neſciat, ad quam hæc Nota pertinet. Et quænam ratio hæc eſt? Non ab omnibus illud obſervandum eſt, licet poſtea omnes obſervare conſueverint, Ideoque ad Inventarij formam non pertinet, ideſt indiſtincte ad nullius Inventarij formam. Igitur, cum ſollemnitas, quæ in teſtamento cæci exigitur, non ab omnibus obſervanda ſit, eâdem licentiâ indiſtincte dicant, eamdem ad teſtamenti formam non pertinere. Dixiſſent, in qualibet Inventarij forma non exigi: & rectius dixiſſent. ſed illa collectio ad rem non erat. Nec ſane aliâ ratione, tantâ ſubtilitate manu heredis, licet litterarum imperiti Signum illud exprimi Iuſtinianum voluiſſe crediderim, niſi quod impoſtu-

ras timuerit, ut etiam de cæci teſtamento pater ejus ſollicitus fuit, l. 8. hac conſultiſſima, C. qui teſt. fac. poſs. Sed nobis de Inventario tutoris agentibus, Inventarium heredis obrepſit. E re nata factum eſt. Harmenop. Epit. 5. tit. XI. §. 25. quærens de tempore, intra quod a tutore Inventarium conficiendum ſit, ad id ipſum reſpexit; & idem tempus, quod in herede, nempe trimenſtre requiri credidit. Idem præſcripſit Leo Novell. 110. de Inventario rer. dotal. Eâdemque ratione diverſum tempus abſenti præſcriptum, annuum nimirum, apud eumdem Harmenop. legimus lib. 1. tit. XIII. §. 36. & 38. Accurſius improbat. Quæ de Inventario heredis præſcripta ſunt, ſpecialia ſunt, ut dixi. in alijs non puto paſſim tantam exigi ſubtilitatem, & obſervationem. Potius dicemus, Inventarium primo quoque tempore a tutore conficiendum eſſe. quam ſententiam profecto dicit & d. l. 7. tutor, ff. de adminiſtr. & l. 24. tutores, C. eod. Si quid circa hoc ſtatuendum fuerit, Prætor partes ſuas interponet. Nam ſi tempus a lege definitum non ſit, a judice ſtatuendum erit. idque & exploratiſſimum eſt, & notat Euſtathius de tempor.

Antiqua lectio quibuſdam Pandectarum locis defenſa: Apud Tacitum item, & alios. Cap. XIII.

VSV-VENIRE ſolet, ut rem, quam verba reſpiciamus. Exempla diverſa ſunt. Vulgo dici ſolet, filio-familias credi non licere. quod

non ad verba referendum eſt, ſed ad numerationem, l. 4. ad Macedonian. Diverſum eſt cum ad ea, quæ verbis ſignificantur, reſpicimus, ut cum dicimus, Præſidem, aut alium quem Magiſtratum, ſontem flagris, ſeu flagellis, aut loris rumpere, cædere, l. 9. §. 3. l. 15. §. 39. l. 17. §. 2. de injur. Nec diſſimili ratione in ipſa verborum ſtructura nonnulla apud Auctores noſtros, alioſque Scriptores conſtare dicimus, quæ corrupta videantur. Papinian. in l. 121. §. 1. de verb. obl. *nihil cauſſa eſſe reſpondi, cur ex ſtipulatu, quæ ex bonis moribus concepta fuerat, mulier impletâ conditione, pecuniam adſequi non poſſit.* σχῆμα πρὸς τὸ σημαινόμενον. Nam ad ſtipulationem referendum eſt quod dicitur, *quæ ex bonis moribus concepta fuerit*. recte tamen dicitur, mulierem ex ſtipulatu pecuniam adſequi poſſe, ſunt qui verba illa mendoſa credant. Item *de inofficioſi* cognoſcere dicitur judex, l. 8. Papinianus, §. ſi ex cauſſa, de inoffic. Græci τὴν *de inofficioſo* dicunt. ſunt & alia ſimilia. Bene item concepta illa Edicti: POTIVS, QVAM CVIQ. PERICVLOSVM ESSE FIDEM SVAM, in l. 1. ad Trebellian. *periculoſum*, κινδυνῶδες. Lectum mihi & in Tertulliano, *noſtra notatio totum verſiforme eſt*. Liv. lib. 7. *Livius poſt aliquot annos (id, quod omnes tunc erant) ſuorum carminum actor.* Valer. Flacc. lib. 1.

——— fratriſque paventi
Progeniem, Divûmq; minas: hunc nã fore Regi
Exitio. ————

Videamus

Videamus, an & ſimili ratione defendi poſſit, integram eſſe ſcripturam in l. 57. de contr. empt. *Sed ſi pars domûs maneret, Neratius ait, hanc quæſtionem multum intereſſe, quanta pars domûs incendio conſumpta permaneat.* quomodo enim permaneat, ſi incendio conſumpta? Sed incendio conſumptam accipiemus ambuſtam partem, quæ ſuperſit, ut quæ lacera ſit, & ſemi-uſta. Geminus eſt in Tacito locus Annali XV. *Ceterum Urbis quæ domus ſuper-erant, non ut poſt Gallica incendia, nec paſſim erecta.* Dicunt, quomodo erectæ, ſi ſuper-erant? Sed dicemus, omnia ea verba, *quæ-domus-ſuper-erant*, earumdem relliquias ſignificare. Dixerat Tacitus: *Quippe in Regiones quattuordecim Roma dividitur: quarum quattuor integræ manebant: tres ſolo-tenus dejecta: ſeptem reliquis pauca tectorum veſtigia ſuper-erant lacera, & ſemi-uſta.* Has igitur relliquias erectas, & inſtauratas fuiſſe ſignificat. Ruinis autem uſus eſt Nero in exſtruenda aurea illa domo, cujus ob laxitatem, ut ſcribit Sueton. Roma ipſa tantum-non domus fieri videbatur.

De inofficioſi querella. Græcorum adnotatio ad extremum verſum l. fratres, C. de inoffic. teſtam. Reſtituta, & explicata quædam obiter in Valerio. Cap. XIV.

CENTUM-VIRALE judicium de inofficioſi querella ex utroque latere injuriam continere videtur. Nam exheredationis ſupremo judicio

adficitur

adficitur exheredatus, & is voluntatem ſugillat, quaſi mentis deſiperet teſtator cum exheredavit. hoc colore apud judicem res defendebatur, l. 2. l. 5. l. 13. de inoffic. Ideoque dicimus, eum, qui inofficioſum improbe dixit, nec obtinuit, id, quod teſtamento accepit, perdere, idemque fiſco vindicari, quaſi indigno ablatum, l. 8. Papinianus, §. meminiſſe, eod. Sed nec poſt legatum acceptum, inofficioſum dici permittitur. Aliud vero dicendum, ſi jure factum negavit, quia de jure diſputavit, non judicium impugnavit, aut accuſavit, l. 5. l. pæn. de his, quæ ut indign. l. 10. ſi pars, §. 1. de inoffic. Non ita proprie, ut Papinianus, loquitur Vlpianus in l. 1. eod. Nam & diſputare dicit eum, qui de inofficioſo agat. Injuriam autem exheredatione induci, Cajus aperte ſcripſit: *Non eſt conſentiendum parentibus, qui injuriam adverſus liberos ſuos teſtamento inducunt*, l. 4. eod. ſed, quemadmodum judicijs, verbiſque famoſis abſtinendum, ut verbis ſaltem res temperetur, aut non dentur actiones, ſi aliæ ſint, quibus experiri liceat, l. 1. l. 10. non debet, de dol. l. 2. l. 5. C. eod. ita pariter inofficioſi querella deferebatur, ut non dementis teſtamentũ impugnaretur, quin recte, ſed non ex officio pietatis factum diceretur, cum nec dementis teſtamentum ſit, cujus nulla eſt mentis conteſtatio. inde dictum *inofficioſum*. denique querella non quarta modo, ut olim, d. l. 8. §. quoniam autem, de inoffic. ſed quantacumque hereditatis parte circumſcribitur, l. 30. omnimodo, l. 36. ſcimus, C. eod.

C. eod. etiam numiſmate, ut ait Theophil. Quoad perſonas, hoc ſervatur, ut liberi paternam voluntatem impugnent, & parentes de liberorum teſtamentis querellam deferant. Frater (quo nomine ſororem etiam ſignificamus) non ſemper hanc actionem intentat: ultra fratrem, ſororemve ceteri cognati numquam. Nam hi melius facerent, ſi ſe ſumptibus inanibus non vexarent, cum obtinere ſpem non haberent. Merito fratres admittimus, qui olim parentibus ipſis prælati, l. ult. C. Comm. de ſucceſs. l. 4. C. de bon. quæ lib. ſed querellam tunc modo habebunt, cum ſcripti heredes, infamiæ, vel turpitudinis, vel levis notæ maculâ adſperſi, aut ſi liberti non bene-merentes inſtituti fuerint. contra igitur ſi patrono maxima beneficia rependerint, quod bene-merentes dicantur. l. 27. fratres, C. eod. quo loco & ſervus heres neceſſarius inſtitutus excipitur. Hæc verba intelligenda eſſe de hereditate, quæ ſolvendo non eſt, recte admonent. nam ea eſt cauſſa hujus Inſtitutionis, ut in l. Ael. Sentia, l. 63. facta, §. ult. ad Trebell. l. 7. ait Prætor, §. ſed quod Papinianus, de minor. Neceſſarius heres dicitur, quia ſive velit, ſive nolit, heres erit. fateor: ſed ea neceſſitas dominum prius urgere videtur. ideo ſervum neceſſarium inſtituit, quod ipſe neceſſitate adſtrictus ob inopiam hunc heredem ſibi quæſierit. & ita probabilis fit manu-miſſio, l. 27. qui potuerint, de man. teſt. Græcorum adnotatio ad d. l. fratres, notata fuit a viro doctiſſimo. ſed ego vereor, ne aliud Græci voluerint,

rint, quam ipſe crediderit. quod quantâ modeſtiâ licebit, explicare nitar. Verba Græcorum Interpretum ſunt: Ὁπότερον γὰρ ἄπορος ἐστὶν ἡ οὐσία, περιττὸν ἦν ἐπιτρέψαι τῷ ἀδελφῷ τὴν *de inofficioſo* κινεῖν. τοῦτο γὰρ τὸ νόμιμον ἐπὶ τῆς ἀπόρου μᾶλλον οὐσίας ὀφείλομεν δέχεσθαι, καὶ οὐκ ἐπὶ παντὸς δούλου σὺν ἐλευθερίᾳ γραφέντος κληρονόμου. εἰ γὰρ, ὡς ἔγνωμεν ἐν *de teſtamentis*, οἱ ὑποκατάστατοι τοῦ δούλου προτιμῶνται αὐτοῦ παρὰ τὴν τῆς διαθήκης ἀκολουθίαν, πολλῷ πλέον καὶ ὁ ἀδελφὸς ζητῶν διαδέξασθαι τὸν ἄπορον αὐτοῦ ἀδελφὸν, ὀφείλει τοῦ δούλου προτιμᾶσθαι. Dicunt nempe, *fruſtra querellam fratri permitti, ſi hereditas ſolvendo non fuerit*. Rationem addunt, *quod hujuſmodi jus in hereditate potius, quæ ſolvendo ſit admitti debeat*. Quale vero jus eſt, quod in hereditate, quæ ſolvendo ſit, admitti debet? puto querellam eſſe: jus dico agendi, dicendive de inofficioſo. Perſpicuum equidem eſt, hanc querellam inofficioſi, non de qualibet hereditate, nec *de omni ſervo, qui cum libertate ſcriptus ſit heres*, ut additur poſtea, ideſt non de Apori ſervo accipiendam eſſe, ſed de hereditate, quæ ſolvendo ſit. tunc enim, ſi ſervus heres ſcriptus fuerit, dabitur fratri querella. Alij vero iſtud ad d. l. fratres, referebant: quaſi Græci voluerint, illa verba, *Excepto ſervo neceſſario herede inſtituto*, accipienda eſſe de hereditate, quæ ſit ſolvendo: idque ſignificaverint cum dixerint, τοῦτο γὰρ τὸ νόμιμον. Et quoniam videbant, a ratione alienum eſſe, ut inſtitutio ſervi heredis neceſſarij, de hereditate, quæ ſolvendo ſit, accipi debeat, dixerunt corruptum eſſe Græcorum gloſſema, adeoque

adeoque pro ἄπορυ, reſcribendum eſſe ἔπορυ. Quod ſi ego hallucinor in hac re (non enim adhuc mihi perſuadere potui, inſtructiſſimum I. C. tum plane a ſemita aberraſſe, quamquam id humanum ſit: tantæ apud me auctoritatis eſt) non eſt cur quis pro eo laboret, & me perſtringat. doceat tantum hic, & alibi. inveniet hominem, qui non ſolũ facile dediſcat, ſed etiam qui libenter lituram in ſuis admittat. Sane quæ mox Græci addiderunt ex l. ult. C. de neceſs. her. inſt. aptiſſime his, quæ protulimus, reſpondere videntur. *Si enim*, inquiunt, *ut didicimus in de teſtamentis, qui ſervo ſubſtituti ſunt, contra teſtamenti ſeriem ipſi præferuntur, multo magis dicendum erit, fratrem ſuccedere deſiderantem fratri, qui ſolvendo ſit, ſervo antehabendum eſſe.* In qua ratione de ἄπορυ loquuntur, id eſt de eo, qui ſolvendo ſit. Bene igitur dixere itidem, querellam in hereditate, quæ ſolvendo ſit, illius nempe, qui ἄπορος dicitur, admittendam eſſe. Querellam tamen non omnes fratres habent. habent conſanguinei: uterini non habent. An reſpexit ad id Vlpianus? nam in l. 1. eod. *cognatos proprios* dixit. Quæri poteſt etiam, inſtituant ne querellam fratres eodem patre, diverſâ matre nati. Thalelæus utramque conjunctionem exigere videtur, βασιλικ. lib. XXXIX. τότε κινείτωσαν οἱ ὁμομήτριοι, καὶ ὁμοπάτριοι τὴν DE INOFFICIOSO, ὅτε οἱ ΣΚΡΙΠΤΟΙ ἀτιμίας, ἢ αἰσχρότητος, ἢ ἀτελεσλάτης ἀτιμίας ἀπίλῳ ῥαντίζον αι. exprimere voluit verba d. l. fratres: *conſanguinei de inofficioſo querellam movere poſſunt, ſi ſcripti heredes infamia*

infamia, vel turpitudinis, vel levis notæ macula adſpergantur. Inde notant, Ἀτελεστάτης potius, quam ἀτελεστάτης ſcribendum fuiſſe. Conſtat autem non ὁμοπατρίους, ideſt ex eodem tantum patre genitos, ſed ἀμφιθαλεῖς, ſeu αὐταδέλφους intellexiſſe, qui & in ſucceſſionibus potiores ſunt, Novell. 84. & 118. ὁμομήτριοι ſeorſum arcentur. Sed profecto ὅμαιμοι, ſeu conſanguinei, licet non eâdem matre nati, querellam habent: uterinis tantum nominatim negatur. Turpes vero perſonæ, quibus inſtitutis, conſanguinei fratres querellam deferunt, recenſentur a Theophilo lib. 2. tit. 18. & ab Harmenopulo lib. 5. tit. 6. §. 2. οἷον ἡνίοχοι, μῖμοι, κυνηγοὶ, καὶ οἱ ἀπὸ αἰσχρᾶς μίξεως ἐγνωσμένοι. id. *veluti aurigæ, mimi, arenarij, turpique conſuetudine cogniti*. Hi notantur & Novell. CXV. c. 3. Εἰ παρὰ γνώμην τῶν γονέων μεταξὺ κυνηγῶν, ἢ μίμων ἑαυτὸν ὁ υἱὸς ἐγκαταλέξοι. id. *ſi præter voluntatem parentum inter arenarios, vel mimos ſeſe filius ſociaverit*. Turpi conſuetudine cognitos intelligemus catamitos, vel, ut antiqui obſcœno ſenſu dicebant, fratres, ſed & ſtupratores, ſtupratasque, itemque Gallos, & Archi-gallos, quorum mentio apud Valerium, & frequens apud Firmicum. Nam contumelioſum eſt, ut immerentibus fratribus perſonæ turpes præferantur: & hoc judicium, ut diximus, injuriâ præſertim nititur. Sed hîc quæritur, quâ ratione pater, invito filio, injuriarum agere nequeat. Papinianus, ideo non agere dixit, quod filij injuria ſit, ideſt ita filij, ut non ſit patris. ſed utique per filium quoque injuriam pati-

tur

tur pater, §. 2. de injur. & licet per conſequentias injuria patri fieri dicatur, propria tamen illius eſt, ab injuria filij diſtincta, l. 1. §. 3. l. 17. §. 21. l. 30. §. 1. l. 41. de injur. l. 2. C. eod. Præterea ſi filiusfamil. injuriarum agere poteſt, pater etiam, filij ſaltem nomine aget, actione per filium quæſitâ. quod & in querella de inofficioſo dicendum videtur, cum & injuriarum cauſſa querellam contineat, & in pleriſque hanc illa imitetur, l. 5. C. de injur. Dices, volenti filio injuriâ illatâ, nomine filij patrem non agere, l. 1. §. uſque adeo, eod. quid ſi nolens filius injuriam paſſus ſit, patrem tamen ſuo nomine injuriarum agere nolit? tunc enim actio jam orta ex injuria nolenti illata, patri quæſita videbitur, ut vel invito filio, eam perſequi poſſit, l. fin. C. de bon. quæ lib. Reſpondet Accurſ. querellam non eſſe actionem. Ego nodum hunc aliter ſolvendum eſſe crediderim. Nam auctoritas agendi invito filio, tributa eſt patri ratione uſusfructûs: ideoque ceſſat, uſufructu ceſſante. Hoc vult Iuſtinian. cum ait: *nullum impedimentum paterna faciat auctoritas. qualis enim uſusfructus poteſt ei acquiri, qui momentarius eſſe oſtenditur?* At injuriarum actio, licet lis pecuniariter æſtimetur, magis tamen vindictæ, quam pecuniæ perſecutionem habet, l. 2. §. emancipatus, de collat. bonor. l. 7. §. 1. de injur. eâdemque ratione Faviana ceſſat, ſi libertus querellam inofficioſi, vel injuriarum inſtituere noluit: nam nihil in necem patroni fecit, l. 2. §. ſed ſi puta, D. ſi quid in fraud. patr. Invito igitur filio, no-

mine

mine illius pater injuriarum non aget, ut opinor. Tryphoninus quoque ait, indignationem eſſe filij, l. 22. filius, de inoffic. Quod dixit Accurſ. querellam actionem non eſſe, licet alij aliud velle videantur, verum eſſe puto. certe idipſum Græcis Gloſſatoribus placuit. in antiquis Gloſs. verbor. jur. ἡ Ἰνοφφικιόσω τεσαμέντω, ἤγουν ἡ κατὰ ἀτάκτου διαθήκης μέμψις, οὐκ ἔστιν ἀγωγὴ διαθήκης ἀλλ' αἰτία ἐστὶν ἀγωγῶν λέγω δὴ τῆς ἐρεδιτάτις πετιτζίονος, ἤγουν περὶ κληρονομίας ἀπαιτήσεως. id. *Querella de inoffcioſo teſtamento non eſt actio teſtamentaria, ſed actionum eſt cauſſa, nimirum petitionis hereditatis*. Hujus rei ratio petitur ab analogia. Nam ſicuti ſcriptura teſtatoris non eſt actio hereditaria, ſed hereditatis eſt cauſſa, demonſtrans quid ſcripto heredi competat: ita & querella non eſt actio, ſed actionis cauſſa. Gloſſar. verba: ὥσπερ γὰρ ἡ γραφὴ τοῦ τεσάτορος οὐκ ἔστιν ἀγωγὴ κληρονομίας, ἀλλ' αἰτία κληρονομίας, καὶ ἀπόδειξις τοῦ δέοντος κινεῖν τὸν γραφέντα κληρονόμον· οὕτω καὶ ἡ μέμψις οὐκ ἔστιν ἀγωγή, ἀλλ' αἰτία ἀγωγῆς. Querella igitur actio proprie non erit, licet alicubi actio dicatur, vel ratione petitionis hereditatis, quam inſtruit, vel potius quaſi judicij exercitio. inde *incboata actio* in l. 21. eum, qui, ff. de inoff. Ex quibus conſtat etiam cur titulus de inofficioſo præcedat titulum de hereditatis petitione. Hæc eſt illorum titulorum συνέχεια, licet quibuſdam aliud placuerit. Supereſt ut dicamus, quo pacto hæc injuria ſit filij, non patris, ſi per filium propriam etiam injuriam patitur pater. Duarenus Accurſium vellicat, quod Papiniani rationem

malam

malam dixerit. ait, non eodem modo accipiendam eſſe injuriam hîc, quo accipitur in Edicto Prætoris de injur. ideſt, non eſſe accipiendam pro contumelia. Simili diſtinctione uſus eſt Vlpian. in l. 5. ad l. Aquiliam, ut in prioribus Analectis ad Paulli, & Vlpiani fragmenta dictum fuit. Sed Accurſium aliud ſenſiſſe, vix mihi perſuadere poſſum. Papiniani rationem malam omnino non dixit: dixit malam videri, ſubdubitans nimirum, & nodum nectens, ut poſtea ſolveret: qui mos eſt Interpretum, & Gloſſatorum. & λύσις ea eſt, quod in tit. de injur. injuria patrem tangat, in tit. de inofficioſo non tangat. quâ vero ratione non tangat, niſi quod diverſa ſit, & aliter hîc accipiatur injuria? nam contumelia filij pudorem quoque patris pertingit, l. 1. §. 3. & §. 5. de injur. Exheredationis injuria filij, non patris eſt. idque Accurſius ex eo colligi vult, quod filius etiam heres inſtitutus, poſſet non adire, arg. l. 3. C. de her. inſt. Sed licet exheredatio ad illam injuriæ ſpeciem non trahatur, quin tamen aliquando exheredatio contumelioſa videri poſſit, negandum non erit: præſertim cum turpes perſonæ inſtitutæ fuerint. Itaque apud eumdem Valer. lib. VII. c. 8. cum Pompejus Rheginus teſtamento fratris præteritus fuiſſet, ipſe tamen fratris judicium impugnare noluiſſet, additum eſt: *& erant ab eo inſtituti heredes neque ſanguine patrio pares, neque proximi; ſed & alieni, & humiles: ut non ſolum flagitioſum ſilentium, ſed etiam prælatio contumelioſa videri*

poßit . quo loco notat Pighius, in antiquo libro ſcriptum eſſe, *neque ſanguine pagino.* quod mendoſum putat: indéque factum eſſe, ut in quibuſdam libris ſcriptum fuerit, *ſanguine Rhegino*. Ego in duobus mſs. diſerte ſcriptum reperio, *ſanguine pagano*. Dixerat Valerius, Pompejum Tranſ-alpinæ regionis hominem fuiſſe. eſt nempe inter paganos quoque diſtinctio ſanguinis, & aliqua ſtirpis prærogativa. Apud eumdem eod. lib. c. 7. Terentius a filio exheredatus, licet ſuperſtites defuncti fratres eſſent, ſolus querellam detulit. Valerij verba: *Egregia eſt quoque C. Calpurnij Piſonis Pratoris Vrb. Conſtitutio. Cum enim ad eum Terentius ex octo filijs, quos in adoleſcentiam perduxerat, ab uno in adoptionem dato exheredatum ſe querellam detuliſſet, bonorum adoleſcentis poſſeſſionem ei dedit, heredeſque lege agere paſſus non eſt. Movit profecto Piſonem patria majeſtas, donum vitæ, beneficium educationis: ſed aliquid etiam flexit circum-ſtantium liberorum numerus; quod cum patre ſeptem fratres impie exheredatos videbat*. Quo loco non audio illos, qui cæcutire profitentur, ni reſcribatur, *Terentius cum octo filijs*. Nam perturbata oratio eſt, & dicitur Terentius ab uno ex octo filijs exheredatus. fratres de inofficioſo non erat tunc quod agerent: nec indiſtincte agunt, ut diximus. Quod vero Prætorem liberorum numerus flexerit, & quod cum patre ſeptem fratres exheredatos videret, ad id pertinet, quod per latus patris fratres petiti viderentur; non quod vere exheredati

eſſent,

eſſent, aut quod exheredati querellam deferrent: id Prætorem flexit. nec video, cur iſta ſic accipi nequeant.

An hodie querella locum habeat. Rurſus obſervata quædam in Valerio. Cap. XV.

AT in recta linea vix querellæ locus hodie relictus. Aut enim filius præteritus, aut inſtitutus, aut exheredatus. Si præteritus, querella non dabitur. ea datur, cum teſtamentum recte factum, ut exigit jus civile, licet contra officium pietatis, l. 2. eod. ſed filio præterito, teſtamentum eſt nullum, l. 7. l. 30. inter cetera, de lib. & poſt. Si inſtitutus, aut in legitima, aut in minori parte inſtitutus. ſi in legitima, non eſt cur queratur. ſi in minori parte, quantacumque ea fuerit, ut diximus, aget ad ſupplementum. Si demum exheredatus, aut jure, aut injuriâ exheredatus. nam aut nullum adſcriptum elogium, ideſt, aut nulla exheredationis adjecta cauſſa, aut aliqua. ſi nulla, nullum eſt teſtamentum, & res redit ad inteſtati cauſſam, Novell. 115. c. 3. ſi aliqua, aut juſta, & ex his, quæ in eâdem Novell. recenſentur, aut injuſta. ſi injuſta, ex eâdem Novella, teſtamentum ſubvertitur, quia non rite facta exheredatio filium ſubmovere non poteſt, l. 8. §. non quævis, de bon. poſs. contr. tab. ſi juſta, non habebit querellam qui meruit exheredari, l. 132. quidam, de verb. obl. Ita querellæ vix locus relictus hodie videbitur. Habet tamen & querella ſuos aſſertores.

Namque Iuſtinianus in d. Novell. 115. c. 3. in fin. conjunctim exigit duo: & ut cauſſa exheredationis teſtamento inſerta fuerit, & ut heres ſcriptus veram eſſe monſtraverit. Quod ſi ab herede demonſtrandum eſt, exigi dicemus, ut hereditatem adierit. ante aditam hereditatem extraneus heres ſcriptus, ex teſtamento non eſt heres: adire autem hereditatem non poteſt, ſi teſtamentum initio non valet. præterea, defuncti perſonam ſuſtinere videtur in elogio probando, quod teſtator adſcripſerat: & per hoc exigitur ut jam ſit heres, & conſequenter ut jam adierit. Sed induamus perſonam eorum, qui contra ſentiunt. Nam elogio adſcripto, & ab herede probato, Iuſtinian. in d. Novell. 115. ait, *teſtamentum ſuam habere firmitatem, decernimus*. Igitur firmitatem ante non habebit. quod non ſolum ratio a contrario deſumpta dictat, ſed expreſſum etiam fuit in his, quæ addita fuere; *Si autem hæc obſervata non fuerint, nullum exheredatis liberis præjudicium generari: ſed, quantum ad inſtitutionem heredum pertinet, teſtamento evacuato, ad parentum hereditatem, liberos, tamquam ab inteſtato, ex æqua parte pervenire, ne liberi falſis accuſationibus condemnentur, vel aliquam circumſcriptionem in parentum ſubſtantijs patiantur*. Ex quibus dicendum videtur, heredes ad ſubſtantiam defuncti ante probatum elogium admitti non poſſe. nam ſi admittantur, id citra præjudicium filiorum, ſaltem per illud tempus, quo bona retinuerint, contingere non poterit. quod pugnat cum

verbis

verbis his, quæ primo loco a Iuſtiniano præſcripta fuere. præterea perpendenda ſunt ea verba, *teſtamento evacuato*. ex quibus probari videtur, teſtamentum, deficiente probatione, corruere: ita ut non aliunde vim ſumat, quam ex probatione. Quod ſi dixeris, aliud dictare verba illa, *quantum ad inſtitutionem heredum pertinet*, quæ non ſubverti, aut funditus perire teſtamentum ſignificent, ſed tantummodo deſituram vim inſtitutionis non probato elogio, ſi querella poſtea propoſita fuerit: dicam, illa verba contrariam potius ſententiam dicere. Nam inſtitutionem præire aditionem certum eſt. igitur ſi, quantum ad inſtitutionem heredum pertinet, evacuatum dicitur teſtamentum, ſcriptus heres adire non poterit. Adhuc plurimum momenti habere videtur quod dicitur, *tamquam ab inteſtato*: nam ita pro nullo habetur teſtamentum, ideoque querella ceſſabit, quæ non datur, niſi cum teſtamentum recte factum fuerit, ut jam ſæpius diximus. Dum etiam dicitur, *ne liberi falſis accuſationibus condemnentur*, quoniam elogium, & accuſationem teſtator adſcribit, dicendum eſt prohiberi patris condemnationem. quod ſi permittatur heredibus ſcriptis hereditatem adire, pater, quantum in eo fuit, jam filios condemnavit. nam ſi quid poſtea per querellam profecerint, id a judice, non a patre proveniet, cum ſententia requiratur, d. l. Papinianus, §. ſi ex cauſſa, de inoffic. Denique qui re privatur, licet eam judicio mox recuperare poſſit, interim tamen in ſubſtantia circumſcriptionem paſ-

ſus eſt. at in poſtremis verbis illud cautum fuit, ne circumſcriptionem liberi patiantur. Ego tamen ſatis defendi poſſe crediderim, hoc caſu querellæ locum eſſe. Idque in primis ſuadere videtur quod in fine ejuſdem Novellæ dixit Iuſtinian. *& tamquam in hoc non reſciſſum, obtineat teſtamentum*. oportet enim ut aliquod antea fuerit quod poſtea reſciſſum ſit. Deinde quod ibidem ſancitum fuit, ut legata, & fideicommiſſa, aut libertates obtineant, ad teſtamenti firmitatem quamdam pertinere crediderim. quod ſi dixeris, argumentum aut ex eo deſumi non poſſe, aut admodum infirmum eſſe, cum olim hæc non valerent, & tamen querella daretur, quaſi aliquod eſſet teſtamentum, d. l. Papinianus, §. ſi ex cauſſa: dicam, id olim ex ſententia proveniſſe, quæ teſtamentum, tamquam dementis, reſcindebat, ut ibidem innuit Vlpian. Hodie vero querella illo colore non nititur, cum elogium in teſtamento deſideretur. ideo non mirum, ſi legata, & alia in teſtamento ſcripta ſuſtinentur, licet olim non valerent. Illud præterea ſententiam hanc confirmare dixerim, quod licet antea filij probare deberent ſeſe immerentes exheredatos fuiſſe, niſi ſcripti heredes, ingratos liberos contra parentes extitiſſe, oſtendere maluiſſent: attamen querellæ locus erat; l. 28. liberi, C. de inoffic. teſtam. Ex quo conſtat, teſtamentum etiam ante probatam ingratitudinem conſtitiſſe. Quod eam vim habet, ut oſtendamus, ſcriptos heredes hereditatem adire potuiſſe ex teſtamento, & ut poſtea ingratos

liberos

liberos fuiſſe docerent. Quæ obſtare videbantur, ita tolli poſſunt. Nam quod dixit Iuſtin. *teſtamentum ſuam habere firmitatem decernimus*, non de teſtamento in univerſum dixit, ſed de eo, in quo liberi a patre exheredati fuerint. cum igitur ait, *ſuam habere firmitatem*, aliquam illius firmitatem propriam a principio eſſe voluit: quam tamen poſtea amittere poſſe, negandum non erit. Alterum objectum vim haberet, ſi in hoc judicio fructus etiam non venirent. ſed veniunt: ſaltem ob conjunctionem conſequentis actionis, ideſt petitionis hereditatis, l. 20. item veniunt, cum ll. ſequentib. de petit. hered. Nam hæc judicia non ſeparantur. Quod pertinet ad ea verba, *teſtamento evacuato*, ea potius probant, teſtamentum poſtea reſcindendum eſſe. & quod de inſtitutionis voce dicebatur, nihil eſt, cum deficiente ingratitudinis probatione, inſtitutio perinde habeatur, ac ſi numquam ſcripta fuiſſet. Iuſtinian. enim non totum teſtamentum, ſed eam tantummodo partem, quæ ad heredum inſtitutiones pertineret, ſubverti voluit: legata, & libertates præſtari oportere ſignificavit. ideo dixit, *quantum ad inſtitutionem heredum pertinet*. Argumentum deſumptum ex illis verbis, *tamquam ab inteſtato*, nullam vim habet. Nam mittamus, id cum modo prolatum fuiſſe: dico & eum, qui querellã habeat, patremfamilias inteſtatum facere, l. 6. §. 1. de inoffic. Condemnationem vero ſi patris potius, quam judicis accipere volueris, dicam fruſtra eſſe, quæ effectum non habeat. quod & de circum-

ſcriptione dixeris, cui per querellam obviam itum fuit. ſic enim arcentur elogia falſa, ſic circumſcriptio: dico ſi conatus appareat, ſi ſcripta, ſi propoſita fuerint. Non enim conatum ſuſtulit lex, (nec enim poterat) ſuſtulit effectum. Igitur adhuc querellæ locum eſſe dicemus. Recentiores, alios etiam caſus afferre conantur, quibus neceſſaria querella ſit: quemdam vero præcipuum, quem dum explicant, ſimul etiam Iuſtinianum ſugillant. ideo de hoc nunc non agimus. Illud præterea controverſum fuit, An nullo elogio a teſtatore adſcripto, poſſit heres adhuc ingratitudinis legitimam cauſſam proponere, & probare, ut filios excludat. Et ſunt qui credant, poſſe. nam cauſſæ ingratitudinis vim habent etiam cum nullum omnino eſt teſtamentum: ut ſi frater inteſtatus deceſſerit, in quem ingratus probetur frater ſuperſtes, Novell. 22. c. 46. §. ingratitudinem. Itaque licet teſtamentum, in quo, non adſcripto elogio, filius a patre exheredatus eſt, nullum ſit, quod in eo non ſint ſervata quæ a lege præſcripta ſunt; attamen filius, ſi probetur ingratus, ab hereditate paterna repelli poterit. Verum ingratitudinis ratio non eſt producenda ad conſequentias, ſed quæ ſcribit Iuſtin. in d. Novell. 22. de illa tantum ſpecie, quam tractat; accipienda. Nam, quantum pertinet ad filiorum ingratitudinem, peculiaris eſt legis diſpoſitio, ſicuti retulimus, nimirum ut & adſcribatur elogium, & ut ab herede probetur. ſi alterutrum defuerit, filius excludi non poterit. idque probat etiam l. 30.

omnimodo,

omnimodo, C. de inoffic. teſt. Quod diximus de præteritione patris, in præteritione matris locum non habet: nec in præteritione avi materni, horum enim præteritio pro legitima exheredatione habetur, l. 27. §. fin. l. 28. de inoffic. quibus locis quæ ab Vlpiano, & a Paullo referuntur, gemina ſunt his, quæ idem Valerius eodem lib. narrat: niſi quod de teſtamento matris dixere prudentes quæ de teſtamento patris Valer. ſcripſit, idque puto non inconſulto factum eſſe, M. Tull. quoque de teſtamento patris hæc referens lib. 1. de Orat. ita ſcribit: *Quæ potuit igitur eſſe cauſſa major, quam illius militis? de cujus morte cum domum falſus ab exercitu nuntius veniſſet, & pater ejus, re credita, teſtamentum mutaſſet, & quem ei viſum eſſet, feciſſet heredem, eſſetque ipſe mortuus, res delata eſt apud centum-viros, cum miles domum reveniſſet, egiſſetque lege in hereditatem paternam, teſtamento exheres filius, nempe in ea cauſſa quæſitum eſt de jure civili, poſſet ne paternorum bonorum exheres eſſe filius, quem pater teſtamento neque heredem, neque exheredem ſcripſiſſet nominatim*, & utique, ut diximus, ſilentium patris pro legitima exheredatione non habetur, ſed potius reddit teſtamentum nullum, igitur ex eo querella non dabitur, quæ datur exheredato, d. l. 23. de inoffic. Sed quoniam ſilentium matris pro exheredatione habetur, §. ult. de exheredat. liber. non poteſt ambigi, hanc accuſationem ex materna præteritione deferri; quam ſpeciem retulerunt I. C. ti & ita exheredatio, & præteritio

teritio accipienda eſt apud Marcellum in l. 3. eod. & in principio ejuſdem tit. in Inſtitution. ideſt pro exheredatione paterna, & præteritione materna. quamquam dicimus, quoſdam ſilentio exheredare, l. 12. ſi patronus, de bon. libertor. quod & matri licet, & aſcendentibus per matrem, & militi, & fratribus, & ſororibus, l. 17. l. 21. l. 27. C. de inoffic. Exheredant tamen & matres, addito Elogio. Apul. in Apolog. *nuperrime cum teſtamentum Pudentilla poſt mortem Pontiani filij ſui, in mala valetudine ſcripſerit, diu ſum adverſus illam reniſus, ne hunc ob tot inſigneis contumelias, ob tot injurias exheredaret. Elogium graviſſimum jam tum mediusfidius perſcriptum ut aboleret, impenſis precibus oravi.* Silentium, honeſtius erat, cum nempe Elogij nota evitabatur. Idem Apul. paullo ante: *quippe qui ei ad ignominiam lintea adſcribi ducentorum fere denariorum juſſit: ut intelligeretur iratus potius externaſſe eam, quam oblitus præteriſſe.* Dixit, *externaſſe*, haud tritâ ſignificatione. In Gloſſar. Iſidori: *Externavit, extraneum fecit.* Ipſa exheredatio, res in extraneo inepta dicitur, d. l. 132. quidam, de verb. obl. quod ſic accipiendum erit, niſi prius heres inſtitutus fuerit. ſed & eo caſu exheredatio inutilis erit, ſi exheredatus in eodem teſtamento heres etiam inſtitutus ſit, l. 17. ſi certarum, §. ſi eodem, de teſtam. milit. l. 4. paterfamilias, de her. inſt. & ita fortaſſe idem Apulejus ſeſe ab uxore exheredatum dixit: *Cape iſtud matris tuæ teſtamentum, vere hoc quidem inofficioſum. Quid ni?*

ni? in quo obſequentiſſimum maritum exheredavit, inimiciſſimum filium ſcripſit heredem. Quod ſi antiquitus etiam querella obtinuit, & , ut ex dictis apparet , ante Romanorum Principum tempora, potior videbitur ſententia illorum, qui querellam ex lege aliqua deſcendere crediderunt , & forte ex lege Glicia , ut ſuadet epigraphe l. 4. de inoffic. quam eorum, qui negant. Sed quando nonnulla ad hanc rem illuſtrãdam ex Valerio deſumpſimus, mutuam operam rependentes , levia quædam rurſus in illo ſubnotemus. Nam eod. lib. 7. c. 8. de ratis teſtam. ubi vulgo de Afrania ſcriptum eſt , *teſtamentumque matris patientiâ honorare , quam judicio convellere , ſatius eſſe duxit*: lib. ſcriptus habet , *ſanctius eſſe*. Præterea , cum eodem cap. retuliſſet , Q. Cæcilium unum ſibi heredem L. Lucullum fore , præ-ſe ſemper tuliſſe , Pomponium tamen Atticum teſtamento clam adoptaſſe , ſubdidit : *ſed fallacis, & inſidioſi cadaver Pop. Rom. cervicibus reſte circum-datum per viam traxit* . quo loco duo mſs. hanc ſcripturam præferunt, *cervicibus reti circum-datum* . Et quidẽ olim retiarij dicti, qui rete in arena pugnarent, ut adverſarij caput operirent, traherent, confoderent . quod adnotavit elegans ævi noſtri I.C. tus & poſt eum alij . Vulgata tamen & ipſa defendi poteſt . nam de reſte capiti ſtatuæ circum-jecto, quod prodigioſũ Sejano fuit, legimus apud Dion. lib. 58. & apud Iuvenal. Sat. 10. — *deſcendunt ſtatuæ, reſtemque ſequuntur*. Denique, ut πάρεργον, proponam Valerij verba lib. 1. c. 1. *Tantum autem ſtudium*

antiquis

antiquis non ſolum obſervanda, ſed etiam amplificanda religionis fuit, ut florētiſſimâ tum, (ſic mſs. non, ut vulgo, *e florentiſſima*) *& opulentiſſimâ civitate decem Principum filij S. C.to ſingulis Etruriæ populis percipiendæ ſacrorum diſciplinæ gratiâ traderentur*. ſunt qui conſtare dicant, XII. Etruriæ fuiſſe populos, adeoque reſcribendum eſſe, *Duodecim Principum filij*. quæ ratio hæc eſt? ne nos traducant, logiſtâ hic opus erit. ſed indormitaſſe te credam cum hæc ſcriberes, vir docte. Nam fuerint XII. Etruriæ populi, ut vere fuerunt: quis inde dixerit, neceſſario XII. item tradi debuiſſe Principum filios? reduc calculum: potius inde colligam centum viginti traditos fuiſſe; &, quod numerus amplior eſſet, ideo cum præfatione Valerium dixiſſe, *florentiſſimâ tum, & opulentiſſimâ civitate*. ſingulos ſingulis populis traditos fuiſſe, non video quî Valerius dicere poſſit. Nec mirum, apud M. Tullium eâdem conſtantiâ eumdem numerum adſcribi. Video tamen lib. 1. de Divinat. Ciceronis verba ſic editiones quaſdam referre: *Quocirca bene apud majores noſtros Senatus tum, cum florebat Imperium, decrevit, ut de Principum filijs ſex ſingulis Etruriæ populis in diſciplinam traderentur*. ſed prior littera e priori voce repeti, & inde facile X. in *ſex* tranſire potuit. nil frequentius in libris, quam menda ex numerorum notis. hæc ipſa M. Tullij Valerium imitatum eſſe, jam intelligimus.

Apori.

Apori. Inciti. Deplorati. Ad l. Ael. Sentiam. Anceps videri quod jure Romano ſancitum fuit, non revocare libertatem eum, qui ad pretium participandum ſe ſe venum-dari paſſus eſt. de crimine ἀχαριςίας. Cap. XVI.

QVAE ſuperius de hereditate, quæ ſolvendo non ſit, & de ſervo neceſſario herede inſtituto explicata fuere, aliud rurſus deſiderare videntur: ut aliquid nempe de Aporo dicamus. Quem igitur Latini pluribus dicunt, *ſolvendo non eſſe*, Græci Α'πορον appellant: eâ nimirum notatione, ut ſignificetur is, qui rei familiaris difficultates explicare, aut negotiorum exitum reperire nequeat. Hunc Aporum ἀθυμίᾳ laborare, neceſſe eſt, ut ait Theophil. fluctuare nimirum dum rationes reputat. Aporetica Philoſophia, & Pyrrhonij Aporetici, & ἄπορα controverſiarum, apud Laërtium, Gellium, & alios, nota ſunt. Gloſſæ: Ἀπορία, *penuria*: Α'πορος, *egens, egenus, inops*: Α'πορον, *incertum, inops*. Ἀπορῶ; διςάζω, *incertus ſum*. A noſtris *egentes homines* dicti, §. 1. qui, & ex quib. cauſ. manumitt. non poſſ. Iſidor. Origin. lib. 18. c. 67. *egentes homines*, ſcribit, *Incitos* dictos fuiſſe. Iſidori verba: *At vero qui moveri omnino non poſſunt, incitos dicunt. unde & egentes homines inciti vocantur: quibus ſpes ultra procedendi nulla reſtat.* Nonius: *Incitas, egeſtas dicitur.* Aporiandi verbum retinuit vet. Interpr. in 2. ad Corinth. 4. *aporiamur,*

ſed

ſed non deſtituimur. Tertullian. quoque *Aporiationem* dixit, quam Irenæus, ſeu Irenæi Interpres *deſperationem*. De Valentinianorum Aeone: *quoniam quidem ipſe fuerit de Aporiatione conceptus, atque prolatus*. Sed & *deploratum* dixit Vlpian. in l. 6. §. 1. de edend. Et quoniam abjectus, & vilis ἀτιλὴς dicitur, ut accipitur apud Harmenopul. lib. 1. Epitom. tit. 6. §. 35. qui l. 17. C. de teſtib. ſic explicat: ὁ προάγων μάρτυρας ἔν τινι δίκῃ, ἐὰν ὕστερον ἐν ἑτέρᾳ δίκῃ κατ' αὐτοῦ φέροιντο, μὴ ἐχέτω ἐξουσίαν παραιτήσασθαι αὐτούς, τυχὸν ὡς ἀτελεῖς, ἤ τι τοιοῦτον: ideſt. *Qui teſtes in aliquo judicio produxerit, ſi poſtea in alio judicio contra eum producantur, eorum recuſandorum facultatem non habeat, forte quod viles ſint, aut quidpiam ſimile*: Ideo ad hos pertinere credidit Interpres quod idem ſcribit lib. 5. tit. 8. §. 107. cum tamen ibi ἀτιλὴς Cohortalem ſignificet. ἄπορος, & ἄπορος opponuntur, ut apud eumdem Harmenopulum, ὁ χρεώστης τῶν ἀπόρων, & ἄπορος τοῖς κτήμασι, καὶ τοῖς πράγμασι. ideſt, *Debitor, qui ex Aporis ſit, & qui prædijs, rebuſque abundet*. lib. 3. tit. 5. §. 94. & lib. 1. tit. 4. §. 86. & rurſus lib. 5. tit. xi. §. 57. ἐπίτροπος εἴτε ἄπορος, εἴτε ἄπορος: ideſt, *tutor ſive ſit ſolvendo, ſive non ſit ſolvendo*. ſimilique loquendi ratione expreſſerunt Græci quos Latini *condemnari* dicunt *in id, quod facere poſſint*, l. 137. de reg. jur. dicuntur ſiquidem οἱ μέχρις ἀπορίας καταδικαζόμενοι, apud eumdem Harmenop. lib. 1. tit. 4. §. 47. & lib. 3. tit. 1. §. 6. & lib. 4. tit. 9. §. 24. Scholiaſt. ejuſdem lib. 4. tit. 8. §. xi. quod non

ſemel

ſemel in Eclog. quoque notare licet. Theophil. in tit. de Act. §. 37. εἰς ὅσον ἐξαρκεῖ ἡ ἐμὴ οὐσία. ideſt; *quatenus mihi ſuppetant facultates*. & mox, διὰ τὸ εἰς τοσοῦτον ἀπορεῖν. *quod eatenus facere poſſim*. Igitur ſummâ providentiâ per commiſerationem Aporis lex proſpexit, dum permiſit ut unum ex ſervis ſuis heredem cum libertate inſtituere poſſent. Extra cauſſam hanc qui manumittit in fraudem, nihil agit. Sed cum debitor res ſuas in fraudem creditorum alienat, valet alienatio, licet Prætor creditoribus Paullianam, ſeu Calviſianam dare ſoleat, ut revocent alienata. Cur igitur, favore præſertim libertatis, id ipſum in manu-miſſionibus minus procedit? Nam, ut diximus, nihil agit qui in fraudem manumittit. Reſpondent, priori caſu, nullâ lege alienationem vetari, poſteriori, Aeliâ Sentiâ vetari. Itaque illo, ut rei ſuæ moderator, & arbiter, dominus, alienabit, l. in re mandata, C. mandat. non iſto. Sed quæram adhuc, cur ita vetet lex iſto, non illo caſu. Niſi confugiamus ad l. non omnium, de ll. difficilis res iſta fiet. Videamus, an ex his, quæ ſupra de manu-miſſione, & libertate ſcripſimus, dici poſſit, ex manu-miſſione removeri potius quod jure gentium contra jus naturale introductum fuerat, quam dominium aliquod transferri. cum itaque Prætor naturalia jura corrumpere nequeat, naturali libertati reſtitutus, in ſervitutem per Edictum rurſus redigi non poterit. Nam libertas, ne obtentu quidem ætatis, revocari poteſt, l. 2. & ſeqq. C. ſi adverſ. libert. l. 20. l. 26.

l. 30.

l. 30. C. de liberal. cauſs. Id etiam vult, ut puto, Terentius Clemens, dum in l. un. de adempt. libertat. ſcribit: *Cum libertas lege adimatur, aut pro non data haberi debeat, aut certe perinde obſervari, ac ſi a teſtatore adempta eſſet.* Quod ſi aliquâ lege ſervus rurſus effectus fuerit qui ad libertatem pervenerat, id non per revocationem, ſed vi legis contingere dicendum erit, adeo ut alius videatur, l. 98. §. aream, de ſolut. Quod ſi non temere libertas revocatur, multo minus adimitur. & quod ait l. 37. ff. de liber. cauſs. & l. 10. C. eod. liberos priuatis pactionibus ſervos, aut libertos alicujus fieri non poſſe, Thalelæus βασιλικ. lib. 48. notat, κατ' ἀντιδιαστολὴν minime exaudiendum eſſe, quod nec aliqua ſit publica pactio, quâ id effici poſſit. Leo quoque Imperator ſui ipſius venditionem valere noluit, Novell. 59. ſed ſatis eſſe duxit, verberatum in libertate morari mancipium amentiæ, ut eleganter ipſe appellat. Nam quæ major amentia excogitari poteſt, quam ut quis cum liber ſit, ſervire malit? Ejus Conſtitutionis ratio ſane multiplex eſt: Ne lex dementiam foveat, aut hominem non ſolum ignavi, abjectique, ſed etiam ſtulti animi, dum indignæ mercaturæ annuit, magis etiam infatuet: Ne in ſeipſum ſævire permittat; cum parum ſit, ut non ſeipſum perimat, qui caput ſuum hac ratione perdere vult: Ne dominium membrorum ſuorum ad alium transferre ſinat, cum ipſe dominium non habeat, l. 13. liber homo, ad l. Aquil. Ne quæratur æſtimatio ubi non invenitur, cum

liberum

liberum corpus nullam recipiat æſtimationem, l.ult.ff.de his, qui effuder. vel dejecer. Ne ſit commercium, aut acquiſitio liberi hominis, Ne liceat minori 25.an. alienata, per reſtitutionem revocare, libertatem revocare non liceat, Ne quis liberum hominem venalem habere audeat. Denique non ſine ratione quæri poteſt, cujuſnam pretium fiat, ſi jam ſervus eſt qui ad pretium participandum ſeſe venum-dari paſſus eſt. Ea pars Romani juris non inhumana ſolum, ſed etiam contra publicam utilitatem videri poſſit, quæ Cives Reipublicæ adimi permittat. Si enim expedit Reipublicæ ne ſuâ re quis male utatur, multo magis, ne libertate, ne ſe ipſo abutatur. ſed illa hujus juris ratio eſſe videtur, ut in eo demens puniatur, in quo deliquit, ut non revocet libertatem indignus, l. 4. D.quib. ad libert. proclam. non lic. Non ſolum autem ad pretium participandum, ſed etiam ad actum gerendum ſeſe venum-dari patiebantur, ſive quod cupidi actûs eſſent, ſive quod adeo inopiâ laborarent, adeoque deplorati eſſent, ut dominum habere, qui eos alere poſſet, ſatius eſſe ducerent, l.6. §. irritum, de injuſt. rupt. irr. fact. teſt. ſive denique, quod peculium & in peculio pretium habituri eſſent. quæ res antiquior Hadriani conſtitutione videtur, de qua in l. 2. ff. ſi ingen. eſſe dicet. Nam & M. Tull. Paradoxo 5. quædam ad hanc rem ſpectantia retulit: *An eorum ſervitus*, inquit, *dubia eſt, qui cupiditate peculij nullam conditionem recuſant duriſſimæ ſervitutis?* Sed redeo ad libertatem, de qua in

F universum

univerſum dici ſolet, non revocari eam, quæ ſemel competijt, §. 5. de eo, cui libertat. cauſs. bon. addic. l. 1. C. ſi adverſ. libertat. Quin nec teſtamento facile libertas revocatur, l. 52. Imperatores, de manumiſs. teſt. & omnino manumiſſi vindictá, in ſervitutem revocari non poterant, niſi in caſu l. 5. de jur. patron. Nec ideo dicendum, Suetonium falſum eſſe, qui generaliter ſcribat, ingratos; & de quibus patroni quererentur, Claudium in ſervitutem revocaſſe, c. 25. Nam & alia Claudij notata ſunt in jure dicundo, & hæc veluti civilia referuntur. Cognitio ſpectat ad Præfectum Vrbi, l. 1. §. 1. & §. 5. de offic. Præf. Vrb. Harmenop. lib. 1. tit. 18. §. 17. ὁ ἅπαξ δοῦλον ἐλευθερώσας, οὐ δύναται τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ ἀνατρέψαι, εἰ μὴ ἐξ ἀχαριστίας. id. *qui ſemel ſervum manu-miſit, libertatem revocare non poteſt, niſi ex cauſſa ingratitudinis*: ἀχαριστίας meminit etiam Theophil. §. 1. de cap. demin. & §. 1. quib. mod. tutel. fin. Ejuſdem in re diverſa meminit Iuſtinian. Novell. 115. de eâdem eſt l. 2. C. de libert. & eor. liber. & ex moribus Athenienſium, ac Maſſilienſium quædam refert Valer. lib. 2. c. 6. ſimile quiddam notat & Pollux lib. 3. c. 8. Ad eaſdem revocationes pertinet & antiqui I. C.ti fragmentum ex varijs juris capitibus conſarcinatum, quod Puteano debemus, miſere tamen fœdatum, & interpolatum. verba illius: *Primum ergo videamus quale eſt quod dicitur, eos, qui inter amicos veteres* (Pith. ſuſpicatur ſcriptum fuiſſe, *apud veteres*) *manumittebantur, non eſſe liberos, ſed domini volun-*

tate in libertate morari, & tantum ſerviendi metu dimitti. Antea enim una libertas erat vindicta, vel teſtimonio, vel in cenſu: & civitas Romana competit manu-miſſis, quæ appellatur legitima libertas. Puto *vindictam* hîc dici ἁπλῶς pro ipſa libertate, quæ competat ex manu-miſſione vindictâ. Gloſſæ: ἐλευθερία ἐπὶ ἄρχοντος δοθεῖσα, *Vindicta*. Theophil. totidem pæne verbis: βινδίκτα ἐστὶν ἡ ἐπὶ ἄρχοντος γινομένη ἐλευθερία. Alij Græci I. C.ti feſtucam ipſam exponere maluerunt. nam in Gloſs. verbor. juris ita ſcriptum reperio: Βενδίκτα, ἡ ῥάβδος μεθ᾽ ἧς ὁ ἄρχων, ἤγουν ὁ Πραίτωρ τὴν τοῦ ἐλευθερουμένου κεφαλὴν ἔπαιον φάσκοντες, φασὶν τὸν παρόντα ἄνθρωπον εἶναι ἐλεύθερον, καὶ πολίτην ῥωμαῖον. Apud Feſtum ſimilia dominus uſurpat in manu-miſſione: *Manu-mitti ſervus dicebatur*, inquit, *cum dominus ejus, aut caput ejus ſervi, aut aliud membrum tenens, dicebat: Hunc hominem, liberum eſſe volo: & emittebat eum manu*. Idem ille Græculus, cujus eſt etiam fragmentum hoc latinum, dicit, ἐκ προσαγωγῆς, quaſi promotionem quamdam ad honores. & rurſus, *in teſtimonio*, pro, *in teſtamento*. ſic enim ea latina verba, *vel teſtimonio, vel in cenſu*, ut refert Pithœus, græce habent: ἤ κατὰ διαθήκην, ἤ ἐν ἀποτιμήσει. ſcite, quod teſtamentum teſtatio mentis a noſtris dicatur. ſequuntur & alia ex eodem fragmento: *Hi autem, qui domini voluntate in libertate erant, manebant ſervi, & manumiſſores audebant in ſervitutem denuo eos per vim ducere. Interveniebat Prætor, & non per-*

 mittebat

mittebat manu-miſſum ſervire. Omnia *tamen, tamquam ſervus, adquirebat manu-miſſori, vel ſi quid ſtipulabatur, vel ſi per ſcripturam acceperat, vel ex quacumque cauſſa alia adquiſierat, domini hoc faciebat: hoc eſt manu-miſſi ad patronum pertinebat.* (hæc a gloſſemate eſſe videntur.) *ſed nunc habent propriam libertatem qui inter amicos manu-mittuntur, & fiunt Latini Iuniani: quoniam lex Iunia, quæ libertatem eis dedit, exæquavit eos Latinis Colonarijs, qui tunc erant Cives Romanorum, & nomen ſuum in Civitatem dederant. In his, qui inter amicos manu-mittuntur, voluntas domini ſpectatur, quæ jubet,* (forte reſcribend. *quia l. jubet*) *eos fieri Latinos, quos dominus liberos eſſe voluit. Hoc tamen cum ita habeant, debet promiſſum manu-mittentis habere dominus.* dici puto *promiſſum*, ideſt ἐπαγγελλόμενον: ut Theophilus dicit, nuptias ἐπαγγέλλεσθαι, ſeu repromittere individuam vitæ conſuetu in m. votum nimirum ſignificat. Quod ſi dominus per vim coactus manu-miſerit, non potuit manu-mittendi, & ad libertatem perducendi votum habere. Ideo addidit: *Vnde, ſi per vim coactus, verbi gratiâ, ab aliquo, vel ab uno-quoque hominum, manu-miſerit, non veniet ſervus ad libertatem: quia non intelligitur voluiſſe qui coactus manu-miſit.* Itaque in l. 4. C. de fideicommiſſar. libertat. mulieri quæ in libertate morata eſſet voluntate domini, fideicommiſſaria libertas relicta fuit: nam juſtam, ſeu legitimam libertatem adhuc adepta non fuerat. Tacit. Annal. XIII. *Quin & manu-*

mittendi

mittendi duas ſpecies inſtitutas, ut relinqueretur pænitentiæ, aut novo beneficio locus. Quos vindictâ patronus non liberaverit, velut vinculo ſervituti attineri. Latina libertas infinitos pæne modos habuit, ut dicit τὸ κατὰ πόδας; & Thalelæus βασιλικ. lib. 48. quidam ex illis ſelecti, & relati in l. un. C. de latin. libert. toll. Manu-miſſio vindictâ pleniſſima dicta: & ita exaudiuntur verba Iuſtiniani in l. 1. §. ſi autem ſocius, C. de comm. ſerv. manu-miſs. Quæ & ſpecialem titulum in Pandectis obtinuit.

Legitima tutela, hereditas. Conatus in explicanda difficili ſententia in tit. Inſt. de fiduciar. tutel. Cap. XVII.

QVod dicimus, agnatorum legitimam eſſe tutelam, ita dicimus, ut ex lege tantum pendere intelligamus, non quod teſtamentaria legitima non ſit, cum utraque ex XII. deſcendat. ſed & agnationis nomen hoc pacto legitimum eſt, ideſt ex lege tantum deſcendit, non quod cognationis nomen legitimum non ſit. Atqui Harmenop. lib. 5. tit. XI. §. 3. ipſum quoque Attilianum, aut Iulio-Titianum tutorem, legitimum appellavit. verba illius: καὶ λέγεται ὁ παρὰ τοῦ δικαστοῦ διδόμενος ὡς ἐδηλώθη ἐπίτροπος, λεγίτιμος, ὅπερ ἐστὶ παρὰ τοῦ νόμου δοθείς, ἤγουν τῶν κατὰ νόμους δικαζόντων κριτῶν. id. *Et is, qui a judice datur, ut tutor declaratus fuerit, legitimus appellatur, quaſi nimirum a lege datus: ab his videlicet, qui ex legum præſcripto cauſſas diſceptent.*

Ita pariter dici ſolet, legitimam hereditatem eſſe, quæ lege, teſtamentariam, quæ teſtamento deferatur, l. 1. de petit. hered. Nam utique & ipſa teſtamentaria legitima dici poſſet, cum & ipſa lege deferatur, l. 130. lege obvenire, de V. S. Verum & illa ſpecies legitima dicitur, quæ utcumque ex lege deſcendit. Nam patronorum tutela & ipſa ex XII. deſcendere dicitur, non nominatim, id eſt non propalam, ſed per conſequentias hereditatium, ut Vlpian. loquitur in fragment. & in l. 3. de legit. tutor. vel non aperte, non σαφῶς, ut Theophilus, ſed, ut ait Tribonianus, per interpretationem, vel per ſimilitudinem. Eſt igitur ex lege, & legitima hæc quoque ſpecies: nam verbum, *ex legibus*, ſic accipiendum eſt, tam ex legum ſententia, quam ex verbis, l. 6. §. 1. de V. S. quin cum aliquid ex interpretatione fuerit, ex lege eſſe videbitur, quia & interpretatio prudentum aliquando juris civilis pars eſſe cœpit, l. 2. §. his legibus latis, de orig. jur. Quæ vero legitima parentum dicitur, exemplo prioris nititur. Nam ita recepta eſt, & legitima dicta, cum ceteroqui fiduciaria ſit, ut Vlpianus dicit tit. XI. Ad hoc, ut puto, reſpicere oportet. Nam cum non procedit exemplum, nec ipſa procedet: dico autem non procedere ut legitimam. Itaque Tribonianus in tit. de fiduciaria tutela, cum retuliſſet, parentem, qui ex liberis aliquem manumiſerit, legitimam ejus nanciſci tutelam, eoque defuncto, liberos virilis ſexus fiduciarios effici, in nodum quemdam incidiſſe ſibi viſus eſt. Quæretur enim, ſi liberi

beri manumiſſoris legitimi ſunt liberti tutores, ut & parens legitimus erat, cur itidem dici non debeat, eoſdem tutores eſſe legitimos ejus, qui a parente manumiſſus fuerit. Reſpondet, ideo in priori ſpecie legitimos eſſe, non in poſteriori, quod filius poſt patris mortem ſui juris efficiatur, nec recidat in fratrum poteſtatem; etiamſi a parente non fuiſſet emancipatus. At libertus, ſi manumiſſus non fuiſſet, defuncto domino, in filiorum poteſtate manſiſſet. Quæ ratio falſi tentatur, & claudicare dicitur ab Interpretibus. nam ſi pater emancipaſſet, vera eſt: ſi avus, certe filius in patris poteſtatem recidit. Conſultiſſimus vir aliam introducere tentat, quaſi ideo liberi patroni ſint legitimi, non ſint liberi emancipatoris, quia lege illis, non his hereditas debeatur, l. 1. ſ. liberos, ſi a par. quis manumiſ. ſit. Sunt qui dicant, parentem manumiſſorem vere non legitimum, ſed fiduciarium eſſe, Ideoque, & fiduciarios ejus liberos eſſe: patronum vero legitimum, Ideoque & legitimos eſſe filios: & hanc eſſe rationem. Vtraque difficile quiddam continere videtur. Prima quidem: nam ſucceſſionis emolumentum oſtendit qui nam ſint tutores, qui non ſint, ſed non qui legitimis comparandi ſint, qui non ſint: & potius e contrario, ideo parenti manumiſſori dari videtur hereditas, vel contra tabulas, quod ſit legitimus, vel legitimo ſimilis, nimirum exemplo patroni, d. l. 1. ſi a par. quis man. ſit. Poſteriores vero fiduciarios faciunt, quos legitimos dici, ſaltem receptum fuit. Videamus, an hoc pacto dici

 poſſit.

poſſit. Quæ legitima dicitur exemplo legitimæ patronorum, ita procedit ut diximus, ſi exemplum procedat. Conſtat autem, omnino exemplum non procedere in tranſmiſſione legitimæ, cum a parentibus liberi manumittuntur. Nam ſi filius a patre emancipatus fuerit, ideo non procedit, quia non ut ſervus in poteſtate fratrum manſiſſet, ſi manumiſſus non fuiſſet: ſunt & alia, quæ non tranſmittuntur. liberi manumiſſoris non veniunt ad contra tabulas bonorum poſſeſſionem filij, quamvis patroni veniant, d. l. 1. ff. liberos. Nec turbat hanc rationem, quod nepos in poteſtatem patris recidiſſet, niſi ab avo emancipatus eſſet: Nam illud ſatis eſt, ne dici poſſit in univerſum quoad liberos eorum, qui emancipaverint, exemplum adæquatam habere cauſſam: Evidentius ita dicemus: Ideo perpetuo verum eſt, liberos manumiſſoris, niſi aliá ratione impediantur, legitimos eſſe liberti tutores, ut ipſorum pater fuerat, quia ſemper verum eſt etiam, quod ſi libertus manumiſſus non fuiſſet, defuncto domino, in filiorum poteſtate manſiſſet: At hoc non reperitur in emancipatione: Nam non eſt perpetuum, quod ſi parens non emancipaſſet, eo defuncto, in poteſtate liberorum ejus emancipatus manſiſſet, vel in eam recidiſſet; ſed aliquando quidem recidiſſet, ut ſi avus emancipaſſet, aliquando vero non recidiſſet, ut ſi pater emancipaſſet: Igitur nec in univerſum conſtitui poterit, quod liberi emancipatoris legitimi ſint, ut parens legitimus fuerat, ſed potius fiduciarij dicendi erunt: alioqui quoſdam fiduciarios

diceremus, quoſdam vero legitimos, & exempli ratio inconſtans eſſet. quod ſi dixeris, aliquando ſaltem rationis ſimilitudinem, ſeu analogiam, inter filios manumiſſoris, & liberos emancipatoris obtinere: Dicam, id ipſum in cauſſa eſſe, ut idem jus non obtineat in utriſque, cum in his non ſemper inveniatur quod in illis eſt perpetuum. denique pater filium habet in poteſtate: quod vero aliquando avus hanc poteſtatem ſuſpendat, ex accidenti contingere videtur, Adeoque ad illam potius, quæ patris eſt, reſpiciemus. Sane filij emancipatoris filijs manumiſſoris comparantur. inter hos autem nulla eſt differentia, cum omnes æque in eadem poteſtate ſervum habuiſſent, ſi manumiſſus non fuiſset. Igitur ratio quoque præcipua inde ſumatur, unde petitur exemplum, & comparatio. Sed & quoad ſuperiores, avuum nempe, vel ſupra, exemplum minus procedere, tentari poteſt. Si enim avus nepotem manumiſerit, licet in patris poteſtatem poſt emancipatoris mortem recidiſset, recidiſset tamen, non eodem jure, ut ſervus, manſiſset. poteſtas, quam filij manumiſsoris in ſervos habuiſsent, illa eadem fuiſset, quam manumiſsor habebat, quod eam jure ſucceſſionis habeant. Ideoque & tutela eadem erit, nempe legitima patronorum exemplo. Poteſtatē, quam pater in filium habuiſset, vix eamdem prorſus dicere poſsumus, cum ad patrem ſuo quodam jure pertinere videatur: adeoque potius recidere in patris poteſtatem, quam eodem jure manere dicitur filius, quaſi ob avi poteſtatem, filij poteſtas

interim

interim pendeat propter regulam, quâ dicimus, non habere in poteſtate qui ſit ipſe in poteſtate. & quamvis patria poteſtas, poſt mortem quoque vim habere dicatur, quâ præcipue tutelæ nitantur, avus tamen filio tale jus non adimeret, ut nepos in ejus poteſtatem non recideret, ſicuti ſervos, aut aliquod jus hereditatis adimere poſset. igitur nec eadem omnino tutela ab avo in filium tranſmittitur, nec contrarium probat. l. 9. de probat. ſed cum illa legitima fuerit propter emancipationem, quæ fecit avum emancipatorem ſimilem patrono, ſeu manumiſsori, hæc erit fiduciaria. Id ipſum forte vult Theophilus cum ſcribit, διὸ οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἕξει ἐπιτροπὴν ὁ παῖς τοῦ ἐμαγκιπατεύσαντος, ἀλλὰ κληθήσεται φιδουκιάριος: *Ideo neque eamdem tutelam habebit filius emancipatoris, ſed fiduciarius appellabitur*. Dicit, *neque eamdem* habiturum eſsé tutelam, quia neque eamdem omnino poteſtatem. Ita cum nec emancipator ſit, nec emancipatoris in hac parte ſucceſsor, ſequitur nec patrono comparari poſse. hoc eodem pacto accipi poſsunt illa Triboniani verba, *ideoque nec in tutelam*. quæ quidam adventitia eſse arbitrantur. ſed intelligi poteſt, deficiente poteſtate, quam neque ſucceſſionis, neque jure proprio fratres in fratrem habeant, nec eamdem tutelam ad eos tranſmitti poſſe: eamdem dico, ideſt legitimam, quam emancipati pater habebat.

De legum varietate ; Ius ἄγραφον, Novum. de ſententia §. idemque juris, qui, & ex quib. cauſ. man. non poſſ. παρέργως *de Dicaarchi loco. Explicata l. 1. de legat. praſt.* νόμῳ εἶναι. *Galenus contra ſententiam neotericorum quorumdam defenſus. Cap. XIIX.*

LEGES olim ligno incidere moris erat, ut notum eſt. inde dictæ XII. Tab. Flaccus in Arte: *Oppida moliri, leges incidere ligno*. Pittacus a Croeſo interrogatus, quodnam eſſet maximum Imperium, ἡ τοῦ ποικίλου, ἔφη, ξύλου: id. *varij, inquit, ligni*, ut ſcribit Laërt. Notavit Sophus, ut opinor, legum varietatem, quæ Reipublicæ perniciem adferre ſolet. Ideo a quibuſdam populis non aliâ forte ratione ſcriptæ leges non recipiebantur, ſed memoriâ tantum continebantur, niſi ut pauciores eſſent; & difficilius abrogari, & immutari poſſent. Lycurgi legem refert Plutarchus in Lycurgo, μὴ χρῆσθαι νόμοις ἐγγράφοις. ſignificabat nimirum, ſcriptis legibus utendum non eſſe. pertinet ad id, quod ſcripſit Tribonianus ſingulari loco de Lacedæmonijs, & Athenienſibus. In alijs pleriſque diſſentiebant inclytæ illæ Civitates. Liv. lib. 45. *Athenienſium populum fama eſt, celerem, & ſupra vires audacem eſſe ad conandum: Lacedæmoniorum cunctatorem, & vix in ea, quibus fidit, ingredientem*. Illud ipſum diu apud Langobardos etiam obtinuit, ut nimirum ſuas leges, ſeu *Aurieabeones* ſolâ memoriâ retinerent. Pauli.

VVarnefrid.

VVarnefrid. lib. 4. c. 44. de geſt. Langob. *Hic Rothari Rex, Langobardorum leges, quas ſolâ memoriâ, & uſu retinebant, ſcriptorum ſerie compoſuit, Codicemque ipſum Edictum appellari præcepit.* In omni Republica ſemper jus ἄγραφον vim habuit, ut non tam facile populum reperias, qui jure non ſcripto, quam qui ſcripto caruerit. Plato quoque τ ἄγραφον νόμον κατὰ ἔθη γινόμενον dixit. Quin etiam quæ ſolâ traditione, & memoriâ conſtarent, in magna veneratione ſemper fuere, ut piaculum videretur, ſi quidquam ex illis violatum, aut minus obſervatum fuiſſet. Iudaicam gentem in eo præſertim relligioſam fuiſſe conſtat. Sed & in Sacris præſcripſere Patres, τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω. Concil. Nicæn. c. 6. Semper antiqua viſa ſunt optima: ut rem ipſam Romanam moribus antiquis ſtare, antiqua vox ſit. receptum eſt etiam, ut moribus antiquis imbuti dicantur homines cum laudantur. Quod indolet Tacito: *dum vetera*, inquit, *extollimus, recentium incurioſi.* & alibi: *vetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio eſſe.* Apud eumdem tamen Annal. 3. monet Tiber. *Ne verterent ſapienter reperta, & ſemper placita.* Nam nihil facile mutandum eſt ex ſollemnibus, l. 183. de regul. jur. Caſſius apud eumdem Annal. 14. non dubitat, *ſuper omnibus negotijs, melius, atque rectius olim proviſum.* Vell. lib. 2. *Ad vitia tranſcurſum: vetus diſciplina deſerta, nova inducta.* Illis ipſis Athenienſibus ſimilia vitio vertit Lucas Actor. 17. quæ Balſamon tamquam Paulli verba retulit in διαγνώσει *de quæſtione, num*

unus

unus, & idem duabus ſobrinis jungi poſſit. Verba Balſamonis: οἱ τῶν Ἀθηναίων ἰθαγενεῖς, καὶ προσήλυτοι εἰς οὐδὲν ἕτερον ηὐκαίρουν, ὁ μέγας Παῦλος φησὶν, ἢ λέγειν τι, καὶ ἀκούειν καινότερον. ἡ ἐκκλησία δὲ τοῦ θεοῦ, καὶ μᾶλλον τὸ θεῖον ἀνάκτορον τῆς ἁγιωτάτης τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, τὰ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων δογματισθέντα κρατύνουσα, προτελυμένον ἀποσπᾷ πᾶσαν καινοφανῆ περιττότητα. ideſt: *Athenienſium tam indigenæ, quam proſelyti nil aliud habebant, cui magis vacarent, quam ut aliquid novi dicerent, & audirent, magnus inquit Paullus. Eccleſia vero Dei, atque adeo ſacra Regia ſanctiſſima Dei magna Eccleſiæ confirmans Dogmata a Sanctis Patribus præſcripta, omnem ſuperfluitatem novitatis ſpeciem præ-ſe-ferentem radicitus exſtirpat.* Dicuntur Athenienſium quidam ἰθαγενεῖς, quidam προσήλυτοι. ſimilemque diſtinctionem legimus apud Dicæarchum. hic tamen mores eorum, qui puri-puti, vel, ut ipſe loquitur, εἰλικρινεῖς eſſent Athenienſes, dilaudat, aliorum improbat. τῶν δ' ἐνοικούντων, inquit, οἱ μὲν αὐτῶν, Ἀττικοὶ, οἱ δὲ, Ἀθηναῖοι. οἱ μὲν Ἀττικοὶ, περίεργοι ταῖς λαλιαῖς, ὕπυλοι, συκοφαντώδεις, παρατηρηταὶ τῶν ξενικῶν βίων· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, μεγαλόψυχοι, ἁπλοῖ τοῖς τρόποις, φιλίας γνήσιοι φύλακες. ideſt: *Incolarum alij ſunt Attici, alij Athenienſes. Et Attici quidem, perpetuâ loquendi fame laborant, callidi, ſycophantæ, quique in vitam peregrinorum inquirunt: Athenienſes vero magno ſunt animo præditi, moribus antiquis, ut nullam in amicitia impoſturam admittant.* Sed, ut ad inceptum redeam, cum apud noſtros etiam I. C.tos nova inſtituta minus bene

audire

audire videantur, factum eſt, ut aliquando apud Gloſſo-graphos, & veteres Iuris Interpretes legamus, novum dici quod injuſtum, aut iniquum ſit. Vlpianus ſane in l. 3. quod quiſque jur. *iniquum jus appellare videbitur*, quod *novum* dixit Prætor in Edicto, l. 1. eod. *Qui Magiſtratum, poteſtatemve habebit, ſi quid in aliquem novi juris ſtatuerit, ipſe, quandoque adverſario poſtulante, eodem jure uti debet*. Idemque edicit, *ſi quis apud eum, qui Magiſtratum, poteſtatemve habebit, aliquid novi juris obtinuerit*. Quod tamen perpetuum non eſt, cum aliud ſit novum jus, aliud iniquum. Vlpian. in l. 1. de legat. præſt. *Hic titulus*, inquit, *æquitatem habet naturalem, & ad aliquid novam*. Incurrit equidem ea pars Edicti nonnullas reprehenſiones: non ideo tamen iniquam æquitatem dixeris, quæ præſertim eluceat in eo, quod liberis, & parentibus in-primis proſpicere Prætor voluerit, l. 3. l. 6. eod. Novitas antiquitati, non æquitati contraria, licet æquitas naturalis antiquiſſima ſit, l. 14. rem non novam, C. de judic. & quædam ex his, quæ antiquitus ſancita, & relligioſe obſervata fuerint, idemtidem æquitate, novâque ratione ſuadente, immutari ſolent. *Multa duritie veterum*, ait Tacitus eod. Annal. 3. *melius, & latius mutata*. aliquando etiam *nocuit antiquus rigor, & nimia ſeveritas, cui jam pares non ſumus*. Hiſtor. 1. Ait Vlpian. *ad aliquid novam*. eo modo & Pomponius loquitur in l. 2. §. deinde Sext. Aelius, de orig. jur. *hos ſectatus ad aliquid eſt Cato*. Sed videamus, quid novi I. C.tus hîc

eſſe

eſſe velit. Nam forte minus congrue ejus rei ratio petitur ex l. 9. ſi nemo, de teſtament. tut. & ex l. 181. ſi nemo, de reg. jur. Verum eſt quidem, ſi nemo hereditatem adierit, omnem vim teſtamenti ſolvi: ſed bonorum poſſeſſio contra tabulas locum habet ſive quis heres extiterit, ſive non. Nam dicitur peti bonor. poſs. contra quam ſcriptum ſit, quod dicitur contra voluntatem, l. 4. de bon. poſs. contr. tab. l. 6. ſed cum patrono, §. 1. de bonor. poſſeſs. ideoque dari contra ipſum teſtamentum, contra tabulas ipſas, quod vulgo dicitur, contra lignum: ut ſufficiat extitiſſe tabulas mortis tempore, ex quibus vel adiri hereditas, vel ſecundum quas bonorum poſſeſſio peti potuit, l. 19. quod vulgo, de bon. poſs. contra tab. Contra tabulas dicimus, contra voluntatem: adverſus tabulas, ſecundum voluntatem. Vlpian. in Fragm. tit. 28. Quod ſi aliquando peti dicitur contra illum, qui ſcriptus ſit heres, per conſequentias dicitur, aut etiam quod jam ſcriptus hereditatem adierit, l. 23. ſi ponas, de inoffic. & quidem ſcriptum, jure civili adire poſſe, non eſt dubium: & Prætor eum tuetur, ſi ex liberis eſt, qui contra-tabulas petere potuerunt, l. 15. is, qui, §. 1. de leg. præſt. In patrono contra eſt, cum oporteat hereditatem aditam, aut bonorum poſſeſſionem petitam eſſe, cum contra tabulas liberti bonorum poſſeſſio locum habet, l. 3. §. ut patronus, de bon. libertor. Illa igitur contra lignum, non contra heredem datur, hæc datur. atque adeo, ſi quis adijt hereditatem, illa datur: ſed & ſi nemo adijt, datur.

Quæ

Digitized by Google

Quæ nam vero ratio fuerit, quâ ea pars Edicti novam ad aliquid æquitatem continere dicatur? Puto non aliam eſſe, niſi illam ipſam, quam idem Vlpianus eo ipſo capite ediſſerit. Novum eſt enim, ut illi ipſi, qui judicia patrum reſcindunt, ex judicijs eorumdem adhuc qu buſd m perſonis legata, & fideicommiſſa præſtent. Et poteſt novum videri tum ratione filiorum quibus datur contra-tabulas, tum etiam ratione parentum, qui hoc pacto pro parte teſtati, & pro parte inteſtati contra veterem definitionem decedere videantur. Sed utique qui contra-tabulas maluerint, legata non adſequentur, ne judicium defuncti partim comprobent, partim evertant, l. 5. §. omnibus, de legat. præſt. l. 6. §. fin. l. 7. de bon. libertor. Nova potius æquitas videri poſſit, ex teſtamento ratione deſumptâ, cum ſublatâ potiſſimâ teſtamenti parte, nempe heredis inſtitutione, totum videatur ſubverti, l. 3. de his; quæ in teſtam. delent. l. 178. de reg. jur. ſimilemque novitatem animadvertit Paullus in l. 28. cum mater, de inoffic. Ita nova ad aliquid ea pars Edicti videbitur: ſed quia æquitatem continet, merito recepta eſt. nec iniqua dici poteſt quæ, ſuadente æquitate, ſubvenit. Senec. in Lud. *Claudio iniquum magis videbatur, quam novum*. Novum, & magnum, & admirabile dicitur. Vide Servium ad illud, *Pollio & ipſe facit nova carmina*. & ad illud, *Quis novus hic noſtris*. DD. Fratres *Egregiam humanitatis rationem* dixerunt in Epiſtola ad Voconium Saxam; l. 1. §. ſi quis ultro, D. de quæſtionib.

Videamus

Videamus, an eodem pacto accipi poſſit quod Iuſtinian. dicit in §. idemque juris, Qui, & ex quib. cauſs.man.non poſs.de ſervo ſine libertate herede inſtituto, quem libertatem conſequi vult. Ait: *Quod noſtra conſtitutio non ſolum in domino, qui ſolvendo non eſt, ſed generaliter conſtituit, novâ humanitatis ratione*. & ratio dicitur, *quum non ſit veriſimile, eum, quem heredem ſibi elegit, ſi prætermiſerit libertatis dationem, ſervuum remanere voluiſſe, & neminem ſibi heredem fore*. Rationem novam appellat, cum tamen in §. 1. de her. inſt. neget, per innovationem id induxiſſe, ſed quoniam æquius erat, & Atilicino placuiſſe, Paullus non uno loco retulit. Quidam *novam* intelligunt, quæ numquam inveteraverit, licet ex veteribus quidam eam probaverint. quod & Accurſius dicere voluit. quid ſi ſententiam quidem antiquam dixeris, rationem novam? *vetera nove proferre*, τὰ παλαιὰ καινῶς διεξελθεῖν, ut ait Iſocrates. id etiam vidit Accurſius, ſed minus probare videtur. illa ſane ratio antiqua potius dicenda fuerit, quâ veteres quoque uſi ſint in aſſerenda libertate illius, cui tutela ſit delata. ſed hoc rationem antiquam non reddit, niſi veteres eamdem ad heredis inſtitutionem produxiſſe probetur. nova enim adhuc eſſet, quæ numquam antea huic juri confirmando adhibita fuiſſet. nova etiam ſententia dicitur Papiniani, & Meſſij, quæ tamen ex indemnitate coloni, & ex æquitate deſumpta fuit, l. fin. de jur. fiſc. Equidem id ipſum voluiſſe Iuſtinianum, probari poteſt & ex l. 5. C.

de neceſs. ſerv. her. inſt. *ſed antiquitatem quidem hac altercantem relinquendo , nobis alius modus hujus deciſionis inventus eſt : quia ſemper veſtigia voluntatis ſequimur teſtatorum . Cum igitur invenimus noſtro jure hoc eſſe inductum, ut ſi quis ſervum ſuum tutorem filiis ſuis reliquerit ſine libertate , ex ipſa tutela datione præſumatur etiam libertatem ei favore pupillorum impoſuiſſe: quare non hoc etiam in hereditate , & humanius , & favore libertatis inducimus , &c.* Sunt tamen qui *novam* pro ſingulari accipiant , quaſi nulla alia ratio hujus rei eſſe poſſit . Si hæc momentum non habent, *novam* potius dicerem egregiam , aut efficacem . Galenus apud Hippocratem καινικῶς , exponit γενναίως , vel σφοδρῶς , vel ἰσχυρῶς , *præclare* nimirum, *valde*, *vehementer* . Theophilus, καινοτέρῳ φιλανθρωπίας λογισμῷ : *novâ quâdam humanitatis ratione* . dictum , καινοτέρῳ , ut apud Dicæarchum in deſcriptione Athenarum puto dictum eſſe , μικρῷ δὲ σπανιώτερα . licet enim per comparationem dictum videatur , non exigit tamen aliud, ad quod referatur . nec locus ille corruptus eo nomine habendus eſt, quamquam corruptum crediderit vir in græca lingua peritiſſimus. ſed hoc non pertinet modo ad noſtrum inſtitutum . Ad legum varietatem, de qua principio dicebam , pertinet antiqua loquendi ratio , quam vir doctus ex Italis noſtris , neſcio an intellexerit . quod ſane omiſiſſem . quis enim virum medicum legem male accipientem non ferat ? Sed ſub-iraſcor illi dum Galenum vellicat virum , ut mihi videtur , in

multis

multis admirabilem. Hippocrates περὶ φύσιος ἀνθρώπου ſcribit: ἐγὼ μὲν γὰρ ἀποδείξω, ἃ ἂν φύσιν τὸν ἄνθρωπον εἶναι. καὶ κατὰ τὸν νόμον, καὶ κατὰ τὴν φύσιν αἰεὶ ταῦτα ἐόντα ὁμοίως, καὶ νέου ἐόντος, καὶ γέροντος, καὶ τῆς ὥρης ψυχρῆς ἐούσης, καὶ θερμῆς, καὶ τεκμήρια παρέξω, καὶ ἀνάγκας ἀποφανέω, δι' ἃς ἂν ἕκαστον αὔξηταί τε, καὶ φθίνῃ ἐν τῷ σώματι. Ad hæc Galenus ὑπομνήματι πρώτῳ. Κατὰ τὸν νόμον μὲν οὖν ἐστι, τὸ πρὸς τῶν ἀνθρώπων νομιζόμενόν τε καὶ δοξαζόμενον. οὕτως εἰωθότων ὀνομάζειν τῶν παλαιῶν. κατὰ φύσιν δὲ, τὸ κατ' αὐτὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν. quibus nihil melius, aut doctius dici poteſt. noſter pietatem Senis commendat: nec exſcribam quæ ſcribit. quod Galenus ait, ita veteres locutos fuiſſe, varijs ex locis conſtat. Hæc etiam Pyrrhonis verba apud Laërtium: ὁμοίως ἐπὶ πάντων, μηδὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ, νόμῳ δὲ, καὶ ἔθει πάντα τοὺς ἀνθρώπους πράττειν. Sic & Plato ſejunxit magiſtratum κατὰ νόμον ab eo, qui ſit κατὰ φύσιν. Archelaus item dixit, τὸ δίκαιον, καὶ τὸ αἰσχρὸν εἶναι οὐ φύσει, ἀλλὰ νόμῳ. Quæ rurſus de Democrito retulit Laërtius dum dixit, Ἀρχὰς εἶναι τῶν ὅλων ἀτόμους, καὶ κενόν· τὰ δ' ἄλλα πάντα νενομίσθαι δοξάζεσθαι, explicat latius Sextus Philoſophus, ita de illo ſcribens: Δημόκριτος δὲ ὅτι μὲν ἀναιρεῖ τὰ φαινόμενα ταῖς αἰσθήσεσι, καὶ τούτων λέγει μηδὲν φαίνεσθαι κατ' ἀλήθειαν, ἀλλὰ μόνον κατὰ δόξαν, ἀληθὲς δὲ ἐν τοῖς οὖσιν ὑπάρχειν τὸ ἀτόμους εἶναι, καὶ κενόν. ſubdit verba illius: Νόμῳ γλυκὺ, καὶ νόμῳ πικρόν· νόμῳ θερμόν, νόμῳ ψυχρόν· νόμῳ χροιή. ἐτεῇ δὲ ἄτομα, καὶ κενόν. ὅπερ νομίζεται μὲν εἶναι, καὶ δοξάζεται τὰ αἰσθητά· οὐκ ἔστι δὲ κατ' ἀλήθειαν ταῦτα, ἀλλὰ τὰ ἄτομα μόνον, καὶ τὸ κενόν. quæ & ipſe Laërtius in Pyrrhone retulit, & Galenus lib. 1. τῶν

τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων. Hinc, puto, fluxit quod apud Galenum legimus, res naturâ conſtantes, aut quæ demonſtratione nitantur, his opponi, quæ legum-latores proferant, aut alij legis modo proponant, vel aſſumant, & decernant. νομοθετοῦντες μᾶλλον, ἢ ἀποδεικνύντες. Method. lib. 1. Callicles apud Platon. in Gorg. quædam in hanc ſententiam ad Socratem refert, tamquam ille diceret, ἃ φύσει μὲν οὐκ ἔστι καλὰ, νόμῳ δέ· ὡς τὰ πολλὰ δὲ ταῦτα ἐναντία ἀλλήλοις ἐστὶν, ἥτε φύσις, καὶ ὁ νόμος, inquit Callicles. cujus loci meminit & Ariſt. περὶ σοφιστικ. ἐλέγχ. lex quippe violentum quiddam concinere videtur. Ideoque Pindarus cecinit quod Callicles ibidem retulit, ὅτι νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς θνατῶν τε, καὶ ἀθανάτων. οὗτος δὲ ἄγει βιαίως τὸ δικαιότατον ὑπερτάτᾳ χειρί. Quorum verborum priora ſumpſit Chryſippus, l. 2. de ll. idemque Pittacus voluit, ut dixi. Glauco apud eumdem Platon. ἐν τῷ β τῆς πολιτικ. ὃ πᾶσα φύσις διώκειν πέφυκεν ὡς ἀγαθόν· νόμῳ δὲ βίᾳ παράγεται ἐπὶ τὴν τοῦ ἴσου τιμήν. Ariſtoteles eamdem loquendi rationem frequenter uſurpavit, ut lib. 2. περὶ φυσικῆς ἀκρ. cap. 1. Ethicor. ad Nicomach. lib. 1. c. 3. & lib. 5. c. 7. & 1. τῶν μεγάλων c. 31. & 1. Politic. c. 3. & c. 6. & in ijſdem libris ideo dictum nummum, & omnino νόμον, ſeu legem, futile quiddam eſſe, ac minime ſecundum naturam. Maxim. Tyr. diſſertat. 1. οὐ τὸ ἀγαθὸν τὸ αὐτὸ πᾶσιν, οὐ τὸ κακὸν ὅμοιον, οὐ τὸ αἰσχρὸν, οὐ τὸ καλόν. νόμος μὲν γὰρ δὴ καὶ δίκη ἄνω, καὶ κάτω φέρεται διασπώμενα, καὶ σπαρασσόμενα. μὴ γὰρ ὅτι γένος γένει ὁμολογεῖ ἐν τούτοις, ἀλλ' οὐδὲ πόλις πόλει, ἀλλ' οὐδὲ οἶκος οἴκῳ, οὐδὲ ἀνὴρ ἀνδρὶ, οὐδὲ αὐτὸς αὑτῷ.

Bonum

Bonum non omnibus idem, non ſimile malum, non turpe, non honeſtum. enimvero leges, & jura maximâ inconſtantiâ turbantur, diſtracta, & dilaniata, non modo quod gens cum gente in his minime conveniat, ſed nec civitas cum civitate, nec familia cum familia, nec homo cum homine, nec idem cum ſe ipſo. Quæ utinam falſa eſſent! nam quoties videmus, eumdem prudentem, ſi hæc prudentia eſt, a ſe ipſo diſcedere, & hodie ſententiam illam improbare, quam pridie aliquâ forte cupiditate abductus immensâ ſententiarum, & capitum productâ congerie mordicus retinuerat, & defenderat? Si jura diſtinxeris, ipſa quoque Iuriſ-prudentia, quæ alijs operam ſuam commodare ſolet, patronum forte reperiet, eumque facundum, & diſertum. Nam M. Tullius, cum lib. 1. de ll. negaſſet a lege populariter ſumpta juris principia eſſe repetenda, mox ſubdidit, *Nos ad juſtitiam eſſe natos, nec opinione, ſed naturâ conſtitutum eſſe jus.* Noſtri dicunt, *Civilia jura naturalia corrumpere non poſſe.* Nam jus theticum mutabile, immutabilis natura. Mitto complura.

De termino moto. Ex viſu. Ex voluntate. *Cap. XIX.*

HADRIANI Reſcriptum, quod Calliſtratus refert in l. 2. de term. mot. refert & Vlpian. in fragmentis. *Vlpianus lib. IX. de offic. Proconſ. ſub tit. de term. mot. Eos, qui terminos moverunt*

non impune id facere debere, *Diuus Hadrianus Terentio Gentiano XVII. Kal. Septembriarum ſe III. Conſ. L. reſcripſit. quo reſcripto pænam variam ſtatuit. verba reſcripti ita ſe habent. Peſſimum factum eorum, qui terminos finium cauſſâ impoſitos abſtulerunt, dubitari non poteſt. Pænæ autem modus ex conditione perſonæ, & mente facientis magiſtratui pœnam. Si ſplendidiores ſunt perſonæ, quæ convincuntur, condubito, quin occupandorum aliorum finiũ cauſſâ id admiſerint. & poſſunt ad tempus, ut cujuſque eum patitur ætas, relegari, & ſic in biennium, aut triennium ad opus publicum dari. quod ſi per ignorantiam, aut fortuitu lapides viſûs cauſſâ furati ſunt, ſufficiet eos verberibus coërceri.* Liquet ſcriptum fuiſſe, *ſe III. Conſule*. ſed alterius fortean Conſulis nomen deſit. Nam tertium Conſul cum Q. Iunio Ruſtico Hadrianus, ut Faſti præferunt. Quid vero illud eſt, *Magiſtratui pænam*? quis dixerit emendandum, *Magiſtratus ponant*. Sed ex Caliſtrato ita potius reſcribemus, *magis ſtatui poteſt. nam ſi ſplendidiores*, & c. forte ſcriptum compendio, *pot. nam*. unde mendum natum, *pænam*. Sic & paullo poſt, *non dubito*, pro *condubito*. dictum autem, *ut cujuſque eum patitur ætas*, pro *cujuſcumque patitur ætas*. Mox quæ Calliſtratus habet, *ideſt, ſi juvenior, in longius: ſi ſenior, recißius*: puto eſſe interpretamentum ejuſdem I.C.ti non Imperatoris verba. nec retulit Vlpianus: quamquam hoc leve ſit argumentum, cum omittat & ex ſequentibus quædam ſive ipſe, ſive Librarius.

Illis

Illis demum vocibus contra auctior eſt Vlpianus, *Viſus cauſſâ*. forte Calliſtratus quoque retulerat, ſed Tribonianus omiſit: hodieque mutant, & corrigendum eſſe dicunt, *uſûs cauſſâ*. Ego vero crediderim potius, Vlpianum ſignificare eos, qui facinus hujuſmodi non dolo malo, nec alienorum finium occupandorum cauſsâ admiſerint, ſed quaſi per laſciviam, aut ignari pœnarum, aut temere. Memini me legiſſe in Conſtitutione quadam, quæ modo non ſuccurrit, *viſibus noſtris inferas*. In Novella Theodoſij de Metat. tit. 30. *ut aurum ex hujuſmodi titulo profligatum pro juſſu noſtri numinis curâ tua ſublimitatis, quo viſum nobis fuerit, erogetur*. Et in Novella de bon. Fabricenſ. tit. XIII. *Univerſi itaque, velut in corpore uniformi, viſus decoctionis, ſi ita res tulerit, reſpondere coguntur*. Cujus tamen Conſtitutionis pars lib. XI. Codic. Iuſtinian. in l. 5. de Fabricenſ. ita relata fuit: *veluti in corpore unius formæ, unius decoctionis, ſi ita res tulerit, reſpondere cogentur*. Dicitur etiam, *ex voluntate*, cum ſignificatur, nulla obligatione, nullo vinculo datum, aut factum, l. 31. de oper. libertor. Hygen. de limit. conſt. *Cum in Pannonia agros veteranis ex voluntate, & liberalitate Imp. Trajani Auguſti aſſignaret*. Idem Libertus, ſeu quis alius Hyginus in Fabul. c. 129. *voluntate ſuâ ex Urbe exceſſit*. Præterea, *contra voluntatem* dicimus, hoc eſt, contra ſententiam. Arnob. lib. 1. *contra voluntatem quadam bella adminiſtrata, & victorijs poſtmodum, ſucceſſibuſque correcta*. Diverſum

ſignificant illa, *ex voto, voti cauſſa*, ut in Novell. Theodoſian. tit. 28. de locis Reipublicæ veriſſime corrigunt. item, *ex cauſſa legati*. Lap. antiq. *D. M. M. Libio. Muceroni. C. Cacina. Quintilianus, amico. bene. merenti, ex. cauſſa. legati fecit*. Illa eadem verba, *ex voluntate*, ſupremam aliquando ſignificare videntur. Lapis Romæ; *D. M. ex. voluntate*. M'. *Acili. Hilariani. AnTiſtia. Prima. in. perfectum. conſummavit. Marito. incomparabili. &. ſibi. liberiſq. ſuis. item libertis. libertabuſq. poſteriſq. eorum*. Frequenter in libris juris *voluntas* pro ſupremâ accipitur, vel pro teſtamento. Eadem illa verba, *ex viſu*, ſæpe occurrunt in lapidibus ſignificatione diversâ. Romæ; *Soll. Sacr. C. Ducenius. C. lib. Phœbus. filius. Zenonis. natus. in. Suria. Niſibin. liber. factus. Romæ. EX. VISV. V. S. L. M.* In alio ita legitur;

MARTI
SACRVM
EX . VISV
SECVNDINI
VS . MARTIVS
L. L. P.

Nam, *ex viſu*, hic ſignificat, *ex ſomnio*, ſeu, *deorum monitu*. Lapis alius in agro Bellunenſi; ASCLEPIO. P. XELIVS. POLIO. VISV. MONITVS. POSVIT. Gloſſ. vett. *Viſio*, φαντασία. *Viſa*, Ὀφθεῖσα, καὶ Ὀνείρατα. *Viſum*, Ὅραμα, Ἐνύπνιον. Et alibi; ὄνειρος, *hoc Viſum, Somnium*. Ὅραμα, *Viſus, Viſio*. Ἐνύπνιον, *Inſomnium, Somnium*.

Viſio,

Viſio, Viſus. De viſionibus alibi plura ſcripſi. Olim lege Agrariâ Cæſaris, terminorum avulſorum multa pecuniaria conſtituta fuit: hodie pænâ extra-ordinariâ hujuſmodi facinus vindicatur. ſic diſtinctione temporum defendi poteſt, non pugnare Modeſtinum, & Calliſtratum in l. 1. & 3. de term. mot. Alij malunt, utramque pænam contra ſontes conſtitutam eſſe, & corporis, & pecuniæ. quam ſententiam & Græci probant, lib. 60. *Baſil.* In exſecutione coërcitionis tria ſpectanda ſunt, conditio, mens, ætas admittentium. ſunt qui hoc pacto diſtinguant, ut ſi admiſſum & dolum habeat, pro ſingulis terminis 50. aureos in publicum dent: quæ multa legis Iuliæ eſt. ſi vero terminos moverint, aut ſuſtulerint alienorum finium occupandorum cauſsâ, pro conditione ætatis, & perſonæ relegentur. Si denique fortuito, &, ut diximus, ex viſu admiſerint, decidantur, ut ait Calliſtratus. Sed & illud conſtitutum eſt, eos item, qui finalium quæſtionum obſcurandarum cauſsâ faciem locorum convertunt, ut ex arbore arbuſtum, aut ex ſilva novale, aut aliud quid ſimile facientes, pænâ plectendos eſſe variâ. faciunt autem ex arbore arbuſtum qui ſtolonibus pone poſitis ſubinde fines arbuſtant, e contrario facit e ſilva novale qui ſuccîſis, erutiſque arboribus, terram ſemini, ac proſciſſioni deſtinat. Quinctil. in mil. Mar. *ingentibus lacunis humum fodere, ſegnem futuris novalibus eruere ſilvam.* Coërcetur igitur crimen extra ordinem, l. 1. C. de accuſ. nec tamen dubito, concurrere popularem actionem ex l. Iulia, ſi dolo

Digitized by Google

ſi dolo malo terminus extra ſuum gradum motus fuerit, d.l.3. Varie hujuſmodi crimen admittitur, & deſcribitur, cum dicamus & *terminum evellere*, & *propellere*, & *effodere*, & *ejicere*, & *loco movere*, & *extra fines*, & *extra gradum*: per hæc autem intelligemus pedes quinque Mamiliá, ſeu Maniliá definitos. qua de re complura ſcripſerunt alij ad ll. de quinque pedum præſcriptione. Dicuntur etiam *termini dejecti*, *exarati*, ut & *arbores*. Paull. ſent. lib. 5. tit. 22. cujus verba corrupta exſtant etiam apud Frontinum. Ad hæc pertinet Auguſti jocus apud Macrobium lib. 2. Sat. c. 4. *Vectius cum monumentum patris exaraſſet, ait Auguſtus: Hoc eſt vere monumentum patris colere*. Memini etiam in codice VViſi-Gothorum in titulo *de colliſis, & evulſis limitibus*, me legiſſe, *limites complanare*. Quod vero vulgus putat, ominoſum hujuſmodi crimen, vindicem quoque, ultoremque habere Deum, ex Vegoja adſtrui poteſt: cujus verba contra avaritiam prope noviſſimi octavi ſæculi pro coronide hujus capitis referam. *Sed qui contigerit, moveritque* (terminos) *poſſeſſionem promovendo ſuam, alterius minuendo, ob hoc ſcelus damnabitur a dijs. ſi ſervi faciant, dominio mutabuntur in deterius. ſed ſi conſcientiâ dominicâ fiet, celerius domus exſtirpabitur, genſque ejus omnis interiet. motores autem peſſimis morbis, & vulneribus afficientur, membriſque ſuis debilitabuntur. tum etiam terra a tempeſtatibus, vel turbinibus plerumque labe movebitur. fructus ſæpe lædentur, decutienturque imbribus,*

imbribus, atque grandine, caniculis interient, robigine occidentur, multæ diſſenſiones in populo fient. Hæc ſcitote, cum talia ſcelera committuntur. propterea neque fallax, neque bilinguis ſis; diſciplinam pone in corde tuo.

Qui mutuum dedit, an ſtatim repetere poſſit. Explicata l. 2. de reb. cred. Addita quædam ad alios contractus, & ad uſuras pertinentia. De tempore judicati faciendi. De Anatociſmo. Cap. XX.

QVI pecuniam credidit, an ſtatim repetere poſſit, dubitari ſolet. Quod mihi non adeo obſcurum videtur, ut Delphos mittere habeamus. ſed Accurſij ſententia in l. 68. ſi pœnam, de verb. obl. quoſdam traxit in partes. Is credidit, creditorem ſtatim repetere poſſe.. ſane mutui datione obligatio contrahitur, & ex obligatione oritur actio. cur igitur ſtatim non agat qui ſtatim actionem habet? ſed & quoties in obligationibus dies non ponitur, præſenti die pecunia debetur, l. 41. eum, qui Kalendis, §. fin. eod. Atqui Accurſius, cum poſtea quæreret de eo, quod intereſt, commenticium neſcio quid comminiſci coactus eſt. Contrariæ ſententiæ Auctores dicunt, ſummo quidem jure ſtatim agi poſſe, idque ſubtili diſputandi ratione probari; contra communem tamen utilitatem illud recipere, neceſſarium non eſſe, l. 51. ita vulneratus, ad l. Aquil. Manus dare videntur. Ego potius rationem juris aliud ſuadere dixerim, nec agi poſſe crediderim. quod facile probabimus, ſi ad

ſi ad mutui naturam animum revocemus. *Redduntur* enim *non eadem res, ſed alia ejuſdem naturæ, & qualitatis*. Hæc verba ad uſum referenda ſunt. nam in id quiſque mutuo accipit, ut rem in uſus ſuos convertere poſſit, poſtquam dominium hac ratione quæſierit, & pro ea aliam ejuſdem naturæ, & qualitatis reddat. ſi rem eamdem reſtituere cogatur, jam ſupervacaneum eſt mutuari. cui bono etiam fuerit transferri dominium? nam re ſuâ dominus pro arbitrio uti non poterit. Hæc eſt etiam Theophili ſententia. Quod ſi ſtatim res repeti poſſit, eadem reddenda erit, cum eam habeat, non aliam. aliam reddere non poteſt, niſi aliunde requirat. & fraudi erit hic contractus, cum obligatione adſtrictus cogi poſſit, antea vero eo vinculo non teneretur. Præterea, cur rem aliam conquirat, aut reddat, ſi primam habet? nec intereſt creditoris, aliam potius accipere. accipiat igitur & eamdem, l. 1. §. Idem ajunt, de aq. & aq. pl. arc. Verum, ut dixi, ideo conſtitutum eſt, aliam reddendam eſſe, ut accepta in uſus converti poſſit: quæ hujus contractûs ratio fuit. Statim igitur res repeti non poteſt, ſed exſpectandum, ut in uſus convertatur, aut converti poſſit. Paullus idem vult in l. 2. §. mutui datio, de reb. cred. *Mutui datio conſiſtit in his rebus, quæ pondere, numero, menſurâ conſiſtunt. quoniam eorum datione poſſumus in creditum ire: quia in genere ſuo functionem recipiunt per ſolutionem, quam ſpecie*. Non dixit Paullus, harum rerum eſſe *functionem*, non dixit eas *fungi*; ſed dixit

functionem

functionem recipere. nam ipſæ non ſolvuntur, quæ datæ ſunt, non eædem redduntur. *fungi* dicebant quod in uſum veniret, quod præſtaretur, aut redderetur: veluti tributa, quæ penſitantur: veluti *dos, quæ ſemel functa ſit*, apud Vlpian. tit. 6. *Fungi noxæ deditione* dicitur ille, qui ſervum noxæ dedere malit, quam litis æſtimationem ſufferre, §. 2. de noxal. act. *fungi*, ideſt συντελεῖς, *conſummare, perficere, explere* quod debeat: ab ea moleſtia ſe ipſum vindicare, rem expedire: quod dicitur in l. 1. eod. eâ ratione litis æſtimationem evitare. Gloſſæ vett. *Functio*, Λιτυργία, Τέλεσμα. *Functionum*, Λιτυργιῶν, Εἰσφορῶν. *Funguntur*, Διατελοῦσιν, Συντελοῦσιν. & alibi: Λιτυργία, *Munificentia, munium, functio, munus*. Idem Paullus in antiqui I. C.ti conſultatione, quam a Loiſello ſe accepiſſe profitetur juriſ-conſultiſs. Cujacius: *Functio dotis pacto mutari non poteſt, quia privata conventio juri publico nihil derogat*. Functionem autem recipiunt hæ res per ſolutionem in genere ſuo potius, quam ſpecie. Hoc, ut mihi videtur, Paulli verba ſignificant, & hoc ordine diſponenda. functionem recipiunt res per ſolutionem in genere, non funguntur ſpecie. idque ob uſum, ut dixi. Quamquam in mutuo abuſus potius, quam uſus continetur: in commodato uſus potius, quam abuſus. Dictum etiam, uſum mutuari, l. 49. §. 2. de legat. 3. Plaut. in Perſa: *Nummos dares utendos mutuos*. quandoque rurſus, commodatum dicitur mutuum, l. 2. tit. 6. C. lib. 10. Vt merito dicatur, Commodatum eſſe quaſi mutuum ad uſu[illegible]

& retro,

& retro, mutuum eſſe quaſi commodatum ad abuſum. Pæne igitur eadem de mutuo dicere licebit, quæ de commodato dixit Paull. in l. 17. in commodato, §. ſicut, ff. commodat. Mutuum dare, officij dantis, & voluntatis fuit: poſtquam mutuum dedit, finem præſcribere, retro agere, atque intempeſtive quod datum fuerit repetere, non officium tantum impedit, ſed & contractûs natura. Quæres, an actiones invicem propoſitæ ſint, ut in commodato. ſunt qui & hoc aſſerant, hi præſertim, qui in quolibet contractu obligationem ultro-citroque invenire nituntur. ſed in commodato actio facile producitur, ob rei alienæ uſum, qui debeatur: quod in mutuo non reperitur, cum rei dominium in accipientem tranſierit. quid igitur aget, ut re ſua utatur qui per mutuum dominium accepit? At obligatio accipientis, ex natura contractûs effectum ſtatim non habebit, nec reſtituere cogetur, niſi poſt uſum, vel abuſum, aut poſtquam ei uti licuerit. Nam & de eo, veluti de re controverſa, fruſtra diſceptatur, An ei, qui rem commodatam accepit, nec eâ uti potuit, adhuc eamdem retinere liceat, ut commodatum revocari nequeat: quaſi nempe caſus fortuitus ei, qui commodavit, & non ei potius, qui commodatus eſt, nec uti potuit, obeſſe debeat. argumentum, quod ſumunt ex l. 6. C. de pignerat. act. infirmiſſimum eſt. potius obtinebit quod ex Papiniano de promutuo relatum eſt in l. 15. §. 6. ff. locat. ex quo ſatis conſtat, contra eum agi poſſe, qui ſive mutuum, ſive commodatum

acceperit,

acceperit, etſi uti, vel abuti nequiverit. Exſpectabit igitur qui mutuum dedit, ut ei, qui accepit, rem in proprios uſus impendere licuerit. nam id natura contractûs exigit: & vulgo dicitur, Contractum ab initio voluntatis, ex poſt-facto neceſſitatis eſſe, l. 5. C. de obl. & act. Si qui accepit, ſive caſu, ſive voluntate uti non potuit, obligationis vim ſentiet. Nec eſt novum, ut præſens ſit obligatio, in diem autem dilata ſolutio, l. 46. centeſimis, de verb. obl. Quod ſi privatâ pactione effici poteſt, quin lege effici poſſit, nullam video eſſe rationem. Aliud in depoſito, & in precario dicendum erit, l. 1. §. ſed ſi duo, ff. depoſit. l. 1. l. 12. l. 15. de precar. ſed & qui ſine die conſtituit, non ante decem dies exigitur, l. 21. promiſſor, §. ſi ſine, de pecun. conſtit. Si vero poſtquam creditor exſpectavit, ut in uſus ſuos impenderet qui rem accepit, creditum requirat, nec conſequatur, quæritur, An uſuras conſequi poſſit. Quod, quantum pertinet ad mutuum, ex eo pendet, ut conſtituamus, An mutuum ſit contractus bonæ fidei. Nam in contractibus bonæ fidei a die moræ uſuras accedere placuit. ideo autem accedere dicimus, non deberi, quod proprie neque debeantur, neque ſint in obligatione, l. ult. de eo, quod cert. loc. & quod dicitur in l. 32. mora, §. in bonæ fidei, de uſur. ad judicis officium referendum eſt, non ad obligationem. facit hoc æquitas, quam Prætor ſequitur, l. 13. Iulianus, §. ex vendito, de act. empt. l. 5. curabit, C. eod. Alexander in bonæ fidei judicijs uſurarum rationem haberi dixit, l. 13. in bonæ fidei,

næ fidei, C. de uſur. in judicijs ſtrictis citra vinculum ſtipulationis uſuræ non veniunt, niſi per retentionem pignoris illæ, de quibus convenerit, non interpoſitá ſtipulatione, ſerventur, l. 5. §. Imperator, de ſolut. l. 3. l. 4. C. eod. Vſurarum autem ſtipulatio ſcripturam non deſiderabat, ſed plenum robur habebat, etiamſi in acta relata non eſſet, l. 1. C. eod. At mutuum in §. actionum, de act. inter contractus bonæ fidei non cenſetur: quin ob ſuſpicionem uſurarum, in cauſſam depoſiti potius hodie transfertur. Sane & in depoſiti judicium aliquando veniunt uſuræ. nam ſi ab initio de præſtandis convenerit, lex contractûs ſervabitur. item ex mora præſtantur, videlicet ut in bonæ fidei judicio, l. 24. Lucius, ff. depoſit. Quod autem diximus, ſi de præſtandis convenerit, præſtandas eſſe, ſumptum eſt ex jure civili. hodie dogma perverſum habetur, cum, vetitis, & interdictis uſuris, quæ proprie ſine mutuo non intelliguntur, ſuſpicio oriatur, quod mutuum in fraudem ſub alterius contractûs nomine lateat. idque in ſimili ſpecie ſuſpicacem reddidit Innocentium, c. 5. de empt. & vendit. ſi de præſtandis principio non convenerit, neque jure civili debentur, cum id ſit contra bonam fidem, & contra naturam depoſiti. beneficium enim deponenti præſtitit qui rei depoſitæ cuſtodiam recepit, ut I. C.tus ait. Hoc amplius: Cum ex depoſito uſuræ recipi non poſſint, niſi poſt moram pro eo, quod intereſt, licet is, qui pecuniam ſuſcepit, eá uſus ſit, citra moram tamen, non puto eas exigi poſſe, etſi jure civili præſtantur,

l. 4.

l. 4. C. depoſit. Quid dicemus de lucro, quod ex pecunia percepit qui ſuſceperat? Dico, res comparatas ſive pecuniâ ſuſceptâ, ſive illâ, quæ ex lucro provenerat, illius eſſe, qui comparaverit, l. 1. C. ſi quis alteri, vel ſib. l. 6. l. 8. C. de rei vindic. lucrum vero nedum in communionem venire poſſit, tamquam ſuſcipiens ad ἀντίδωρα teneatur, ſed ob quaſdam rationes magis videbitur, ad eum pertinere, qui depoſuerit. nam dolo faceret ſuſcipiens, ſi quod ad eum pervenerit, non reddat, l. 1. §. fin. ff. depoſit. deinde, cum gratuitam, & integram, & omni lucro abſtinentem præſtare fidem deberet, pœnâ, quam lucro dignior habebitur, arg. l. 38. qui ſine uſuris, de negot. geſt. Alia ratio ex ipſa pecunia deſumi poteſt. nam acceſſiones cedunt rei: cujus dominium apud eum remanet, qui depoſuit, non tranſit in ſuſcipientem, l. 1. §. is quoque, de obl. & act. quod in mutuo non eſt, cum dominium in accipientem non tranſeat, l. 2. §. appellata, de reb. cred. & hanc eſſe rationem crediderunt, ob quam in mutuo aliquid recipere nequeat qui dedit. nam ex re aliena reciperet. quam etiam rationem facere dicunt, ut una tantum tam pro depoſito, quam pro uſuris competat actio. Nempe ſi cum depoſiti egeris, ſortis modo facta ſit condemnatio, non ultra propter uſuras experieris, d. l. 4. C. depoſit. & hanc eamdem eſſe rationem, ut aliquid pro commodato accipere liceat: veluti ſi pecunia ad pompam, vel oſtentationem commodetur, vel ut dicis gratiâ numerationis loco intercedat, l. 3. §. fin. l. 4.

 ff. commodat.

ff. commodat. ſed profectò ſpecies potius quædam locationis hæc eſt, cum gratuitum ſit commodatum, §. 2. quib. mod. re contr. obl. l. 1. §. fin. ff. mand. l. 2. ff. locat. Igitur & cum pecuniæ valor auctus fuerit, hac eâdem ratione, augumentum deponenti cedet. non ſuſcipienti. finge aureos hodie pluris æſtimari, quam cum depoſiti ſunt, vel Principe hoc edicente, vel auri caritate ſuccedente, ut ſæpe contingit. Hæc tamen ratio, & aliæ, quas retulimus, quantum pertinet ad lucrum, ut domino cedat, apud Theologos, ut puto, vim non habebunt. Nam Catholicum illorum eſt, lucrum ad furem quoque, & ad eum, qui quâvis ratione poſſideat, vel rem receperit, pertinere: domino vero, nec induſtriæ, nec rei ipſius ratione cedere poſſe. non rei, quod uſus pecuniæ vendi nequeat, nec uſui fructus reſpondeat, cum ea natura pecuniæ non ſit, ut fructus proferat. igitur ex uſu pecuniæ nihil debetur. non ratione induſtriæ, cum utentis ſit, non domini. Ita fructus domino deberi, nullâ ratione dici poteſt. Si momentum priorum rationum expendere libet, videbis, etiam ſine lucro reddi quod ad ſuſcipientem pervenerit. id nimirum reddi debet quod ad eum ex cauſſa depoſiti pervenerit. Argumentum ex d. l. 38. de negot. geſt. vim haberet, ſi lucrum illa lex adimeret, & non potius uſuras maximas, veluti pœnam, exigeret. nunc igitur dicemus, conſtare potius, lucrum illius eſſe, qui pecuniâ uſus fuerit. denique acceſſionis ratio hîc nulla eſt. non enim patiar, quidquam de acceſſione dici, ante-

quam

quam doceat me quis, acceſſiones exſiſtere poſſe. quæram igitur, unde acceſſiones provenerint. nempe ſi dixeris, ex pecunia, negabo. non eſt ea natura pecuniæ, ut pecuniam producere poſſit. jam hoc diximus: pecunia ſterilis eſt. ſi velis aliunde exſiſtere (ex induſtria, puto, diceres; nec ſine ratione:) induſtriæ igitur accedant potius, ex qua provenere. Sed ſi lucri partem domino præſtare voluerit qui pecuniam ſuſceperat, nonne receptum eſt, recipi poſſe? ſane verum eſt, ſi in contrahendo nulla labes fuit, ſi nulla ſpe lucri pecuniam depoſuit. & cum Theologis adhuc diſtinguendum erit. nam cum ratione ejus quod intereſt, id receptum fuerit, ſi quidem interſit ratione damni, citra culpam recipietur, l. 2. §. portio, ff. de l. Rhod. de jact. ſi ratione lucri, quod domino perijt, ei tantum recipere licebit, qui negotiationibus lucrum quærere conſueverit, l. 3. §. ult. ff. de eo, quod cert. loc. l. 60. ſocium, pro ſoc. Quæ cum his, quæ modo dicebamus, non pugnant. non enim pars lucri hac ratione veluti ex pecunia proveniens aut præſtatur, aut exigitur, ſed vel ex liberalitate, vel ex quadam æquitate, quam id exigere credat qui præſtet. quin etiam ſi erret dum credit ad hoc ſe jure teneri, dum non erret in facto, pecuniæ dominus recte recipiet, & retinebit. hanc enim vim habere dicunt antidoralem obligationem, ut juſtam pariat retentionem, argumento deſumpto ex l. 49. ſi teſtamento, §. 1. de fidejuſſor. Si vero cum deponeret, ſpem hanc concepit dominus de eo, qui pecuniam ſuſcipie-

bat, conſenſum, & contractum violavit, nec aliquid tuto recipiet: eſt enim contra depoſiti naturam. in quo tamen ſæpe peccare homines dum compendia captant, & lucellis inhiant, pecuniâ, quam otioſam in arca retinerent, pænes alios depoſitâ, compertum habeo. Nec ignoro, quot diſtinctionibus hæc res agitetur, quod dicant, aliquando depoſitæ pecuniæ augumentum ad ſuſcipientem pertinere, ſi nempe dominium pecuniæ nactus fuerit: plurimum item intereſſe, pecunia in ſpecie, an numerata ſuſcepta fuerit: & an ſit data facultas, ut qui ſuſcepit, uti poſſet: & quando facultas data intelligatur, puta ſi non obſignata pecunia data ſit: & alia complura, quæ ego prudens omiſi. nam aut cōtractum in aliam ſpeciem tranſire conſtat, aut ſimplicitas juris confunditur, & perturbatur. De his egi cum de mutuo dicere cœpiſſem: quod ut facile, & proprie uſuras admittit, ita diligenter cavendum ne admittat. De uſuris adhuc addam pauca: & in primis, cum ad judicium ventum fuerit, an lite conteſtatâ debeantur. Vulgo receptum eſt, deberi, l. 35. lite, de uſur. Sed caput illud hoc non probat. Duareni ſententia vera videtur, qui ait, Paullum velle, curſum uſurarum, lite conteſtatâ, non interrumpi. finem enim afferre ſolet litis conteſtatio, l. 9. de verb. obl. Quam explicationem poſteriores pluribus in locis uſurpant: ſed aliorum eſt. Igitur in judicijs ſtrictis ne quidem poſt litem conteſtatam uſuræ debentur. huic definitioni non obſtat, quod fructus, accepto judicio, etiam in judicijs

dicijs

dicijs ſtrictis debeantur ex æquitate, l. 2. l. 38. §. ſi actionem, de uſur. uſuræ autem fructuum vicem obtineant, l. 34. eod. Nam inter fructus, & uſuras, complures ſunt differentiæ: quarum illa mihi potiſſima videtur, quod fructus, naturales ſint rei acceſſiones, non ſint uſuræ. ideo in bonæ fidei judicijs uſuræ veniunt ex mora, fructus ante moram quoque, d. l. 38. §. in ceteris. Ait Paullus: *in ceteris quoque bonæ fidei judicijs fructus omnimodo præſtantur*. dicit, *omnimodo*, ideſt, nullâ moræ habitâ ratione. Diximus, quid de uſuris ſtatuendum ſit tam ante judicium, quam accepto judicio. Videamus, quid dicendum ſit, finito judicio. Olim quidem in XII. tab. tempus judicati faciendi unius menſis ſpatio continebatur. Nam *confeſſi æris, ac debiti judicatis*, ſcribit Gellius lib. 20. c. 1. *triginta dies ſunt dati conquirendæ pecuniæ cauſſâ, quam diſſolverent: eoſque dies X. Viri juſtos appellaverunt*. Poſtea vero illud temporis ſpatium ad duos menſes productum fuit, l. 2. C. Theodoſ. de uſur. rei judic. quo loco, ut apud Gellium, *judicatus* dicitur condemnatus: Græcis ὁ καταδικασθείς. Demum quattuor menſium judicati faciendi tempus eſſe voluit Iuſtin. l. 2. C. de uſur. rei judic. Hoc tempus a judice puto concedendum eſſe. currit autem a die condemnationis, vel confirmationis, ſi appellatum fuerit, d. l. 2. l. 31. de re judic. Neque tamen ſemper obſervandum eſt. quid enim ſi alimenta, & alia hujuſmodi ſtatuantur? l. 2. ff. eod. quam antiquatam a Iuſtiniano fuiſſe opinatur Accurſ. contra Bartolus:

cujus ego ſententiam veriorem puto. Sed ſi debitor ex Aporis fuerit, idem ne tempus impetrabit? non eſt abſurda dubitatio: nam lex debitores non diſtinguit. nec miſero, & egenti legitimum auxilium adimendum videtur. cur etiã in necem illius acerbius judex tempus arctabit, quod benigne produxere leges? principio, ut diximus, menſtruum fuit: deinde ad duplum auctum: noviſſime quadrimenſtre ſtatutum. Patricius dicebat, id nec creditori, nec debitori utile futurum, ut a Græcis relatum eſt. cum enim dives fuerit debitor, ideo quadrimenſtres induciæ conceduntur, ne creditoris importunitate oppreſſus, repente bona utcumque diſtrahere cogatur, & maximam jacturam patiatur, ſed per otium potius pecuniam conquirere, & ſibi conſulere queat. Aporus vero quid interim perficere poſſit, niſi ut forte abſumat inſuper, & perdat quæ reliqua ſint bona, non ſine extrema, & noviſſima ipſius, & creditoris pernicie? Itaque modicum temporis intervallum ei potius Græcus ille I. C.tus concedendum eſſe credit. & ſane legis ratio ceſſare videtur. Vide quæ ſcripta ſunt apud Harmenopul. Epit. lib. 1. tit. 4. §. 86. & lib. 3. tit. 5. §. 94. Verum, ut ego arbitrio, & relligioni judicantis pæne hoc totum permiſſum eſſe crediderim, ita & huic quadrimenſtres inducias concedi poſſe cenſuerim, ſi modo aliquâ ratione creditori conſuli, & proſpici poſſit, puta cautionibus datis, vel ſi ſequeſter interveniat. Præterea, quamvis induciæ quadrimenſtres præſcriptæ fuerint, aliquando tamen & amplius ſpatium

tium ex cauſſa concedere licebit. poſt quod pignora capiuntur, nec ante duos menſes diſtrahuntur, d. l. 2. d. l. 31. de re judic. quod ſi ex compacto, ſive ambitione diverſæ partis, emptor non inveniatur, in poſſeſſionem mittitur creditor, l. 3. C. de exſec. rei judic. ἐκ περιδρομῆς dixere quidam ex Græcis, ut Theodor. & Harmenop. lib. 1. Procheir. tit. 4. §. 38. ideſt, *ex circum-curſatione* debitoris. ſed alij ambitionem pro gratia, & amicorum copia potius accipiunt. Poſt legitimum illud idem ſpatium uſuras centeſimas currere, Iuſtiniano placuit: non tamen duplices, ut olim. Sed current ne ſtatim, an interpellandus debitor erit? hoc verius eſt. Et, licet debitor conventionem, vel admonitionem exſpectare non debeat, ſed ultro ſeſe offerre, & debitum ſpontaneâ voluntate perſolvere, l. 2. C. de jur. emphytheot. l. 12. magnam, C. de contr. & committ. ſtip. l. 9. pecuniæ, §. uſurarum, ff. de uſur. attamen hujuſmodi uſuræ ex mora præſtandæ ſunt. Iuſtin. in d. l. 2. C. de uſur. rei judic. eas deberi dicit, ſi judicati *ſolutionem ultra quattuor menſes diſtulerint*. Id etiam intelligimus ex his, quæ olim in C. Th. diſertis verbis præſcripta fuere: ***ſed tamen creditor ternis interjectis menſibus, poſt ſententiam conteſtari moram debebit adhibita tarditatis***. Nec eſt mora ubi non eſt petitio, l. 127. ſi pupillus, de verb. obl. l. 88. de reg. jur. l. 40. lecta, §. ſed cum ſortis, de reb. cred. Sed quæri ſolet, an uſuræ quoque uſurarum præſtandæ ſint: non dico ex condemnatione, ſed ſi, & taxatio judicis acceſſerit,

ſinge enim, judicem taxatam etiam uſurarum quantitatem ſolvi juſſiſſe. quo caſu omnia in ſortem redacta videntur: quaſi dici poſſit, brevi manu debitorem creditori præſtitiſſe, ac rurſus a creditore ad debitorem perveniſſe. hanc vim taxationis eſſe comminiſcuntur. quæ ſane impoſtura eſt. hoc pacto judex fœnoris auctor, vel interventor fuerit, cujus miniſterio pudendâ machinatione anatociſmus introducatur. Olim & uſuræ uſurarum a die moræ præſtabantur: non tamen ſine diſtinctione, ſi uſuræ ſortem æquaſſent, ut in Codice Theod. ſcriptum fuerat. Iuſtinian. anatociſmum, quantum potuit, interdixit, *l.* ult. C. de uſur. ſed & de hujuſmodi impoſturis prætextu rei judicatæ ſollicitus fuit. ideo in l. ult. C. de uſur. rei judic. novo interdicto anatociſmum in univerſum improbavit: *nullum caſum relinquimus*, inquit, *ex quo hujuſmodi machinatio poſſit induci*. Quod ſi verum eſt, uſuras ſemper uſuras manere, quomodo dici poſſit brevi manu in ſortem converti, ego non video. nec ad rem facit quod uſuræ in ſortem convertantur cum tutor pupillares uſuras exigit, aut curator a tutoribus accipit, l. 7. §. 12. l. 58. §. 1. & §. 4. de adminiſtr. & peric. tut. Nam quod uſuræ in ſortem converti poſſint, ſi poſt exactionem non eidem debitori, ſed alteri creditæ fuerint, non eſt negandum. Anatociſmum dicimus cum uſura ſorti conjungitur, ut novas ſubinde pariat uſuras. Verſura ab anatociſmo ſeparatur. nam pecunia ſub uſuris ſumpta per verſuram dicitur, cum eâ pecuniâ uſuræ alijs

debitæ

debitæ ſolvuntur. & ita pariter per verſuram uſuræ uſurarum, ſed non eidem creditori præſtantur. Nam uſurarum uni ſolutarum uſuræ penduntur alteri. contra verſuram olim lex Gabinia lata fuit.

Ad titul. de dol. mal. Calumniatores. Prævaricatores. Cap. XXI.

VT non ſimplex aliquid doli vox ſignificat, ita nec ſimplex illius tradita eſt originatio. Iſidor. origin. lib. 5. c. 26. ita deducit. *Dolus eſt mentis calliditas, ab eo, quod deludat. aliud enim agit, & aliud ſimulat.* Petronius aliter exiſtimat, dicens: *Quid eſt, judices, dolus? nimirum ubi aliquid factum eſt, quod legi dolet. Habetis dolum, accipite nunc malum. Calumnia eſt jurgium alienæ litis a calvendo, ideſt decipiendo dicta.* ſic mſs. vulgo *judicis dolus.* ſed videtur id relatum ex aliqua Petronij declamatione: judices nimirum appellat. dolum a dolendo ductum eſſe, ex eo quoque perſuaderi poteſt, quod dolus pro dolore dicitur. id voluiſſe videtur Auguſtin. in Ioan. 5. ad ea verba de Nathanaële: *Hic eſt verus Iſraëlita, in quo non eſt dolus.* ait: *dolus non dolor eſt: dolus a duplicitate cordis dictus eſt.* ita vero poſſumus a duplicitate deducere, ut primo dicatur *duolus*, ſicut antiqui & alia hujuſmodi dicebant, ut *duonum*, mox *bonum*. Gloſſ. *duonus*, ἀγαθός. Rurſus *duolo*, δόλῳ. quod, niſi corruptum eſt, reſpondet Auguſtini verbis. Dolum Pe-

tronius

cronius ad legem retulit: ſi quidem & lex circumſcribi dicitur. Paull. in l. 29. de ll. *Contra legem facit qui id facit, quod lex probibet: in fraudem vero, qui ſalvis verbis legis, ſententiam ejus circum-venit*. & ſubdit Vlp. in l. 30. eod. *fraus enim legi fit, ubi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit. & quod diſtat* ῥητὸν ἀπὸ διανοίας, *hoc diſtat fraus ab eo, quod contra legem fit*. quæ verba referens Michaël Comnenus Novell. 2. circumſcribendi verbum expreſſit: περιγράφει γάρ, ὥσπερ ὁ νομικὸς, ὁ ποιῶν ὅπερ ὁ νόμος οὐκ ἐκώλυσεν, οὐ μὴν αὐτὸ βούλεται γίνεσθαι. Mox calumniam ad dolum idem Auctor revocat. Ait enim: *habetis dolum, accipite nunc malum*. & id, *quoniam veteres dolum etiam bonum dicebant, & pro ſollertia hoc nomen accipiebant*, l. 1. §. 2. de dol. Præterea ſimulatione dolum contineri vult, ut & Servio placuit; & Pedio, cujus verba refert Vlpian. in l. 7. juriſgentium, §. dolo, de pact. refert, nec improbat. *Dolus malus fit calliditate, & fallacia; &, ut ait Pedius, dolo malo pactum fit quoties circumſcribendi alterius cauſſâ aliud agitur, & aliud agi ſimulatur*. Vterque aliquid addidiſſe videtur Aquilianis verbis, quæ Cicero laudat lib. 3. de offic. Noſtri, Labeonis potius ſententiam ſequuntur. Quod ſi & vocis originationem, & Iſidori verba ſectemur, titulus de calumniatoribus cum titulo de dolo jungi debuerat, niſi propter πραγματείαν de poſtulando. Sed, & interdictum fraudatorium huc pertinebat, quod tamen expoſitum fuit in fine tractatûs de ordinarijs poſſeſſionum judicijs: ut

& dolus

& dolus ad præſcriptiones refertur in tit. Pandectar. de dol. mal. & met. except. Sane dolus fraudis ſpecies eſt, licet quandoque dolus etiam pro fraude dicatur, l. 36. ſi quis, de verb. obl. & calumnia non ſine fraude videtur eſſe. Cajus ad ea legum verba, *ſi calvitur, & moretur, & fruſtretur*, inde calumniatoris vocem itidem deducit, l. 32. ſi calvitur, de V. S. *Inde*, inquit, *& calumniatores appellati ſunt, quia per fraudem, & fruſtrationem alios vexarent litibus. inde & cavillatio dicta eſt.* ſed in his legum verbis quædam κατὰ τῶν αὐτῶν dicta fuiſſe, ſunt qui ſuſpicentur. Nam *calvitur*, & *fruſtratur*, pro eodem dixere veteres. Nonius in *Calvitur*, ita ſcribit: *Calvitur dictum eſt, fruſtratur, tractum a calvis mimis, quod ſint omnibus fruſtratui.* Paull. Sent. lib. 1. tit. 5. *Calumnioſus eſt qui ſciens, prudenſque per fraudem negotium alicui comparat.* eâdem voce & falſum, & fraudem dicimus. Marcianus: *Calumniari, eſt falſa crimina intendere: prævaricari, vera crimina abſcondere: tergiverſari in univerſum ab accuſatione deſiſtere*, l. 1. ad S. C. Turpilian. Balſam. prævaricatores a varietate dici vult: καὶ πραιβαικάτορας λέγομεν τοὺς ποικιλλομένους κατὰ τὴν ἶριν συνεργοὺς, καὶ προδιδόντας τοὺς πρόσφυγας. *Et prævaricatores dicimus patronos, qui variantur inſtar Iridis, & clientes produnt.* Sed monent quidam, legendum eſſe κατὰ τὴν ἔριν, id eſt, *in lite.* utrumque recipi poteſt: illud certe ad varietatem deſignandam aptius eſt, & lis ſatis ex patroni, clientiſque voce intelligitur. Licet autem Ulpian. in

l. 212. de V. S. prævaricatores a varicando dici voluerit, qui ex parte actoris in partem rei concedant, attamen Labeo a varia certatione tractum maluit, ut refert idem Vlpian. in l. 1. de prævaric. Quod Balſamon etiam ſequitur: ſed ex verbo βαρίω dempto ρ, facit βαίω. quâ ratione & *bajo*, ab Italis, ut puto, dicitur. Critici: *Prævaricatio*, ἡ ἀπόστασις, παράβασις. Poſt calumniam igitur merito falſitatis, meminit Iſidorus: *falſitas appellata a fando: aliud, quam videtur, eſt.* id nomen etiam cavillationis perſuaſit, *quam Græci* σωρίτην *appellant: cujus natura ea eſt, ut ab evidenter veris per breviſſimas mutationes diſputatio ad ea, quæ evidenter falſa ſunt, perducatur*, l. 65. de reg. jur. l. 177. de V. S. qua de re M. Tull. in Academic. Quæſt. & Sextus Hypotypoſ. lib. 2. Sed qui ſciat δόλον græcam eſſe vocem, originationes iſtas Stoica forte deliramenta crediderit, & ſermones.

De Antinomia inter l. 61. Minicius, de rei vindicat. & l. 26. ſed ſi meis, de acq. rer. domin. Explicata l. 1. §. 6. C. de vet. jur. enucl. Adnotata quædam obiter in Apulejo. Cap. XXII.

NOn credunt omnes, compoſitum eſſe diſcidium inter Paullum in l. 26. de acquir. rer. domin. & Minicium in l. 61. de rei vindicat. Paulli verba ſunt: *Sed ſi meis tabulis navem feciſti, tuam navem eſſe, quia cupreſſus non maneret, ſicuti nec lana, veſtimento facto: ſed cupreſſeum, aut laneum corpus fieret.* Vult Paullus, materiam

riam non manere, ſi nec cupreſſus, nec lana manſerit: & hæc rurſus non manere, ſi veſtimentum, aut navis fiat. cur ita? quia jam corpus eſt, aut cupreſſeum, aut laneum. ita nec apud noſtros materia dicitur quod in corpus coaluit. ita quandoque nec materia manet, nec ſpecies: quandoque vero materia manet, mutatâ dumtaxat ſpecie: ut cum ex ære ſtatua, vel ex argento ſcyphus fit, l. 24. in omnibus, eod. Eſt quidem & ærea ſtatua, & ſcyphus argenteus: ſed non eodem modo, quo veſtimentum laneum, aut navis cupreſſea. in ærea ſtatua manet æs, nimirum in ſtatuæ ſpeciem efformatum. Nazianzen. Sophronio Principi. ὁ χρυσὸς ἄλλοτε μὲν ἄλλως μεταποιεῖται, καὶ σχηματίζεται εἰς πολλοὺς κόσμους τυπούμενος, καὶ πρὸς πολλὰ ὑπὸ τῆς τύχης (vel potius, τῆς τέχνης) ἀγόμενος, μένει δὲ ὅπερ ἐστὶ χρυσός. καὶ οὐκ ἡ ὕλη μεταβολὴν, ἀλλὰ τὸ σχῆμα λαμβάνει. Id. *Aurum quidem ſubinde diverſimode refingitur, & informatur, dum multas ornamentorum ſpecies ſubit, & prout uſus tulerit, varie ab arte traducitur: manet tamen quod eſt, aurum: nec materia, ſed ſpecies mutationi redditur obnoxia.* Plato quoque in Timæo dicit, quod ſi quis varias figuras ex una, eâdemque auri materia ſubinde reformet, puta trigonum, & alia ſchemata, ut Philoſophi dicerent, aut ſcyphum, lancem, vel quid aliud ſimile, ut I. C. ti loquuntur; quæratur vero, quidnam quæpiam ex illis formis ſit, tutius fuerit εἰπεῖν ὅτι χρυσός· τὸ δὲ τρίγωνον, ὅσα τε ἄλλα σχήματα ἐνεγίγνετο, μηδέποτε λέγειν ταῦτα ὡς ὄντα: *reſpondere quod aurum ſit: trigonum vero, aut*

quæcumque

Digitized by Google

quæcumque alia reficta fuerint, *nullatenus reſpondendum eſſe*, *veluti ea vere ſint*. Idemque de materia dicendum eſſe affirmat, quod a ſua potentia non recedat: ἐκ γὰρ τῆς ἑαυτῆς τὸ παράπαν ἐξίσταται δυνάμεως, ut ipſe ait. Sed nos eadem pæne cum I. C.tis dicere poſſumus. Nam quæ talis ſunt naturæ, ut ſæpius in ſua redigi poſſint initia, ea materiæ potentiâ victa, numquam vires ejus effugiunt, ideo argenti appellatione, factum etiam comprehenditur; marmoris vero nomine nihil præter rudem materiam demonſtratur, l. 78. quæſitum, §. illud, de legat. 3. Hoc pacto potentiæ nomen uſurpat Paullus, quod etiam de forma dixeris, cujus in quibuſdam tanta eſt vis, ut materiam vincat. Vincit vero, nave facta: cum jam cupreſſum, aut tabulas cupreſſeas vix intelligimus, quidni? materia, quæ numquam ἁπλῶς interit, hic quodammodo φθείρεται. Philoſophi, potentiam ad materiam aliâ ratione referre ſolent, dividentes id, quod eſt, κατὰ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἐνέργειαν. quod non ſolum Peripatetici, ſed etiam Platonici viderunt. ſed quoniam hæc ad Prætoris Edictum non pertinent, verba quædam Apuleji obiter modo proponam, quod in vulgatis editionibus male videantur expreſſa. de Dogm. Plat. *Ideo autem non putat corpus, quod omne corpus ſpecie qualicumque non careat. Sine corpore vero eſſe non poteſt dicere, quia nihil incorporale corpus exhibeat; ſed vi, & ratione ſibi eam videri corpoream. Atque ideo nec actu ſolo, neque tamen ſolâ opinione cogitationis intelligi.*

ligi. Namque corporea, propter inſignem evidentiam ſui ſimili judicio cognoſci. Sed quæ ſubſtantiam non habent corpoream, cogitationibus ea videri. unde adulterâ opinione, ambiguam materiæ hujus intelligi qualitatem. Diſtinguo, *ſed vi, & ratione ſibi eam videri corpoream, atque ideo* (vel potius, *atque adeo*) *nec actu ſolo. Neque tamen*, &c. ſequentia quoque ita ſcripta ſunt in m. ſ. *ſed quæ ſubſtantiam non habent, corporum ea cogitationibus videri.* δόξῃ μετ' αἰσθήσεως περιληπτόν. Sententia Timæi, quam & apud Alcinorum cap. IIX. & apud alios Platonicos legimus. ſed nimis multa ad hanc rem a Philoſophis petenda eſſent. Vt etiam veterum Philoſophorum quidam materiæ, quidam vero formæ primas tribuebant, ut ſcribit Ariſt. lib. 2. τῆς φυσικῆς ἀκρ. ita inter I. C. tos cõtroverſũ fuit, materia ne, an ſpecies potiſſimum ad acquirendum dominium valeret. Sabiniani, ſive Caſſiani materiã præferebant, quæ & ſubſtantia, ſeu οὐσία dicitur, l. 9. §. ult. de contr. empt. quo nomine Stoici quoque eam appellabant. idque naturali ratione Sabiniani probari dicebant, quod ſine materia nulla ſpecies effici poſſit. Proculiani contra, ſpeciem propugnabant, quod dicerent, ad eum, qui ſpeciem ſuo nomine fecerit, dominium illius pertinere; quia quod factum eſſet, antea nullius fuerat. fuit & media ſententia, quam refert Cajus in l. 7. §. cum quis, de acquir. rer. domin. & Iuſtinianus comprobat, §. cum ex aliena, de rer. diviſ. Et ſunt qui credant, hanc diverſitatem adhuc in Pandectis extare, quod

nempe

quæcumque alia reficta fuerint, nullatenus reſpondendum eſſe, veluti ea vere ſint. Idemque de materia dicendum eſſe affirmat, quod a ſua potentia non recedat: ἐκ γὰρ τῆς ἑαυτῆς τοπαράπαν οὐκ ἐξίσαται δυνάμεως, ut ipſe ait. Sed nos eadem pæne cum I. C. tis dicere poſſumus. Nam quæ talis ſunt naturæ, ut ſæpius in ſua redigi poſſint initia, ea materiæ potentiá victa, numquam vires ejus effugiunt, ideo argenti appellatione, factum etiam comprehenditur; marmoris vero nomine nihil præter rudem materiam demonſtratur, l. 78. quæſitum, §. illud, de legat. 3. Hoc pacto potentiæ nomen uſurpat Paullus, quod etiam deforma dixeris, cujus in quibuſdam tanta eſt vis, ut materiam vincat. Vincit vero, nave facta: cum jam cupreſſum, aut tabulas cupreſſeas vix intelligimus, quidni? materia, quæ numquam ἁπλῶς interit, hic quodammodo φθείρεται. Philoſophi, potentiam ad materiam aliá ratione referre ſolent, dividentes id, quod eſt, κατὰ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἐνέργειαν. quod non ſolum Peripatetici, ſed etiam Platonici viderunt. ſed quoniam hæc ad Prætoris Edictum non pertinent, verba quædam Apuleji obiter modo proponam, quod in vulgatis editionibus male videantur expreſſa. de Dogm. Plat. *Ideo autem non putat corpus, quod omne corpus ſpecie qualicumque non careat. Sine corpore vero eſſe non poteſt dicere, quia nihil incorporale corpus exhibeat; ſed vi, & ratione ſibi eam videri corpoream. Atque ideo nec actu ſolo, neque tamen ſolá opinione cogitationis intelligi.*

ligi. Namque corporea, propter inſignem evidentiam ſui ſimili judicio cognoſci. Sed quæ ſubſtantiam non habent corpoream, cogitationibus ea videri. unde adulterâ opinione, ambiguam materiæ hujus intelligi qualitatem. Diſtinguo, *ſed vi, & ratione ſibi eam videri corpoream, atque ideo* (vel potius, *atque adeo*) *nec actu ſolo. Neque tamen*, &c. ſequentia quoque ita ſcripta ſunt in m. ſ. *ſed quæ ſubſtantiam non habent, corporum ea cogitationibus videri.* δόξῃ μετ' αἰσθήσεως περιληπτόν. Sententia Timæi, quam & apud Alcinorum cap. IIX. & apud alios Platonicos legimus. ſed nimis multa ad hanc rem a Philoſophis petenda eſſent. Vt etiam veterum Philoſophorum quidam materiæ, quidam vero formæ primas tribuebant, ut ſcribit Ariſt. lib. 2. τῆς φυσικῆς ἀκρ. ita inter I.C. tos cõtroverſũ fuit, materia ne, an ſpecies potiſſimum ad acquirendum dominium valeret. Sabiniani, ſive Caſſiani materiã præferebant, quæ & ſubſtantia, ſeu οὐσία dicitur, l. 9. §. ult. de contr. empt. quo nomine Stoici quoque eam appellabant. idque naturali ratione Sabiniani probari dicebant, quod ſine materia nulla ſpecies effici poſſit. Proculiani contra, ſpeciem propugnabant, quod dicerent, ad eum, qui ſpeciem ſuo nomine fecerit, dominium illius pertinere, quia quod factum eſſet, antea nullius fuerat. fuit & media ſententia, quam refert Cajus in l. 7. §. cum quis, de acquir. rer. domin. & Iuſtinianus comprobat, §. cum ex aliena, de rer. diviſ. Et ſunt qui credant, hanc diverſitatem adhuc in Pandectis extare, quod

nempe

nempe Paullus in d. l. ſed ſi meis, Proculianorum ſententiam expreſſerit, Minicius vero, & Iulianus inter Sabinianos fuerint, an Antinomiam, & nondum fine illa machina tollere poſſimus, tentandum eſt. Sed prius alterius I. C.ti verba proponamus: *Minicius interrogatus, ſiquis navem ſuam alienâ materiâ refeciſſet, num nihilominus ejuſdem navis maneret. reſpondit, manere. ſed ſi in ædificanda ea idem feciſſet, non poſſe. Iulianus notat: nam proprietas totius navis carinæ cauſſam ſequitur.* Quidam *notare* Iulianum, ideſt Minicium ab eo reprehendi crediderunt. eâdem ſane ſignificatione alibi *notatum* accepimus in Pandectis, l. 16. Iulianus, de Iudic. l. 13. Titia, de inoffic. teſt. l. 48. tali, §. fin. de jur. dot. l. 36. ſi pater, de ſolut. *Notare* dicimus & eum, qui aliquid diſtinctius proferat, aptius ediſſerat, potiori ratione explicet, addat, determinet, l. 6. §. ult. comm. divid. l. 104. ab omnibus, §. 1. de legat. 1. Hinc intelliges quod ſcribit Tribonianus de his, quæ in Notis Papiniani ex Vlpiano, Paullo, & Marciano adſcripta fuerant, & antea nullam vim obtinebant, propter honorem ſplendidiſſimi Papiniani l. 1. §. ſed neque, C. de vet. jur. enucl. Nam ſi hæc ad Papinianum pertinebant, quomodo dicitur, ob illius honorem antea non obtinuiſſe? nimirum quia ex aliorum I. C.rum doctrina, Papiniani quædam hac ratione notata fuerant, vel tamquam falſa, vel tamquam minus diſtincte prolata. Igitur addit Tribonian. recipiendum eſſe, ſi quid vel contra Papinianum ab alijs notatum

fuerit,

fuerit, ad illius ſummi ingenij repletionem. repleri nimirum debuit quod ab eo vel obſcurius ſcriptum, ut deſideraret interpretationem, vel imperfectius deciſum, ut exigeret abſolutionem. Olim vero nimis relligioſe Papiniani doctrinam admirabantur, cum nefas eſſe crederent ab illius ſententia recedere. Ideoque notas Paulli, atque Vlpiani in Papiniani corpus ſcriptas antiquaverant. quæ omnia melius intelligi poſſunt ex l. 1. C. Theodoſ. de Reſp. Prudent. Ex quibus diſcimus, *notam* non indiſtincte reprehenſionem, & emendationem, ſed repletionem etiam ſignificare. Vtique, ſi *notari*, ideſt reprehendi Minicij ſententiam à Iuliano dixerimus, ratio minus apta videbitur. Nam non minus ambiguum eſt, an carina ſola, quam an tota navis ædificantis fiat. dicere autem, carinam non partem, ſed navis ſpeciem ſignificare, nimis magna petitio videtur. Videamus igitur, an hoc pacto dici poſſit. Cum quis navem ſuam alienâ materiâ reficit, & recudit, carinam ſaltem habet: intantum enim navis refici dicetur. igitur navis manet reficientes, licet alienâ materiâ utatur. Sequitur id ex Iuliani ratione: *nam proprietas totius navis, carina cauſſam ſequitur*. cum vero quis navem non reficit, ſed ædificat, navem ædificantis manere, dici non poteſt: nullam quippe navem habuit, quæ ipſius manere poſſit. An igitur ejuſdem fiat quæ ab eodem ædificata fuerit? & puto diſtinguendum eſſe: nam ſi alienâ materiâ uſus eſt, ea vel rudis, & informis erat, vel formam ha-

 bebat.

bebat. quo poſtremo caſu rurſus diſtinguemus, aut formam navis fuiſſe, vel quam aliam ſpeciem. Igitur & cum rudis materia, & cum diverſâ formâ induta, licet aliena fuerit, opus, quod diverſum eſt, nec id manet, quod erat ante, conditoris eſt. primum Paullus tractat. Quod ſi materia navis ſpeciem prætulerit, ſed navis, puta, confractæ, carioſæ, aut vetuſtate corruptæ, ex qua rurſus navem quis ædificet, manente carinâ, navis non ædificantis, ſed illius erit, cujus carina fuerit. hoc eſt quod Minicius reliquis verbis vult. Idemque rurſus ex Iuliani ratione ſequitur: *nam proprietas totius navis carinæ cauſſam ſequitur*. ſed videndum eſt, ne tamquam ex tripode reſpondentes, divini dicamur. Nam quæret aliquis, quis renunciaverit nobis, apud Minicium navim ex navi factam fuiſſe? Dico, Minicium dicere. verba nimirum illa, *idem feciſſet*, ſic accipiemus, ut qui navem ædificet, idem feciſſe dicatur, ſi ex navi materia ſumpta fuerit. ita fit idem, quod prius erat. ſed eo caſu, cum partes navis plures ſint, puta prora, puppis, malum, carina; illud inprimis requiritur, ut carina ab ædificante ſumatur. huic cetera cedunt, ut ædificio impoſita. hoc Iulianus vult: & ex ipſo Minicio ſumpſit, l. 59. habitator, eod. Quæ ſi admitti poſſent, qui notari, ideſt vellicari Minicium a Iuliano crediderunt, ipſi notâ digni eſſent.

Honeſtum,

Digitized by Google

Honeſtum, licitum. recte dici, fieri non poſſe quod factum contra bonos mores ſit. ἀδιαπτεψία. ἀδιάφορα, μέσα. Cap. XXIII.

HONESTUM ab eo, quod licet, diſtingui ſolet: & ita dicimus, ſemper in conjunctionibus non ſolum quid liceat conſiderandum eſſe, ſed & quid honeſtum ſit, l. 197. de reg. jur. l. 42. de rit. nupt. *Omnia licent, ſed non expediunt: omnia licent, ſed non ædificant*, ait Ambroſ. ad Paternum. eſt illud Apoſtoli, πάντα μοι ἔξεστι, ἀλλ' οὐ πάντ' οἰκοδομεῖ. ex Prudentum quidem Reſponſis novimus, nuptias inter aſcendentes, & deſcendentes prohibitas eſſe: An vero quia lex nulla forte talis ſcripta fuerat, *Ne pater filiam ſuam accipiat uxorem*, Ideo non dicendum & antea fuerat eſſe prohibitum? *Minime*, ait Ambroſ. *interdictum eſt enim natura jure, interdictum eſt lege, quæ eſt in cordibus ſingulorum, interdictum eſt inviolabili deſcriptione pietatis, titulo neceſſitudinis*. Complura obſervata ſunt ab alijs ad l. 144. de reg. jur. Illud in primis tenendum eſt, omne quod honeſtum ſit, licere, non contra. ideoque notata eſt impudica vox Iuliæ, ut ſcribit Spartianus, & Victor. Nam cum Caracallus nudatam illius corporis partem conſpexiſſet, dixit: *vellem ſi liceret.* cui Noverca reſpondit, *Si libet, licet: An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere?* Nam, licet legibus ſoluti ſint Principes, legibus tamen vivunt. quæ Severi patris, ejuſdemque

Principis præclara vox fuit, §. fin. quib. mod. teſt. infirm. ſoluti ſunt, quia ſi peccent, non puniuntur: ſoluti dicuntur, quia ſoluti videntur, l. 23. ex imperfecto, de legat. 3. inverecundum eſt, leges non ſervare Principem, quarum vindex dicatur, & cuſtos. Digna vox majeſtate regnantis, legibus alligatum ſe Principem profiteri, l. 4. C. de ll. Quin potius recte dicimus, illud fieri non poſſe, quod factum contra pietatem eſt, aut fieri nefas eſt. quam loquendi rationem comprobat Papinianus in l. 15. filius, de condit. inſt. *Nam quæ facta lædunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtram, & ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos poſſe credendum eſt.* Sunt etiam quæ facere poſſumus, dicere non poſſumus, ideſt, ſine rubore vix poſſumus: ut contra, quædam turpiſſima factu, honeſta prolatu, pro conſuetudine, ut Stoici diſſerunt. Hieron. in Eſaiam lib. 13. *Diſputant Stoici, multa re turpia, pravâ hominum conſuetudine, verbis honeſta eſſe, ut parricidium, adulterium, homicidium, inceſtum, & cetera his ſimilia. Rurſuſque re honeſta, nominibus videri turpia: ut liberos procreare, inflationem ventris crepitu digerere, alvum relevare ſtercore, vexicam urina effuſione laxare: denique non poſſe nos ut dicimus a ruta rutulam, ſic* ὑποκοριστικὸν *a menta facere.* pia ἀποσιώπησις tacuit vir ſanctiſſimus quid ab ea voce ὑποκοριστικῶς fieret. Hæc igitur dici non poſſe, dicere ſolemus, quod dictu, relatuque turpia ſint, aut turpia videantur. quæ tamen Stoicos, aut Stoicorum

principes

principes liberius uſurpaſſe, vel dicterium illud confirmat de Zenonis Republica ἐπὶ τῆς τοῦ κυνὸς οὐρᾶς αὐτὴν γεγραφέναι: *in cauda canis eam ſcripſiſſe*. notabant nimirum illius ἀδιατρεψίαν, ſive, ut Sueton. reddit Calig. 29. & Paullus in l. 23. de legat. 3. *inverecundiam*. Sunt vero & verba complura quæ μέσα, & ἀδιάφορα dicuntur a Græcis, quæ nimirum in medio ſunt, ut Gellius loquitur lib. 2. c. 7. Similia quædam apud I. C.tos obſervare licet: ut in l. 1. §. perſuadere, de ſerv. corrupt. *ſed perſuadere* τῶν μέσων ἐστὶν. *Nam & bonum conſilium quis dando poteſt ſuadere, & malum*. Habuerunt & Stoici & ἀδιάφορα, & μέσα, ut notum eſt. ſed id non cogit, ut imitatione Stoicorum a I. C.tis uſurpari μέσα dicamus, licet cetera ſæpe ad eam hæreſin accedere videantur, ut ab alijs obſervatum fuit.

De Aleatoribus, Suſceptoribus, Alea vetita, & Quinctana. *Cap. XXIV.*

ALEAE nomen ab Alea milite, & a temporibus Trojani belli repetit Iſidorus Origin. lib. 18. c. 60. Cujus rei quem auctorem habuerit, non laboro. Alij certe variant. Euſtathius, Suidas, Caſſiodorus, ad Palamedem referunt. & Suidas Philoſophiæ plurimum huic invento ineſſe ait: quaſi cæli altitudinem pyrgus, Zodiacum, Planetas, Aſtra, Terrenumque Mundum alia referant. Horum item quædam aleones noſtri folijs ſuis numero multis recens appinxere. τάβλα, in-

quit Suid. ὄνομα παιδιᾶς. ταύτην ἐφεῦρε Παλαμήδης εἰς διαγωγὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ σὺν φιλοσοφίᾳ πολλῇ. Phyſiologice hanc artem exerceri dixit Iſidor.c.64. Donatus in Evnuchum refert, Pyrrhum Regem ſtratagematum peritiſſimum, primum oſtendiſſe, quâ ratione ea diſciplina per calculos in tabula traderetur. & Athenæus lib.1. Procorum ludum deſcribit, in quo calculum medium ponebant, quem Penelopen appellabant. pro numero Procorum, centum octo calculis ludus conſtabat, ut hinc-inde quattuor, & quinquaginta, tamquam acies inſtrueretur. Sed nos Edictum Prætoris tractemus. Hoc enim magis exploratum eſt, nomen iſtud non modo tabularum uſum, ut Iſidorus dicere videtur, ſed omnem alium, qui ab eventu fortuito pendeat, ſignificare. itaque quod noſtri I.C.ti dicunt, *averſione vendere*, *aut locare*, l. 36. opus, locat. l. ult. de l. Rhod. de jact. l. 1. §. exercitorem, de exercitor.act. l. 4. §. 1. de peric.& comm. rei vend. Græci modo reddunt ἐν ὁμάδι, ſeu ὑφ' ὁμάδα, modo ἐν κόττῳ, ſeu κόττῳ. in ancipiti enim eſt, quis melius ſibi conſulat cum non ſingula putantur, ſed rerum univerſitas venit, aut locatur. Alea etiam emi dicitur cum emitur ſpes, veluti captûs, & hereditatis, l. 8. de contr. empt. l. XI. de hered. vel act. vend. Bene ratum eſt quod Iſidor. ſcribit c. 68: *Ab hac arte*, inquit, *fraus*, *& mendacium*, *atque perjurium numquam abeſt*, *poſtremo & odium*, *& damna rerum*: *unde & aliquando propter hac ſcelera interdicta legibus fuit*. quod & Iuſtin. ſcribit in l. ult. C. de aleat.

Sed

Sed & antea Senatus vetuit in pecuniam ludere, niſi virtutis cauſſâ fiat, l. 2. D. de aleat. Antiquum crimen, & interdictum: quod tamen Magiſtris, & aſſertoribus non caruit. Ovid.

Sunt etiam ſcripta, quibus alea luditur, artes:
Hoc eſt ad veſtros non leve crimen avos.

Hora.carmin.lib.3. *Seu mavis vetitâ legibus aleâ.* Qui ludebant, *aleatores*, & *aleones* dicti. Tertullian. de fuga in perſecut. c. 13. *Maſſaliter tota Eccleſia tributum ſibi irrogaverunt: Neſcio dolendum, an erubeſcendum ſit, cum in Matricibus Beneficiariorum, & Curioſorum, inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones, Chriſtiani quoque vectigales contineantur.* Gloſs. vett. κοττιςὴς, *aleator, aleo*. Similique formâ dicti *calculones*. Auguſtin. de ord. lib. 2. c. 12. *Ergo utilitas numerandi magnâ neceſſitate animadverſa eſt. quibus duabus repertis, nata illa Librariorum, & Calculonum profeſſio, velut quadam Grammaticæ infantia, quam Varro Litterationem vocat.* Cum igitur vetita ſit alea, nulla erit actio, quâ victores experiantur. adeoque Scævola reſpondit, periculi pretium eſſe, ſi modo in aleæ ſpeciem non cadat, l. 5. de naut. fœn. Quin contra victorem repetitio datur tam ſolventi, quam heredibus, quæ competit patri, vel domino, ſi ſervus, aut filius-familias victus fuerit: & contra, pro modo tamen peculij, l. fin. de aleat. l. 1. C. eod. Quo loco morem etiam obſervo ponendi legumina, aut aliam quam materiam pecuniæ loco, ut poſtea pecunia ſolvatur.

quæcumque alia refecta fuerint, *nullatenus reſpondendum eſſe*, *veluti ea vere ſint*. Idemque de materia dicendum eſſe affirmat, quod a ſua potentia non recedat: ἐκ γὰρ τῆς ἑαυτῆς τὸ παράπαν ἐξίσταται δυνάμεως, ut ipſe ait. Sed nos eadem pæne cum I. C.tis dicere poſſumus. Nam quæ talis ſunt naturæ, ut ſæpius in ſua redigi poſſint initia, ea materiæ potentiá victa, numquam vires ejus effugiunt, ideo argenti appellatione, factum etiam comprehenditur; marmoris vero nomine nihil præter rudem materiam demonſtratur, l. 78. quæſitum, §. illud, de legat. 3. Hoc pacto potentiæ nomen uſurpat Paullus, quod etiam deforma dixeris, cujus in quibuſdam tanta eſt vis, ut materiam vincat. Vincit vero, nave facta: cum jam cupreſſum, aut tabulas cupreſſeas vix intelligimus. quidni? materia, quæ numquam ἁπλῶς interit, hic quodammodo φθείρεται. Philoſophi, potentiam ad materiam aliá ratione referre ſolent, dividentes id, quod eſt, κατὰ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἐνέργειαν. quod non ſolum Peripatetici, ſed etiam Platonici viderunt, ſed quoniam hæc ad Prætoris Edictum non pertinent, verba quædam Apuleji obiter modo proponam, quod in vulgatis editionibus male videantur expreſſa. de Dogm. Plat. *Ideo autem non putat corpus*, *quod omne corpus ſpecie qualicumque non careat*. *Sine corpore vero eſſe non poteſt dicere*, *quia nihil incorporale corpus exhibeat*; *ſed vi*, *& ratione ſibi eam videri corpoream*. *Atque ideo nec actu ſolo*, *neque tamen ſolâ opinione cogitationis intelligi.*

ligi. Namque corporea, propter inſignem evidentiam ſui ſimili judicio cognoſci. Sed qua ſubſtantiam non habent corpoream, cogitationibus ea videri. unde adulterâ opinione, ambiguam materia hujus intelligi qualitatem. Diſtinguo, *ſed vi, & ratione ſibi eam videri corpoream, atque ideo (* vel potius, *atque adeo) nec actu ſolo. Neque tamen*, &c. ſequentia quoque ita ſcripta ſunt in m. ſ. *ſed qua ſubſtantiam non habent, corporum ea cogitationibus videri*: δόξῃ μετ' αἰσθήσεως ἀληπτόν. Sententia Timæi, quam & apud Alcinoorum cap. IIX. & apud alios Platonicos legimus. ſed nimis multa ad hanc rem a Philoſophis petenda eſſent. Vt etiam veterum Philoſophorum quidam materiæ, quidam vero formæ primas tribuebant, ut ſcribit Ariſt. lib. 2. τῶν φυσικῶν ἀκρ. ita inter I. C. tos cõtroverſũ fuit, materia ne, an ſpecies potiſſimum ad acquirendum dominium valeret. Sabiniani, ſive Caſſiani materiã præferebant, quæ & ſubſtantia, ſeu οὐσία dicitur, l. 9. §. ult. de contr. empt. quo nomine Stoici quoque eam appellabant. idque naturali ratione Sabiniani probari dicebant, quod ſine materia nulla ſpecies effici poſſit. Proculiani contra, ſpeciem propugnabant, quod dicerent, ad eum, qui ſpeciem ſuo nomine fecerit, dominium illius pertinere, quia quod factum eſſet, antea nullius fuerat. fuit & media ſententia, quam refert Cajus in l. 7. §. cum quis, de acquir. rer. domin. & Iuſtinianus comprobat, §. cum ex aliena, de rer. diviſ. Et ſunt qui credant, hanc diverſitatem adhuc in Pandectis exſtare, quod

nempe

nempe Paullus in d. l. ſed ſi meis, Proculianorum ſententiam expreſſerit, Minicius vero, & Iulianus inter Sabinianos fuerint an Antinomiam,& nodum ſine illa machina tollere poſſimus, tentandum eſt. Sed prius alterius I.C.ti verba proponamus: *Minicius interrogatus, ſiquis navem ſuam alienâ materiâ refeciſſet, num nihilominus ejuſdem navis maneret. reſpondit, maneret. ſed ſi in ædificanda ea idem feciſſet, non poſſe. Iulianus notat: nam proprietas totius navis carina cauſſam ſequitur.* Quidam *notare* Iulianum, ideſt Minicium ab eo reprehendi crediderunt. eâdem ſane ſignificatione alibi *notatum* accepimus in Pandectis, l. 16. Iulianus, de Iudic. l. 13. Titia, de inoffic. teſt. l. 48. tali, §. fin. de jur. dot. l. 36. ſi pater, de ſolut. *Notare* dicimus & eum, qui aliquid diſtinctius proferat, aptius ediſſerat, potiori ratione explicet, addat, determinet, l. 6. §. ult. comm. divid. l. 104. ab omnibus, §. 1. de legat. 1. Hinc intelliges quod ſcribit Tribonianus de his, quæ in Notis Papiniani ex Vlpiano, Paullo, & Marciano adſcripta fuerant, & antea nullam vim obtinebant, propter honorem ſplendidiſſimi Papiniani l. 1. §. ſed neque, C. de vet. jur. enucl. Nam ſi hæc ad Papinianum pertinebant, quomodo dicitur, ob illius honorem antea non obtinuiſſe? nimirum quia ex aliorum I. C.rum doctrina, Papiniani quædam hac ratione notata fuerant, vel tamquam falſa, vel tamquam minus diſtinctè prolata. Igitur addit Tribonian. recipiendum eſſe, ſi quid vel contra Papinianum ab alijs notatum fuerit,

fuerit, ad illius ſummi ingenij repletionem. repleri nimirum debuit quod ab eo vel obſcurius ſcriptum, ut deſideraret interpretationem, vel imperfectius deciſum, ut exigeret abſolutionem. Olim vero nimis relligioſe Papiniani doctrinam admirabantur, cum nefas eſſe crederent ab illius ſententia recedere. Ideoque notas Paulli, atque Vlpiani in Papiniani corpus ſcriptas antiquaverant. quæ omnia melius intelligi poſſunt ex l. 1. C. Theodoſ. de Reſp. Prudent. Ex quibus diſcimus, *notam* non indiſtincte reprehenſionem, & emendationem, ſed repletionem etiam ſignificare. Vtique, ſi *notari*, ideſt reprehendi Minicij ſententiam à Iuliano dixerimus, ratio minus apta videbitur. Nam non minus ambiguum eſt, an carina ſola, quam an tota navis ædificantis fiat. dicere autem, carinam non partem, ſed navis ſpeciem ſignificare, nimis magna petitio videtur. Videamus igitur, an hoc pacto dici poſſit. Cum quis navem ſuam alienâ materiâ reficit, & recudit, carinam ſaltem habet: intantum enim navis refici dicetur. igitur navis manet reficientes, licet alienâ materiâ utatur. Sequitur id ex Iuliani ratione: *nam proprietas totius navis, carina cauſſam ſequitur*. cum vero quis navem non reficit, ſed ædificat, navem ædificantis manere, dici non poteſt: nullam quippe navem habuit, quæ ipſius manere poſſit. An igitur ejuſdem fiat quæ ab eodem ædificata fuerit? & puto diſtinguendum eſſe: nam ſi alienâ materiâ uſus eſt, ea vel rudis, & informis erat, vel formam ha-

bebat. quo poſtremo caſu rurſus diſtinguemus, aut formam navis fuiſſe, vel quam aliam ſpeciem. Igitur & cum rudis materia, & cum diversâ formâ induta, licet aliena fuerit, opus, quod diverſum eſt, nec id manet, quod erat ante, conditoris eſt. primum Paullus tractat. Quod ſi materia navis ſpeciem prætulerit, ſed navis, puta, confractæ, carioſæ, aut vetuſtate corruptæ, ex qua rurſus navem quis ædificet, manente carinâ, navis non ædificantis, ſed illius erit, cujus carina fuerit. hoc eſt quod Minicius reliquis verbis vult. Idemque rurſus ex Iuliani ratione ſequitur: *nam proprietas totius navis carinæ cauſſam ſequitur*. ſed videndum eſt, ne tamquam ex tripode reſpondentes, divini dicamur. Nam quæret aliquis, quis renunciaverit nobis, apud Minicium navim ex navi factam fuiſſe? Dico, Minicium dicere. verba nimirum illa, *idem feciſſet*, ſic accipiemus, ut qui navem ædificet, idem feciſſe dicatur, ſi ex navi materia ſumpta fuerit. ita fit idem, quod prius erat. ſed eo caſu, cum partes navis plures ſint, puta prora, puppis, malum, carina; illud inprimis requiritur, ut carina ab ædificante ſumatur. huic cetera cedunt, ut ædificio impoſita. hoc Iulianus vult: & ex ipſo Minicio ſumpſit, l. 59. habitator, eod. Quæ ſi admitti poſſent, qui notari, ideſt vellicari Minicium a Iuliano crediderunt, ipſi notâ digni eſſent.

Honeſtum,

Honeſtum, licitum. recte dici. fieri non poſſe quod factum contra bonos mores ſit. ἀδιαφορα. ἀδιάφορα, μέσα. Cap. XXIII.

HONESTUM ab eo, quod licet, diſtingui ſolet: & ita dicimus, ſemper in conjunctionibus non ſolum quid liceat conſiderandum eſſe, ſed & quid honeſtum ſit, l. 197. de reg. jur. l. 42. de rit. nupt. *Omnia licent, ſed non expediunt: omnia licent, ſed non ædificant*, ait Ambroſ. ad Paternum. eſt illud Apoſtoli, πάντα μοι ἔξεστι, ἀλλ᾽ οὐ πάντ᾽ οἰκοδομεῖ. ex Prudentum quidem Reſponſis novimus, nuptias inter aſcendentes, & deſcendentes prohibitas eſſe: An vero quia lex nulla forte talis ſcripta fuerat, *Ne pater filiam ſuam accipiat uxorem*, Ideo non dicendum & antea fuerat eſſe prohibitum? *Minime*, ait Ambroſ. *interdictum eſt enim natura jure, interdictum eſt lege, quæ eſt in cordibus ſingulorum, interdictum eſt inviolabili deſcriptione pietatis, titulo neceſſitudinis*. Complura obſervata ſunt ab alijs ad l. 144. de reg. jur. Illud in primis tenendum eſt, omne quod honeſtum ſit, licere, non contra. ideoque notata eſt impudica vox Iuliæ, ut ſcribit Spartianus, & Victor. Nam cum Caracallus nudatam illius corporis partem conſpexiſſet, dixit: *vellem ſi liceret*. cui Noverca reſpondit, *Si libet, licet: An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere?* Nam, licet legibus ſoluti ſint Principes, legibus tamen vivunt. quæ Severi patris, ejuſdemque

Principis præclara vox fuit, *§. fin.* quib.mod.teſt. infirm. ſoluti ſunt, quia ſi peccent, non puniuntur: ſoluti dicuntur, quia ſoluti videntur, l.23. ex imperfecto, de legat. 3. inverecundum eſt, leges non ſervare Principem, quarum vindex dicatur, & cuſtos. Digna vox majeſtate regnantis, legibus alligatum ſe Principem profiteri, l. 4. C. de ll. Quin potius recte dicimus, illud fieri non poſſe, quod factum contra pietatem eſt, aut fieri nefas eſt. quam loquendi rationem comprobat Papinianus in l. 15. filius, de condit. inſt. *Nam quæ facta lædunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtram, & ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos poſſe credendum eſt.* Sunt etiam quæ facere poſſumus, dicere non poſſumus, ideſt, ſine rubore vix poſſumus: ut contra, quædam turpiſſima factu, honeſta prolatu, pro conſuetudine, ut Stoici diſſerunt. Hieron. in Eſaiam lib. 13. *Diſputant Stoici, multa re turpia, pravâ hominum conſuetudine, verbis honeſta eſſe, ut parricidium, adulterium, homicidium, inceſtum, & cetera his ſimilia. Rurſuſque re honeſta, nominibus videri turpia: ut liberos procreare, inflationem ventris crepitu digerere, alvum relevare ſtercore, vexicam urina effuſione laxare: denique non poſſe nos ut dicimus a ruta rutulam, ſic* ὑποκοριστικὸν *a menta facere.* pia ἀποσιωπήσει. tacuit vir ſanctiſſimus quid ab ea voce ὑποκοριστικῶς fieret. Hæc igitur dici non poſſe, dicere ſolemus, quod dictu, relatuque turpia ſint, aut turpia videantur. quæ tamen Stoicos, aut Stoicorum

principes

principes liberius uſurpaſſe, vel dicterium illud confirmat de Zenonis Republica ἐπὶ τῆς τοῦ κυνὸς οὐρᾶς αὐτὴν γεγραφέναι: *in cauda canis eam ſcripſiſſe*. notabant nimirum illius ἀδιατρεψίαν, ſive, ut Sueton. reddit Calig. 29. & Paullus in l. 23. de legat. 3. *inverecundiam*. Sunt vero & verba complura quæ μέσα, & ἀδιάφορα dicuntur a Græcis, quæ nimirum in medio ſunt, ut Gellius loquitur lib. 2. c. 7. Similia quædam apud I. C.tos obſervare licet: ut in l. 1. §. perſuadere, de ſerv. corrupt. *ſed perſuadere τῶν μέσων ἐστίν. Nam & bonum conſilium quis dando poteſt ſuadere, & malum*. Habuerunt & Stoici & ἀδιάφορα, & μέσα, ut notum eſt. ſed id non cogit, ut imitatione Stoicorum a I. C.tis uſurpari μέσα dicamus, licet cetera ſæpe ad eam hæreſin accedere videantur, ut ab alijs obſervatum fuit.

De Aleatoribus, Suſceptoribus, Alea vetita, & Quinctana. Cap. XXIV.

ALEAE nomen ab Alea milite, & a temporibus Trojani belli repetit Iſidorus Origin. lib. 18. c. 60. Cujus rei quem auctorem habuerit, non laboro. Alij certe variant. Euſtathius, Suidas, Caſſiodorus, ad Palamedem referunt. & Suidas Philoſophiæ plurimum huic invento ineſſe ait: quaſi cæli altitudinem pyrgus, Zodiacum, Planetas, Aſtra, Terrenumque Mundum alia referant. Horum item quædam aleones noſtri folijs ſuis numero multis recens appinxere. τάβλα, in-

quit Suid. ὄνομα παιδιᾶς. ταύτην ἐφεῦρε Παλαμήδης εἰς διαγωγὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ σὺν φιλοσοφίᾳ πολλῇ. Phyſiologice hanc artem exerceri dixit Iſidor.c.64. Donatus in Evnuchum refert, Pyrrhum Regem ſtratagematum periciſſimum, primum oſtendiſſe, quâ ratione ea diſciplina per calculos in tabula traderetur. & Athenæus lib.1. Procorum ludum deſcribit, in quo calculum medium ponebant, quem Penelopen appellabant. pro numero Procorum, centum octo calculis ludus conſtabat, ut hinc-inde quattuor, & quinquaginta, tamquam acies inſtrueretur. Sed nos Edictum Prætoris tractemus. Hoc enim magis exploratum eſt, nomen iſtud non modo tabularum uſum, ut Iſidorus dicere videtur, ſed omnem alium, qui ab eventu fortuito pendeat, ſignificare. itaque quod noſtri I.C.ti dicunt, *averſione vendere*, *aut locare*, l. 36. opus, locat. l. ult. de l. Rhod. de jact. l. 1. §. exercitorem, de exercitor.act. l. 4. §.1. de peric.& comm. rei vend. Græci modo reddunt ἐν ὁμάδι, ſeu ὑφ' ὁμάδα, modo ἐν κόττῳ, ſeu κόττῳ. in ancipiti enim eſt, quis melius ſibi conſulat cum non ſingula putantur, ſed rerum univerſitas venit, aut locatur. Alea etiam emi dicitur cum emitur ſpes, veluti captûs, & hereditatis, l. 8. de contr. empt. l. XI. de hered. vel act. vend. Bene ratum eſt quod Iſidor. ſcribit c. 68: *Ab hac arte*, inquit, *fraus*, *& mendacium*, *atque perjurium numquam abeſt*, *poſtremo & odium*, *& damna rerum*: *unde & aliquando propter hac ſcelera interdicta legibus fuit*. quod & Iuſtin. ſcribit in l. ult. C. de aleat.

Sed

Sed & antea Senatus vetuit in pecuniam, ludere, niſi virtutis cauſsâ fiat, l. 2. D. de aleat. Antiquum crimen, & interdictum: quod tamen Magiſtris, & aſſertoribus non caruit. Ovid.

Sunt etiam ſcripta, quibus alea luditur, artes:
Hoc eſt ad veſtros non leve crimen avos.

Hora. carmin. lib. 3. *Seu mavis vetitâ legibus aleâ.* Qui ludebant, *aleatores*, & *aleones* dicti. Tertullian. de fuga in perſecut. c. 13. *Maſſaliter tota Eccleſia tributum ſibi irrogaverunt: Neſcio dolendum, an erubeſcendum ſit, cum in Matricibus Beneficiariorum, & Curioſorum, inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones, Chriſtiani quoque vectigales contineantur.* Gloſs. vett. κοττιςὴς, *aleator, aleo*. Similique formâ dicti *calculones*. Auguſtin. de ord. lib. 2. c. 12. *Ergo utilitas numerandi magnâ neceſſitate animadverſa eſt. quibus duabus repertis, nata illa Librariorum, & Calculonum profeſſio, velut quadam Grammatica infantia, quam Varro Litterationem vocat.* Cum igitur vetita ſit alea, nulla erit actio, quâ victores experiantur. adeoque Scævola reſpondit, periculi pretium eſſe, ſi modo in aleæ ſpeciem non cadat, l. 5. de naut. fœn. Quin contra victorem repetitio datur tam ſolventi, quam heredibus, quæ competit patri, vel domino, ſi ſervus, aut filius-familias victus fuerit: & contra, pro modo tamen peculij, l. fin. de aleat. l. 1. C. eod. Quo loco morem etiam obſervo ponendi legumina, aut aliam quam materiam pecuniæ loco, ut poſtea pecunia

 ſolvatur.

ſolvatur. Repetitio perpetuo datur, adeo ut non detur præſcriptio niſi 50. annor. l. 3. C. eod. Cum igitur non ſolum actio victori denegetur, ſed & repetitio detur, dubitabitur, an ex ludo quæſita, reſtitutioni ſint obnoxia. quod non in judicio humano quærendum eſt, in quo fruſtra id deſiderabit qui poteſt experiri, & non experitur: ſed in judicio Divino. Reſtitutio exigi videtur etiam ante condemnationem, argumento uſurarum, c.6. extra de jurejur. Præterea id ipſum ſuadet Iuſtinianus, cum dicat, *ſed ſolutum reddatur*, l. 3. C. de aleat. Hæſitatum eſt ſane in eo a compluribus. ſed receptior eſt ſententia, quæ negat. nam reſtitutio nec naturali, nec civili nititur jure. non naturali, quod naturali jure dominium pecuniæ in victorem tranſierit. quid ni? ita lex inter colluſores concepta fuit, ita de re ſua victo diſponere placuit. Non civili, quod Iuſtinianus verba illa ſtatim explicet, dum ait, *ſed ſolutum reddatur, & competentibus actionibus repetatur.* Hoc igitur lex præſcribit. Quod de uſuris dicitur, longe diverſum eſt. nam uſuras nec naturæ jus fovet. Mos item illorum legibus notatur, qui victi victores retinent, nec a ludo ſurgere patiuntur. quod Italicum vulgus appellat, *piantare*. Græci βασιλικῶν lib. 60. ἀνακόψαι, quaſi ludum inhibere, & pauſam facere, ſeu modum ponere. Alia complura contra aleam, aleones, aliaque ad hæc pertinentia, ſancita fuere. Nam ſi quis in alea rem ſuam vendiderit, evictâ re, fruſtra convenitur, l. 2. D. quar. rer. act. non dat. Suſceptoribus præterea,

& aleam

& aleam præbentibus maxime inſenſus eſt Prætor: adeo ut ſi verberati fuerint, aut aliquid eo tempore, quo aleam præbuerint, illis ſubtractum ſit, nullam habeant actionem, l. 1. eod. Dicitur autem ſuſceptor, vel qui domum ludentibus præbeat, ταϐλαδόχος, quaſi tabulam præbens. Nam licet, ut diximus, aleæ nomen generale ſit, obtinuit tamen ut per illud alveolus, & tabula præcipue ſignificetur juxta Iſidori ſententiam: & Iſidoro conſentit Concil. Elibertin. can. 79. *Si quis fidelis aleâ, ideſt tabulâ luſerit.* In Conſtitutione quadam, quæ exſtat apud Iuon. par. 5: *Neque Epiſcopus, neque Profeſſor, neque Diaconus, neque ſub-Diaconus, neque Lector, neque alius cujuſcumque relligioſi conſortij, vel habitûs conſtitutus, tabolizare audeat, vel ſocius ludentium fieri, vel Spectator, vel in quocumque ſpectaculo ſpectandi cauſſâ venire. Ac ſi quis contra hæc fecerit, per tres annos a ſacro miniſterio prohibeatur.* Hæc Conſtitutio deſumpta eſt ex Iuſtiniani Novell. 123 c. 10. quo loco vetus Interpres *ad tabulas ludere* dixit, quod ſuo *tabolizare*. Ejuſdem capitis meminit & Græcus Scholiaſtes ad can. 42. Sanctorum Apoſtolorum: & ad can. 50. Syn. in Trull. *Tablizantes* dixit & Iulianus Epitomator. vide Leonis Novell. 87. & l. ult. C. de Epiſc. Audient. & tit. 19. lib. 3. Eclog. & c. 15. Clerici, de vit. & honeſt. Cleric. Quibus locis, Clericis non modo ludi quidam, ſed & eorum adſpectus interdicitur. An autem, & quando Laicis liceat vetitis ludis intereſſe, & eos ſpectare, & ſimilia,

& ſimilia, non eſt hujus loci definire. Similes voces habent Itali, & aliæ gentes: dico a tabula ſumptas. Dicitur Alveolus ipſe *Tabula*. Scholiaſt. Iuvenal. in Sat. VII. *Alveolus eſt tabula calculatoria, luſoria*. At quæ Paullus tractat in l. 4. eod. Græci latius referunt: quod & Latini Gloſſatores faciunt, dum dicunt, permitti ludum veſcendi cauſâ. Nam Paullus de his, quæ in convivio ponantur, & de familia loquitur. Igitur extra convivium, & familiam id permiſſum eſſe, non dicit. Diximus, virtutis cauſâ ludum permitti. eadem loquendi ratio, ſed ab alia mente, ut opinor, in antiquo lapide. *L. Firmio. L. F. prim. pil. Tr. mil. IIII. Vir. I. D. Colonia. deducta. Prim. Pontifici. Legio. IIII. Sorana. honoris. & . virtutis. cauſſâ.* Theologi Virtutem in ludo aliter accipiunt. Ευτραπελίαν nimirum, quam Ariſt. lib. 2. c. 7. & lib. 4. c. 8. Ethicor. ad Nicomach. virtutem eſſe contendit, ad ludum aliquando pertinere dicunt. quamquam Philoſophus de luſu potius in ſermone, & auditu ibi loquatur. Evtrapeliam aliter accipit Apoſtol. ad Epheſ. 5. dum profligandam eſſe dicit. Sane prædurum, & lapideum cor habeat neceſſe eſt, qui ludum aliquem in vita non admittat. quod ſi quiſquam eſt tam rigidus, & ſeverus, qui mores ludis prorſus corrumpi putet, adeat hic triſtior Ariſtippum in purpura ſaltantem, aut Anacharſidem: & diſcat, ludere quem poſſe, ut ſerio agat. Ludum tunc damnabimus cum requiem amplius non imitabitur, cum fortunis, cum honeſtati, & corpori perniciem

Digitized by Google

perniciem attulerit. de quo Philoſoph. agit Ethic. 10. c. 6. Virtutem ut Senatus acceperit, ſatis explicatur in d. l. 2. D. de aleator. & adhuc expreſſius in d. l. 1. C. eod. ludis quibuſdam relatis, ut nempe ludere liceat μονόβολον, κοντομονόβολον, κωτανὸν κόντακα, ſeu Quinctanam vibrationem, ut hodie quoque dicimus, & alios. Ad Quinctanam vibrationem aliquando trahere conabar quod Hieronymus in Euſebij Chronico ſcribit de Caſſio Severo: *Caſſius Severus Orator egregius, qui Quinctianum illud proverbium luſerat, XXV. exſilij ſui anno ſummâ inopiâ moritur, vix panno verenda contectus.* Nam ſuſpicabar, ſcripſiſſe Hieronymum, *Quinctanum probolium*. ſed irrito, ut nunc arbitror, conatu.

De jure Aſyli Eccleſiarum. Templa, Eccleſiæ, Baſilica, Martyria, Auxilia, Exſilium, Memoria, Εὐκτήριον, *Oratorium, Oraculum, Catechumeni Audientes, Competentes, Catechumenium,* Κυριακὸν, *Dominicum. Clamores, & Tripudia in Eccleſijs.* Βαλλίζειν, *Ballemationes. Cap. XXV.*

AD hujus capitis Inſcriptionem avidius fortaſſe quam ad ſuperiora exſilient, & accurrent Pragmatici, ſi eam ad Eccleſiarum quam dicimus immunitatem, pertinere intellexerint. Nam ea de re frequenter in foro agitur, & exſtant verboſa recentiorum Interpretum juris Commentaria: quamquam noſtrâ jam ætate modum his conſtitutum eſſe ſperare licebat, cum luculenta

Gregorij

Gregorij XIV. Conſtitutio prodierit. Verum ut cognoverint, non pro illorum inſtituto rem hanc a nobis explicari, triſtes, ut puto, abjecto libello, abibunt, & illud ſollemne pronunciabunt, οὐδὲν πρὸς τἄλφιτα: peſſimam exinde de nobis, noſtriſque in poſterum quoque ſpem concipientes. Sed ea ſors hujus libri eſt. Dicturus ego aliquid tumultuariâ ſcriptione de jure Aſyli, ab eo exordiar, quod vulgo minus notum eſſe credo. Nam templa non modo apud Ethnicos ab alijs ſacris Aedibus diſtincta, & auguſtiora tantum delubra ſic appellata, ut obſervavit præcelſæ dignitatis vir, verum etiam & primis temporibus naſcentis Eccleſiæ, & poſtea quoque a noſtris tamquam Idolo-latriæ propria, hæc appellatio rejecta. Zeno Veronenſis de continentia: *Proponimus itaque, ut ſæpe contingit, in unum ſibimet convenire diverſæ relligionis diem, quo tibi Eccleſia, illi adeunda ſint templa*. Hieronym. adverſus Vigilantium: *Mortuo cadaveri, atque polluto præbebant excubias, ut poſt multa ſæcula Dormitantius ſomniaret, immo eructaret immundiſſimam crapulam, & cum Iuliano perſequutore Sanctorum Baſilicas aut deſtrueret, aut in templa converteret*. Vopiſcus in Ep. Aureliani: (ita reſcribi velim in Annalibus Eccleſiaſticis, non *Valeriani*, ut eſt cuſum.) *Miror vos, Patres ſancti, tamdiu de aperiendis Sybillinis dubitaſſe libris, perinde quaſi in Chriſtianorum Eccleſia, non in templo deorum omnium, tractaretis*. Ex his intelligemus, cur tit. XI. lib. I. Codic. ita conceptus ſit: *De Paganis,*

nis, *& Sacrificiis*, *& Templis*: cur item ſancitum fuerit, omnibus locis, atque urbibus univerſis claudi protinus templa: cur interdictum, redimi ſertis templorum impios poſtes, l. 1. l. 7. eod. Cæcilius apud Minutium in Octavio: *cur nullas aras habent, templa nulla, nulla nota ſimulacra?* totidem pæne verba Celſi de noſtris, apud Origenem lib. IIX. contra Celſum: ἡμᾶς βωμοὺς, καὶ ἀγάλματα, καὶ νεὼς ἱδρύεσθαι φεύγειν: *nos aras, & ſimulacra, & templa ſtatuere nolle*. quæ ad illa tempora pertinent, quibus clam, & ferme in Cryptis Chriſtiani ad ſacra conveniebant. Maximus Madaurenſis: *Horum buſta, ſi memoratu dignum eſt, rejectis templis, neglectis majorum ſuorum manibus, ſtulti frequentant, ita ut præſagium vatis illius indigne ferentis emineat,*

Inque Deûm templis juravit Roma per umbras. Indignatur Maximus, quod Chriſtiani Martyria, ſeu Martyrum ſepulcra frequentarent. Martyrum ſepulturæ, & Oratoria ab Eccleſiis, & Dominicis diſtincta. *Martyria* dicta, l. 13. l. 16. C. de Sacroſ. Eccl. ut etiam *Auxilia* pro templis Auxiliaris Deæ apud Apulejum me legiſſe memini: & *exſilium* pro exſilij loco apud Tacitum de Octavio Sagitta. Ea vox aliud etiam ſignificat, Hieron. in Euſeb. Chronic. *Euſtathius Conſtantinopolitanus Presbyter agnoſcitur, cujus induſtriâ in Hieroſolymis Martyrium conſtructum eſt.* Quod non ad Martyres, ſeu ad Martyrum λείψανα, referendum eſt, ſed potius ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ appellatum eſſe dicitur, quaſi monumentum Dominicæ

minicæ Reſurrectionis, ut Cyrillus Hieroſolymitan. ſcribit Catecheſ. 14. Dicebantur & *Martyria*, & *memoria Martyrum*. Auguſtin. de C. D. lib. 22. c. 8. Et vero adhuc deliberandum eſſe cenſeo, an dici poſſit, male Interpretem Curopalatæ, κατὰ τὴν μνήμην, vel ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ Χρυσοστόμου, vertiſſe, *ad memoriam*, ſicuti dixere Auctores Notarum in eumdem Codinum. hi ſi quidem τὴν μνήμην de die potius, quo memoria agitur, accipi vellent. In Actis Proconſularibus Martyrum *Memoria* accipitur pro loco, in quo Acta aſſervarentur. De Baſilicis, & Martyrijs ita ſcribit Iſidor. Origin. lib. 15. c. 4. *Baſilica prius vocabantur Regum habitacula, unde & nomen habent. nam* βασιλεὺς, *Rex, & Baſilica, Regia habitationes. Nunc autem ideo Divina templa Baſilica nominantur, quia ibi Regi omnium Deo cultus, & ſacrificia offeruntur. Martyrium, locus Martyrum gracâ derivatione, eo quod in memoriam Martyris ſit conſtructum, vel quod ſepulcra Sanctorum ibi ſint Martyrum*. De Cœmeterijs, & Martyrijs Hæreticorum legimus quædam in can. 9. Laodicenæ. In 6. Syn. 4. ſancitum fuit, ut Presbyter, & Diaconus μὴ ἀπολελυμένως, ἀλλ' ἰδικῶς, *non abſolute, ſed peculiariter* ad Civitatis Eccleſiam, vel Martyrium, vel Monaſterium ordinetur. Aliam quoque obſervari hujus vocis notationem, ut opinor, non vulgarem, quamquã ab hoc argumento alienam. proferam ex probiſſimo, & caſtiſſimo Hieronymi ore, qui μαρτύρια, ſeu *teſtimonia* in Aquilæ tranſlatione ad c. 46. Eſaiæ, exponit, *quando*

ſanguis

Digitized by Google

ſanguis in primo coitu maritali virginis approbatur. De Oratorijs rurſus ita ſcribit Iſidorus ibidem: *Oratorium orationi tantum eſt conſecratum, in quo nemo aliud agere debet, niſi ad quod eſt factum, unde nomen accepit*. in can. pænult. diſt. 42. ex Benedicto Gratianus retulit. fluxit, ut opinor, ab Auguſtini Ep. 109. Diſcriminat hæc Balſamon his verbis: Διαφορὰ μεγάλη ἐστὶν ἐκκλησιῶν καθιερωθεισῶν διὰ ἐγκαινίων ἀνοιξίων, καὶ ἐνθρονισμοῦ, Χρίσματός τε ἁγίου μύρου, καὶ ἀποθέσεως λειψάνων ἁγίων μαρτυρικῶν, καὶ τῶν μὴ οὕτως ἁγιασθεισῶν, καὶ εὐκτηρίου τόπον ἐπεχουσῶν: id eſt: *non parum intereſt inter Eccleſias conſecratas per encœnia reſerationis, & intronifmum, ſanctique Chriſmatis unctionem, ac depoſitionem ſanctarum Martyrum reliquiarum, & eas, quæ hoc pacto conſecrata non fuerint, locumque Oratorij obtineant*. Idem Balſamon, cum quæreretur, An ſacrificare liceret, aut baptiſma perficere in navi, vel domo non ſacra, ex can. 59. Trullanæ Synodi, & ex can. 84. Carthaginienſis reſpondit, depoſitioni ſubjectum eſſe illum, qui ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ, *in oratoria domo* divinum baptiſma perficiat. adde Iuſtiniani Novellam 58. a qua receſſit Leo Novell. 15. ut mox Balſamon quoque refert, ſcribens: διορίζονται γὰρ ἐν καθολικαῖς ἐκκλησίαις τὰ βαπτίσματα γίνεσθαι: *ſtatuunt quippe in Catholicis Eccleſijs baptiſmata fieri.* & ſic Oratoria Canones excludunt. Addit: ἀλλὰ καὶ ὁ λα κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ Συνόδου, καὶ ὁ ιβ κανὼν τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης Συνόδου, διαλάττονται, μετὰ ἐπιχωρήσεως ἐπισκοπικῆς, καὶ ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις τελεῖσθαι βαπτίσματα. id. *Atqui conſtitutum*

tatum eſt in can. 31. Synodi in Trullo, & in can. 12. Synodi coacta in Templo Sanctorum Apoſtolorum, Baptiſmata, Epiſcopo concedente, in Oratorijs quoque domibus perfici poſſe. Pergit Balſamon, Leonis temerarias Conſtitutiones antea velut excuſans: διωρίσατο (Λέων) ἐν δ, καὶ ἐν ιε νεαρᾷ θεσμοθεσίᾳ αὐτοῦ, μὴ μόνον εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς εὐκτηρίους οἴκους ἀδιαστίκτως ἱεροτελεστίας, καὶ βαπτίσματα γίνεσθαι. διὸ κατὰ τὴν τούτων περίληψιν, ὁ μετὰ ἀντιμινσίου ἱερουργήσας, ἢ βαπτίσας εἰς εὐκτήριον οἶκον μὴ ἱεροθέντα δι' ἐγκαινίων ἀνοιξίων, καὶ τοῦ συνήθους ἐνθρονισμοῦ, καὶ μὴ τοι καὶ διὰ λειψάνων ἁγίων ἐνσοριασμοῦ, (ταῦτα γάρ εἰσι τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν ἀποθησαυρίσματα, καὶ ὑφάσματα) ἀλλ' εἰς ἀρχὴν οἰκιακὴν ἀφορισθέντα πιστῶν, ἢ εἰς οἰκίσκον πλοιαρίου τινὸς ἀπολαμιδωθέντα θεῷ, καὶ ἁγίαις εἰκόσι κοσμούμενον, οὐ προκριματισθείη ὡς παραβάτης κανόνων, καὶ ἀδιάφορος. id. *definivit (* Leo *) in 4. & 15. Nouellarum ſuarum, non ſolum in Eccleſijs, ſed & in Oratorijs domibus indiſtincte ſacra, & baptiſmata perfici. Quapropter ſecundum ea, quæ in his continentur, qui cum antimenſio ſacra fecerit, aut baptizaverit in Oratoria domo non conſecrata per encœmia reſerationis, et ſollemnem inthroniſmum, quin & per ſanctarum relliquiarum ſepulturam (quæ nempe Catholicarum Eccleſiarum gaza, & decora ſunt) ſed in domeſticam fidelium orationem ſegregata, aut in adicula navigij cujuſpiam Deo deſtinata, & ſanctis imaginibus decorata, nullum præjudicium patietur tamquam canonum tranſgreſſor, & contemptor.* Sed, quantum pertinet ad ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν, ſeu ἱερὰν μυσταγωγίαν,

aliud

aliud præſcripſere Patres, qui, ut & ipſe Balſamon ſcribit ad d. c. 31. Synodi Trullanæ, veluti παρασυνάγωγον notabant eum, qui in privata domo ſacra peregiſſet. hanc definitionem ſequutus eſt Iuſtinian. Novell. 131. cap. 8. certâ pœnâ conſtitutâ contra eos, qui in proaſtijs, vel domibus, vel fundis, vel privatis locis ſacra miniſteria celebraverint. exſtat can. 3. Concilij Aurelianenſis, can. 33. de conſecr. diſt. 3. & noviſſime ſancitum id ipſum Tridenti. Quoad baptiſma vero, ſervanda eſt Conſtitutio Clementis V. in Concil. Viennenſi. Ex eo Balſamonis Reſponſo deſumptum eſt etiam Scholium ad can. 83. Carthaginienſis, apud Harmenopulum in Epitom. SS. Canon. Τμήμ. ϛ, ἐπιγρ. ϛ. Caute itaque ſemper legendi ſunt Canoniſtæ Græci, præſertim Balſamon, quem Romani Pontificis, & Eccleſiæ Catholicæ perduellem fuiſſe, ex compluribus locis intelligimus, ſed nos ex his diſcrimina tantum inter Oratoria, & alias Eccleſias deprompta volumus. Ceterum quæ ſint ἀνοίξια, diſces ex Nicolao Cabaſila lib. 5. de vita in Chriſto, quo loco agit de Altaris conſecratione. Non tamen perpetua hæc videntur, cum *Oratorium* pro ipſius templi interiori parte aliquando accipiatur. idque Conſtitutione quâdam Theodoſianâ ſatis expreſſum eſt, lib. 9. C. Th. de his, qui ad Eccleſiam confugiunt. *Pateant ſummi Dei templa timentibus: nec ſola altaria, & Oratorium templi circumjectum, quod Eccleſias quadripertito intrinſecus parietum ſepto concludit, ad tuitionem Confugientium ſancimus eſſe propoſita, ſed*

uſque ad extremas fores Eccleſiæ , quas oratum geſtiens populus primas ingreditur , confugiendo, aram ſalutis eſſe præcipimus : ut inter (vel, iter) templi , quod parietum deſcripſimus cinctu , & poſt loca publica, & januas primas Eccleſiæ, quidquid fuerit interjacens ſive in cellulis , ſive in domibus , hortulis , balneis, areis , atque porticibus, confugas interioris templi vice tueatur . Obſervo *extremas fores , & januas primas Eccleſiæ .* Nam diverſa erat Aedium antiqua ſtructura ab hac , quam nunc videmus . & utinam inſpicere formas liceret antiquiſſimi ritus, quas Tyrannorum furor nobis ademit! proſtratis nimirum omnibus in Orbe Romano Eccleſijs Diocletiani , & Maximiani Edicto . certo loco extra Eccleſiam conſiſtebant pænitentes, alio intra populus , alio rurſus Sacerdotes , & præcipuè Sancta-ſanctorum , ac paſtophoria,ſeu ſecretaria,ut Paullinus appellat Ep.12. Pænitentium tamen non vnus erat locus. quinque a S. Gregorio Neocæſarienſe in Ep. Can. recenſentur : πρόσκλαυσις , ἀκρόασις , ὑπόπτωσις , σύστασις, μέθεξις . Horum πρόσκλαυσις extra fores erat Eccleſiæ: ἀκρόασις intra , in quam & ex Catechumenis illi conveniebant , qui Audientes dicebantur . hi tamen ad ὑπόπτωσιν non admittebantur , quod is locus ad orandum Catechumenis Competentibus ſtatutus eſſet . ideo forte Theodoſius dixit , *oratum geſtiens populus .* Ad hæc pertinet can. 58. Baſilij Magni , in quo adultero annorum XV. pænitentia præſcribitur : τέσσαρα μὲν ἔτη , προσκλαίων· πέντε δὲ ἀκροώμενος· τέσσαρα , ὑποπίπτων· δύο , συνεστὼς

id.

id. *quattuor quidem annis, plorans : quinque vero, audiens : quattuor, ſuccumbens : & uno ſtans.* Et quidem, ὑποπτῶσιν ſummiſſionem potius, aut flexionem, quam quaſi ſupernarum rerum contemplationem dictam aſſererem. Græcus Scholiaſtes in eum Baſil. can. ad verbum προσκλαίειν, ita ſcribit: ἤγουν ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενος, καὶ τῶν εἰσιόντων δεόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι. *ideſt, ſtans extra Eccleſiam, & introeuntes deprecans, ut orent pro eo.* ἀκροώμενον vero explicat, ἤγουν ἔξω ἱστάμενον ἐν τῷ Νάρθηκι: *hoc eſt, extra manens in Narthece.* Rurſus ὑποπίπτων ab eodem exponitur, ἤγουν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενος, ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξερχόμενος μετὰ τῶν κατηχουμένων. *nempe, ſtans intra Eccleſiam poſt ambonem, & cum Catechumenis, exiens.* denique συνεστὼς dicitur, ἤγουν τοῖς πιστοῖς συνευχόμενος, τῶν ἁγιασμάτων μήπω ἀξιούμενος, εἰ μὴ μετὰ τοῦτο. *hoc eſt, cum fidelibus orans, Sacramentis nondum dignatus, niſi poſt hoc.* In can. 25. Cæſarienſis ſtatutum fuit, ut Catechumenus peccans, ſi ſit inter genu-flectentes, auditor fiat: ſi ſit Auditor, expellatur. ad quæ Scholiaſtes ita ſcribit: Δύο τῶν κατηχουμένων ἦσαν τάξεις. ἡ μὲν, τῶν γόνυ κλινόντων, ἡ τελειοτέρα· ἡ δὲ, τῶν ἀκροωμένων, ἡ ἀτελεστέρα. λέγει γοῦν, εἰ τῶν γόνυ κλινόντων εἴη, καὶ ἁμάρτοι, παυσάμενος τοῦ ἁμαρτάνειν, γενέσθω τῶν ἀκροωμένων. εἰ δὲ τῶν ἀκροωμένων, ἔξω ἔστω τῆς ἐκκλησίας. καὶ οἱ ἀκροώμενοι γὰρ ἐντὸς ἵσταντο τῆς ἐκκλησίας, μέχρι τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου. ideſt: *Duo Catechumenorum Ordines erant. unus quidem genu-flectentium, perfectior: alter vero Audientium, imperfectior. Dicit igitur, ſi ex ordine*

genu-flectentium ſit, & peccet, inter Audientes referatur, dum peccare deſinat. quod ſi ex Ordine Audientium fuerit, ſubſiſtat extra Eccleſiam. Nam & Audientes extra Eccleſiam conſiſtebant, uſque ad Sancti Evangelij lectionem. Significat, non omnino expellendos Audientes, ſi peccaverint, ſed inferiori adhuc pænitentium Ordini adſcribendos eſſe. Similia leguntur & in can. 56. 57. 64. 75. 77. ejuſdem Baſilij, in Canonibus Gregor. Thaumaturgi, in can. 15. & 16. Ancyranæ, in 1. Synodo, & alibi paſſim. A Catechumenis proprius templorum locus *Catechumenium* dicebatur, can. 97. Syn. in Trullo. Novell. Leon. 73. ut & *Presbyterium* in Decret. Gelaſij Papæ c. 8. apud Clem. c. 30. de conſecrat. diſt. 2. & *Diaconicum*, Conc. Laodic. c. 21. Oratorium igitur & templi dicitur. Eccleſia nempe οἶκος προσευχῆς, *Orationis domus* appellatur, Novell. 58. ut etiam legimus in can. 75. Baſilij Magni. Γέγραπται, ait Dominus, ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται: *Scriptum eſt, Domus mea, Domus orationis vocabitur.* Salvianus de Gubernat. *Domus Dominicas, & Domus Eccleſiaſticas* appellat. Vet. Interpres εὐκτήριον οἶκον modo *orationis domum*, modo *oratorij domum* vertit, ut in Novell. 67. Theophilus εὐκτήριον, ſive *Oratorium*, & alia diſtincte protulit: ὁποῖαι αἱ ἐκκλησίαι, καὶ τὰ μαρτυρεῖα, καὶ τὰ εὐκτήρια: id. *qualia ſunt Eccleſiæ, Martyria, & Oratoria.* lib. 2. tit. 1. §. 8. Quandoque *Oracula* dicta. Paull. VVarnefrid. lib. 4. *Quoties enim cumque voluiſſet B. Ioannis Oraculum ingredi, ſtatim, velut a validiſſimo pugili,*

guttur

guttur ejus feriretur , ſic ſubito retro ruebat impulſus. Iſidor. *Propitiatorium, Oraculum inter duo Cherubin*. ut accipiat, vide apud eumdem c. 41. in Exod. Exſtat & Propitiatorij mentio non modo in lege veteri, ſed etiam apud noſtros: quod nimirum ad exemplum Templi Hieroſolymitani olim Eccleſiæ conſtruerentur. εἰς τὸ ἱλαστήριον neminem, præter Imperatorem, admittendum eſſe, ſtatutum fuit, can. 69. Synod. in Trull. *Oraculum* Græci & χρησμὸν, & λόγιον dicunt: λόγιον vero, ſeu *Oraculum* appellatum fuiſſe *Rationale*, de quo ſacræ litteræ loquuntur, ſcribit Ioſephus Antiquit. lib. 3. c. 9. quam vocem & aliter pro loco accipiũt. Gloſs. vett. λόγιον, (ſeu λογεῖον) τὸ τ̃ θεάτρυ, *Pulpitum*, Iſidor. dixit *Analogium*: *quod ſermo inde prædicetur*. Hactenus de Oratorijs. Quoniam vero Domus dicuntur Eccleſiæ, ut retuli, & de Cathedralibus præcipue hanc vocem pleræque nationes uſurpant, pauca ſubnectam de appellatione quadam, a qua potius eam vocem fluxiſſe, quidam crediderunt. Latini enim *Dominicum* hac notatione dixere. Hieron. in Chronic. *In Antiochia Dominicum, quod vocant Aureum, ædificari cœptum*. Nicephor. lib. 7. c. 49. ſcribit, a Conſtantino Κυριακὸν, ſeu *Dominicum* octogonum excitatum fuiſſe. Cyprian. de oper. & eleem. *Quæ in Dominicum ſine ſacrificio venis*. Eamdem vocem & apud Metaphraſtem quodam loco me legiſſe memini, & in can. 74. Syn. in Trull. & in 28. Laodicenæ, & alibi frequenter. Ruffin. Eccl. Hiſt. lib. 10. c. 3. *Tum Senior; Si hæc, inquit, ita eſſe credis,*

ſurge, & ſequere me ad Dominicum. Ita igitur in Novell. 131. c. ult. & in l. 5. C. de his, qui ad Eccleſiam confugiunt, vel ibi exclam. non ſolum Eccleſiarum, ſed & aliorum venerabilium locorum mentio fit. Verba Martiani: *Denuntiamus vobis omnibus, ut in ſacroſanctis Eccleſÿs, & in alÿs quidem Venerabilibus locis, in quibus cum pace, & quiete vota competit celebrare, abſtineatis ab omni ſeditione. Nemo conclamationibus utatur, nemo moveat tumultum, aut impetum committat, vel conventiculam, collectâ multitudine in qualibet parte civitatis, vel vici, vel cujuſcumque loci, colligere, ac celebrare conetur*. Interdicitur hic ſeditionibus, & conclamationibus. Nam veteris licentiæ paſſim extant exempla. Anaſtaſ. Bibliothecar. ann. 472. in Hiſtoria, neſcio an edita: *Quem & turbas excitantem, ſedile ipſius, quod erat in Eccleſia, ſubvertit, comminatus ei, quod niſi ceſſaſſet a talibus, tonderet caput ejus, & turbis traderet publicandum*. Sozomen. in Tripartit. lib. 1. c. 10. *Cum itaque Collecta celebraretur, injunctum eſt Triphyllio, ut faceret ſermonem in populo. Cumque ille locus veniſſet ad medium, TOLLE LECTVM TVVM, ET AMBVLA, cubile dixit, pro lecto, mutans nomen. Spiridion autem indignatus in eum, & exſiliens de Cathedra Sacerdotali, Tu melior es, inquit, eo, qui lectum dixit, quia ejus verbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conſpiciente*. Dicitur autem *Collecta* conventus Fidelium, ſeu Synaxis. Vet. Interpr. in Novell. 132. παρασυνάξεις, *adulteras*, &

contrarias

contrarias Collectas, aut *Collectiones* reddidit: *Collecta*, & *Collectio*, & etiam *Dominicum* frequenter in Actis Martyrum occurrunt pro ſacrificio. In Actis Saturnini, & ſociorum ſub Anulino Proconſule, Felix Martyr ſic ait: *Quaſi Chriſtianus ſine Dominico eſſe poſſit, aut Dominicum ſine Chriſtiano celebrari. An neſcis, Satana, in Dominico Chriſtianum, & in Chriſtiano Dominicum conſtitutum, ut nec alterum ſine altero valeat eſſe? Cum nomen audieris, frequentiam Domini diſce: & cum Collectam audieris, nomen agnoſce*. & mox alter Felix ait: *Cum fratribus feci Collectam, Dominicum celebravi*. Acclamationes in Eccleſijs ſollemnes fuere: ἐγκώμια nimirum, & illis ſimiles, quæ in Concilijs leguntur. his excipiebantur Epiſcopi concionantes. Auguſtin. de Doctr. Chriſt. lib. 4. c. 26. *Vnde autem crebro, & multum acclamatur ita dicentibus, niſi quia veritas ſic demonſtrata, ſic defenſa, ſic invicta delectat?* Eædem voces ſæpius repetebantur. quod ſignificant illæ notæ D.X. D. XXX. *Exaudi Chriſte, Hilario vita. D. VI.* ideſt, *Dictum ſexies*. Itemque *Dignus Papa, dignus Doctor. D.VIII. Cujus ſedem, & annos. D.V. Vt antiquitas ſervetur, rogamus. D. VII.* & alia hujuſmodi, in Decretis Hilarij, Symmachi, & aliorum. De Vociferatione in Eccleſia exſtant quædam Theophilacti inter Sanctiones Pontificias ſub tit. περὶ γελώτων, καὶ κραυγῶν ἐν ἑορταῖς. Ait: Ἔργον ἐκείνο καὶ τὸ νῦν κρατοῦν ἔθος, ἐν ταῖς λαμπραῖς, καὶ δημοτελέσιν ἑορταῖς ὑβρίζειν τὸν θεὸν, καὶ τὰς τῶν ἁγίων μνήμας διὰ

λογισμάτων ἀπρεπῶν, καὶ γελώτων, καὶ παραφόρων κραυγῶν πεπληρωμένων τῶν θείων ὕμνων. ideſt: *Ille auctor fuit moris, qui hodieque obtinet, ut in ſollemnibus, & publicis feſtivitatibus contumelia Deo, & ſanctorum memoriæ fiat per indignas nanias, per riſus, & inſanos clamores, quibus hymni divini complentur.* Acclamationes improbavit & Chryſoſtomus in Homilijs non uno loco. Antea quoque ſancita quædam de canendi ratione, can. 15. Laodic. *Quod non oporteat amplius præter eos, qui regulariter Cantores exſiſtunt, qui & de codice canunt, alios in pulpitum conſcendere, & in Eccleſia pſallere.* illud obſervo, de codice canendum fuiſſe. nimirum non memoriter: ut Cantica paſſiva, & vulgaria tollerentur. Exclamationes tamen ſollemnes in Orationibus antiqua Eccleſia admittebat. can. 19. ejuſdem Syn. *Quod oporteat ſeorſum primum, poſt alloquutiones Epiſcoporum, Orationem ſuper Catechumenos celebrari: & poſtquam Catechumeni egreſſi fuerint, ſuper eos, qui ſunt in pænitentia, precem fieri. His etiam accedentibus ad manum Sacerdotis, & deſcendentibus, tres Orationes conſummari Fidelium: ita ut prima quidem ſub ſilentio, ſecunda vero, & tertia per exclamationes ſolitas expleantur, & ita demum pacem ſibi invicem dabunt.* Quin tripudiaſſe, & ſaltaſſe veteres in Eccleſijs, ſed per licentiam, non comprobato a Patribus ritu, oſtendere poſſumus. Theodorit. in ead. Hiſt. lib. 6. c. 48. de Iuliani morte: *in qua urbe, cum ejus nuntiatus fuiſſet interitus, publicam cuncti*

habuere

habuere feſtivitatem, & non ſolum in Eccleſiÿs, & ſepulturis Martyrum ſaltabant, ſed etiam in Theatrum Crucis victoriam prædicabant, illius Magiæ inſultantes. In ejuſdem obitu, Angelos ipſos exſultaſſe, & canticum ſe præ letitia texere, in 3. contra Iulian. dicit Nazianzen. Improbatum legimus Concil. Toletan. 3. can. 23. *Irreligioſa conſuetudo eſt, quam vulgus per Sanctorum ſollemnitates agere conſuevit. Populi, qui debent Officia Divina attendere, ſaltationibus, & turpibus invigilant canticis, non ſolum ſibi nocentes, ſed & religioſorum officiÿs perſtrepentes.* & in alio Toletan. improbantur obſtinatæ diſceptationes tumultuoſis vocibus in loco benedictionis effuſæ. c. 4. 5. q. 4. Idem notatur in Cabillonenſi, Antiſſiodorenſi, & apud Balſamon. ex Carthaginienſi can. 63. & ex Braccar. can. 80. apud Burchard. lib. 10. can. 39. Dictæ *Ballimachia*, & *Balationes*, vel etiam *Ballemationes*. Gloſſæ: βαλλίζω, *Ballo*. Suid. βαλλίζειν, τὸ κύμβαλα κτυπεῖν, καὶ πρὸς τὸν ἐκείνων ἦχον ὀρχεῖσθαι. *pulſare cymbala, & ad illorum ſonum tripudiare.* De hoc eodem verbo diſſenſus exſtitit inter quoſdam apud Athenæum lib. 8. Nam cum quiſpiam reſpondiſſet, ὅτι βαλλίζουσιν οἱ κατὰ τὴν πόλιν ἅπαντες τῇ θεῷ, *quod univerſi per civitatem choreas agerent in honorem deæ*, hoc verbum irridere cœpit Vlpianus, quaſi nemo Græcorum βαλλισμὸν uſurpaverit, ſed aut κωμάζειν, aut χορεύειν dicendum ſit. Ad quæ Mirtylus pluribus oſtendit, eam vocem probam, planeque græcam eſſe, & a pluribus uſurpatam. Inde *Cymbala ballematica*

ex Græcis refert Iſidor. Origin. lib. 3. c. 21. In ejuſdem Gloſſario, *Choreis, ballationibus*. Rurſus ibidem, & in Excerptis Pithœanis, *Vallemathia, inhoneſta cantationes, & carmina, jocaque turpia*. Balliſteorum exempla & ex ſacris litteris proferri poſſunt. ſed nullus eſſet ſub-notandi finis. Vide & Iuonem part. XI. cap. 64. & 77. & can. 53. Laodicenæ. Corruptis etiam moribus, celebrabantur in Eccleſijs Ludi Theathrales, & introducebantur in eis monſtra Larvarum, c. 12. cum decorem, de vit. & honeſt. Cleric. forte quæ ex Concil. Nannetenſi relata ſunt, cum joca urſo, aut tornatricibus in Collectis fierent, prolatis Larvis, quas Burchardus *Talamaſcas* vulgo appellatas fuiſſe ſcribit. quæ vox affinis videtur noſtræ Italicæ *Maſchere*, quâ ludiones, & perſonatos ſignificamus: quamque ad Perſicam *Maſcbargi*, ludum nempe, aut jocum aliqui referunt. Demum in Eccleſijs Agapæ celebrabantur, & quidem antequã Evchariſtiã ſumerent, imitatione Cœnæ Domini, & poſt. ſed ob temulẽtiã & alia vitia ab uſque primis Eccleſiæ cunabulis ſugillavit id Ap. 1. ad Corinth. XI. demum omnino ſublatæ hujuſmodi conſuetudines, conſtituto ut Evchariſtia non niſi a jejunis ſumeretur, Auguſt. Ep. 118. Canones poſteriores in uniuerſum epulas in Eccleſijs interdixere. Laodic. 28. *Quod non oporteat in domicilijs Divinis, id eſt in Eccleſijs convivia, quæ vocantur Agapæ, fieri: nec intra Domum* (græce, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ: ut & in Codice Canonum) *comedere, vel accubitus ſternere*. Item Concil. Afric. can. 27. *Illud etiam*

petendum,

petendum, ut quæ contra præcepta Divina convivia multis in locis exercentur, quæ ab errore gentili attracta ſunt, ita ut nunc a Paganis Chriſtiani ad hæc celebranda cogantur, ex qua re temporibus Chriſtianorum Imperatorum perſecutio altera fieri occulte videatur: vetari talia jubeant, & de civitatibus, & de poſſeſſionibus, impoſitâ pœnâ, prohiberi: maxime cum etiam in Natalibus beatiſſimorum Martyrum per nonnullas civitates, & in ipſis locis ſacris talia committere non reformident. Quibus diebus etiam, quod pudoris eſt dicere, ſaltationes ſceleratiſſimas per vicos, atque plateas exerceant. Apud Harmenopul. in Epit. Can. eadem compendio relata, ſed ex can. 7. Carthaginienſ. nimirum hujuſmodi convivia habita fuiſſe ἀναισχύντως ἐν ταῖς τῶν μαρτύρων μνήμαις: ita ut honeſtæ mulieres in Eccleſiam convenire non auderent. Quo loco μνήμας de die, non de loco accipiunt, ut & ſuperius notabam. poſſis non minus de loco: quod Martyrum Monumentum μνήμας, ſeu *memorias* appellarent. Critici *ſepulcrum* μνῆμα dicunt, & μνημεῖον *Monumentum*. Auguſtin. de C. D. lib. 22. c. 10. *Denique illi talibus dijs ſuis & templa ædificaverunt, & ſtatuerunt aras, & ſacerdotes inſtituerunt, & ſacrificia fecerunt. Nos autem Martyribus noſtris non templa, ſicut dijs, ſed memorias, ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt ſpiritus, fabricamus. nec ibi erigimus altaria, in quibus ſacrificemus Martyribus, ſed uni Deo & Martyrum, & noſtro ſacrificium immolamus.*

Hic

Hic mos antiquiſſimus in Eccleſia fuit, ut ædiculæ, & altaria erigantur in locis, in quibus relliquiæ Martyrum conditæ ſint. Concil. African. can. 50. *Vt altaria, quæ paſſim per agros, & per vias, tamquam memoriæ martyrum, conſtituuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyrum condita probantur, ab Epiſcopis, qui locis eiſdem præſunt, ſi fieri poteſt, evertantur. ſi autem hoc per tumultus populares non ſinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut qui recte ſapiunt, nullâ ibi ſuperſtitione devincti teneantur. & omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, niſi ubi corpus, aut aliquæ relliquiæ ſunt, aut origo alicujus habitationis, vel poſſeſſionis, vel paſſionis fideliſſimâ origine traditur*. In his igitur memorijs potabant, ad has cibos deferebant. De primo Cyprian. de duplic. Martyr. *An non videmus ad Martyrum memorias Chriſtianum a Chriſtiano cogi ad ebrietatem?* S. Ambroſ. de Helia, & jejunio: *Sicut illi, qui calices ad ſepulcra Martyrum deferunt, atque illic in veſperam bibunt*. vide & Auguſtin. ep. 64. & Balſamon. Interrogat. 57. De altero more loquitur idem Auguſtin. de C. D. lib. 8. c. ult. dicit tamen, a Chriſtianis melioribus uſurpatum non fuiſſe. & rurſus lib. 5. Confeſs. c. 2. refert, Epiſcopum in Africa id vetuiſſe, matremque ſuam, cum pultes, & panem, & merum attuliſſet, prohibitam fuiſſe. Deferebant quippe dapes ad Martyrum monumenta, & illis appoſitis, orabant: mox ut ſumerent, auferebant. qui mores ab alijs

quoque

quoque obſervati, & tamdem, ut retuli, interdicti. In priorem latus eſt can. 28. Laodicenæ, de quo proxime egi: quemque apud Harmenop. ſic conceptum reperi. οὐ δεῖ τὰς ἀγάπας ἐν τοῖς κυριακοῖς, ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ποιεῖν, καὶ ἐν οἴκῳ τοῦ θεοῦ ἐσθίειν. id. *Non oportet in Dominicis, aut in Eccleſijs Agapas facere, & in domo Dei manducare.* Concil. African. can. IX. *Ut nulli Epiſcopi, vel Clerici in Eccleſia conveniantur*, (ſic in Codice Canon. ſed emendandum, *conviventur*, ut ſcriptum eſt apud Gratianum, & alios) *niſi forte tranſeuntes hoſpitiorum neceſſitate illic reficiant*. (legend. *reficiantur*.) *Populi etiam ab hujuſmodi convivijs, quantum fieri poteſt, probibeantur*. Vide & Reſponſum Ioannis Epiſcopi Citri ad Conſtantinum Cabaſilam apud Orientales. Sic igitur a clamoribus, a diſceptationibus, a canticis, a tripudijs, a ludis, a convivijs vindicatæ Eccleſiæ: ut vere Domus Dei, Domus orationis ſit. Tridentini Patres in eamdem ſententiam protulere quædam in Decret. de obſerv. & evit. in Celebr. Miſs. In pace factus eſt locus iſte, & domum Dei decet ſanctitudo. adeoque pie Martianus Imper. in d. l. 5. C. de his, qui ad Eccl. confug. dixit: *in quibus cum pace, & quiete vota competit celebrare*. Quem locum imitatus eſt Gregor. X. in Concil. Lugdunenſi, c. 2. de immunit. Eccleſiaſt. in 6. Ex his ſequitur, ferendum non eſſe, ut in Eccleſijs judex diſceptet. quod exaudiendum eſt non modo de judicio ſanguinis, c. 5. ex. de immunit. Eccleſiaſt. ſed etiam de alijs cauſſis non Eccleſiaſticis. Iam vero

nec

Digitized by Google

nec Senatum, nec Comitia, nec Heterias, aut Societates quas appellant, in illis cogi fas erit: non conciones ad negocia profana, vel ad Collegia, vel Reſpublicas pertinentes haberi. ſatis conſtat ex illo Gregorij loco. Habeant ſibi Romani morem hunc: apud quos Senatus niſi in templo, aut loco per augures conſtituto haberi non potuit. quæ tamen ad pietatem pertinent, aut aliquâ ratione ſancta dici poſſunt, rite in Eccleſijs peragentur: ut promotiones ad Doctoræ, vel Magiſterij Gradum, ut modeſtæ, & ſedatæ litterariæ velitationes. eſt equidem relligioſa res Philoſophia, ſanctiſſima Civilis Sapientia, l. 1. §. an & Philoſophi, & §. proinde, D. de var. & extr. cognit. Ius Aſyli denique ſi aris, ſi ſtatuis ab Ethnicis datum fuit, quanto magis Domui Dei tribuendum eſt? Sane Græci, & barbarorum plerique hoc ſervandum eſſe cenſuere. Multa de Aſylis ſcripſere veteres, ab alijs diligenter collecta. Tacit. Annali 3. tria hominum genera recenſet, quibus templa complerentur: ſervos, obæratos, capitalium criminum ſuſpectos. Et de obæratis quidem, poſtea quoque dubitatum fuit. Nam decoctores a ſacris terminis extrahi poſſe, nonnulli ex recentioribus credidere, quaſi publici latrones habeantur. ſed & Iuſtinianus Novell. 17. publicorum tributorum exactiones, etiam intra templa decenter fieri mandavit. Ego utrumque hodie falſum dixerim. Canonum præſcripta, & Pontificum Decreta in eo ſervanda ſunt, nec Conſtitutio noviſſima, quæ aliquot modo ſpecies exprimit, in quibus jus Aſyli non obtinet, varijs ar-

gumentis

gumentis differenda, aut noſtræ gentis more (I.C.rum dico ævi hujus) neſcio quibus rationibus ſine modo vexanda. Hanc ſententiam ſequor. De ſervis rurſus aliud olim præſcriptum erat. Nam in l. 4. C. eod. conſtitutum eſt, ut ſi ſervus armatus in Eccleſiam inopinatus irruiſſet, abſtrahi poſſet, aut domino abſtrahendi copia, vel per vim non denegaretur: quin ſi dum reſiſteret, occiſus eſſet, impune dominus ferret. Cui loco mire congruit quod in Tripartita lib. 14. c. 4. narratur: *Servi quidam potentium, genere barbari, dominum crudelem experti, ad Eccleſiam confugerunt, & portantes gladios ingreſſi ſunt ad altare. Cumque rogarentur, exire nullo modo voluerunt, ſed impediebant ſollemnia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes evaginatos: & parati ſe vindicare, omnibus ad eos accedentibus inſiſtebant. Qui poſtremo unum Clericum perimentes, & alium vulnerantes, etiam ſe ipſos interemerunt. quo facto, quidam tranſeuntium, hoc ſcelus nihil boni Eccleſiæ ſignificare prædixit. nec veritate fruſtratus eſt. ſignificabat enim populi diviſionem, & dejectionem ejus, qui fuerunt cauſſa diviſionis.* Et vero, quod ad Eccleſias confugientes arma deponere deberent, ita ut recuſantes, per vim expelli poſſent, expreſſe a Theodoſio ſancitum fuerat, ut ex illius Conſtitutione conſtat. Græci βασιλικ. lib. 5. ita diſtinguunt, ut ſervi armati ſtatim ejiciantur, liberi vero prius ut apud Epiſcopum arma deponant, admoneantur. Conſtitutio exſtat tum græca, tum latina: exſtat & Epitome in Eclog. Ejuſdemque

Digitized by Google

demque meminit Harmenopulus, & Balſamon, & Ioannes Epiſcopus Citri. ſed de armis dicam infra ſuo loco. Servi tamen Dominis non aliter quam præſtitâ ſecuritate, & ſacramento recepto, reddendi, l. 6. C. eod. Gelaſius in can. 32. & 33. 17. q. 4. quod Inſtitutum Eccleſiæ de his, *qui ad Eccleſiam confugium fecerunt*, antiquum eſſe, oſtenditur ex Concil. Tolet. & Aurelianenſ. can. 35. & 36. ibidem. *Nullus* præterea *Clericorum ſervum, aut diſcipulum ſuum fugientem ad Eccleſiam extrahere audeat, vel flagellare præſumat*, ait Concil. Ilerdenſe c. 8. Hæc de ſervis, & obæratis, ſeu decoctoribus. Maleficis autem, quorum poſtremo loco meminit Tacit. non eodem modo ſemper conſultum fuit. per inſidias hominem occidentes, ab altari evelli juſſit Deus Exod. XXI. 14. & alii, quod ſequitur Iuſtinian. d. Novell. 17. Hæc ipſa recenſet Conſtantinus Porphyrogenneta Novell. 12. quam in parte corrigit Manueli Comneni Novell. 3. ad quæ pertinent quæ Garida ad Conſtantinum Ducam, & Romanus ſcribunt Baſilic. lib. 60. & Caſſiodor. lib. 3. Ep. 64. Ex quibus non indiſtinctè, nec omnino impuniti homicidæ ad Eccleſiam confugientes dimittendi eſſent, ſed mitius puniendi: præſertim ne facinoroſi ſub hac occaſione graſſentur. Verum e Chriſtiana Republica eſt, ut Eccleſiarum Majeſtas ſummo loco habeatur: ſatiſque noviſſime proſpectum fuit, ne atrociora crimina quædam Aſylum habeant. Quin maleficorum quoſdam Eccleſia aliquando tuebatur, qui hodie Aſylum, ut puto, non haberent. Quod enim

de

de Bertarido narrat Paullus Diacon. lib. 5. c. 3. de geſt. Langob. ad Majeſtatis crimen pertinere videtur. & tamen de Hunulfo ſcribit: *Cum Rex requireret, quid de Hunulfo factum fuiſſet, nuntiatum eſt ei, quod in Beati Archangeli Michaëlis Baſilicam confugium feciſſet. Qui mox ad eum miſit, ſponte promittens, quod nihil pateretur mali: tantum in ſua fide veniret.* Dixit, *ſponte promittens*, fortaſſe reſpiciens ad ſacramentum, quod exigebatur ab his, qui Eccleſiæ præeſſent, uti proxime dixi. Quod barbari quoque pepercerint his, qui Romæ ad Baſilicas, vel loca Martyrum, ut olim Athenis ad aram miſericordiæ, confugerant, facunde narrat Auguſtin. lib. 1. de C. D. Hujus criminis obtentu ſævire ſæviſſimis gentibus non placuit. Nunc vero ſi Principis Majeſtas lædatur, reos Eccleſia non tuetur: ut nec tuetur proditores. Quid igitur dicemus de eo, qui glande tormentariâ clam inimicum trajecerit? Nam hos vulgo proditores appellant. Alicubi qui juri dicundo præerant, decreverant, hos Aſyli jure non adjuvari. Sed a recentioribus in contrariam ſententiam itum fuit. & ſecundum eam Clemens IIX. Archiepiſcopo Panormitano aliquando reſpondit. Quoniam vero delinquentes in Eccleſia, fruſtra ad Eccleſiam confugiunt, c. ult. de immunit. Eccl. quæremus, an hodie tutus ſit qui armatus ad eam confugerit. nam hunc delinquere, facile probabimus, cum interdictus ſit uſus armorum, C. lib. XI. tit. 46. ut armorum uſus inſcio Princ. interd. ſit. c. 2. de vit. & honeſt.

honeſt. Clericor. Sed nova Conſtitutio ab Eccleſia illos tantum arcet, qui homicidia, & membrorum mutilationes in eádē perpetrare auſi fuerint. non igitur eos, qui arma geſſaverint. Quid ſi aliquis in bello, circumſcripto crimine Majeſtatis, ex mœnibus Eccleſiæ pugnavit, ſi hoſtes trucidavit, ſi, ut aliqui dicunt, Eccleſiam incaſtellavit, ſi propugnaculi vicem obtinere voluit? Non video quá ratione defendi poſſit, perpetratá cæde. nam in Eccleſia deliquit. & receptum eſt, quod dicitur, in Eccleſia delinquere tum eum, qui extra Eccleſiam conſiſtens, alium qui ſit in Eccleſia transfixerit, tum etiam eum, qui in Eccleſia cum eſſet, alium, qui extra Eccleſiam eſſet, trajecerit, & trucidaverit. quid ſi aberraverit, ſi fruſtra telum emiſerit? effectum exigi video ex Italica conſuetudine in delictis. & ita in hoc ſentiunt quidam. Velim perpendas verba Gregorianæ Conſtitutionis: *quive homicidia, & mutilationes membrorum in ipſis Eccleſijs, earumve Cœmeterijs committere non verentur*. in atrociſſimis delictis punitur etiam affectus, ut in crimine læſæ Majeſtatis, l. 5. C. ad l. Iul. Majeſt. Inter Officia Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ *Sacellarius*, ſeu *Sacellius* erat, qui Sacellam obtineret, ὁ τὴν σακέλλαν κατέχων, ſeu ὁ σακελλίου κράτων. Sacella vero exponitur, ἡ φυλακὴ τῶν προσφυγόντων τῆς ἐκκλησίας: *Cuſtodia eorum, qui ad Eccleſiam confugiunt*; ut in Turco-Græcia obſervatur. Poſtremo loco aliquid dicendum de pæna eorum, qui confugientes, ab Eccleſijs abducere tentaverint. Iure civili conſtitutum eſt,

hos in crimen Majeſtatis incidere, adeoque ultimo ſupplicio, etiamſi nudâ cogitatione, aut tractatu id perficere tentaverint, obnoxios eſſe, l. 2. l. 6. C. eod. Harmenopul. in Epit. jur. civil. lib. 2. tit. 9. verberatos, & raſos relegandos eſſe ſcribit. Exſtat hæc conſtitutio lib. 60. Baſilic. tit. 45. c. 17. Quo loco Græcus Interpres quærit, quâ ratione conciliari poſſit caput illud cum c. 21. tit. 45. ejuſdem libri: quod eſt ipſa l. 13. C. de Epiſc. & Cleric. per quam Violatores & Contemptores privilegiorum Eccleſiaſticorum quinque auri libris multandi ſunt. & primo refert, quoſdam diſtinguere, ut poſterior hæc pæna ſit Civilis, prior vero Criminalis. Ipſe tamen dicit, rem hanc ita componendam eſſe, ut dicamus d. l. 13. de Epiſc. & Cl. latam eſſe in eos, qui vi invadunt aliorum Epiſcopatuum prædia Eccleſiaſtica, & producunt ſuos fines, vel aliter Eccleſiæ privilegia contemnunt: at priorem illam Conſtitutionem, quam Græci referunt, ſpecialiter in eos latam eſſe, qui confugas abſtrahant. Rurſus Græci ad c. 41. tit. 51. ejuſdem libri 60. dicunt, pænam eamdem eſſe, quæ ſacrilegij: legem autem ſacrilegij deportationem, & publicationem irrogare: intelligunt l. 3. ad l. Iul. peculat. Sed hanc dicunt generalem eſſe pænam, & exſtare aliam ſpecialem: eam nempe, ut puto, quæ verbera, & tonſuram præter relegationem continet. In canonibus aliæ quoque præſcriptæ ſunt pænæ. in can. 20. & can. 21. 17. q. 4. recenſentur quædam. præter iſtas eſt Cenſura. Non tamen dictum eſt Anathema, ut

 ſententiâ

ſententiâ opus non ſit, ſicuti quidam crediderunt. Dictum eſt in Concilio Toletano, ut refert Grat. in c. 35. 17. q. 4. ſed ille Canon intra Provinciam vim habet. Nec obſtat, quod Clem. IIX. facultatem abſolvendi ab hoc crimine Ap. Sedi reſervaverit; quaſi nulla ſpecies reſervetur ſine Cenſura: Nam id non eſt perpetuum. Plura dicenda eſſent: ſed ne hujuſmodi ὑπόμνημα modum jam excedat, ſatis erit de his, quaſi per indicem, in hunc modum ſub-monuiſſe.

De Conſecratione Altarium, & de Relliquijs Sanctorum. Antimenſia. Priſci mores aliquot ad ſacra myſteria pertinentes. Cap. XXVI.

MARTYRES ipſi, quibus ductoribus templa ingreſſi ſumus, nos ducant ad aras: ducant ad Auguſtiſſima Myſteria. Adeo enim Eccleſia, Sanctorum λείψανα, ſeu *Relliquias* veneratur, ut ſine his altaria conſecrari vix permittat. Eas certe in Conſecratione exigit, ut conſtat ex verbis Vigilij Papæ, can. 24. de Conſecr. diſt. 1. Et dubitatum fuit, an Conſecratio ſine his abſolvi poſſit. Plerique opinantur, Altaria ſine Relliquijs conſecrata, adhuc profana cenſeri. Nec defuere qui contrariam ſententiam tuerentur. Sunt vero & Aræ quædam ἀφόρητοι, quæ circumferri poſſunt: tabulæ nimirum lapideæ, & conſecratæ, quas etiam *Altaria viatica* Bonifacius appellat, & Concilium Triburienſe, *Tabulas conſecratas*. Alibi dicuntur *Ara ſacra*, vel *Ara portatiles*. Super

his

Digitized by Google

his olim in locis etiam non ſacris, Epiſcopo volente, Miſſarum ſollemnia celebrare licebat, c. 12. c. 14. c. 30. de conſecr. diſt. 1. Has ipſas Tabulas Epiſcopo circumferre, & cum abeſt ab Eccleſia, in locis etiam profanis, honeſtis tamen, ſacra myſteria peragere permiſſum, c. ult. de privileg. in 6. Sed primum abrogatum eſt hodie, ut priori capite dicebamus: nec Epiſcopi jam illius facultatis compotes ſunt, quâ per antiquos canones licebat eis jubere, vel permittere, ut in locis etiam profanis, & in privatis Oratorijs Sacra celebrarentur. Hoc Epiſcopis haud pridem, annuente Beatiſſimo Pontifice PAVLLO. V. a Purpurato renuntiatum fuit. ſed Bonifacij Conſtitutio, quâ privilegium Epiſcoporum continetur, antiquata non dicitur. Quin etiam, urgente neceſſitate, puta in bello, etiam in loco profano, non tamen in mari, vel in flumine, ſi copia ſit aræ ſacræ, Sacrificium offerri poſſe, non ſine ratione creditur. Græci pro Sacris Aris, utebantur Antimenſijs. Hæc apud Latinos non puto in uſu fuiſſe. Si de nomine quæras, notationem explicabit Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolit. καλοῦνται δὲ οὕτως, ὡς ἀντιπρόσωπα, καὶ ἀντίτυπα τῶν πολλῶν μινσῶν τῶν καταρτιζόντων τὴν ἁγίαν, καὶ δεσποτικὴν τράπεζαν, κυρίως δὲ, ἐπ᾽ ἐκείναις τῶν τραπεζῶν τίθενται, ἃς καθιέρωσις οὐκ ἡγίασεν. id. *Sic autem appellantur, quod referant, & imitentur multiplices illas menſas, quibus ſacra, & dominica menſa inſtruitur. Præcipue vero ſuper illis ponuntur menſis, quas Conſecratio non ſanctificavit.* Interpres apud Harmenopul.

menopul. in Epit. can. hæc poſtrema vertit: *Proprie vero menſas illas ſignificant, quas Conſecratio non ſanctificavit*. Mihi videbatur, aliter vertendum eſſe, & aliud verba ſignificare: ut in loco Ioannis Epiſcopi Citri, quem poſtea referam. Præterea quærebam, quid ſibi voluerit Nicephorus dum dixit, Antimenſia referre multas illas menſas, quibus ſacra, & Dominica menſa inſtruitur. Sunt qui hæc verba ſic accipiant, ut dicat Nicephorus, Antimenſia ipſius conſecratæ menſæ, ſeu aræ vicaria eſſe. ſunt quidem: ſed ego non intelligo, quænam dicantur multæ illæ menſæ, ſi de Ara ſacra ſermo ſit. Cum vero & Dominica, & ſacra dicatur menſa, ad Domini menſam, in qua plures erant accubitus, quis forte credat hæc referenda eſſe. Bῆμα Conſtantinopolitanum plures item habebat menſas. Luitprandus lib. 6. c. 3. *Eſt domus juxta Hippodromum, Aquilonem verſus, miræ & altitudinis, & pulchritudinis, quæ Deca-ennea-cubita vocatur. Quod nomen non ab re, ſed ex apparentibus cauſſis ſortita eſt. δέκα enim græce, latine decem: ἐννέα, novem: cubita, aut a cubando inclinata, vel curvata poſſumus dicere.* Emenda, *cubita, ut a cubando, inclinata, vel curvata poſſ. dic.* Pergit ille: *Hoc autem ideo, quoniam quidem XIX. menſæ in ea, qua ſecundum carnem eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti Nativitate apponuntur. In quibus Imperator pariter, & convivæ, non ſedendo, ut ceteris diebus, ſed recumbendo epulantur. Quibus in diebus, non argenteis, ſed tantum aureis vaſis miniſtratur.*

Ioannes

Ioannes Epiſcopus Citri in Reſponſionibus ad Conſtantin. Cabaſilam prolixâ Oratione Antimenſiorum vocem, & notationem explicat. Appellationem enim a menſa deduci ait. & addit: Κατὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὰ ἐν ταῖς τραπέζαις ἐφαπλούμενα ὀθόνια, μινσάλια λέγονται, οἷα πρὸς κόσμον τῆς τραπέζης, καὶ τῶν μίνσων τιθέμενα. Κατὰ κοινολεξίαν δὲ, ἀντιμίνσια λέγονται, ὥσπερ ἐν τοῖς ἱματισμοῖς τὰ ἀντίπανα, καὶ ὅσα ἐκ τῆς κατὰ ἀνάκλασιν ἐνεργείας τὴν τοιαύτην ἐν τούτοις προσηγορίαν εἰλήχασιν. id. *Secundum hac enim, & explicata in menſis mappa, menſalia vocantur. qualia ſunt qua ad menſa, & menſarum ornatum ponuntur. proletario vero ſermone, antimenſia vocantur ſicut in veſtimentis antipana, & quacumque in ſimilibus, vi reflexionis, hujuſmodi appellationem ſortita ſunt.* Hinc ſubdit quod ex Nicephoro proxime retulimus, nimirum, Antimenſia in illis poni Menſis, quas Conſecratio non ſanctificaverit. Ait enim, ex ipſis & Menſam in Conſecratione, & Oblationes in Sacrificijs Sanctificationem accipere. Εἰ γοῦν, inquit, ἀκαθιέρωτος εἴη ὁ ναὸς, τὸ ἐλλεῖπον τούτου ἀναπληροῖ ἡ ἁγιαστικὴ τοῦ ἀντιμινσίου δύναμις. ὅθεν οὐδὲ ἔξεστιν ἐν ἀκαθιερώτῳ ναῷ χωρὶς ἀντιμινσίου ἱερουργίαν γενέσθαι ποτέ. id. *Cum igitur templum conſecratum non fuerit, quod illi deeſt, Antimenſij ſanctificatoria vis implet. Hinc neque fas eſt in templo conſecrato aliquando ſine Antimenſio ſacris operari.* Explicat exinde, quo pacto ſcribatur: *per jota*, inquit, διὰ τὸ ἐθνικὸν, *propter gentilitatem*. Addit rationem quamdam ex Grammaticis Canonibus, ut ipſe putat, deſumptam: de

qua alibi dicturus ſum. Præterea in templi tantum dedicatione Antimenſia fieri potuiſſe docet ; & eos, qui aliter feciſſent, Eccleſiaſticarum traditionum tranſgreſſores appellat : qui ἄδωρα δῶρα, καὶ οὐκ ὀνήσιμα κατὰ τὸ εἰπόντα, *dona non-dona ; & inutilia, ut ille ait*, offerant. Elegans parœmia a Sophocle ſumpta, apud quem Ajax ſic loquitur :

Ἀλλ' ἔστ' ἀληθὴς ἡ βροτῶν παροιμία,
Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα, κοὐκ ὀνήσιμα.
Verum ſed eſt proverbium mortalium,
Non-dona dona, nec juvant hoſtilia.

Si quæras, quando, & quâ ratione fierent Antimenſia ; docebit Interrogatio Bellæ Epiſcopi, his verbis Manueli propoſita : Ἀντιμίνσια ἴσμεν γινόμενα, ἐπὰν ὁ ἀρχιερεὺς δι' ἑαυτοῦ ἐνεργήσῃ τὸν ἐγκαινισμὸν, καὶ ἐκ τοῦ πανίου τοῦ ὑποστρωθέντος, καὶ περιειλήσαντος τὴν τράπεζαν, εἰς βραχέα τεμνόμενα, καὶ γραφόμενα, τοῖς ἱερεῦσι δίδοσθαι· καὶ ἄνευ τούτων μὴ δύνασθαι ἱερουργεῖν. id. *Novimus, Antimenſia fieri quando Antiſtes per ſe Dedicationem operatus fuerit, darique Sacerdotibus ex panno ſubſtrato, menſâque circumvolente in fruſtra diſſecto, & depicto : nec ſine bis ſacrificare fas eſſe.* Quærit exinde, quid agendum ſit ubi Antimenſia deſint, & ſacra ſint peragenda. Reſpondet alter, Antimenſia non exigi in omnibus Menſis, ſed in ijs, de quarum Conſecratione ambigitur : τὰ γὰρ ἀντιμίνσια καθιερωμένων ἁγίων τραπεζῶν τόπον ἐπέχουσι· καὶ ἔνθα εἰσὶ γνώριμοι καθιερωμέναι τράπεζαι, οὐ χρεία ἀντιμινσίων ἐκεῖ. id. *Nam Antimenſia Conſecratarum Sanctarum Menſarum vicem obtinent : & ubi conſtiterit, Menſas Conſecratas*

eſſe,

eſſe , illic Antimenſijs opus non erit . Citrius ad Cabaſilam in eodem Reſponſo : Τὰ ἀντιμίνσια, τῆς ἁγιαστικῆς δυνάμεως μετασχόντα, ἣν αὐτοῖς ἡ τῆς καθιερώσεως τῶν ἐκ νέου ἀνεγειρομένων ναῶν ἀκολουθία ἡ ἑπταήμερος, ἐν τῷ ἐκεῖσε θυσιαστηρίῳ κειμένης, ἱερουργίᾳ ἐμποιεῖ. idest : *Antimenſia, ſanctificandi vim obtinent , quamq; in ipſis per ſacrificium producit conſequentia ſeptem dierum Conſecrationis Templorum recens extructorum , in Ara illic poſita recepta .* Præterea docet , Antimenſia Provinciarum terminis non circum-ſcribi , ſed & extra terminos vim ſuam ſervare,ut ſacra Vnctio, & alia ſancta ſervant . Hæc ipſa ijſdem pæne verbis , quibus utitur Citrius , ſcribit & Nicephorus . qui addit , ſi per errorem , Antimenſium lotum fuerit , profanum non reddi , ſed vim ſuam retinere. igitur lavare non oportet. Quo vero ritu , quibuſque verbis Antimenſium , Menſæ , vel Aræ impoſitum conſecraretur , in Evchologio Græco fuſe traditum fuit . Ex his omnibus jam ſatis conſtare puto, Antimenſijs eamdem vim Græcos tribuere,quã Aræ Sacræ apud Latinos obtineant: fierique ex panno illo, quo in Dedicatione templi Menſa , & Ara quodammodo induebatur , ab Epiſcopo nimirum diviſo , & in partes diſſecto , ut quiſque Sacerdos panni fragmentum haberet, indeque , ubi opus eſſet , ideſt etiam in Aris non Conſecratis ad Sacra Myſteria peragenda Antimenſio uteretur . Quare Balſamon quoque in verbis,quæ Analecto ſuperiori protulimus, dum de ſacris in privatis etiam Oratorijs peragendis agebat , Antimenſia requirebat . Hæc igitur

tur ſunt quæ Græci Antimenſia dixere, & quibus pro ſacris Aris uſi ſunt. Quoniam vero, ut principio dicebamus, in Altarium Conſecratione Relliquiæ Sanctorum exiguntur, quæritur, an Relliquiarum loco, cum Altaria conſecrantur, Eucharistiam in his collocare, & deponere liceat. Olim id uſurpatum fuiſſe, & præſertim a Leone Papa, fertur. Qui mos oſtendit, quid reſpondendum ſit ad quæſtionem, quæ aliquando ita proponebatur. Altari diruto, Epiſcopus invenit arculam, & in arcula membranam, & Hoſtiam, (*Buccellam* dixiſſet Tertullianus: Auguſtinus, & alij *Particulam*) colore vividam. Hanc adorandam ſollemniter expoſuit. Et tamquam anceps eſſet, an Epiſcopus Idolo-latriæ populum obnoxium reddidiſſet, quid de eo ſtatuendum eſſet, hæſitabatur. In eam ſententiam itum eſt, Epiſcopum non peccaſſe; quin potius pie, ſancteque rem hanc peregiſſe. Nam & color, & alia argumenta Sacramentales ſpecies, adeoque Diviniſſimum Sacramentum ad illud tempus manſiſſe oſtendebant. Præterea membrana inſcripta erat: & inſcriptio docebat, ante annos ferme CCL. Altare illud ab Epiſcopo conſecratum fuiſſe. Cum itaque olim moris eſſet, ut Altaria eo pacto conſecrarentur, uti dicebamus, & ſpecies per illud ævi ſpatium, non ſine prodigio, manſiſſent, conſtanter affirmandum videtur, illas adorandas fuiſſe. Sane nec ſapor defuit, ut mox ſumentis experimento comprobatum fuit. Hodie tamen aliud ſervandum eſt. Licet enim olim hoc aliquando

uſurparetur, non tamen id cogit, ut hodie quoque uſurpandum ſit. Ad quam ſententiam confirmandam illud potiſſimum vim habet, quod & in Concil. Carthaginienſi 3. c. 6. (in Codice can. ex Concil. Carthagin. c. 18.) præſcriptum fuit: *Placuit ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur. Dictum eſt enim a Domino, Accipite, & edite. Cadavera autem nec accipere poſſunt, nec edere*. nimirum hoc Sacramentum ſpiritale præbet alimentum, & in hoc ſervandum eſt. Ut vero cadaveri detur, ut in Altaribus deponatur, hæc ratio non permittit. Alterum illud, interdictum etiam can. Trullan. 83. Σώματι νεκρῷ μή τις τῶν ἁγιασμάτων μεταδιδότω. *Ne quis mortuo corpori Sacramenta præbeat*. Ad eumdem morem pertinet quod ſcribit Amphilochius in vit. S. Baſil. eum nempe aliquando Eucharistiam in tres partes diviſiſſe, *unamque ſumpſiſſe, alteram reſervaſſe ut ſecum ſepeliretur; tertiam vero in columba aurea ſuper aram pendente, repoſuiſſe*. Hujuſmodi columbas aureas, & argenteas, in quibus Divina Myſteria ſervarentur, ſuper Baptiſteria ſuſpenſas legimus in libello ſupplici, quem Clerus, & Monachi Antiocheni, 5. Synodo obtulerunt. obſervata hæc alijs. Neſcio an ad hoc ipſum pertineat can. 6. Nicolai Patriarchæ: ὁ τῆς ἁγίας κωλυόμενος δωρεᾶς, μηδὲ ὑψωμένας προσφορὰς ἐσθιέτω. οὕτω γὰρ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Συκεώτου εὕρηται. *Qui a ſancto munere arcetur, nec oblationum in ſublime elatarum particeps fiat. ſic enim in vita S. Theodori Syceota (perſcriptum) reperitur*. Obſervant etiam quod

apud

apud Gregorium lib. 2. Dialog. c. 24. ſcriptum eſt de puero Monacho, cujus cadaver ſemel atque iterum terra ejecerat. Nam parentibus *S. Benedictus manu ſuâ protinus Communionem Dominici Corporis dedit, dicens: Ite, atque hoc Dominicum Corpus ſuper pectus ejus cum magna reverentia ponite, & ſic ſepulturæ eum tradite. Quod dum factum fuiſſet, ſuſceptum corpus ejus terra tenuit, nec ultra projecit.* A cadavere haud longe abeſſe videtur qui cum morte luctatur, & ſenſum amiſit, qui jam nec comedere, nec bibere poteſt. de hoc agit Græcus Interpres. morem tamen quemdam inungendi, & tangendi deſcribit minus ab Eccleſia receptum: niſi forte Sacramentum exeuntium intelligit. Cum enim Nicephorus Patriarcha ſcribat, etiam poſtquam cibum deguſtaverit, impertiri oportere ſacram Communionem ægro in diſcrimine vitæ conſtituto, addit hæc verba: ὁ δὲ μακάριος Ιωάννης οὕτω φησί· τοῖς ἐξασθενήσασι τέλεον, καὶ λεπτὰ μὲν ἤσέ τι ἐμπνέουσιν, ἀναισθητοῦσι δὲ ὅλως, καὶ μήτε πιεῖν, μήτε φαγεῖν δυναμένοις, οὐ δεῖ τῶν ἁγιασμάτων μεταδιδόναι· ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπαφῆς, καὶ τῆς ἐπιχρίσεως τούτων, τά τε χείλη, καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἐπισφραγίζεσθαι. id. *Bea us autem Ioannes ſic ait: His, qui ad extremam debilitatem devenere, & jam exiliter quidem reſpirant, plane tamen ſenſu deſtituti ſunt, & neque bibere, neque comedere poſſunt, Sacramenta impertire non oportet: ſed per horum contactum, & inunctionem tum labia, tum lingua ipſorum obſignanda.* Hodie ad ægros Eucharistia deferenda eſt ut ſumant, non ut adorent, aut

deoſculentur,

deoſculentur, cum ſumere nequeunt. Contrarias conſuetudines vim non habere placuit Pio V. ut & Romani Proceres teſtantur. Complures alij ſimiles mores antiquati ſunt. In can. 101. Syn. in Trull. decretum fuerat, Segregandum eum eſſe, qui Domini Corpus immaculatum percepturus, non manus extendens, καὶ σαυροειδῶς σχηματίζων, ideſt, *& in Crucis modum conformans*, illis ipſis illud acciperet, ſed receptaculo quopiã recipere mallet. Ad quæ Græc. Interpr. Εὐλαβούμενοί τινες δῆθεν διὰ τῶν χειρῶν τὴν ἀναφορὰν δέξασθαι, σκεύη χρυσᾶ κατεσκεύαζον, ἢ ἀργυρᾶ, καὶ διὰ τούτων ἐδέχοντο. τοῦτο οὖν ἀναιρεῖ, τιμιώτατον πάντων λέγων τὸν ἄνθρωπον εἶναι. ideſt: *Cum nimirum quibuſdam religio eſſet, manibus oblationem recipere, aurea, vel argentea vaſa parabant, & in his ſumebant. Hoc igitur abrogat, omnium pretioſiſſimum hominem dicens.* Quin etiam domum deferebant Evchariſtiam, & in Arca ſervabant. In Actis Martyrum de Domna, & Inde: *fictile præterea thuribulum, & lucerna, & lignea arcula, in qua repoſuerant ſacram oblationem, cujus fiebant participes.* Nec tamen temporibus illis naſcentis Eccleſiæ per hæc veneratio decreſcebat, quin potius intendebatur. Tertullianus de cor. mil. docet, ſpecies etiam communes, majores noſtros, ut venerationem Divinorum hoc etiam pacto conteſtarentur, relligioſe tractaſſe. *Calicis, aut panis, etiam noſtri, aliquid decuti in terram, anxie patimur.* Sed hæc, & alia plura pridem ab alijs obſervata. In pſevdo-Synodo ad quercum, inter alia B. Ioanni Chryſoſtomo ob-

jectum fuit, quod poſt Divinorum Myſteriorum perceptionem, ut Nicephor. ſcribit lib. 13. c. 9. paſtillum deguſtaret in throno; in quo & indueretur, & exueretur. propter ſputum nimirum hoc faciebat Chryſoſtomus, ſi faciebat. Hujus nefarij Conciliabuli capita exſtant etiam poſt Commentariolum Harmenopuli de Sectis, & apud Photium in Bibliotheca: & inter alia, tamquam crimen, hoc quoque recenſetur de paſtillo ſumpto.

Ad l. Iul. Majeſtatis. Ex ea demptum crimen, ſi quis Imperatori maledixerit. Cap. XXVII.

A Divina ad humanam Majeſtatem, a Templo ad Aulam deſcendamus. Duplex eſt judicium Majeſtatis: *Perduellionis* nempe, & *Majeſtatis*. Sic enim γενικῶς uſurpari *Majeſtatem*, probat l. ult. ad l. Iul. Majeſt. Sunt & alia hujuſmodi apud noſtros: *Cognatio*, *Adoptio*, *Iuriſdictio*. Ita ferri poſſunt quicumque crimen Majeſtatis, morte finiri negarunt. Nam manifeſto Perduellionem ſignificabant. Apud Tacit. Annali 4. ideo putant Piſonem reum non fuiſſe peractum ob mortem opportunam, quia ſermonis contra Principem crimen morte obliteretur, Majeſtatis vero non. quaſi Majeſtatis crimen tunc minime cenſeretur, ſi quis Principi maledixiſſet, ut eo ipſo loco, item Annali 1. & alibi Tacitus ſcribit. non enim eadem in judicium veniebant quæ olim, cum dicta impune erant. Verum, ut diximus, Perduellionem intelligebant, aut intelligere debebant.

Poſteriores

Poſteriores, ad Majeſtatem id promiſcue pertinere noluerunt, l. 7. famoſi, ad l. Iul. Majeſt. quo tamen loco Modeſtini verba Tribonianum immutaſſe ob l. un. C. ſi quis Imp. maledix. plerique opinantur. Nam Paullus ſententiarum lib. 5. tit. 29. verba quoque ad hoc crimen trahit: quod ſub Tiberio præſertim obtinuit. Senec. lib. 3. de benefic. c. 26. *Sub Tiberio Cæſare fuit accuſandi frequens, & pæne publica rabies, quæ omni civili bello gravius togatam civitatem confecit. Excipiebatur ſermo, ſimplicitas jocantium. nihil erat tutum. omnis ſæviendi placebat occaſio. nec jam reorum exſpectabatur eventus, cum eſſet unus.* Idem Dio, Sueton. alij. Marcellin. lib. 14. *Excogitatum eſt ſuper his, ut homines quidam ignoti, vilitate ipſâ parum cavendi, ad colligendos rumores per Antiochiæ latera cuncta deſtinarentur, relaturi quæ audirent. Hi peragranter, & diſſimulanter honoratorum circulis adſiſtendo, pervadendoque divites domus, egentium habitu, ſi quidquam noſcere poterant, vel audire, latenter intro-miſſi per poſticas in Regiam nuntiabant, id obſervantes conſpiratione concordi, ut fingerent quædam, & cognita duplicarent in pejus: laudes vero ſupprimerent Cæſaris, quas invitis compluribus formido malorum impendentium exprimebat. Et interdum acciderat, ut ſi quid in penetrali ſecreto, nullo citeriore ejus vitæ miniſtro præſente, pater-familias uxori ſuſurraſſet in aurem, velut Amphiarao referente, aut Martio quondam vatibus inclytis, poſtridie diſceret Imperator.*

Ideoque

Ideoque etiam parietes arcanorum ſoli conſcij timebantur. De Sabini fœdiſſima delatione ſcribens Tacitus Annal. lib. 4. ſimiles artes refert. Per *Frumentarios*, poſteriores Principes occulta quæque explorabant, ut ſcribit Spartianus, & Victor. *Otacuſtas*, & *Frumentarios* Zonaras alicubi deſcribit. Varia exempla proferre licet eorum, qui ſermones exciperent. & captatorum perfidiſſimum genus profert Arrian. Diſſert. Epict. lib. 4. c. ult. Hi, loquaces facile capiebant, ſermones de Principe miſcentes. Verba illius: παρακεκάθικέ σοι στρατιώτης ἐν σχήματι ἰδιωτικῷ, καὶ ἀρξάμενος κακῶς λέγειν τὸν Καίσαρα, εἶτα σὺ, ὥσπερ ἐνέχυρον παρ' αὐτοῦ λαβὼν τῆς πίστεως, τὸ αὐτὸν τῆς λοιδορίας κατῆρχθαι, λέγεις καὶ αὐτὸς ὅσα φρονεῖς. εἶτα δεθεὶς, ἀπάγῃ. id. *Aſſedit tibi miles privati habitu, & Principi male-dicere incipit: hinc tu quaſi fidei pignus ab eo acceperis, quod prior maledixerit, ipſe quoque ſenſum tuum promis. mox vinctus abduceris.* Quin & tempora incuſare, idem erat ac Principi maledicere, ut ἐν τῷ πλάτει relatum dicit Interpres βασιλικ. lib. 60. tit. 36. Nam quidam ſupine, & facile erumpunt, quod dicant ſe malis annis natos. contra, Principes temporum ſuorum felicitatem ſæpe extollunt, ut & virtutes, & pacem, & caſtitatem, ſ. 1. quibus mod. tutel. finit. quibus nil frequentius occurrit. Laudat & Tacit. in Agricol. *temporum felicitatem*, & Plin. in Panegyr. orationibus diſcernēdam eſſe temporum felicitatem dicit. Quod vero Seneca ſcribit, *omnis ſæviendi placebat occaſio*, eſt id, quod Modeſtinus ſugillat in d. l. 7.

dum

dum ait: *hoc tamen crimen a judicibus non in occaſionem ob Principalis Majeſtatis reverentiam habendum eſt, ſed in ve i at:* . quam ſcripturam referunt Florentini Pandectæ, licet quidam pro *occaſione*, legant *accuſationem*: inter quos Duarenus eſt. ſed falſi ſunt. Salluſt. in Catilin. in orat. Cæſar. *numquam ipſi per occaſionem talia fecere*. Spartian. in Caracallo: *Neque ceſſavit umquam ſub diverſis occaſionibus eos interficere, qui fratris amici fuiſſent*. Gloſs. vett. *Occaſio*, Πρόφασις, Αἰτία, Εὐκαιρία, Ἀφορμή. Baſilius Patricius in Decretis Symmachi Papæ: *Concordia principaliter ſervetur Eccleſiæ, ne per occaſionem ſeditionis ſtatus Civilitatis vocetur in dubium*. de hoc plura in his libris jam dixi. Illius Theodoſianæ Conſtitutionis verba referam, quod aurea ſint. *Si quis modeſtiæ neſcius, & pudoris ignarus, improbo, petulantique maledicto nomina noſtra crediderit laceſſenda, ac temulentiâ turbulentus obtrectator temporum noſtrorum fuerit, eum pœna nolumus ſubjugari, neque durum aliquid, nec aſperum volumus ſuſtinere. quoniam ſi id ex levitate proceſſerit, contemnendum eſt: ſi ex inſania, miſeratione digniſſimum: ſi ab injuriis, remittendum. Unde, integris omnibus, hoc ad noſtram ſcientiam referatur, ut ex perſonis, hominum dicta penſemus, & utrum prætermitti, an exquiri debeant, cenſeamus*. Digna verba ſunt, quæ Principes repetant, & ſibi propoſita velint. Auguſti clemens, & urbana reſponſio, cum ad Aeliani accuſatorem converſus, commotoque ſimilis dixit: *Velim hoc mihi probes: faciam,*

ſciat Aelianus, & me linguam habere: plura enim de eo loquar. Suet. Aug. c. 51. Sed & in can. 54. & 83. SS. Apoſtolor. interdictum, ne quis Principem, ne quis Imperatorem, aut Magiſtratum contumeliâ adficiat. Græci ad eum locum notant, Contumeliam vetitam eſſe, non admonitionem, aut reprehenſionem, addito c. 13. lib. 60. βασιλικ. nimirum d. l. un. C. ſi quis Imp. maledix. Majeſtatis igitur crimen, uno excepto perduellione, exſtinguitur mortalitate, d. l. ult. & dicitur perduellionis reus, hoſtiliter adverſus Rempublicam, vel Principem animatus. In Gloſſis: *Perduelliones*, οἱ κατὰ τοῦ δήμου τῶν Ρωμαίων βουλευόμενοι, ἢ κατὰ βασιλέων. In Gloſs. juris τὸ περὶ καθοσιώσεως. τὸ περὶ προδοσίας, καὶ ἐπιβουλῆς βασιλέως. *crimen proditionis, & inſidiarum in Imperatorem* Eclog. lib. 60. ὁ περὶ τῶν ἐπιβούλων νόμος, *lex Majeſtatis* eodē pacto dicitur. & tit. 36. οἱ ἡμαρτηκότες καθοσίωσιν, *rei Majeſtatis*. ut ἐπὶ τυραννίδι ἐλεγχθεὶς, *perduellionis convictus*. illa rurſus ibidem gemina ſunt Gloſſarū verbis: περὶ καθοσιώσεως, ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου τῆς προδοσίας, καὶ τῆς κατὰ βασιλέως ἐπιβουλῆς. Horum etiam memoria damnatur. quod pertinere videtur ad pænam, quæ poſt mortem irrogatur, l. fin. C. eod. Theophil. lib. 3. c. 1. τῇ γὰρ τελευτῇ τῶν ἐγκλημάτων ἀποσβεννυμένων, τοῦτο καὶ κατὰ τῶν τελευτόντων κινεῖται: ideſt, *licet crimina morte exſtinguantur, hoc & adverſus defunctos exercetur*. Idem Theophilus perduellionis crimen τῆς τυραννίδος ἔγκλημα vocat; & quem *reum* Iuſtinianus dicit, ipſe *Tyrannum* appellat lib. 4. tit. 18. quod Græci præſertim paſſim uſurpant. intelligunt autem eum, qui Princi-

pis

pis nece Tyrannidem affectet. ideoque factum, ut veluti domino ſervus, ſic Imperatori Tyrannus opponi credatur. Latin. Pacat. in Panegyric. Theodoſio dicto: *Talis denique tuis offertur oculis, qualem offerri decebat victori captum, domino ſervum, Imperatori tyrannum*. Vocaverat Latinus *reum* ſupra hunc ipſum Maximum, quem poſtea *tyrannum* dixit. Euſtathius de temporib. Conſtitutionem refert, quæ addenda eſt tit. Codicis, de bon. proſcript. ſeu damnat. referunt & Græci lib. 60. Baſilic. & demum antiquata fuit, Novell. 134. c. ult. Præcipiebat, ut detinentes bona eorum, qui perduellionis damnati fuiſſent, ea intra certum tempus Fiſco deferrent. Quo loco Interpretes Græci notatu id dignum eſſe dicunt de ijs, qui detinebant bona *tyrannorum*. Lamprid. in Heliogabalo: *Miſit qui in caſtris ſtatuarum ejus titulos luto tegerent, ut fieri ſolet de tyrannis*. Spartian. in Hadr. *Tatianum, ut conſcium tyrannidis, & argui paſſus eſt, & proſcribi*. Vide & can. 30. SS. Apoſtolor. Sed quid dicemus de eo, quod notant quidam, Majeſtatis, perduellionis, tyrannidis damnatos, non modo ipſos perditos olim, ſed memoriam etiam, nomenque eorumdem adflictum fuiſſe? ſic enim videntur ſentire, in crimine quoque majeſtatis, non ſecus ac perduellionis, ultra mortem fuiſſe ſævitum. olim quidem perduellionis reo crux deſtinabatur: quem, veluti Regium morem, inſectatur M. Tullius, & uſurpare voluiſſe Labienum contra Rabirium, Populo Romano narrat in ea oratione, quam pro eodem

Rabirio perduellionis reo ad eumdem populum habuit. Porcia lex expreſſe civem Romanum carnifici, & virgis eripuit. Liv. lib. X. *Porcia lex ſola pro tergo civium lata videtur, quod gravi panâ, ſi quis verberaßet, necaſſetve civem Romanum, ſanxit. Valeria lex, cum eum, qui provocaſſet, virgis cadi, ſecurique necari vetuiſſet, Si quis adverſus ea feciſſet, nihil ultra, quam improbe factum adjecit*. Igitur Valeria imperfecta lex fuit. C. Gracchus quoque legem tulit, Ne de capite Civium R. injuſſu populi judicaretur. Cæſar apud Salluſt. Catilin. *tunc lex Porcia, aliaque leges parata ſunt, quibus legibus exſilium damnatis permiſſum eſt*. In crimine perduellionis exſilij pænam commemorat & Valerius lib. 6. c.5. ſed tamen antiquitus etiam, ſi qui deveniſſent in affectatæ tyramnidis ſuſpicionem, more majorum, morte mulctati; ut Manlius Capitolinus,& alij:ut recentius ipſi conjurati, M.Tullij tempeſtate:quibus Cæſar obtentu harum legum fruſtra conſulere niſus eſt. quæ ſanctio ex XII. fluxiſſe videtur,l.3.eod. Itaque ſive ultimo ſupplicio afficerentur,ſive fato naturâ concederent perduellionis rei, tamen adhuc memoriæ, nominiſque caſu pænas dabant, illorumque bona fiſco addicebantur: majeſtatis vero crimen haud indiſtincte morte vindicabatur, &, ſi ſuperveniſſet, obliterabatur. Neque minus tamen memoria periclitabatur, licet non mors, ſed exſilium irrogatum eſſet. Sed & ſtatuæ damnatorum trahebantur, vel detrahebantur, l. 24. eorum, de pæn.

Dio

Dio Chryſoſtomus in Rhodiaca, ſummam ignominiam eſſe dicit, ſi tollantur inſcriptiones: & legem Athenis fuiſſe ſcribit, ut ejus, quem ob ſcelus mori oporteret, nomen e publicis tabulis eraderetur. Hodie Inſignia, quæ *Arma* vocant, pro ſtatuis detrahenda eſſe dicunt. recte. volunt præterea, hoc crimen ultimo ſupplicio vindicari: quod indiſtincte verum eſſe, vix adhuc mihi perſuadere potui. Nam in Pandectis exſtant adhuc veſtigia priſcæ pænæ: nec tales antinomias relictas fuiſſe facile credam. Dicunt quidam, d. l. 24. antiquatam eſſe ex his, quæ in l. 5. & 7. C. eod. tit. habentur. poſſit etiam videri loqui de mitiori pæna ex indulgentia. Legimus enim & olim ob maximum conjurationis crimen in inſulam reos exactos, ut de Criſpino ſcribit Tacit. Annal. 16. & ut apud eũdem Lepidus pro Lutorio ſentire videtur, lib. 3. Sed quomodo accipiemus l. 40. Metrodorum, de pæn.? olim ſane pro libidine Principum, quidam in exſilium eo nomine mittebantur, denique tamen ferme mori jubebantur, &, ut tunc loquebantur, Senatûs jus exſpectabatur, ut idem Tacit. de Caſſio in Sardiniam deportato ſcribit eodem lib. 16. S. C.tum jus dicitur: dicta & Magiſtratuum edicta, inter alias juris ſcripti ſpecies. Aliquando & ſpecie ſeceſsûs, aut honoris, exſilium irrogabatur, ut de Tiberio, & alijs legimus. Antiqui Scriptoris de Iuvenale fragmentum: *Venit ergo* Iuvenalis *in ſuſpicionem, quaſi tempora figurate notaſſet. ac ſtatim per honorem militiæ, quamquam octogenarius,*

narius, Urbe ſummotus, miſſuſque ad Præfecturam Cohortis in extrema parte tendentes Aegypti. Igitur non erit forte a benignitate juris alienum, ſi dixerimus, crimina quædam, Majeſtatis lege comprehenſa levius puniri, nec de his Imperatores loqui in Conſtitutionibus, quibus ultimum ſupplicium irrogarunt: ut contra, dederim hæc ipſa quandoque vel ratione perſonæ, vel ſimili alia ex cauſſa exacerbari. Tradunt etiam, perduellionis reum fieri, qui ſummam Reipublicæ tentet, cujus caput eſt Princeps; Majeſtatis vero crimen in eum cadere, qui certis alijs caſibus Rempublicam, aut Reipublicæ partes læſerit. Poſtea tamen Arcad. & Honor. in d. l. 5. unum crimen eorum fecere, qui contra Principem factionem ſuſceperint, quive cogitaverint de nece Illuſtrium virorum, qui ſint ad latus, vel in Conſiſtorio Principis, aut etiam Senatorum. Hodie id locum haberet in Cardinalibus Eccleſiæ Romanæ. Pontifices id expreſſe quoque ſanxere, c. 5. de pæn. in 6. Horrendum eſt perduellionis crimen: adeo ut per illud, pæna ſuos auctores egredi alicubi dicatur, & ad filios quoque pertingat, d. l. 5. §. filij, C. ad l. Iul. Majeſt. quod tamen viri quidam doctiſſimi ad terrorem potius pertinere voluerunt, ut præſertim conveniat cum l. 22. ſancimus, C. de pæn. Verum illi nimis benigni ſunt, & lenes ſupra lenitatem Imperatoriam, quâ ſatis pænam evitare dicuntur filij, vitâ conceſsâ. Arnob. lib. 1. *in ultionem majeſtatis offenſa inteſtinas exerant, experianturque virtutes.* Crudelis

ſane

ſane ſanctio, quis neget? ſed antiqua tamen, & omnium Civitatum communis, ut ait Cicero. Sic enim charitas liberorum amiciores parentes Reipublicæ reddet. Hinc in declamatione quadam Procopij Sophiſtæ, tyrannicida mulier filiorum vitam optabat. adſcribam προθεωρίαν ex libro ſcripto, quod opus nondum editum ſi, quod ſciam. νόμος ἦν, μετὰ τ̃ τυράννου, καὶ τοὺς παῖδας ἀποσφάττεσθαι. ἕτερος νόμος, τὸν τυραννοκτόνον ὅ, τι βούλοιτο αἰτεῖν. γυνὴ τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα τυραννοῦντα ἀποσφάξασα, εἰς δωρεὰν αἰτεῖ τοὺς παῖδας, id. *Lege ſancitum erat, poſt tyrannum, & filios mactari. Alia lex, Tyrannicida quod voluerit, petat. uxor tyranni, trucidato viro, filios optat. Declamatio eſt pro Tyrannicida,* ut ſequitur: μελετῶμεν τὸν ὑπὲρ τῆς τυραννοκτόνου λέγοντα. ἡ στάσις ἀντινομία. *ſtatus Antinomia.* Quod tamen Principes hujuſmodi judicia ſævius, & acrius exerceant, ut ceteris atrocitate pænarum terrorem incutiant, ſibique conſulant, quantum cognitoribus licuerit, res temperanda. reus hic non erit, niſi ſubditus: Princeps non niſi ſummus. ratione Feudi, neutrum intelligemus. Præcipua hujus judicij ſunt, quod ad accuſandum, etiam famoſi, & mulieres admittuntur; l. 7. famoſi, l. 8. in quæſtionibus, eod. Servi quoque in Dominos torquentur, & accuſatores, ſi opus fuerit: nec ulla dignitas a tormentis eximit, l. 3. 4. & pæn. in C. diciturque proximum Sacrilegio crimen ab Vlpiano in l. 1. ita ut quandoque confundantur. Impietatis crimen dictum Dioni Caſſio, ἔγκλημα τῆς ἀσεβείας. Gloſſographus καθοσιώσεως ἔγκλημα appellat:

Nam Græci nullâ voce Majeſtatis parem vim exprimere poſſunt. Apud eumdem, *κατοσίωσις*, *Devotio*, *Dicatio*, *Majeſtas*. at *μεγαλιότης* non *majeſtas* eſt, ſed *magnitudo* potius, a qua *Majeſtas* ipſa dicitur, & per quam a M. Tullio deſcribitur in Partit. orator. Græci *βασιλικ.* lib. 60. tit. 55. *Sacrilegium* pro *majeſtate* dixerunt: ἐὰν δὲ ῥαθυμήσωσιν, ὑποκείσθωσαν τῷ τῆς ἱεροσυλίας ἐγκλήματι: quod Zeno dixit, *Majeſtatis crimen incurrere*, l. un. C. de privat. carcer. Quin etiam Pontifices probarunt, in hoc crimine de ſe confeſſo credi poſſe ſuper crimen alienum, ex decreto Iulij Romani Pontificis, c. 5. 15. q. 3.

Deductio juris a juſtitia, in l. 1. de juſt. & jur. pacti a pactione, in l. 1. de pact. De convicio, in l. 15. de injur. Gloſſa vett. & Gloſſa juris emendata. Cap. XXIIX.

IN ipſo Iuriſ-prudentiæ limine ſtare cogimur. ſub-obſcura enim eſt ſententia Vlpiani in l. 1. de juſt. & jur. Ait: *Iuri operam daturum, prius noſſe oportet, unde nomen juris deſcendat. eſt autem a juſtitia appellatum. Nam, ut eleganter Celſus definit, Ius eſt Ars boni, & aqui.* Græci Νόμος ἐστὶ τέχνη τοῦ καλοῦ. Sane non minus obſcurum videtur quod dicitur, *Ius a juſtitia appellatum*, quam difficilis ratio, quâ ex ſententia Celſi id ipſum probatur. quid? non ne hic ordo verborum eſt, ut *jus* in-primis ſtatuere oporteat, a quo ſit *juſtum*, & ex hoc *juſtitia*? Quod & Grammatici

Grammatici magno ſupercilio vel contra Vlpianum cōtenderent: nimirum δίκην dici, mox δίκαιον, δικαιοσύνην. Eat igitur I. C.tus in jus Grāmaticum. quod Criticus aliquis γραμματικώτερος juſſerit. Sed I. C.ti jura dant. Sane, ſi hoc principium Celſo damus, Inter alias juris acceptiones & hanc obtinere, ut dicatur *Ars boni, & æqui*, facile rem hanc expediemus. Duo explicanda ſunt: quod jus a juſtitia dicatur: quod item hujus rei ratio a definitione juris petenda ſit. Scio, de primo & alios egiſſe: non ita luculenter de altero. ſed ex hoc pendet & illud. de hoc igitur prius dicamus, de utroque dicturi. Hanc definitionem I. C.tis omnibus probari, & veluti conceptionem quamdam recipi, ponendum eſt. Omnis Ars principia quædam ſibi vendicat, ſive definiat, ſive petat, ponatve. Alia quoque plura Ius ſignificat. ſed ſi jus eſt Ars boni, & æqui, erit & Ars juſti, cum æquitas juſtitia quædam ſit. Ideoque Vlpianus infert ex eo, hujus nos merito Sacerdotes appellari poſſe, quod juſtitiam colamus. Chariſ. ex 7. Origin. Caton. *jurum, legumque cultores*. Dicamus itaque, Ius eſſe Artem eorum, quæ ad juſtitiam pertineant. Conſequens erit, juſtitiam in-primis ſtatuendam eſſe: mox eorumdem, quæ ad juſtitiam pertineant, erit Ars. Nempe Ars poſterior eſt his, circa quæ verſatur, & ex obſervatione deſcendit. Ita jus, ſi pro Arte boni, & æqui accipiatur, a juſtitia ducitur. Sed adhuc a nobis Grammatici quærent (faſtidioſa natio!) ecqua ſit nominis, & appellationis ratio. Nam hæc phyſica potius videntur, Vl-

pianus

pianus autem & de *appellatione* tractat, in qua ipſi toti ſunt, & a qua pendent. Nimis moleſti ſunt: & ne integro anno cum his rixandum habeam, e re fuerit, aliorum exemplo, illos ad Iſidorum, ad M. Tullium, ad Ariſtotelem ablegare, quibus *Venus* a *venuſtate*, *ſedere* a *ſeſſione*, *Sapiens* a *Sapientia*, *Homo* ab *humanitate*: *Vir* etiam a *virtute* & *verum* a *veritate*, appellantur. Iſidor. lib. 10. *Verus a veritate. hinc & verax. major eſt veritas, quam verus, quia non eſt veritas a vero, ſed verus a veritate deſcendit.* Nec eſt, cur ardeliones iſti, quibus inflexionum vices, aut ſuperſtitioſa elementorum penſitatio, modulus eſt ſapientiæ, Originationes iſtas ordinem denominationis pervertere dicant: Nam is eſt ordo naturæ, quæ violanda non eſt, ut Grammatiſtas ſequamur. Idem Iſidorus: *Licet origo nominum unde veniat, a Philoſophis eam teneat rationem, ut per denominationem Homo ab humanitate, Sapiens a Sapientia nominetur, quia prius Sapientia, deinde Sapiens: tamen claret alia ſpecialis in origine quorumdam nominum cauſſa, ſicut homo ab humo, unde proprie eſt appellatus.* Et quamquam I. C ti noſtri ſæpius in his imitatione Stoicorum nimis relligioſi fuerint, hoc tamen e re ipſa petitum videtur, ut explicavimus. Iuſtinian. Novell. 69. jus Grammaticum extimuiſſe videtur. ſcribit enim: τὴν τὰ δίκαια πᾶσι βραβεύουσαν, φαμὲν δὴ τὴν τοῦ πράγματος ἐπώνυμον δικαιοσύνην. id. *Nomine rei ſane congruente, juſtitiam dicimus, quæ omnibus jura diſtribuat.* Sed illâ priori ratione pacti quoque,

& pacis

& pacis originem ad pactionem revocamus, l. 1. de pact. Pactum, & pax, pacta ineundo, ideſt pactionibus conficiuntur, l. 12. in bello, de capt. & poſtlimin. Nam actus paciſcentium, & convenientium præcedere oportet. quâ ratione & pacta, & contractus aliquando facti dicimus, l. 7. conſilio, §. ult. de curat. fur. l. 27. ſi unus ex argentarijs, §. pactus ne peteret, de pact. Nec tamen hinc ſequitur ut dicamus, pactionem, non pactum a I.C.^to poſtea definiri: nam eam ſentiam ſequimur, quæ ait, pactionem pro ipſo pacto mox uſurpari, & certo fine comprehendi, l. 3. de pollicit. Cum dicimus, pactum a pactione dici, per pactionem, paciſcentium conventionem, & quod antea facti interceſſerit, intelligimus. ſed hæc facile confunduntur. Ad rem ipſam referenda ſunt & illa: damnum, & damnationem dici ab ademptione, & quaſi patrimonij deminutione, l. 1. de damn. inf. militem a militia, non arte illa quidem, ſed duritia: exercitum ab exercitatione, l. 1. de teſt. milit. novationem non tantum a novo, ſed a nova etiam obligatione, l. 1. de novat. liberos a libertate, §. 1. de jur. perſon. de quo ſcripſi antea. Suſpicatus ſum aliquando, eamdem rationem originationis Vlpianum ſequutum eſſe in l. 15. §. 4. de injur. *Convicium autem dicitur vel a concitatione, vel a conventu, hoc eſt a collatione vocum. cum enim in unum complures voces conferuntur, convicium appellatur, quaſi convocium*. Nam ὑπέρθεσις eſt forte, ſeu ὑπερβιβασμὸς τῶν στοιχείων: trajectio nimirum, ſeu traductio elementorum, ut ita ſcripſerit:

pſerit: *Convicium autem dicitur vel a Conviciatione, &c.* vel etiam ut *Concitationem* dixerit κατ' ἀντιστοιχίον. Niſi *concitatio* vim exprimit, quam *Convicij* vox contineat. Gloſs. vett. *Conviciatur ibi, & Convicium facit*. Καταβοᾷ, Ὑβρίζει. & mox: *Convicior*, Κάμνω. & rurſus: *Convocat, & Conclamat, & Concitat*, Συγκαλεῖ. *Convicium*, Καταβόησις. Ὀχλαγωγία. & alibi: Ὀχλαγώγιον, *Comitium.* videtur emendandum, *Convicium*. In Gloſſis juris ita pariter legendum eſt: Κομβίκιον. ἡ εἰς τὸ φανερὸν ὕβρις, καὶ ἡ βουλὴ, ἤτοι ἐκ τῆς πολλῶν συναγωγή. Emend. Κομβίκιον. *Convitium*, ſive *Convocium* facit & qui concitat ad vociferationem, & qui contra bonos mores, ut Gellij verbo utar, *vocificat*. fit tam præſenti, quam abſenti, & proinde ad domum, ad ſtationem, ad tabernam, ut Vlpianus docet. ex cujus verbis, Græci ὀχλαγώγιον ita deſcribunt: ἔστι πολλῶν τινῶν σύνοδος, ὅτε πολλῶν τινῶν φωναὶ παρὰ τοὺς ἀγαθοὺς τῆς πόλεως τρόπους εἰς αὐτὸν (vel εἰς ταυτὸ) συντρέχουσιν εἰς φθόνον, καὶ ἀτιμίαν τινός. *Eſt conventus complurium quorumdam concurrentium ad vociferandum adverſus bonos mores civitatis, ad invidiam, & infamiam alicujus*. Baſilic. lib. 60. tit. 21. & in Eclog. tit. περὶ στασιωτῶν, ἤτοι τῶν στάσεις καὶ θορύβους, καὶ ὀχλαγώγια ποιούντων. καὶ τῶν, καὶ τὰ ἑξ. Pertinent hæc ad ea, quæ antea de Canticis, & Pſalterijs ſcripſi.

Stephanus,

Stephanus, & Accurſius compoſiti. De Gloſſis Græcis, & Latinis. De Papiniano item, & Bartolo. Cap. XXIX.

PROBABUNT, ut opinor, plerique ex Italis meis quod nunc molior: ſpero nec omnes apud exteras gentes ægre-laturos. Nam Gloſſatorem noſtrum olim in Gallia, tamquam Orpheum, aut Pentheum aliquem miſere, fœdeque diſcerptum, ac dilaniatum, mox apud eamdem bene litteris excultam gentem, contra Bartolum ipſum coronatum vidimus. Ego quidem hoc modo non ago, ut Interpretes noſtros inter ſe committam: Sed Accurſium non eum eſſe opinor, quem Italiam protuliſſe, nos pænitere debeat. Recudantur quæ ad Hiſtoriam, aut ad linguarum peritiam pertinent: inducantur deliramenta quædam Viviani, eorumve, qui paraphraſes, & theorias neſcio quas confinxere, quibus gloſſemata Accurſiana reſperſa ſunt: & habebunt Latini Gloſſatorem, qui vel doctiſſimum quemque Græcorum non temere provocare poſſit. Eos appello, qui juris libros nocturnâ, diurnâque manu verſant. Qui ab eo exigunt quod præſtare non potuit, majorum manibus iniqui ſunt. Accurſium tamen non omnium gloſſematum Auctorem fuiſſe, ſed ea potius undequaque ex varijs antiquis Gloſſo-graphis collegiſſe, & his ſua quoque addidiſſe opinor. Sane in antiquis libris, Accurſij gloſſemata a ceteris diſtingui, & quamplurima diverſorum Auctorum

rum nomen præferre video : Servoti nimirum, Ioannis , Vberti , Hugolini , Martini , Alderici , Azonis , & aliorum antiquorum Gloſſo-graphorum. tantum abeſt, ut gloſſematum omnium Auctor Accurſius fuerit. Sed, veluti Gloſſatorum anteſignanum , non abſurde Accurſium , Gloſſam vulgo vocitant. Græci antea eâdem appellatione uſi ſunt. Nam & ipſi inter ſuos Interpretes, Thalelæum, & Stephanum præcipuos habuere. illum *Iuriſ-prudentiæ oculum*, hunc *Gloſſam*, ſeu *linguam legum* dixere. Demetrius Syncellus Metropolitanus Cyzicenus in Melete quadam , cum Stephani ſententiam retuliſſet, mox hæc verba adjecit : καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τούτων ἡ τῶν νόμων γλῶσσα ὁ Στέφανος. id. *Et de his quidem in hunc modum* (loquitur) *lingua legum Stephanus* . Præſtantes nimirum I. C.ti *lingua legum* dicti . Auguſtin. Ep. 1. hemi-ſtichio præpoſito : —— *& multum terret factura ſecurum* . *Præcipue Apoſtolorum linguas exhortor ut legas* . *ex his enim ad cognoſcendos Prophetas excitaberis , quorum teſtimonijs utuntur Apoſtoli* . Valentinianus Quæſtorem *Armarium legum* appellavit : Marcianus jus honorarium *vivam vocem juris civilis* : Balſamon Charto-phylacem *Dextram, os, & labra Patriarchæ*. Præco item *vox Iudicis*, aut *vox legis* Iuſtiniano eſt : Carnifex *manus legum* Syneſio. Vt Gloſſæ vox pro Gloſſatore apud nos etiam accipiatur, non male ſuſpicari poſſumus , inde fluxiſſe. Multa per manus tradita ſunt , ut alibi ſcripſi. Habuerunt igitur Græci Stephanum, quem Accurſio

opponant :

opponant: Habent Latini Accurſium, quem cum Stephano componant. Critici recentiores, *Gloſſam*, unius verbi, vel nominis interpretationem eſſe dicunt: *ut catus, id eſt doctus*, ut vult Alcuinus Caroli Magni magiſter. quod Auctori ſuo probandum relinquo. Iſidorus etiam Origin. lib. 1. c. 29. & lib. 2. c. 30. a Philoſophis Adverbium dictam eſſe ait, vel potius *Ad-verbum*, πρὸς ἔπος. Verba illius: *Gloſſa, græcâ interpretatione, linguæ ſortitur nomen. Hanc Philoſophi Adverbium dicunt: quia vocem illam, de cujus qualitate requiritur, uno, & ſingulari verbo deſignat. Quid enim illud ſit, in uno verbo poſitum declarat: ut, Conticeſcere, eſt tacere.* poſtremo addit: *& omnino, cum unius verbi rem uno verbo manifeſtamus.* Iuxta quam ſententiam, Gloſſa uno verbo, unâve voce conſtaret. Sed profecto Gloſſas aliter Veteres accipiebant. Nam ex Ariſtot. Galeno, Polluce, Suid. & Quinctiliano lib. 1. c. 1. intelligere licet, priſcos, Gloſſas appellaſſe linguam ipſam ſecretiorem. Poſtea obtinuit, ut Interpretationes obſcurarum vocum Gloſſæ dicerentur. Quod ut ex male detortis, & prave perceptis veterum verbis fluxiſſe conſtat, ita hoc interpretandi genus haud longâ oratione concipiendum eſſe, receptum eſt. Centones noſtros Gloſſis bene farctos qui videre cupit, antiquos libros inſpiciat in quibus & interpretationes verborum, & παρα-γραφαὶ viſuntur tum ἔξωθεν, tum ἔσωθεν κημένας: ut & in Græcis quibuſdam libris reperiuntur. Scholiorum, quæ in fronte adſcriberentur, eorum item,

quæ

quæ adnotata eſſent extrinſecus, mentio Βασιλικῶν lib. 60. tit. 51. Par iſtud I. C.rum non infeliciter, ut opinor, produxi. Sunt vero qui & alia exhibere nitantur, & præſertim Bartolum cum Papiniano componant. Vereor de exitu: & neſcio, an iſti ex æquo certamen hoc inire poſſint: neſcio, an ſatis uterque decretorijs armis inſtructus ſit. De Papiniano multa, & præclara ſcripſere veteres. nec facile tam laudatũ ab antiquitate I. C. tum reperias: ut rem arduam aggrediantur qui aliquem ex noſtris cum eo conferre velint. *Aſylum juris*, & *doctrina legalis Theſaurum* dixere. Spartianus ſic eum appellat in Severo. Dicti nempe homines ipſi *Theſauri*, aut *Bibliotheca*, feſtivis laudationibus. Evnapius Sardianus, Dionyſium Longinum Rhetorem, ἔμψυχον βιβλιοθήκην, ideſt *ſpirantem Bibliothecam*, ſeu *vivum Muſæum* vocat. Obſervant alij, quemdam a Platone θύλακον λόγων, *rationum*, vel *orationum ſaccum* appellatum fuiſſe: a Niceta Balſamonem *juris lucernam*: λύχνον nimirum ταῖς τῶν νόμων τηλαυγείαις πάμφατον. His equidem, alijſque ſimilibus, Bartolum laudaſſe priores, nemo non novit. *Legum Saccum* dixerunt, *juris lucernam* appellarunt. nec opus eſt ut ego tam lepida, tam urbana, diſertaque noſtrorum encomia infercire ſtudeam: ne quis aliquid horum me ſuffuratum eſſe cauſſetur. Sed dicamus, ut & alibi retulimus, quoſdam olim ſive notandi, ſive replendi, vel explicandi ſtudio, in Papinianum Notas ſcripſiſſe: Complures item, & inſtructiſſimos I. C.tos ab eo profeciſſe, Florentinum, Martianum,

tianum, Calliſtratum, Hermogenem, Venulejum, ut ſcribit Lampridius; quem tamen in quibuſdam falſi vir doctus arceſſit. In eo quoque a Bartolo Papinianum referri probabunt. non enim defuerunt qui Bartolum æmularentur, ut Baldus: qui Magiſtellum dicerent: qui nomen illius allatrarent: (quod ego quidem de Papiniano non legi) ut Signorollus Homodæus, adeo Bartolo, ejuſque nomini infenſus, ut opiniones ipſius fantaſticas dixerit. plures item, & doctiſſimos ab eo profeciſſe, fama eſt. hodieque vidimus homines, qui tamquam acceſſiones acceſſionum nobis exhibere vellēt, (ſæculum infectum!) in Bartoli Commentaria opere juſto Commentarios libros ſcriptitarunt. Nec de auctoritate I. C.to concedent, quamquam ingens Papiniani fuerit: intantum, ut inter pares ſententias, eas dico, quæ aſſertorum æquali numero niterentur, illa obtineret, & potior haberetur, in qua Papinianus eſſet, ut in Codic. Theodoſ. lib. 1. de Reſp. Prudent. proditum fuit. Numeri enim omnimodam rationem in controverſijs habendam eſſe, Papinianum vero ut ſingulos vincere, ita duobus cedere, placuit. Vtrumque a Iuſtiniano ſublatum, l. 1. §. ſed neque, C. de vet. jur. enucl. poſtremum rurſus poſterior, & deterior ætas revocavit: quod utinam ſine Artis noſtræ pernicie ſit! Nam nō modo in Subſellijs, ſed & in Scholis, quod vix ferendum videtur, Catholica audimus in dies. Eamdem quippe auctoritatem ubique terrarum, ſed præſertim in Luſitania, & Hiſpania, aliquando Regiâ lege latâ, Bartolum obtinuiſſe, indicabunt.

bunt. Quod ſi ad juventutis arbitrium re delatâ, diſceptetur, ſpecioſo apparatu cauſſam inſtructam utrimque videbimus. In Athenæis olim regnabat Papinianus: præcipuo tempore juris ſtudioſis pulcherrimus Papinianus ſui recitationem præbebat, cum nempe Papinianiſtæ dicebantur, cum primum in honorem illius feſtum diem peragebant: per belliſſimam item machinationem in tertium annum a Iuſtiniano introductus Papinianus, & a Græcis Tripertitum volumen *Anti-Papinianum* dictum: nec ante λύται, ſeu λύτοὶ Auditores dicti: quod nomen anno quarto uſurpabant, cum quæſtionibus enodādis jam ingenij vires admovebant. An hæc ipſa de Bartolo dici poſſint, dicant qui mores noſtros edocti ſunt. hi enim optime norunt, anno ſecundo nomen ab eodem Auditores accipere, Inſtitutionibus nempe Iuſtiniani perlectis: nec ante ad arcana quæſtionum admitti. Nec manus dabunt, ſi Papinianum Præfectorium dixeris, ſi libellos ſub Severo egiſſe, ſi inter amicos Principis fuiſſe, docueris. Nam & Bartolum Carolo Imperatori ſimilem operam navaſſe, & judicia diſcepraſſe, & maleficos in ordinem redegiſſe, oſtendent. Ad fata cum venerint, vix rationem invenient, quâ freti aliquid de illis παραλλήλως proferant. Prioris non ſolum acerbum, ſed & infelix, triſte: alterius mite. Nam Papinianus coram ſæviſſimo Principe ſecuri percuſſus: cujus cineres parentes infeliciſſimi, turbato ordine, compoſuerunt. Bartoli funus mite quidem, ſed fatis & in eo properantibus: quod, ut nonnulli volunt, haud

multum

multum quadrageſimum annum egreſſus eſſet. Quos fata dividunt, hi jungere tentant. frementibus, an ridentibus doctioribus? Hi nempe Bartolum, ſi cum Papiniano conferatur, pumilionem credent. Scio, inter Luſitanos, Goveanum eruditum I.C. tum peſſimum juris Magiſtrum Bartolum dixiſſe: Novi tamen, eidem gentem illam plurimum tribuere, & olim tribuiſſe. Si qui ſunt prætere a eruditi viri, qui juris docendi rationem illis temporibus vel natam, vel auctam, mox longelateque propagatam minus probent, dent hanc veniam his, qui plures ſequuntur: & eadem illa tempora incuſent, quibus ſumma ingenia, quale illud Bartoli fuiſſe pauci inficiabuntur, in mitiorum Artium, & litterarum nocte quadam verſabantur. Si in hac litterarum luce poſtliminio mortis Bartolus, vel Accurſius aliquis rediret; aliter, niſi fallor, & ipſe jus tractaret, & eam forte prudentiam labore perpetuo, obſtinatâque diligentiâ nobis exhiberet, quam omnibus numeris abſolutam vix in uno, aut altero, ævo noſtro vidimus. Denique magnum omnium pæne gentium eſt præ-judicium; idque nec ipſos Bartolo-maſtigas latere ſcio: quod vetus ſit opinio, inter Iuris Interpretes, primas tenere Bartolum. Tulit quidem & ætas noſtra quos Papiniano compararet, forte minus invidioſum eſſet: ſed ſcripſere ſæculo, in quo non minus æquitas, quam judicium deſideretur. Illud iniquiſſimum eſt, quod illi Iudices nobis ſedent, qui diſceptant quæ ignorant.

Antichreſis. quando permiſſa. Ἀντιφώνησις. *Hyperocha. Superfluum. De pecunia conſtituta. Gloſſa juris emendata. Cap. XXX.*

PRo *Antichreſi* apud Marcianum antiqui juris Interpretes *Antiphonam* ſubſtituebant : pro *Hyperocha* apud Tryphoninum, *Hypothecam*. quod & alij poſteriores faciebant. Nimirum quid eſſet utrumque, utrique ignorabant. Similia pleraque notari poſſunt. Nec ideo tamen hominibus non male omnino, ut quidam volunt, de Iuriſ-prudentia meritis illudendum. Nunc autem triumphantur, & de illis ita plerique loquuntur, ut mitius excipi potuiſſe credam, ſi parricidij, aut turbatæ Reipublicæ reos offendiſſent. Et quis hodie paullo inſtructior a morſu antiquorum Interpretum temperat? Quis non eo ſibi maxime placet? Nec magis ab his abſtinere jam homines norunt, quam a corio uncto canes abſterreri. Doceant meliora meliori ſæculo nati: ſed citra invidiam aliorum doceant. Quod e re noſtra eſt: præſertim ne qui in eo doctrinæ genere conſenuere, per obſtinationem, & pervicaciam auctoritate quæſitâ, ceteros traducant, & a recto avertant. Nam non pauci ex his, qui Dictaturam in Scholis gerunt, ſi de his hodieque interrogentur, neſcio quid reſpondere poſſint. Sed ego a primo jam incipiam. *Antichreſin*, mutuum pro credito pignoris uſum eſſe, accepimus. Nomen etiam ſic explicatur. Cum vero in *Antichreſi* uſurarum quodammodo jactura ſarciri videatur,

deatur, inſtauratis nimirum his, quæ nobis decedere videntur, & quaſi redintegratis ex fructuum oppignerati prædij perceptione, ideo non male eorumdem fructuum receptionem quamdam *Antichreſin* evidentius eſſe dixeris, quæ aliquatenus, & *παχυμερέστερον* uſuris pecuniæ creditæ reſpondeat. Gloſſæ juris: Αντίχρησις ἐστὶν, ἡ ἀπὸ τῶν ἐνεχυριασθέντος ἀγρῦ καρπῶν ὑπὲρ τούτων ἀνάληψις. Sed ego corrupte legi ſuſpicor, ὑπὲρ τούτων, & legendum eſſe, ὑπὲρ τόκων. *Prædium* vero potius dixerim, quam *agrum*, quod *Antichreſis* etiam in prædio urbano contrahi poſſit, ut in domo, l. xi. ſi is, qui bona, §. 1. de pignor. Marcian. in l. 33. de pignerat. act. rem ipſam oppigneratam ἀντιχρήσεως nomine ſignificare videtur. Ideo etiam dixi, fructus uſuris aliquatenus reſpondere, quod etſi legitimarum uſurarum modum excedant, retineri poſſint. Veluti cum creditor pignori domũ accepit, ut ipſe domo, debitor vero pecuniâ utatur. quamquam enim ex locatione domo, penſio major redigi poſſit, quam uſurarum legitimarum modus exigeret, non minuetur ſors, quaſi fœnus illicitum ſit contractum. quod propter incertum eventum conſtitutum fuit. Si vero creditor domum ablocaverit, quod ſupra legitimarum uſurarum modum perceperit, ſorti imputabit, l. 14. l. 17. C. de uſur. *Antichreſis* mutuum continet uſum, non abuſum. qui uſum habet, locare non poteſt, l. 8. l. 10. §. 1. de uſu, & habit. itaque locando, fines ἀντιχρήσεως exceſſit, nec ultra ab incerto eventu pendet. Harmenopul. Epit. lib. 3. tit. 5. §. 6. Non ſolum autem *expreſſa*, de qua

locuti ſumus, ſed etiam *tacita* reperitur *Antichreſis*, ut obſervat Cujacius ex l. 8. in quib. cauſs. pign. vel hypothec. tacit. contr. Hoc diſcrimen eſt inter eas: tacita uſurarum modum ſervat; ideoque ſi ſupra modum creditor fructus percepit, ſorti imputabit. Nec eſt cur virum illum doctiſſimum quidam reprehendant, quod dicant, nimis generaliter ab eo pronuntiatum fuiſſe, Expreſſam *Antichreſin* uſurarum modum non ſervare. Nam cum hoc ex incerto eventu pendere, & ipſe monuerit, & dicat d. l. 17. C. de uſur. jam nimis evidens eſt, ipſum nil aliud voluiſſe, niſi expreſſam *Antichreſin*, cum incertus fuerit eventus, uſurarum modum non ſervare: cum certus fuerit eventus, ſervare. Quæres, an *Antichreſis* Pontificio jure permittatur. Nam ſane re ipsâ vice uſurarum fructus percipiuntur. Sed fructus reſtitui, & ſorti imputari Pontifices volunt, c. 6. de pignor. Non imputabit tamen Eccleſia, quæ feudum pignori acceperit, ſed Vaſallus interim a ſervitio immunis erit, c. 1. de feud. c. 8. de uſur. Nec imputabit maritus, cui dos promiſſa, non numerata fuerit, c. 16. eod. De *Antichreſi* alia quædam tractat Manuel Comnen. Novell. 2. c. 6. & Harmenop. Epitom. lib. 3. tit. 3. §. 122. Pro *Antichreſi* veteres *Antapocham*, aut *Antiphonam* ſubſtituebant, quoniam, ut diximus, illam ignorabant. & prioris quidem vocis argumentum non plane eſt ἄλογον, ſi nempe dixerimus, *Antapocham* pignoris cautionem ſignificare. Minus rationis in altera eſt. Ἀντιφώνησις ad *conſtitutam pecuniam* pertinet. Gloſs. vett. Ἀντιφωνῶ, *Conſtituo*.

Conſtituo. Ἀντιφώνησις, *pecunia conſtituta*. Gloſs. juris: Κονςιτοῦτον. σύςασις, ἢ ἀντιφώνησις. *Conſtitutum*, vox honoraria eſt. Qui Conſtituit, ἀντιφωνητὴς, ſeu ἀντιφωνήσας, vel *Reſponſor* appellatur: ut & res ipſa ἀντιφώνησις, ſeu *Reſponſio* dicitur, quod *Expromiſſio* intercedat, citra verborum tamen ſollemnitatem. & hoc diſtat a ſtipulatione. ſi verba ſollemnia prolata fuerint, quænam erunt Prætoris partes? nō enim aliud auxilium jus civile deſiderat. Conſtituit quis & pro alio, & pro ſe ipſo, & abſens per Epiſtolam, vel per nuntium ad condictam diem, l. 4. l. 5. §. 3. l. 14. l. 26. de conſt. pecun. hoc diſtat *Conſtitutum* a fidejuſſione: quamquam ceteroqui alterius obligationis acceſſio quædam, & fidejuſſio videatur. Nam pacto nudo perficitur, ſed præcedentem obligationem deſiderat. hoc diſtat a pacto. *Conſtitutoria* præterea tranſit in heredem, l. 1. C. eod. Harmenopul. lib. 1. tit. 3. §. 47. & lib. 3. tit. 6. §. 2. Formulas *conſtituendi* vide in Novell. 115. c. 6. & in Eclog. lib. 26. tit. 2. Miror autem, novam rem quibuſdam fuiſſe, quam nondum quiſquam adnotaſſet, ut apud Tryphoninum in l. 20. quærebatur, qui pot. in pign. ex Pand. Flor. *Hyperocha* pro *Hypotheca* legendum ſit. Hoc pridem Alciat. noſter XI. Parergωn, c. 1. monuerat. Illud mihi novum viſum eſt, quod quidam dicunt, *Hyperocha* nomen extra pignoris cauſſam producendum, & finem illius aliter concipiendum eſſe. *Hyperocha* nomen latius patet: verum eſt. Critici: Ὑπεροχὴ, *Eminentia*, *Excellentia*, *Exſuperantia*, *Faſti-*

dium (forte legend. *Faſtigium*.) Sed quæ ratio dictat, ut ad alia quoque hoc nomen trahere oporteat, licet ad alia trahi poſſit? Quaſi vero *Interceſſio* non etiam alia multa ſignificet, & tamen in jure civili præcipuâ quâdam ſignificatione ſumatur: ut & *Novatio*, & *Actio*, & alia ſexcenta. Nec mirum, quod hi quoque fateantur, vix aliter *Hyperocha* nomen a I.C.tis uſurpatum fuiſſe, quam pro eo, quod plus ſit in pretio fundi, quam in prioris credito. *Hyperocha* latinâ voce a Prudentibus aliquando *Superfluum* dicitur. Papinian. in l. 96. pupilli, §. 3. de ſolut. *Cum eodem tempore pignora duobus contractibus obligantur, pretium eorum pro modo pecuniæ cujuſque contractûs creditor accepto facere debet. nec in arbitrio ejus electio erit, cum debitor pretium pignoris conſortioni ſubjecerit. quod ſi temporibus diſcretis, SVPERFLVVM pignorum obligari placuit, prius debitum pretio pignorum jure ſolvetur, ſecundum SVPERFLVO compenſabitur*. Paull. in l. 6. de naut. fœn. dixit, *aliarum mercium aliis navibus impoſitarum, propriiſque fœneratoribus obligatarum, ſiquid SVPERFVISSET, pignori accepit.* Cajus quoque in l. 15. quæ nondum, §. qui res ſuas, ff. de pignorib. periphraſi uſus eſt. dixit, *quod pluris eſt*. dixit, *quod excedit*. Et ita *Hyperocham* reddere voluit.

De

De feſtinatione judicantis. Sententiarum Effectus. ἐξ ἀποτελέσματος. Factum. Cap. XXXI.

VICEM rei judicatæ non obtinet præpropera, & præpoſtera exſecutio. Diſceptator, partium allegationes audire, & examinare debet. Nam ante requiritur, ut lis mature diſcuſſa, & ſententia rite prolata ſit. tunc demum rei judicatæ vigor ad effectum perduci poteſt. hoc & ad exſecutorem pertinet, l. 8. exſecutorem, C. de exſecut. rei judic. Is quidem aliquando citra judiciales turbas cognoſcere poteſt; puta cum ei mandatum eſt, ut exſequatur, ſi narrationi rem ipſam reſpondere compererit: ſed cognitio tamen omitti non poteſt. Quid igitur, ſi ſtatim exſequatur? Irritus erit conatus. temporis enim anguſtiæ docent, illum properaſſe. Quid ſi de cauſæ cognitione conteſtatus eſt? ne quidem eo caſu exſecutio effectum habebit. Ita ſæpe pronuntiatum fuit, præſertim in Auditorio XII. Virali Romano. *Effectus ſententiarum* dicitur, cum hæ ad exitum perducuntur. Ita conceptus eſt tit. 1. lib. 42. Pandectarum: *De re judicata, & de effectu Sententiarum, & de Interlocutionibus*: & apud Paullum tit. 5. lib. 5. Sentent. *De effectu Sententiarum, & finibus litium.* Gloſs. *Effectui mancipari.* πέρατι παραδοθῆναι. In Novel. 1. εἰς ἔργον ἄγειν: *ad effectum perducere*. Eâdem voce deſcribitur conſummata injuria juſ-dicentis, qui aliquid novi juris in aliũ ſtatuerit: nam *cum effectu accipimus, non verbo-tenus. & ideo ſi eum vellet ſtatuere,*

ſtatuere, probibitus ſit, nec effectum decretum habuit, ceſſat edictum, l. 1. quod quiſque jur. Sane, ut alias diximus, efficacem actionem eſſe, quæ valeat ad condemnationem, ita dicimus, effectum habere ſententiam, quæ perveniat ad exſecutionem. Firmic. lib. 1. c. 2. *Injuſti ſunt enim ſemper, ſicut novimus, Iudices, qui de incognitis ſibi pronunciant rebus. Non habent etiam judicandi auctoritatem qui ad ſtatuendum aliquid imperitâ licentiâ temeritatis adducuntur: neque ad effectum ſententia, inexanimatis* (reſcr. *inexaminatis*) *partis allegationibus proferuntur*. Ea de cauſſa Gordianus reſcripſit: *Nam ſubſcriptionem ad libellum datam talem, qua diverſam partem in poſſeſſionem fundi mitteret, vicem rei judicatæ non obtinere, non ambigitur*. Aliud præterea exigitur, ut Reſcriptum effectum habeat. Symmach. Ep. 47. lib. 10. *Hoc etiam Divus genitor tuus in omnium ſemper animis & ore victurus, piâ lege conſtituit: qui ſententiam quoque ſub comminatione depromptam, effectu, atque exſecutione vacuavit*. Gloſs. vett. Ἐκβιβασμός. *Effectus, Exſecutio*. Inſtitutionis *effectus* in l. 4. de her. inſt. Itaque dicitur *Effectus*, cum res perficitur, & ad exitum perducitur, ideſt ἀποτέλεσμα. Græci quoque perfectum hominem exponunt, quem Paull. *effectum* dixit: *Partus autem*, inquit, *qui membrorum humanorum officia ampliavit, aliquatenus videtur effectus : & ideo inter liberos connumerabitur*, l. 14. de ſtat. homin. Ad exitum vitæ pertinere videtur illud Iſidori lib. 8. c. 9. ex aliquo forte antiquo Scriptore: *quem ef-*

fectum

ſectum habeat vita qui naſcitur. Antiquus Gloſſograph. Ἀποτέλεσμα: *Effectus*, *Eventus*. Noſtri ſcribunt, ut locum habeat l. Aelia-Sentia, non ſatis eſſe conſilium fraudandorum creditorum, ſed & eventum exigi. Senec. de Tranquillit. lib. 2. *Omnia ſcelera & ante effectum operis, quantum culpæ ſatis eſt, perfecta ſunt*. Caſſiodor. Ep. 31. lib. 4. *qua in aqua-ductu reficiendo probabili curâ ex noſtra auctoritate ſuſcepit, celeriter ad effectum faciat pervenire*. Vet. Interpr. Iudic. 18. *& ſcire poſſent, an proſpero itinere pergerent, & res haberet effectum*. Salvian. de Gubernat. *Mens enim boni ſtudij, ac pij voti, etiamſi effectum non invenerit cœpti operis, habet tamen præmium voluntatis*. Ἀναποτέλεστα dicuntur quæ *ad effectum non perducuntur*. Manuel. Comnen. Novell. 2. Iuſtinian. in Conſt. de nov. Cod. fac. *corrigenda eſſe, multis retro-Principibus viſa ſunt, interea tamen nullus eorum ad effectum ducere auſus eſt*. Leo Papa IV. ad Epiſcopos Britanniæ: *efficaciter ad effectum ſuum retinere*. ſic & in l. 1. C. ſi nupt. ex reſcr. Gloſſæ juris: Εφεκτούμ. προκοπή. Dicitur autem a Criticis προκοπὴ, *Promotus*, *Proceſſus*, *Prærogativa*, *Proceſſio*, *Proventus*. Aliquando *effectum* juri opponi dicunt, & ita legendum eſſe in l. 20. filium, de bon. poſs. cont. tab. *exhæredatum effectu*. Sed diſſentientibus libris. antiquam ſcripturam ego libens retineo: quamquam eo pacto aliquando hæc vox accipiatur, ut in l. 14. ſ. ult. comm. divid. Ita *effectionem* optime in Florentinis libris ſcriptum fuiſſe puto in l. 58. ſ. ult.

§. ult. ff. locat. licet hanc ſcripturam immutaverint, & *refectionem* ſubſtituerint. Eâdemque ratione dicimus, ex duobus liberis, eum, qui eſſet in poteſtate, ſolum patri jure civili ſuccedere: cum tamen & emancipato detur a Prætore bonor. poſſeſſio, illum eumdem non in ſolidum, ſed ex parte heredem effectu eſſe: nempe re-ipſa, ἐξ ἀποτελέσματος, ut ait Theophilus. A facto quidem effectûs appellatio deſcendit: ſed & factum ab effectu pendet. Harmenopul. Epitom. lib. 1. tit. 1. §. 51. φάκτος δέ ἐστι τὸ κεφάλαιον, καὶ τὸ τῆς ὑποθέσεως ἀποτέλεσμα. id. *Eſt autem factum, caput, & propoſita rei effectus*. In Gloſs. Græc. eadem; ſed auctiora: φάκτα, ἔργα, καὶ ὁ τρόπος τοῦ πράγματος. φάκτον, ἔργον. φάκτον, ποίησις, ἡ ἀρίθμησις, ἡ πρᾶγμα. φάκτον, ἡ ἀρίθμησις, καὶ πρᾶξις. φάκτυ πράγματος γεγονότος. φάκτον δὲ τὸ κεφάλαιον, καὶ τὸ τῆς ὑποθέσεως ἀποτέλεσμα, καὶ ἡ τῆς πίστεως ἀνήκουσα ζήτησις. Mox vero corrupte ſcriptum, niſi fallor, φακτοὺς, ἡμερολόγιον. nam φαστοὺς ſcribendum apparet. Cum item res, quæ non dum in bonis debitoris eſt, pignori ab eo data fuerit, deinde vero in bonis ejuſdem eſſe cœperit, & utilis actio exemplo pigneratitiæ datur, l. 5. C. ſi aliena res pignori data ſit, Græci dicunt, ἐξ ἀποτελέσματος videri valide eum oppigneraſſe. Similes voces uſurpant Mathematici, ut apud Firmicum & Ptolomæum legimus in Tetrabibli. Fulgentius Mytholog. lib. 3. *In Muſicis, prima Muſica, ſecunda Apoteleſmatice*. & paullo poſt: *In Muſicis vero, aliud eſt harmonia phthongorum, ſyſtematum, & diaſtematum, aliud effectus tonorũ, virtuſque verborum.*

De

De Nuptijs, & Gradibus. De arbitrio nubendi. Tentata quædam in Ambroſio, quædam reſtituta. Luci claro reddita obſcura Triboniani ſententia. Cap. XXXII.

COMPLVRES ſunt in Nuptijs, quæ aliter Pontifices, aliter I. C.ti definiunt. Præcipua ſunt quæ ad Gradus in Stemmate, & ad parentum conſenſum pertinent. Scio, refractarios eſſe, qui antiqua I. C.rum dogmata hodie quoque adſtruere nitantur. Obſtinant in pluribus. Nam Canones aut ſugillant, aut contemnunt, aut denique perverſe diſtrahunt. Plerique ad antiquam divinam Legem, quaſi Iudaicis inſtitutis nobis vivendum ſit, hæc revocanda eſſe contendunt. quod præſertim de Gradibus in ſua Babylone præſcripſere. Sunt & qui mores obtentui ſumant. Varietas ſententiarum inter eos, argumentum eſt ſimpliciſſimæ veritatis inter noſtros. De his quædam primo dicemus: de conſenſu parentum dicturi poſt.

Semper conſanguinitatis, & Graduum præcipua ratio habita fuit: nec omnia tamen in Lege divina præſcripta fuere. *Quanta bujuſmodi invenies* (ait Ambroſius ad Paternum) *non eſſe interdicta Lege per Moyſen editâ, & tamen interdicta ſunt quâdam voce naturæ* ? Admonet autem hic locus quorumdam, quæ in hanc ſententiam ab eodem ſcripta fuere. fateor enim, vix alium exſtare locum in Ambroſio, qui mihi adeo negotium fecerit, magiſve me torſerit, quam illa ad Paternum Epiſtola.

Illa

Illa igitur præbeat argumenti partem. Principio exponit quod tractat: *Paterni quidem unanimis mei ſalutationem legi, ſed conſultationem haudquaquam paternam, ut velis filio neptem copulare ex filia: ſed nec avo te, nec patre dignam. Itaque quod conſulueris, conſidera. Omne enim quod agere volumus, prius nomen facti ejus interrogemus, & tunc utrum laude, an vituperatione dignum ſit, exiſtimabimus.* Liber ſcriptus, *unanimi mei.* præterea *conſolationem*, non *conſultationem*, legitur in eodem, qua de re alibi ſcripſi in his libris. Mox, *ut interrogemus*. hanc vim habet ea vox, ut vel præcipiat, vel ſuadeat. & hoc alio loco jam explicavi. Audiamus alia: *Si quis deſponſatâ ſibi, & traditâ utatur, conjugio vacat. qui aliena expugnat pudorem, adulterium facit, cujus vel ſolo nomine reprimitur plerumque tentandi audacia. Hoſtem ferire, victoria eſt: reum, æquitas:* (ita legendum, non *rerum æquitas*, ut in quibuſdam ſcriptis, & cuſis.) *innocentem, homicidium. quod ſi quis percipiat animo, revocat manum.* In mſs. *conjugium vocat. Na qui aliena expugnat pudorem, adulterium facit.* illud confirmat & Iuo part.8.c.101. germana lectio eſt: quamquam ut centones ſuos conſarcinaret, & ſententiæ vim adderet, Gratianus retulerit, *rite conjugium vocatur*, can. 38. 27. q. 2. Conjugij nomen Ambroſius ex ore illius, qui ſuâ utatur, fiduciâ quâdam pronuntiari vult. Iam principio dixerat, facti nomen interrogandum eſſe. At adulterij nomen, haud ita facile ex ore adulteri expreſſeris.

ideo

ideo dixit, *Ne qui aliena*, &c. Auguſtin. etiam lib. 15. de C. D. nomina penſitat. & Baſilius Magnus in Epiſtola quadam, ut & Euſtathius refert. ſane ratio dictat, ut ſolliciti eſſe debeamus, ne violati pudoris, & probroſæ neceſſitudinis argumentum nomina præbeant. In eodem libro legitur: *quod ſi quis præcipiat animo*. Equidem nomen ſi perpendatur, a facinore retrahere poteſt. At prius reputandum eſt: quamquam ferme contra fiat. *Sed a Cæſare*, ait Tacitus de Nerone, qui matrem interfecerat, *perfecto demum ſcelere, magnitudo ejus intellecta eſt*. Ille ipſe, qui ſcelus cupiat, ſceleris nomen oderit. Phædra apud Senec. Tragic. ad Hippolytum:

Matris ſuperbum eſt nomen & nimium potens,
Noſtros humilius nomen affectus decet.

Eadem apud Ovidium:

Nec quia privigno videar coitura noverca,
Terruerint animos nomina vana tuos.

Rurſus apud Ambroſium in his, quæ ſequuntur, Epiſcopi nomen deſiderari ſuſpicabar: *Super hoc igitur meam a ſancto viro Epiſcopo veſtro expectari ſententiam, non opinor, neque arbitror*. liber ſcriptus: *Super hoc igitur meam a Sancto Curo Epiſcopo veſtro*. Niſi *Curus* pro *Cyro* eſt. Sequitur quod expedire haud facile poſſim: *Quid enim eſt quod dubitari queat, cum lex divina, etiam patrueles prohibeat convenire in conjugalem copulam, qui ſibi quarto ſociantur gradu? Hic autem gradus tertius eſt, qui etiam civili jure a conſortio conjugij exceptus videtur*. Quid ais

Ambroſi?

Ambroſi? Divinâ lege patrueles in conjugium convenire non potuiſſe? Vide quid aſſeras, Sanctiſſime, & juris tam ſacri, quam profani Conſultiſſime Pontifex. Tu hoc me doceas oportet: tu, qui juri dicundo quandoque præfuiſti: me, inquam, quem in tua parte ſcis eſſe. Illud etiam me anxium, & ſollicitum reddit, quod addis: *Quod ſi ideo permiſſum putas, quia ſpecialiter non eſt illud prohibitum: nec illud prohibitum ſermone legis reperies, ne pater filiam ſuam accipiat uxorem. Numquid ideo licet, quia non eſt prohibitum? minime.* Quæ verba aliter quidem in libro veteri leguntur, ita nempe: *Quod ſi ideo permiſſum putas, quia ſpecialiter non eſt probibitum ſermone legis, reperies, ne pater filiam ſuam accipiat uxorem?* forte ſcriptum fuerat, *reperies ne, ne pater filiam ſuam ac. ux.*? Sane, quis dixerit, permiſſum eſſe ut avunculus neptem accipiat uxorem, quod ſpecialiter ſermone legis interdictum non legatur? nam nec ſpecialiter ſermone legis interdictum legitur, ne pater filiam accipiat uxorem: & tamen nefas eſſe, non eſt qui neget. Igitur & illud male colligeretur. Sed nodus manet etiam ſi hoc pacto legamus, quod id ſermone legis interdictum reperiatur. Et Paterno quidem fortaſſe civilis potius, quam divini juris conſulto, contrarium, Ambroſi, perſuadere potuiſſes: Alij vero, niſi liquido probetur, non credent. Pugnat, ecce, Auguſtinus, (ſcis qui vir, & quantus) & pugnat acriter, contra hoc alterum, quod aſſeris, verbis legis productа. Nam lib. 3. quæſt. 58. in Levitic. c. 18. ad

illa

illa verba, *Turpitudinem patris tui, & matris tuæ non revelabis*, ita ſcribit: *Probibet cum matre concumbere. ibi eſt enim turpitudo patris, & matris*. Idem Auguſtin. apud Iuon. part. 9. c. 16. *Hac locutione concubitum vetuit in his perſonis: ibi eſt enim turpitudo patris*. Adhuc in majori ſum æſtu, & laboro magis, cum eumdem Auguſtinum, priorem etiam illam aſſertionem de patruelibus impugnare lego lib. 15. d. C. D. c. 16. *Experti autem ſumus, in connubijs conſobrinarum etiam noſtris temporibus propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum, quam raro per mores fiebat quod fieri per leges licebat: quia id nec divina probibuit, & nondum probibuerat lex humana. Verum-tamen factum etiam licitum propter vicinitatem horrebatur illiciti: & quod fiebat cum conſobrina, pane cum ſorore fieri videbatur: quia & ipſi inter ſe propter tam propinquam conſanguinitatem fratres vocantur, & pane germani ſunt. Fuit autem antiquis Patribus relligioſa cura, ne ipſa propinquitas ſe paullatim propaginum ordinibus dirimens longius abiret, & propinquitas eſſe deſiſteret, eam nondum longe poſitam rurſus matrimonij vinculo colligare, & quodammodo revocare fugientem.* (hæc ipſa verba Iſidorus expreſſit, & Alexander II.) *Vnde jam pleno hominibus orbe terrarum, non quidem ſorores ex patre, vel matre, vel ex ambobus ſuis parentibus natas, ſed tamen amabant de ſuo genere ducere uxores. Verum-tamen quis dubitet, honeſtius hoc tempore, etiam conſobrinarum probibita eſſe*

conjugia? Senſit igitur Auguſtinus, Conſobrinarum conjugia divinâ lege non fuiſſe interdicta. Idemque probabimus ex nuptijs Iacobi cum filijs Laban avunculi ſui, Geneſ. 29. & ex nuptijs filiarum Salphaad cum filijs patrui de familia Manaſſe, Numer. c. ult. Pergo ad reliqua. Nam & in alijs adhuc offendo. Ait Ambroſius: *Longe diverſa injuria* (in mſs. legitur, *invidia.*) *Illud tamen licet in veteri teſtamento legimus, ut aliquis uxorem ſuam ſororem duceret, iſtud inauditum, ut quiſquam neptem ſuam in uxorem accipiat, & conjugem dicat*. Principio rerum, & gentium, ſororum conjugia neceſſarium fuit admittere. poſtea tamen exemplum aliquod ſimile vix reperietur. Niſi dicamus, in veteri teſtamento Abrahamum uxorem ſuam *duxiſſe ſororem*, ideſt pro ſorore habuiſſe, eamque ſororem appellaſſe, Geneſ. 12. & 20. Itaque in mſs. legitur, *ſororem diceret*. Sed quî dicemus inauditum, quemquam neptem ſuam in uxorem accepiſſe, ſi Abrahamus Saram accepit? Vetus hæc controverſia fuit, quod alij Saram Abrahami ſororem, alij neptem fuiſſe contendant. priores ſententiam ſuam probari dicunt ex verbis ejuſdem Patriarchæ Geneſ. 20. *Vere ſoror mea eſt, filia patris mei, & non filia matris meæ*. Sed in ſacris litteris conſanguinei ſæpe fratrum, ſororumque nominibus appellantur: Geneſ. 13. & 26. & 29. itemque Tob. 8. & ex ea loquendi ratione, aliiſque compluribus, poſteriores hoc tollere nituntur. Ad hæc tria, quâ ratione reſponderi poſſit ut Ambroſium tueamur, fateor

me

me non ſatis videre. Poſtremum tamen hunc nodum aut ſolvere, aut ſcindere tentabo. & ad manum eſt gladius. nam quid vetat nos ex verbis iſtis conjicere, & ſuſpicari, Ambroſium in eâdem fuiſſe ſententia, in qua fuit aliquando Hieronymus, (licet is variaverit) Clemens Alexandrinus, & alij, quibus ea potior opinio viſa eſt, quod Sara Abrahami ſoror, non neptis fuerit? Nec propterea neceſſarium eſt ut vera ſit, ſi ſecundum eam quoſdam pronuntiaſſe dixerimus. Quod ſi hoc minus arrideat, dicamus, Ambroſium inauditum dicere, quod in veteri lege hoc καθολικῶς ſancitum reperiatur, *Ut quiſquam neptem ſuam in uxorem accipiat, & conjugem dicat*. Diximus, *Ut*, quam vim habeat. Abrahami conjugium ante legem fuit. Itaque diceret Ambroſ. Eſto quod Abrahamus ſororem ſuam uxorem duxerit: at ſingularis res fuit, & fortaſſe vel opportuna; ſi non neceſſaria, vel a Deo probata, ſi non myſtica. Lege vero latâ, nec ut neptem, nedum ſororem quiſquam conjugio ſibi copularet, permiſſum reperitur. Quid ſi dixeris, reperiri quidem, quod aliquis neptem ſuam uxorem acceperit; non reperiri quod etiam conjugem eamdem dicere auſus fuerit? Nam Abrahamus hac potiſſimum de cauſſa trepidavit, & a conjugis nomine abſtinuit: quod ſciret, gentes non ſine horrore hoc intelligere potuiſſe. Tranſgrediamur ad illud, quod de nuptijs parentis, & natæ dicebat Ambroſius. Nam adeo falſum eſſe dicunt, quod in lege divina his nuptijs ſpecialiter interdictum non fuerit, ut nullâ

ratione aſſertionem hanc defendi poſſe credant. itaque μνημονικὸν ἁμάρτημα eſſe ſuſpicantur. Ego (niſi temerarium ſit) cum Ambroſio dicere tentabam, in divina lege hoc ſpeciali ſermone interdictum non reperiri. Nam quæ dicuntur Levitici c. 18. & 20. aut pleraque ex illis, ſi quis dixerit, κυριώτερον, & præcipue ad nefarias, & inceſtas conjunctiones, non ita πρώτως, καὶ κυρίως, ad impedimenta matrimonij referenda eſſe, is quidem ab Interpretum communi ſententia recederet, ſed fortaſſe non plane aberraret, nec quaſi planus, & profanus damnandus eſſet. Quod tamen eâ ratione prolatum velim, ut ad Ambroſij potius defenſionem pertineat, quam quod ego contra ſententiam aliorum id mordicus, & pertinaciter defendere velim. Sane ad eam ſententiam confirmandam non levis momenti fuerit Ambroſij locus iſte; ut interim dum ipſius defenſionem meditamur, ejuſdem auctoritate niti videamur. Et ſcio, Levitici verba ad facinora, & nefarias conjunctiones, alios etiam quoſdã trahere tentaſſe: Sed quod a me proponitur, longe levius eſſet. Nam ad impedimenta quoque, & interdicta nuptiarum hæc pertinere crediderim, ſed per conſequentias. Qui concubitu quarumdam interdicit, ſimul & earumdem nuptijs interdicere videtur. At Ambroſius hoc non dicebat, cum ſpecialiter ſermone legis connubium patris, & filiæ vetitum eſſe negabat. Nec plane ab hac ſententia Auguſtinus abhorret. Licet enim ad nuptias hæc trahat, veluti dum in quæſt. 76. ſcribit, *Quæritur quouſque ſit intelligenda iſta cogna-*

tio,

tio, cum ex longo gradu liceat utique accipere uxorem, ſemperque licuerit: attamen & ad concubitus nefarios illum reſpexiſſe, negari non poteſt. itaque quæſt. 65. hoc pacto diſſeruit: *Vnde apparet, illa ita probibita, ut etiammortuis viris ſuis, non ducant uxores quarum probibet turpitudinem revelare*. intelligimus nimirum, non modo viris viventibus, ab earum concubitu abſtinendum eſſe, quando matrimonium cum alio conſiſtere nequit, ſed ſi etiam viri earum vixerint. Quod ſi dederis, utrumque prohiberi quidem, & concubitum, & matrimonium, ſed adhuc deliberandum eſſe cenſueris, utrum horum ſpecialiter, utrum tantummodo vi collectionis, & per conſequentias interdicatur, & utrum ab alterutro pendere, dicendum ſit; hac omiſsâ controverſiâ, faciliori ratione, &, ut opinor, citra invidiam, hoc enodare tentabo. Cum enim dicitur, *Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ, non revelabis*: illud ſignificatur, ne filius cum matre concumbat. Si rurſus dixeris, his verbis, filiæ quoque cum patre concubitum expreſſe prohiberi, negabo. licet enim & turpitudo patris exprimatur, illa tamen ad matrem pertinet. Auguſtinus: *Probibet cum matre concumbere. ibi eſt enim turpitudo patris, & matris. Nam poſtea probibet & Novercæ, ubi dicit: Turpitudinem uxoris patris tui non revelabis: turpitudo enim patris tui eſt. ubi expoſuit, quomodo in matre utriuſque ſit turpitudo, ideſt patris, & matris: in noverca autem tantum patris.* Quin & manifeſto hæc ad matrem relata

ſunt, cum additum eſt: *mater tua eſt, non revelabis turpitudinem ejus*. & in univerſum cum viro, non cum femina lex loquitur. Itaque multa, quæ omiſſa ſunt, intelligenda, & rationis ſimilitudine colligenda. Auguſtin. eâdem quæſt. 76. *Vbi & aliqua non commemorata, intelligenda dimiſit*. Idem Auguſtin. Ep. 73. ad Poſſidium. *Niſi forte quia Belial nominavit, & generalem ſocietatem dæmoniorum prohibuit, licet Chriſtianos ſacrificare Neptuno, quia nihil proprie de Neptuno petitum legimus*. Nimirum id falſo colligeretur. Verum eſt igitur quod dixit Ambroſius, ſpecialiter ſermone legis prohibitum non reperiri, *Ne pater filiam ſuam accipiat uxorem*. Supereſt quod poſtremum eſt, ſi retro numeretur, ſed in quo primo hæſitavimus, & magis in difficili eſſe arbitramur. Explicandum enim eſſet, quonam loco divina lex, patrueles in matrimonium convenire prohibuerit, ut Ambroſius aſſeruit. Quod ſi quis probare poſſit, palma in medio poſita eſt. Mihi certe τῶν ἀδυνάτων hoc adhuc viſum eſt. Ideoque illud ſubinde mihi ſuccurrebat, de alia, non de lege Moyſis Ambroſium id protuliſſe. Equidem Imperatorum leges & ab ipſis, & ab alijs divinas appellari, paſſim occurrit. Theodoſianæ vero Conſtitutionis inferius meminit Ambroſius: & mox quaſi profanam legem retuliſſet, dixit, *Sed prius ſacra legis ſcita interrogemus*. Hoc tamen recipi non poteſt, cum ſtatim de lege Moyſis agens, ſcribat, *quia cum leviora interdicta ſint, de patruelibus fratribus, multo magis hoc, quod arctioris*

eſt

eſt plenum neceſſitudinis, interdictum arbitror. Et infra ſatis docuit, ſe divinam ipſam legem Dei, non Imperatoris dixiſſe, cum ſcripſit: *Sed ſi divina te prætereunt, ſaltem Imperatorum præcepta, a quibus ampliſſimum accepiſti honorem, haudquaquam præterire te debuerunt*. Nec ſane decet, ut Pontifex, præſertim cum de lege Dei agit, hominis legem, divinam appellet. quamquam divina vel ſancta quandoque non abſurde dicatur illa, in qua de rebus divinis, aut ſanctis egregie tractetur. *Iuſtin. lib. 1. Inſt. tit. 22.* Quod ſi quis credat, Ambroſium per divinam legem, Eccleſiaſticam aliquam Sanctionem, & fortaſſe can. XIIX. Apoſtolorum intellexiſſe, vix probare poterit. Certe, quod pertinet ad canonem illum, etiamſi divinæ legis nomine cenſeri daremus, etiamſi inter Apoſtolicos ſine aliqua hæſitatione reciperemus, verba tamen ad conſobrinas, aut patrueles non traheremus. aliud ſuadent verba græca, aliud etiam docet antiquus Interpres in Codice Canonum: apud quem ille can. XIX. eſt, his verbis relatus: *Qui duas in conjugium ſorores acceperit, vel filiam fratris, clericus eſſe non poterit*. Igitur ad aliud Ambroſium reſpexiſſe, dicendum eſſet. Si quis diligentius animadvertat, quænam lex Numer. c. ult. a Moyſe promulgata fuerit, reperiet, occaſione filiarum Salphaad conſtituiſſe, ut omnes ducerent uxores de Tribu, & cognatione: illis vero præcipue, veluti privâ lege, eumdem conceſſiſſe, ut nuberent quibus vellent, tantum ut ſuæ tribus hominibus. peculiare fuit, ut nuberent cui

vellent. præterea ſi quæramus, qui nam id a Moyſe petierint, reperiemus homines fuiſſe de Tribu Manaſſe: illos forte ipſos, quibus filiæ Salphaad poſtea nupſere, aut certe illorum conſanguineos. Ex quibus colligemus, nec in feminis, nec in viris voluntatem ad connubium defuiſſe. Cur igitur id a Moyſe petebant? Non aliam forte ob cauſſam, niſi quod interdictum erat, Ne patrueles in matrimonium convenirent. Itaque indulgentiam, vel juſſum quærebant: ut viderentur præcepto potius paruiſſe, quam illud ipſum voluiſſe. Ante legem latam, Iacob accepit quidem conſobrinas, ſed quaſi ſub-dubitans dixit Laban, *Melius eſt, ut tibi eam dem, quam alteri viro*. Ad hæc igitur, & ad alia ſimilia fortaſſe reſpexit Ambroſius cum illud protulit. Triplex ἄπορον propoſui: nec adeo mei plenus ſum, ut meliorem conjectorem adhuc deſiderari non credam. Videant doctiores. Et de his quidem hactenus.

Ceterum nuptiæ inter conſobrinos, patrueles, amitinos, non ſemper Iure Romano interdictæ fuere. quod oſtendunt Livij verba lib. 42. *Cum primum in ætatem veni, pater mihi uxorem fratris ſui filiam dedit*. idem docet §. duorum, de nupt. l. 3. l. 17. per adoptionem, §. amitam, de rit. nupt. exſtant & formulæ antiquorum teſtamentorum, quæ idem oſtendunt in l. 78. Lucius, §. filiam, ad Trebell. in l. 23. & in l. 24. de condit. inſtit. Charite apud Apul. Metamorph. lib. 4. *Speciosſus adoleſcens inter ſuos principalis, quem filium publicum omnis ſibi Civitas cooptavit, meus alioquin conſobrinus*,

conſobrinus, tantulo triennio major in ætate, qui mecum primis ab annis nutritus, & adultus individuo contubernio domuſcula, immo vero cubiculi, torique ſancta charitatis affectione mutuo mihi pignoratus, votiſque nuptialibus pacto jugali pridem deſtinatus, (ſponſalia deſcribit) *conſenſu parentum tabulis etiam maritus nuncupatus ad nuptias, officio frequenti cognatorum, & affinium ſtipatus, templis, & ædibus publicis victimas immolabat.* De hoc ipſo quædam leges apud Quinctil. in proœm. lib. 6. Sed Triboniano quidem obloquitur Theophilus in eod. tit. de nupt. itemque Cajus Inſt. 1. c. 7. niſi Aniani facinus illud fuerit. Certe ſæpiſſime magnâ inconſtantiâ variatum fuiſſe, docet Auguſtinus, ut vidimus: docent & alij. vide l. 19. celebrand s, C. de nupt. l. 2. de inſt. & ſubſt. l. 1. C. Theodoſ. de inceſt. nupt. Vlpian. in Fragment. tit. 5. Tacit. Annal. 12. Harmenopul. Epitom. lib. VI. tit. IV. Has nuptias aliquando ex Reſcripto petitas fuiſſe, docet Caſſiodor. lib. 7. Formul. 46. & verba quædam ad has ipſas pertinentia Tribonianus detraxit ex l. 1. C. ſi nupt. ex Reſcrip. pet. Sententias Patrum apud Gratian. videbis: præſertim in can. 20. 35. q. 3. in can. 54. Syn. in Trull. in can. 2. eâd. 35. q. 3. Gregorij verba obſervabam ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum: *Quædam lex terrena in Romana Republica permittit, ut ſive fratris, & ſororis, ſeu duorum fratrum germanorum, ſeu duarum ſororum filius, & filia miſceantur. Sed experimento didicimus, ex tali conjugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere,*

ſuccreſcere, & ſacra lex prohibet cognationis turpitudinem revelare. Hoc vult Gregorius, progeniem ex his conjunctionibus natam, non eſſe vitalem, aut cito exſtingui. Levitici c. xx. 20. *abſque liberis morientur*. & rurſus: *abſque liberis erunt*. An ad hæc reſpexit Gregorius cum ſcripſit, *experimento didicimus*? Non enim omnes ea verba ſic ut ſonant accipiunt. Auguſtin. lib. 3. quæſt. 76. in Levitic. *Sed quid eſt*, Sine filijs morientur: *cum filij ex hujuſmodi conjunctionibus & ante nati ſint, hodieque naſcantur*? *An hoc intelligendum eſt, Lege Dei conſtitutum, ut quicumque ex eis nati fuerint, non deputentur filij: ideſt nullo parentibus jure ſuccedant*? Quod etiam jure Civili ſancitum fuit. nam ex nefario complexu qui naſcuntur, nec filiorum nomine cenſentur: ideſt non ſunt *juſti filij*, ut dicit d. l. 1. C. ſi nupt. ex Reſcr. pet. Equidem ſi non videntur habere patrem qui eum habent, quem demonſtrare non licet, l. 23. ff. de ſt. hom. id multo magis de his, qui ex nefario complexu naſcuntur, dicendum erit. Id etiam in C. Theodoſ. expreſſum fuit: *ſed neque uxorem, neque filios ex ea editos habere credatur*. Hæc eſt Auguſtini ſententia. Gregorius, verba Levitici experimento fortaſſe comprobari dixiſſet, licet non de iiſdem conjunctionibus tractet. & ad id, quod Auguſtinus objicit, reſponderi poſſet, naſci quidem filios & ex hujuſmodi complexu, ſed progenies non facile propagari: idque ſæpius animadverſum fuiſſe, licet aliquando aliud etiam contingere poſſit. ut ſciamus, comminationem illam eſſe Divinam,

non

non tamen Edictum perpetuum, aut immutabile, cum Supremo rerum Arbitro aliud ſederit. Aurelij expoſitionem I.C.[tus] magis probabit, opinor. Nam, ut diximus, non juſtus filius; nec filius dicitur: non juſtus pater, nec pater cenſetur. Pater is eſt, quem nuptiæ demonſtrant, l. 5. de in jus voc. Ergo is, quem nuptiæ patrem demonſtrare non poſſunt, quod ſint nefariæ, & interdictæ, pater non erit. Quâ ratione explicanda ſunt etiam Triboniani verba in §. ſed & ſi quis, de ingen. *Sed & ſi quis ex matre naſcitur libera, patre vero ſervo, ingenuus nihilominus naſcitur: quemadmodum qui ex matre libera, & incerto patre natus eſt: quoniam vulgo conceptus eſt.* Hic enim ille, qui ex matre libera, patre ſervo natus ſit, comparatur ei, qui ex matre libera, patre incerto naſcitur. ſi quæras, quænam ſit comparationis ratio, dicam hanc eſſe. ſicuti ſervus legitimo jure pater eſt nullus, ita nullus videtur pater qui incertus eſt. quantum igitur ad patrem pertinet, in eo ſimiles ſunt: neuter patrem habere intelligitur. hoc colore utuntur & alibi I.C.[ti] l. 43. de adopt. Idemque dici poteſt de eo, qui ex interdictis nuptijs natus fuerit. Rationes vero, quæ ſuadere videntur, ut certorum graduum in nuptijs contrahendis ratio habeatur, ultra quos interdictum producendum non ſit, eleganter Auguſtinus explicavit: explicarunt & alij. Conſilium eo præcipue nomine ſalutare, quod neceſſitudinis vim doceat, & charitatem latius extendat. Hoc etiam in bellis gerendis conducere in primis intellexere Romani, ut ait

Euſtath.

Evſtath. in Commentariolo *de duobus Conſobrinis, qui duas Conſobrinas duxerant*. Nam priſca ſtruendarum acierum ratio hæc erat, ut ſecundum tribus, & familias milites in manipulos diſtribuerentur. ita firma acies effici credebatur, ut perrumpi, lædique nullâ vi poſſet. equidem adfectio mutua mortales compellere ſolet, ut in diſcrimine fortiter faciant, non ſolum ut virtutem oſtendant, vel ut ſe ipſos ab injuria, & a morte vindicent, ſed & ut neceſſitudine ſibi junctos defendant, & tueantur. Adderem exemplum antiquius, non Romanum, ſed Græcum, ſi fœdum non eſſet, & honeſtum crederem. Cum vero progenitorum virtus, quam in poſteros transfundi, & derivari docent lineamenta, oris, & habitudinis ſimilitudo, mores, & alia, ſenſim in propagatione minuatur, rite, recteque inſtitutum fuit, ut certus modus nuptiarum interdicendarum poneretur. Cujus variæ ſunt rationes, ut diximus. ad Mundi, & Hominis ætates, veteres reſpiciebant, ut Iſidorus: ad cognationis memoriam, aut cognitionem alii, ut in can. 32. Vvormatienſ. Concil. ſeu ad lineamenta affinitatis, quæ generis ſucceſſione cognoſcantur, ut in c. 5. Concil. Toletani II. Denique ad quattuor humores, vel ad quattuor elementa, Interdictum ad quartum uſque Gradum ſupputatione Canonicâ, non abſurde referri poſſe cenſuit Innocent. III. in Concil. Lateranenſ. c. pænult. de conſanguin. & affin. quæ ratio Canonicæ Sanctionis, licet princeps non ſit, phyſica tamen eſt, & ſatis humanæ naturæ reſpondet. Evſtathius eodem

dem

dem loco ait, Conſentaneum eſſe, ut dicamus, Legiſ-latores in hujuſcemodi Sanctionibus ad varia exempla reſpexiſſe; præcipue vero ad illius lapidis vim, quem magnetem vocant. Nam ferrum, quod primo lapis hic contigit, firmius adhæret: quod rurſus hoc tangit, jam minus: quæque deinceps, ſemper minus, ut extremo contactu remiſſa admodum, & hebetata vis illa cognoſcatur. Adderem & alia, præſertim de diverſa ſupputandi ratione; niſi ad reliqua ex his, quæ propoſui, properandum eſſet.

De conſenſu enim aliquid dicere decrevi. ſed præmoneo, ad præſcriptum juris civilis. Itaque ſi quid tum ex alijs, tum ex antiquis Patribus ad hanc rem attulero, ſic accipiendum erit, tamquam ad antiquas leges, & profanas ſanctiones & ipſi reſpexerint. Nam in re ipſa qui jus civile ſequuntur, aberrant. Eccleſiæ judicio ſtandum eſt. Cum igitur filij-familiarum nuptias contrahunt, parentum, in quorũ ſunt poteſtate, conſenſum deſiderari, antiquum eſt dogma I. C.[rum]. Quin etiam *juſſus*, ne dum *conſenſus*, præcedere debet, ſi Tribonianum audimus, tit. 10. lib. 1. Hæc verba Interpretum aures lancinarunt. Obijcitur l. 5. ſi ut proponis, & l. 12. nec filium, C. de nupt. Vtraque fruſtra. Ego Triboniani verba ſic accipio, ut nihil novi hoc jure contineri, oſtendere velit, immo mitius agere, minuſque vim ſuam exercere, quam ratio dictet. Hoc nempe vult: Si tam civilis, quam naturalis ratio ſpectetur, non modo id æquum eſſe, ut conſenſus a patre præſtetur, verum etiam hoc

amplius

niſi patria poteſtas, quæ ad feminas non pertinet. Major eſt latitudo illius rationis, quæ in educatione conſiſtit. aut rationes prædictæ id ipſum continent, aut matri quoque honor hic deberetur, & amplior. Hæc enim de prole certior, ejuſque major & labor, & amor. Ariſtot. δοκεῖ δὴ τὸ εὖ μὲν πάσχειν ἄπονον εἶναι, τὸ δ' εὖ ποιεῖν ἐργῶδες. διὰ ταῦτα δὲ καὶ αἱ μητέρες φιλοτεκνότεραι. ἐπιπονοτέρα γὰρ ἡ γέννησις, καὶ μᾶλλον ἴσασιν ὅτι αὐτῶν. Nunc autem conſtat, non deberi. Venus apud Apul. Metamorph. lib. 6. *Impares enim nuptiæ, & præterea in villa ſine teſtibus, & patre non conſentiente factæ, legitimæ non poſſunt videri: ac per hoc ſpurius iſte naſcetur.* Dixit, *patre non conſentiente*, non dixit, *matre*; licet mater indignabunda loqueretur: quod nempe civilis ratio patriâ poteſtate nitatur, l. 2. de rit. nupt. Ideo a Triboniano quoque dicitur, *quorum in poteſtate ſunt*: & mox, *parentis*. Dixit, *impares*: quia Ordines legitime non conjungebantur cujuſvis conditionis feminis, l. 44. l. Iuliâ, l. 49. obſervandum, de rit. nupt. De alijs Dignitatibus plura Græci βασιλικ. lib. 28. Idem eodem libro: *Iam faxo nuptias non impares, ſed legitimas, & jure civili congruas.* Illud etiam, veluti crimen objectum, *in villa*: ſed cum adjuncto, *ſine teſtibus*: quaſi clandeſtinæ nuptiæ fuerint. Idem, in Apologia Pudentillæ objectum refert, *ſexageſimo anno ætatis ad libidinem nupſiſſe, & quod in villa, ac non in oppido tabulæ nuptiales ſint conſignatæ.* Alterum mox ipſe diluit; quod nempe in villa nuptiæ celebrarentur, ne cives ad ſportulas

convolarent.

convolarent. *Ceterum lex quidem Iulia*, inquit, *de maritandis Ordinibus, numquam ſcilicet in hunc modum interdicit, VXOREM in villa neducito*. Primum fruſtra obiiceretur hodie, ob l. pænult. C. de nupt. Olim crimen erat, & varium, pro legum, & temporum varietate, pro ætate convenientium, ut conſtat ex Vlpiani Fragmentis, alijſque compluribus locis. Sed ad Tribonianum revertamur. Intantum enim *juſſus* parentis præcedere debet, ut licet ſatis ſit, ſi poſtea conſenſum præſtiterit, nuptiæ tamen ante conſenſum non intelligantur, ſed ab eo tantum tempore, quo conſenſerit, nec retro-trahatur rati-habitio, l. 13. ſi uxor, §. ſi quis uxorem, ad l. Iul. de adulter. Orientales ex Conſtitutionibus: Ὁ μὲν γὰρ γάμος οὐ γίνεται, εἰ μὴ συναινοῦσιν οἱ συναπτόμενοι, καὶ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς ὑπεξουσίους. *Nuptiæ namque non fiunt, niſi conſentiant qui conjunguntur, & qui eos in poteſtate habent*. Baſilius Magnus: Αἱ κόραι, αἱ παρὰ γνώμην τῶν πατέρων γεγαμηκυῖαι, πορνεύουσι. *puellæ præter patrum ſententiam nubentes, ſcortantur*. Ejuſdem Baſilij Canon apud Harmenopulum ita relatus in Epitome Canonum: Οἱ ἄνευ τῶν κρατούντων γάμοι, πορνεῖαι. οὔτε οὖν πατρὸς ζῶντος, οὔτε δεσπότου, οἱ συνιόντες ἀνεύθυνοι. *Nuptiæ ſine conſenſu eorum, qui habent in poteſtate, ſunt ſcortationes. Igitur neque patre, neque domino vivente ita convenientes, culpâ carent*. Huic rei medicinam facit eorumdem, ſi ſequatur, adſenſus. Orientales ex eodem Baſilio: διαλλαγέντων δὲ τῶν γονέων, δοκεῖ θεραπείαν λαμβάνειν τὸ γεγονός. οὐκ αὐθὺς δὲ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀποκαθίστανται.

ἀλλ'

ἀλλ' ἐπιτιμηθήσονται τρία ἔτη. ποτὲ δὲ ὅτι οἱ ἄνευ τῶν κρατούντων γάμοι πορνεῖα εἰσίν. ὡς ἐὰν ἐπινεύσωσιν οἱ κύριοι τὴν συνοίκησιν, τότε λαμβάνει ὁ γάμος τὸ βέβαιον. ἐκεῖνο καλὸν ὑπομνῆσαι σου τὴν λογιότητα, ὅτι νόμος ἐστὶν ὁ κελεύων, ἐὰν ἐπὶ τριετίαν ὁ πατὴρ ἠγνόηται ποῦ διάγει, καὶ εἰ περίεστι, δύνασθαι τοὺς ἑκατέρας φύσεως αὐτοῦ παῖδας νομίμως γαμεῖν. εἰ δὲ πρὸ τῆς τριετίας οἱ παῖδες τοῦ αἰχμαλώτου, ἢ τοῦ ἀπόντος γαμήσουσι, καὶ δηλόν ἐστι μὴ ἀπαρέσκειν τῷ πατρὶ τὸ πρόσωπον, ἐρρῶσθαι τὸν γάμον. id. *Licet autem parentibus in gratiam redeuntibus emendari videatur quod factum fuerit, non tamen ſtatim in communionem recipiuntur, ſed tribus annis pænitebunt. quandoquidem non accedentibus his, qui in poteſtatem habent, aliquando in ſcortationem nuptiæ inciderunt. ex eo vero tantum tempore confirmantur, quo conjunctioni domini annuerint. Illud facundia tua tempeſtive ſubmonebitur, Legem eſſe diſponentem, ſi per triennium ignoretur ubi pater degat, & an ſuperſtes ſit, licere filÿs ejus utriuſque ſexûs legitimas contrahere nuptias: ſi vero ante triennium captivi, aut abſentis filÿ nuptias celebraverint, conſtet autem, patri perſonam non improbari, nuptias ratas eſſe.* Cur igitur non reſcinduntur hujuſmodi nuptiæ? ob publicam utilitatem, inquit Paull. ſent. lib. 2. tit. 19. Ergo imperfectam legem illam dixere. merito: nam damnat quidem hujuſmodi nuptias, ſed non diſſolvit: negat retro-trahi parentum rati-habitionem, ſed illegitimam prioris temporis conſuetudinem non caſtigat. Canoniſtæ Græci, punitâ ſcortatione, minus perfectam ex imperfecta reddere videntur. Sed hoc non eſt

ex jure civili. Locus ille ex Canonibus Baſilij deſumptus eſt. Balſamon in Commentario notat, eo caſu non obtinere quod dici ſolet, *Quæ ab initio non valent, tractu temporis non convaleſcunt.* Præterea ſic parentis conſenſus exigitur, ut nepote uxorem ducente, & filius conſentire debeat, non ſolus avus: neptis vero ſi nubat, voluntas, & auctoritas avi ſufficiat, l. 16. oratione, de rit. nupt. Quæ non unam videntur habere rationem: nempe, ſicut in adoptione, ne invito ſuus agnaſcatur heres, l. 6. de adopt. ſeu ne auctâ familiâ, cum in patris poteſtatem poſt avi mortem filij recidant, aliquam ipſius ſubſtantia jacturam ſentiat, l. 28. tam dementis, C. de Epiſcop. audient. Sed nec, niſi parentibus volentibus, nuptiæ renovantur, l. 18. nuptiæ, de rit. nupt. Quod intelligemus pro civili ratione, de liberis, qui ſint in poteſtate, l. 25. filius, eod. l. 3. §. ſi emancipati, de bon. poſs. contr. tab. Dices, licet in poteſtate non ſint, ſupereſt naturalis ratio juris gentium, quæ nec emancipatione, nec aliâ quâ civili ratione labefactari poteſt, l. 8. jura ſanguinis, de reg. jur. Dicam, emancipationem ita laxare, & remittere naturæ vincula, licet ſolvere nequeat, ut patria poteſtas intendit, & adſtringit: Dicam, naturæ rationem *ſuadere*, (quo verbo & Tribonianus utitur) ideſt, quaſi honeſtum exigere, ut & Pontificij Iuris Interpretes dixere, non tamen ad id cogere, aut veluti omnino neceſſarium requirere: ideoque diſſimulandum eſſe. Itaque ratio civilis, ideſt patria poteſtas præcipuum videtur momentum habere. non

injuriâ. nam nec temere poteſtatis vim remittunt, & onera ſentiunt parentes. Scholiaſtes ad can. 6. Carthaginienſ. ἀπηγόρευται καὶ τοῖς ἱερεῦσι, τὰς τῶν πατέρων ἐκείνων δέχεσθαι προσφορὰς, ὧν εἰδήσει οἱ ὑπεξούσιοι παῖδες πορνεύουσιν. ὅτι τὰ τῶν ὑπεξουσίων ἁμαρτήματα τοῖς δεσπόταις αὐτῶν ἀναφέρεται, ὥς φησιν ὁ μακάριος Ἰωάννης. id. *Interdictum eſt etiam Sacerdotibus, ne illorum parentum oblationes recipiant, quibus ſcientibus filii in poteſtate poſiti ſcortantur. Nam eorum, qui in* (alterius) *poteſtate poſiti ſunt, delicta, ad eorum dominos referuntur, ut ait B. Ioannes.* Et in can. 35. ejuſdem Carthaginienſ. definitum fuit, Epiſcopum, aut Clericum, qui ante ſtatum ætatis, aut morum, filium emancipaverit, delictorum ab eo admiſſorum participem eſſe. Feminæ tamen, licet in poteſtate non ſit, aliorum aliquando conſenſus neceſſarius eſt: ut ſi minor ſit xxv. annis, de ſententia patris nubere habeat, l. 18. l. 20. C. de nupt. Igitur in mulieribus plenæ ætatis Conſtitutio locum non habet, ſed ſuo arbitratu nubent. cur hoc expreſſum non fuerit, dicemus poſtea. De poſteriori conſtitutione agendum eſt. Ajunt Imperatores: *In conjunctione filiarum in Sacris poſitarum, patris exſpectatur arbitrium: ſed ſi ſui juris puella ſit, intra quintum, & vicesimum annum conſtituta, ipſius quoque adſenſus exploretur.* Accurſius ait, *ipſius patris-familias.* Sed hoc forte Conſtitutio vult: Si filia ſit in poteſtate, parentis arbitrium exſpectandum eſſe: ſin minus, ipſius quoque filiæ voluntatem explorari debere. Græci dicunt, communi ſententiâ & pa-

Digitized by Google

trem, & ipſam in matrimonium conſentire oportere: & priorem XIX. Conſtitutionem ſecundum hanc XX. intelligendam eſſe. Lege Regiá nominatim in filiam parenti vitæ, necíſque poteſtatem datam fuiſſe, didicimus ex antiquis fragmentis apud Collatorem, tit. 4. & ſexûs imbecillitas hæc ſatis ſuadet. De Viduis quoque idem conſtitutum: ſi quidem, *etiamſi emancipationis libertate gaudeant, tamen in ſecundas nuptias ſine patris ſententia non convenient*. Vult jus civile, Viduas minores ita nubendi arbitrium habere, ut ſine patris tamen ſententia non nubant: nuptiarum vero Virginis, unius patris-familias arbitrium eſſe. Sic Paullum intelligo, cum in l. 13. de ſponſal. ſcribit: *filio-familias diſſentiente, ſponſalia nomine ejus fieri non poſſunt*. Sic Terentium accipio in l. 21. de rit. nupt. *Non cogitur filius-familias uxorem ducere*. quâ ratione iſta dicuntur? Nam nemini dubium eſt, omnes conſentire debere, ideſt tam eos, qui coëunt, quam eos, quorum in poteſtate ſunt, l. 2. eod. l. XI. de ſponſal. Sed ideo dicuntur, quod non idem jus prorſus ſit in filia-familias, & in filio-familias. illa conſentire intelligitur, neque ſemper diſſentire a patre poteſt, niſi uno tantum caſu, *ſi indignum moribus, vel turpem ſponſum ei pater eligat*. quem unicum caſum notavit Vlpian. in lib. ſingul. de ſponſ. vel, ut Græci referunt, de dotib. l. 12. ſed quæ patris, de ſponſal. ex quo inferunt, Extra eum caſum cogi conſentire. Sed licet cogatur, tamen illud ipſum maluiſſe videbitur, ne dicamus, matrimonium inter invitos eſſe contractum. nam &

voluntas

Digitized by Google

voluntas coacta voluntas dicitur, l. 22. ſi patre, de rit. nupt. & qui diſſentit, invito haud extreme opponitur, l. 45. in eo jure, §. deinde, eod. Matthæus Græcus Canoniſta obſervat, filium etiam in ſacris poſitum, a patre cogi non poſſe, ut matrimonium contrahat, ſi in caſtitate degere voluerit. Quod adeo verum eſt, ut licet Theologi cenſeant, non poſſe filium citra culpam ad patris præſcriptum, matrimonium recuſare, ſi parentis maxime interſit, attamen id intelligendum eſſe dicant ex hypotheſi, ſi nempe filius alium ſtatum ſequi, & a matrimonio abſtinere non conſtituerit. quid ſi & hoc conſtituerit, pater tamen adeo ſit inops, ut non aliter vivere poſſit, quam ſi filius certum matrimonium contraxerit? Dicendum eſt, Patri ſubveniendum eſſe. Hoc pietas exigit. Patria poteſtas jure divino hanc vim non haberet. Nam per matrimonium quodammodo filius alteri mancipatur, & in ſervitutem traditur, nempe propter conjugij vinculum. non igitur a patre cogetur. Equidem, parentes liberos diſtrahere poſſe, jure civili conſtitutum fuit. ſed & nos jam diximus, cogente neceſſitate filium in hoc etiam patri audientem eſſe oportere. Quis dixerit, ex hac eâdem ratione ſequi, ut filius citra ſententiam patris matrimonium contrahere nequeat, ſi ſit in poteſtate. nam videtur ſe ipſum patri adimere, & conjugi mancipari. Si ad jus civile referas, verum eſt. Sed Pontifices in re ſacra, in re tanta conſenſum contrahentium requirunt. Hoc etiam præſcriptum Tridenti. Hoc ſervandum. Si qua ex his, quæ re-

tulimus, ad diverſam ſententiam pertineant (iterum moneo) ad jus civile referenda ſunt: etiam quæ Baſilius Magnus ſcripſit: nam & huic jus civile præ oculis erat, ut opinor, nec adhuc forte ea tempeſtate hæc ita rata erāt, aut tam aperte in Eccleſia conſtituta. Quin etiam ſervos ipſos, vel citra domini ſententiam in matrimonium convenient. Nam a Myſterijs neque liber, neque ſervus arcendus eſt, ut ait Hadrianus, c. 1. de conjug. ſerv. Sane id ipſum non ſolum ab Eccleſia, ſed etiam ab Alexio Comneno Imperatore præclare conſtitutum fuerat Novellá v. inter editas. exſtat etiam inter Conſtitutiones Imperatorias Orientalium. Ad ea, quæ ex Baſilio afferuntur, eodem pacto reſpondebimus. Aequiſſima vero mihi videtur ſententia eorum, qui dicunt, filium non poſſe citra culpam clam patre matrimonium contrahere, ſed illum ante conſulere debere: mox, etiā ſi diſſentiat, ſuum arbitrium ſequi. Quod licet de feminis quoque dicendum ſit, multa tamen ab his præterea pudor exigit, licet lex, aut Eccleſia non dictet. Equidem, ne arbitrium parentes negligentiores reddat, & diutius quam par ſit, nuptiæ protrahantur, etiam jure civili ſancitum fuit, ut cum ad 25. annum filia pervenerit, non imputetur ei, ſi peccet, aut nubat, dum libero nubat. Iuſtinian. Novell. 115. c. 3. Dicitur autem id non imputari εἰς ἀχαριςίαν, non autem, quod honeſtum plane ſit, filiam ſine parentis voluntate nubere. Nec immerito. Nam contrarium potius Virgines decet, propter cultum verecundiæ, quem D. Ambroſius

non

non ſolum exigit in virgine, verum etiam in vidua lib. 1. de Abraham cap. ult. De virgine ait : *illa judicium exſpectat parentum* : ut in d. l. 20. C. de nupt. *patris exſpectatur arbitrium.* poſtea ſubdit: *non eſt enim virginalis pudoris eligere maritum.* Addit Euripidæum teſtimonium, quod Hermione dicat,

Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς μέριμναν ἕξει,
Κ' οὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε.
Sponſalia mea pater curabit meus,
Nec meum eſt, hæc arbitrari.

De vidua vero ita ſcribit : *Mulier etiam, quæ amiſſo cito marito, adoleſcentula laqueum infirmitatis ſuæ timet incidere, ſi vult, nubat : tantum in Domino, ut electionem mariti parentibus deferat, ne appetentiæ procacioris exiſtimetur auctor, ſi ipſa de nuptijs ſuis electionem ſibi vendicet. expetita enim magis debet videri a viro, quam virum ipſa expetiiſſe. verecundiam præmittat antequam nubat, quoad ipſum conjugium plus commendet verecundia.* Ambroſius & in virgine, & in vidua hanc verecundiam requirit. Imperatores pariter de utriuſque pudore ſolliciti, judices etiam partes ſuas interponere volunt : tunc nimirum, cum feminæ patre deſtitutæ ſententiam de nuptijs ferre a lege permittitur, ut, ſi nolit, vice ſuâ judex deliberet. Hodie ferme Iudices faceſſunt, Viduæ minus erubeſcunt, Virgines quoque facillime arbitrantur.

Rurſus ſub-notata quædam de Arbitrio, de Raptu, de Nuptijs dilatis. An pater dotet, An exheredet filios, qui contra ſententiam ipſius in matrimonium convenerint. Cap. XXXIII.

SI quis animadvertat, quot malorum Iliades excitare poſſit vis in matrimonijs contrahendis, Eccleſiaſticam Conſtitutionem, quæ contrahentium conſenſum, & arbitrium totum facere vult, non ſolum ſanctam, ſed etiam Reipublicæ ſalutarem eſſe conſtituet. Inde nimirum raptus, inde fugæ, inde jurgia, & hoſtiles ac Eteocleæ, ſi convenerint, inter conjuges, contentiones, & ſimultates: ut omittam adulteria, & fœdiora mala. Balſamoni tale facinus aliquando proponebatur: γυνή τις ἀναγκαζομένη παρὰ τοῦ οἰκείου πατρὸς νομίμως συζευχθῆναι ἀνδρὶ, καὶ βλέπουσα δι' ἐγγράφων δεσμοτικῶν τὴν συζυγίαν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀσφαλιζομένην, μήνυμα ἐγένετο πρὸς τινα διακείμενον ἐρωτικῶς πρὸς αὐτὴν τοῦ γινομένου καλῶς. *Femina quædam, cum, proprio patre cogente, in viri manum legitime convenire deberet, gnara cautionibus ſcriptis, conjugium a patre munitum fuiſſe, rem, ut probe confecta erat, cuidam amatori ſuo indicavit.* Cum vero volens rapta mox ab amatore fuiſſet, Balſamon legitimam, canonicamque ſanctionem intentat. Et raptûs quidem pænas duriſſimas eſſe, jure civili ſancitum fuit, l. un. C. de rapt. virg. Novell. 143. & 150. ut alibi ſcripſi. ſed eo magis cavendum eſt, ne conjuges cogantur. De pænis hujus criminis agit & Attaliata tit. 84.

Quæ Pſellius in Scholio quodam addidit, non ſunt ex Conſtitutionibus Iuſtiniani, ſed ex Novella Leonis: Ὁ κόρην βιασάμενος, καὶ βιαίως ἁρπάσας μετὰ ξιφῶν βαρβαρικῶς, ξίφει τιμωρητέος. εἰ δέ τις ὅπλων ἄνευ ἁρπάσειε τὴν κόρην, καὶ δήμευσιν ὑφίσταται, καὶ τέμνεται τὴν χεῖρα. ἢ μᾶλλον, οὐ δημεύεται, τῇ δέ γε βιασθείσῃ ἡ κτῆσις τούτου σύμπασα συνάπτεται δικαίως. *Vim puellæ inferens, & barbarice cum gladiis per vim illam rapiens, gladio puniendus. Si quis vero ſine armis puellam rapuerit, & publicationem patitur, & manus ei abſcinditur: Vel potius, non patitur publicationem, ſed ſaltem ipſius patrimonium univerſum violatæ adjudicatur.* De pœnis Canonicis, Baſil. Magn. in can. 22. 30. 37. Balſamon in Commentar. & alij. Sed recens plura Tridenti: quæ præcipua nobis ſunt. Nam ad conſenſum contrahentium referendum videtur, ut nullum conſiſtat matrimonium inter raptorem, & raptam, quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit, nec ſeparata, & in loco libero, ac tuto collocata fuerit. Quod etiam diximus, ex Novella Iuſtinian. ut Virgo poſt annum 25. nubat cui velit, confirmavit Baſilius Macedo, non ita tamen ut liceret ei in quemcumque vellet ſe conjicere: ſed, ſi pater negligens eſſet in ipſius nuptijs promovendis, ut ad Præfectum, vel Quæſtorem, in Provincijs vero ad Præſidem rem deferret: qui patrem cogerent, ut & nuptui filiam collocaret, & dotem præſtaret. Quæ licet hodie nullam vim habeant, cum filiarum ſit arbitrium, & honeſtum tantummodo dicatur, ut parentes conſentiant, quia tamen re-ipsâ ſæpe cõtingit, Virgines

gines a nuptijs arceri, ex uſu eſſet, ut Magiſtratus ex officio in parentes, ac adgnatos intempeſtive a nuptijs virgines cohibentes caute inquirerent, & prudenter, ac ſine turbis vulgarium judiciorum, cauſſas cognoſcerent. ſed cognitionem ad Antiſtites Civitatum potius pertinere crediderim. Ad conſenſum etiam pertinet quod quæri ſolet, An pater filios exheredare poſſit, ſi contra ſententiam, & voluntatem illius matrimonium contraxerint. & olim quidem, non dubium eſt, jure ſuo utebatur parens, qui ob hanc cauſſam exheredabat, l. 3. §. ſi emancipatus, de bon. poſs. contr. tab. Hodie vero dicendum eſt, non poſſe. Matrimonij enim arbitrium filij non haberent. Sed nonne pater ſaltem ante conſulendus, & illius voluntas exploranda, & quaſi prætentanda? verum eſt. ſed ſi pater reluctetur, arbitrium tamen filium ſequi poſſe, dicebamus. Quid ſi nec patrem conſuluerit? peccare dicemus, ſed in peccantem nullam humanam ſancitam eſſe pœnam. non recte facit: nec tamen punitur. quod non eſt novum, l. 14. & ſi quis, §. Divus, de rellig. & ſumpt. fun. Idemque dicendum de filia, quæ indigno nubat. non enim ob id exheres erit. Olim aliud dicendum erat, cum filia citra ſententiam patris nubens ſtuprum admittebat. nam ex legitima cauſſa exheres erat, cum in corpus ſuum peccabat, Novell. 115. De his, qui contra ſententiam patris in matrimonium cōveniant, Novella non loquitur. Quid ſi lex aliqua alicubi dictet, ut filia ſine paterno conſilio nubens exheredari poſſit? non enim arbitrium nubendi tolleret,

ret, ſed conſilium petendum eſſe præſcriberet. & honeſtum eſt. igitur hoc improbandum non videtur. Et illud controverſum eſt, An pater dotem præſtare teneatur filiæ indigno nubenti. Sunt qui velint, omnino teneri. Sed ita ne dicemus, patrem cogi, ſi conjuges abundent, ſi alimenta habeant? Nam filia in patris necem nupſit: nam familiæ univerſæ notam inuſſit. Fortaſſe non errant qui ad dotem præſtandam patrem dicunt non eſſe cogendum, ſi utrique conjugi alimenta, & cetera liberorum onera ſuperſint, l. 5. §. non tantum, de agnoſc. & alend. liber. Extra cauſſam hanc certe pater dotem præſtabit.

De furore, redbibitione, & ſeparatione. Enthuſiaſmus, σωφροσύνη. *Cap. XXXIV.*

AIT Vlpianus: *Interdum tamen*, inquit Vivianus, *vitium corporale uſque ad animum pervenire, & eum vitiare: veluti contingeret φρενιτικῷ, quia id ei ex febribus acciderit. quid ergo eſt? ſi quid ſit animi vitium tale, ut id a venditore excipi oporteret, neque id venditor, cum ſciret, pronunciaſſet, ex empto eum teneri*, l. 1. §. apud Vivianum, de Aedilit. Edict. quid ſibi vult, cum ait, *quia id ei ex febribus acciderit*? Dicant Medici. Nam freneticus non eſt ſine vitio corporis, ideſt ſine febre. Galenus in primum Prorrhet. Hip. com. 1. ſect. 2. φρενῖτιν δ' οὐκ ὀνομάζουσιν ἄνευ τῆς πυρέξεως, καὶ τῆς συνεχοῦς τῆς παραφροσύνης. τῇ συνεχεῖ δὲ τῆς παραφροσύνης, ὅταν ἅμα πυρετῷ γένηται, τὴν φρενῖτιν γνωρίζουσιν.

& ſectione

& ſectione 4. φρενῖτις ὀνομάζεται πᾶσιν ἀνθρώποις ἡ τοιαύτη διάθεσις, ἐν ᾗ τὰς φρένας ὁρῶσι βεβλαμμένας, ἃς δὴ καὶ νοῦν, καὶ διάνοιαν ὀνομάζουσιν. Celſus lib. 2. c. 1. *Inſaniam febricitantium* φρενῖτιν *appellant*. Idem lib. 3. c. 18. *Primam inſaniæ partem aggrediar, quæ & acuta, & in febre eſt: Græci* φρενῖτιν *appellant*. ἡ ἀκμὴ ex flava naſcitur bile, & diſtat a delirio, quod hæc perpetua ſit. ἡ μέντοι φρενῖτις ἀεὶ παραμένει, ait Trallianus lib. 1. c. 13. Igitur qui aliquando ex febribus deliraverit, non redhibetur. & id voluit Vlpianus dum dixit, *ſicuti ſi aliquando febrem habuit*: Nam huic comparat *fanaticum*, eumve, qui circa fana bacchatus ſit, ἐνθεαστικὸν, qui deo plenum ſe adſimulaverit. id vero ſæpe ex atra naſcitur. Actuar. lib. 1. c. 35. οἱ δὲ γὰρ δοκοῦσιν ὑπὸ μείζονός τινος ἐφορᾶσθαι δυνάμεως, καὶ προλέγειν οἷον πειρῶνται τὰ ἐσόμενα, καθάπερ οἱ τινες ἐνθεάζοντες. *Vim maiorem*, licet in re diverſa, & I.C.ti dixere. & προλέγειν Vlpiano ibidem eſt *profari*. Enthuſiaſmum graphice deſcribit Galenus in Definit. Medic. Ενθουσιασμός ἐστι, καθάπερ ἐξίστανταί τινες ἐπὶ τῶν ὑποθυμιωμένων ἐν τοῖς ἱεροῖς ὁρῶντες, ἢ τυμπάνων, ἢ αὐλῶν, ἢ συμβόλων ἀκούσαντες. neſcio, an Galenus ſcripſerit, ἢ κυμβάλων ἀκούσαντες. Lamprid. in Heliogabal. *jactavit caput inter præciſos fanaticos*. Ex his intelligimus, cur Vlpianus item dixerit, *etiamſi per luxoriam id factum eſt*: Nam aliquando ex bile infeſta provenit. nec tamen adnumeramus inter vitia corporis, ſed animi. Timidos aliquando, & nugaces riſi: eos dico, qui cum præcipue ſequioris ſexûs ferocientem aliquam viderint, ſtatim hominem miſeram excantatam,

tatam clamant, & ad philtra rem referunt, quod ſine febribus contingere advertant: cum tamen plerumque humores peccent. At mirabile, non redhiberi bacchantem, aut delirantem, etſi citra febres. ſumma ratio eſt, quod Edicto non contineantur niſi vitia corporis. datur tamen actio ex empto, l. 1. l. 4. eod. Hanc differentiam luculenter explicat Galenus lib. 3. ἐπιδ. com. 3. ſect. 45. Et comm. 2. ſect. 55. verba Senis explicans ait: μανίας καλεῖ τὰς ἄνευ πυρετοῦ παραφροσύνας. Peccat vero atra frequenter ex mutatione flavæ, cum hæc nimirum exuſta in eam mutatur: unde *Mania*, ἐφ' ᾗ θηριωδῶς ἐκμαίνονται, ὥστε καὶ τοὺς ἀμελέστερον προστυγχάνοντας αὐτοῖς διαχειρίζεσθαι, ait Aegin. lib. 3. c. 14. quam appellat flavam ὑπεροπτηθεῖσαν Aegineta, Galenus in primum Prorrhet. com. 1. ſect. 14. κατοπτηθεῖσαν dicit, ex qua ἔκστασις μελαγχολικὴ, *melancholica mentis abalienatio*. Quod vero dicit Aegineta, ferarum more effrænes ægros reddi, & violenter agere cum his, qui temere occurrant, & de Lycanthropia, Vlpianus pariter deſcribit in l. 22. ſi cum dotem, §. ſin autem tantus, D. ſol. matr. *ſin autem tantus furor eſt, ita ferox, ita pernicioſus, ut ſanitatis nulla ſpes ſuperſit, circa miniſtros terribilis, &c.* quo caſu marito permiſſum repudium mittere (ad Leges, non ad Canones hæc referenda:) Nam *ſiquidem intervallum furor habeat, vel perpetuus quidem morbus eſt, tamen ferendus his, qui circa eam ſunt, tunc nullo modo oportet dirimi matrimonium*. inde dicitur, quod *furor contrahi matrimonium non finit, quia conſenſu opus eſt: ſed*

ſed ratis contractum non impedit, l. 16. oratione, §. fin. de rit. nupt. idem de concubinatu jure civili dicendum eſt, l. 2. de concubinis: & notat Anonymus Βασιλικ. lib. 28. Poſtea vero Leonis Philoſophi, & Nicephori Botoniatæ Novellis certum ſpatium conſtitutum fuit, intra quod propter furorem non liceat, conjuges ſeparari. Orientales ſententiam referunt: exſtat etiam utraque inter Leonis Conſtitutiones Novell. 111. & 112. Quod ſi a dæmone aliquis ex conjugibus forte vexetur, vetant Leo, & Conſtantinus hac de cauſſa ſeparari, Novellâ 3. in fine. Vetat & Petrus Alexandrinus can. xv. Ὁ δαιμονῶσαν ἔχων γυναῖκα, εἰ ἄλλην λήψεται, μοιχᾶται. *Qui uxorem habet a dæmone obſeſſam, ſi aliam acceperit, mœchatur.* Ad quæ Scholiaſtes notat, Leonis Novellam permittere divortium. Sed forte negatio illi, aut Librario excidit. Sane nec Pontificio jure matrimonium ex eo diſſolvi poteſt. Huic Analecto Coronidem addamus. Nam ut Galenus φρενῖτιν dicit quando φρένας læſas videmus, ita e contrario σωφροσύνη dicitur quando incolumes φρένας habemus. Ariſtoteles quidem lib. 6. c. 5. Ethic. Nicomach. σωφροσύνην dici vult, quaſi σώζουσαν τὴν φρόνησιν. quæ ſententia Platonis eſt in Cratylo. σωφροσύνη δὲ, inquit, σωτηρία ὧν νυνδὴ ἐσκέμμεθα, φρονήσεως. ſed iſtud quibuſdam minus placuit. Aliter Iſidorus Peluſiota Ep. 266. Σωφροσύνη κυρίως εἴρηται ἡ ἀντιδιαστελλομένη τῇ μανίᾳ, παρὰ τὸ σῶας ἔχειν τὰς φρένας. ideſt: Σωφροσύνη *proprie dicitur, quæ furori opponitur, quod mens incolumis habeatur.* & ita ibidem dicit Peluſiota, Apoſtolum oppoſuiſſe σωφροσύνην τῇ μανίᾳ.

μανία, quo loco reſpondet Præfecto, τῆς πράξεως τῶ ἀποστόλ. c. 26. inquit Præfectus, μαίνῃ Παῦλε. τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει. Paullus vero, οὐ μαίνομαί φησι, κράτιστε Φῆστε, ἀλλὰ σωφροσύνης, καὶ ἀληθείας ῥήματα ἀποφθέγγομαι.

Cera. Rubrica. παραπλάσματα. *Cap. XXXV.*

CERIS quoque imagines fingere, pingere eſt. Plinius, alij docent. Itaque inter inſtrumenta Pictoris ceras in-primis Marcianus ponit, l. 17. itē Pictoris, de inſtr. vel inſtr. leg. Anteſignanis verbis, & litteris ceras coloribus variegatas appingebant βιβλιόγραφοι. Minio in primis utebantur, forte nec ſine myſterio, ut innuit Prudentius contra Symmachum:

——— aut cur Rubrica minetur,
Quæ probibet peccare reos. ——

Iſidor. lib. 19. c. 17. *Rubrica vocata, quod ſit rubra, & ſanguineo proxima.* Hinc etiam *Rubra majorum leges*, apud Iuvenalem Satyr. 14. & licet non modo legum, ſed & aliorum librorum exordia minio inter-ſtinguerentur, I.C.rum tamen vox propria, & antiqua eſt. Apud Perſium *Maſuri Rubrica.* notant viri docti, ceris antiquos Criticos uſos eſſe, cum Notas libris appingerent, quas παραπλάσματα dicerent. Heſych. παραπλάσματα· τὰ κηρία τὰ ἐπιτιθέμενα τοῖς ζητήμασιν ἐν τοῖς βιβλίοις. quod & antea didicimus ex M. Tull. ad Attic. lib. 15. *His litteris ſcriptis, me ad* συντάξεις *dedi: quæ quidem vereor, ne miniatâ cerulâ tuâ notanda ſint: ita ſum* μετέωρος

μετέωρος, *& magnis cogitationibus impeditus*. & lib. 16. *Noſtrum opus tibi probari lætor: ex quo ante ipſe poſuiſti quæ mihi florentiora viſa ſunt tuo judicio. cerulas enim tuas miniatulas illas extimeſcebam*. Aliter uſus eſt Democritus, ut eſt apud Vitruv. lib. 19. c. 3. In Gloſſis: *Rubrica*, & *Robrica*, ſcriptum, μίλτος. & alio loco: *Rubrica*, μίλμιλλις: ſi ſcriptura ſana eſt.

Explicatur ἐναντιοφανὲς *inter l. 2. de bon. eor. qui ante ſent. & l. 29. de jur. fiſc. Cap. XXXVI.*

MACER libro 2. Publicorum, Severi, & Antonini Reſcriptum retulit: cujus ſententia eſt, ut qui a latronibus nominati, corruptis accuſatoribus vixerint, heredibus defenſionem non relinquant, l. 2. de bon. eor. qui ant. ſent. quæ ſententia pugnare videtur cum his, quæ ſcribit Vlpian. in l. 29. de jure fiſci. ait enim, pro victo haberi eum, qui delatorem corrupit, ſed pœnam adverſum eumdem locum habere, adverſus heredem tranſire non debere. Sunt qui priori loco legendum eſſe contendant, *rationis non eſt*: cum tamen & formæ, & ſcripti referant, *rationis eſt*. Alij opinantur, unicum crimen in verbis Vlpiani contineri, duplex vero in verbis Macri: quaſi Macer agat de his, qui non modo accuſatores corruperint, ſed ſibi manus etiam intulerint. Verum, cum Macer dicat, diem ſuum obijſſe, vix eſt ut manus ſibi intuliſſe, nos dicere poſſimus. Præterea ſive unicum, ſive duplex ſit crimen, exploratū eſt tamen, unicum illud

illud ſatis eſſe, quod accuſatores corruperit, ut pro confeſſo habeatur. Denique in controverſiam revocant, An qui nominatus fuerit tantum a latronibus damnatis, pro confeſſo habeatur. quod minus obſcurum videtur. Sed adhuc pax inter Vlpianum, & Macrum tentari poteſt, ſi dixerimus, Macrum intelligere defenſionem nominis, & famæ reorum. Ad injuriam defuncti pertinet, quod inter latrones cenſeatur. Sed ſibi imputet qui accuſatores corrupit. ita nempe ſe ipſum prodidit, & pro confeſſo habetur. Id Vlpianus dicit, id Macer. Non relinquet igitur defenſionem heredibus, ſed poſt fatum rei, ad defenſionem nominis, & famæ illius nemo admittetur. quid enim admittetur defenſor pro victo, & confeſſo? Sed quæretur, poſt mortem rei, quid defenſione opus ſit. Quaſi vero aut lex infelicitatem hominum, etiam poſt fatum, & cineres, quantum poteſt, relevare non ſtudeat: cujus rei exempla exſtant in l. Aelia-Sentia, & alibi: aut nomen noſtrum ad nos non pertineat etiam cum non ſumus. Iuſtinianus Novell. 1. c. 4. ὡς ὁ νόμος αὐτοῖς καὶ κειμένοις ὑπηρετήσεται. *quod lex etiam ſepultis adminiſtrabit*. & Novell. 2. admiratione, & laude, votoque dignum dicit, mulierem τηρεῖν ἄθικτον τῷ τελευτήσαντι τὴν εὐνήν: ideſt, *inviolatum defuncti viri ſervare thorum*. Inter Græcos Interpretes lib. 60. βασιλικῶν, Nomophylax ſcribit, ideo cum heredibus non agi, quod rei manifeſti conſtituti fuerint, ut non ſit opus, quæſtionem, veluti ambiguam, producere. Alius vero Interpres eamdem, quam protuli ſententiam, dicere videtur. Ait enim,

forte ſatius eſſe, locum hunc ſic intelligere, quod heredes ad defenſionem ipſius defuncti admitti non debeant, ut de eo judicetur, ſed repellendos, & removendos eſſe, quaſi nempe eo jam victo, & ſuâ confeſſione damnato. Nam de ſe ipſo quodammodo ſententiam tulit qui accuſatorem corrupit.

Publica. Reſpublica. Senatores. Commune. *Cap. XXXVII.*

DEMATVR aſteriſcus ex notis Aſconij ad ea M. Tull. verba in 4. contra Verr. *injuſſu Populi, ac Senatus.* ad quæ Aſcon. *Magnifice quidem: Siculum tamen dicit & Populum, & Senatum.* Punge, & diſtingue ſic, nec ſtigmate opus erit. Vult Aſconius, M. Tullium magnifice de Siculis eadem illa verba uſurpaſſe, quæ Rem Romanam deſignēt, expreſſam frequenter notis illis, S.P.Q.R. hæc tamen verba extenuari *Siculi* voce. I.C.[ti] quoque ferunt, καταχρηστικῶς bona Civitatis publica dici: *Sola enim ea publica ſunt, quæ Populi Romani ſunt. Civitates, privatorum loco habentur,* l. 15. l. 16. de V.S. dicuntur tamen & Civitates *Reſpublicæ,* paſſim in jure noſtro. Aggenus: *perſonæ publicæ etiam Coloniæ appellantur.* Præterea *Senatus*, ideſt Bule, & *Senatores* dicti, qui Decuriones; & Buleutæ. Plin. lib. 10. Ep. 83. 84. 115. 116. & alibi. Ideoque Romani Senatores non ſemper ἁπλῶς, ſed *Senatores Populi R.* dicti apud Spartianum, Trebellium, Lampridium, Victorem. Lapis Tibure: SENATVS. P. Q. TIBVRS. *optime. de. Republica. merito.*

merito. Contra, idem Aſcon. in 3. in Verr. cum M. Tull. *Commune Miliadum* dixiſſet, velut id notans, ſubdit: *Mire, Commune, Rempublicam*. Notat ἀκυρολογίαν. Hæſit in læviſſimo mendo vir doctus, qui in ſuo græcæ linguæ Theſ. notat, apud Ciceronem, *commune* Aſconium exponere, *communem Rempublicam*. quid iſtuc monſtri eſt? quin miratur Aſconius, M. Tullium *Rempublicam* appellaſſe *commune*. Obſervavi tamen, quod a Conſtantino dicatur *Debitor Reipublicæ civitatis* in l. 2. tit. 33. lib. XI. C. Κοινὸν τῶν ϑεσσαλῶν dicit D. Hadrianus, qui & D. Pius, ut ſcribit Calliſtratus in l. 37. ſi de vi, de judic. & Marcian. in l. 5. ad l. Iul. de vi publ. Κοινὸν ῥωδίων lego in nummo M. Antonij Triumviri. Κοινὸν Ιυδαίων dixit Iulianus Apoſtata in Epiſtola quadam ad Iudæos. Vide & l. 1. §. 1. & l. 25. D. de appellat. Orationem Hadrianum habuiſſe ἐν κοινῷ Romæ veteris, dicit Iuſtinian. in Conſtitutione Græca δέδωκεν, in fronte Digeſtor. Symmachus lib. 1. Ep. XI. *Ad Dominos, & Principes noſtros Siciliæ Commune legavit*. Equidem ſatis relligioſe verba expendere videtur Aſconius, cum *Commune* Rem quoque Romanam deſignet, ut apud Horat. Carmin. lib. 2. Od. 15.

Privatus illis cenſus erat brevis,
Commune magnum. ——

Idem Aſconius verbo videtur offenſus in eâdem 3. contra Verr. Nam ad ea verba, *Diſſenſio civium*: ſcribit: *Leviter dixit bellum civile graviſſimum Sylla cum Marianis*.

Competitiones. Competentes. Impetitores. Impetiti. Cap. XXXIIX.

EX quo ad fiſcum bona pertinere cœperant, anni ſpatium præſcriptum erat in Theodoſianis Conſtitutionibus tit. 45. intra quod eadem nemini competere licebat. Sed poſtea petitiones omnino ſublatas eſſe, conſtat ex lib. x. Codic. Iuſtin. tit. x i i. In Novella Valentiniani *competitiones* dicuntur, ut & in C. Theodoſ. l. 27. & ſeqq. de petition. alijſque titulis, lib. 10. In Codice noſtro *petitiones*. Sed & *competitores publicorum locorum* dicit Caſſiodor. lib. 7. formulâ 44. *Competere* hoc pacto & olim uſurpatum, ut a Quinctil. in Declamat. & inde dicti Catechumeni *Competentes, ideſt, gratiam Chriſti petentes: nam Catechumeni tantum audiunt, nec dum petunt,* ait Iſidor. de Offic. Eccl. lib. 2. c. 21. Ex impudentia, & colluſione delatorum, maxima ex parte competitiones interdictas fuiſſe opinor, dum ipſi deferebant, alij petebant. ita in Codice Theodoſ. lib. 10. conceptus eſt titulus 5. *de petitionibus, & ultro-datis, & delatoribus*. & tit. 5. *ſi petitionis ſocius ſine herede defecerit*: quem Tribonianus ſic, abolitis competitionibus, immutavit, *ſi liberalitatis imperialis ſocius ſine herede deceſſerit*. Anianus: *Delatores dicuntur, qui aut facultates prodiderint alienas, aut caput impetunt alienum*. Sed *impetitores* etiam dicti qui reos judicio vexarent: adeoque *impetitores* debitoribus ἀντικείμενοι. corruptus in ea voce Firmicus lib. 4. *Deſerui*

itaque

itaque hoc ſtudium, ne imperitorum, ac debitorum hominum convaleſcente conſenſu, pro alienis utilitatibus excubans., maximis me inſidijs, & maximorum periculorum diſcriminibus implicarem. reſcribe, *impetitorum*. Dictato quoque judicio, dicuntur *impetitiones*: ut dicit Innocent. c. 3. §. ult. de cauſs. poſs. c. 15. §. cum igitur, de accuſat. ut *crimen impetere* dicit Ioannes 11x. ad Ausbertum, apud Iuonem. & *quomodo impetendus ſit Clericus de maleficijs*, apud eumdem par. x1. c. 27. Rei contra *impetiti* dicuntur. Caſſiodor. lib. 5. Ep. 33. *& ideo ſublimitas tua impetitos ad ſuum faciat examen occurrere*. in antiquis etiam Gloſſis ad exprimendam Petitorum, & Actorum violentiam *petitiones* dicuntur ὁρμαί: *petitor* ὁ ἐνάγων, μνηστήρ. In ejſdem: *petuoſus*, Μύωψ: & *Impetejus*, βίαιος. Alibi: *Impete*, Ὁρμηδόν. Rurſus: *Competit*, Συνορμᾷ, Συντρέχει, Φιλονεικεῖ. *Competens*, Τὸ ἐπιβάλλον. *Competitio*, Ἅμιλλα, Φιλονεικία. *Competit*, Ἐφίεται. Caſſiodorus lib. 5. Ep. 17. *Non habet quod nobis Græcus imputet, aut Afer inſultet*. An ſcripſit, *quod nobis Græcus impetat?*

Paradoxum in explicanda ſententia l. 137. continuus, de verb. oblig. Accipere. Volo. in Tacito quædam explicata, quædam forte reſtituta. παρέργως de Patria ejuſdem. Cap. XXXIX.

Ego ſic exiſtimo, Continuum actum ſtipulantis, & promittentis non ex tempore modo, ſed inprimis ex conſenſu utriuſque æſtimandum eſſe.

Nam ſtipulatio quoque, & ſi verbis fit, ſi non habet conſenſum, nulla eſt, l. 1. de pact. Sed conſenſus ex utroque latere exigitur, ideſt ut in unam ſententiam decurratur: & continuus is actus erit inter ſtipulantem, & promittentem, ſi diverſus animi motus, qui alio avertat animum illius, qui interrogatus fuerit, non intervenerit. Poſt interrogationem equidem, placitum ſtipulantis evidens eſt, adeoque nil præterea deſideratur, niſi ut actus promittentis conveniat. Ita ferendum eſt, ſi diſceſſerit qui præſens interrogavit, & reverſo reſponſum ſit: nam & aliquod naturæ momentum intervenire poteſt, &, ſi eâdem die reſponſum fuerit, ſatis eſſe videtur, l. 1. de verb. obl. l. 12. de duob. reis. Eâdemque ratione in l. 6. eod. & modicum temporis intervallum, & modicum actum Iulianus non impedire dixit. Impediret extraneum negotium, non modicum: inefficax eſſet reſponſio abſenti data. Quod ſi poſt interrogationem ei, qui interrogatus fuit, diverſum quid renunciatum ſit, ut ab interrogatione animum averterit, puto continuum actum ſtipulantis, & promittentis dici non poſſe: nam poſtquam interrogationem audivit, animum ab-alienavit, ut continuus utriuſque actus, quantum pertinet ad animorum motus, jam eſſe nequeat: manifeſto enim actus dividuntur, ob diverſitatem ejus, quod interim accepit. Id puto voluiſſe Venulejum in l. 137. continuus, de verb. obl. *Ceterum ſi poſt interrogationem aliud acceperit, nihil proderit, quamvis eâdem die ſpopondiſſet.* Loquitur de promittente, itaque non obſtant

quæ

quæ de ſtipulante dicuntur in l. 1. eodem. Sunt tamen qui verba iſta ſic accipiant, ut dicant, *aliud acceperit*, ideſt, aliud aggreſſus fuerit, aliud inceperit, ſeu occeperit. Sunt etiam qui legant *aliud agere cœperit*: ſed ſcriptis reclamantibus ego *aliud accipere*, dici crediderim de eo, qui poſt interrogationem ſtatim aliud diverſum agitare, & animo volvere cœperit, cum nondum mente repoſuerit illud, de quo interrogatus ſit: veluti ſi aliud ei renuntiatum fuerit. Gloſſæ vett. *Accipit*, Ἀκούει, Δέχεται, λαμβάνει. Diverſum accepit qui alteri operam dedit, & ab incepto, ab interrogatione animum abduxit. Adtexam & aliud. Hoc verbum *Volo*, quandoque deſideratur, quandoque παρέλκει. Intelligitur, ut in l. xi. fideicommiſſa, §. ſic fideicommiſſum, de legat. 3. *Verum ſi antequam dederit, deceſſerit, heres ejus præſtat*. Nam fideicommiſſum fuerat, SI VOLVERIS: potuit autem nolens etiam dediſſe, cum tamen ad fideicommiſſi conditionem Vlpianus reſpiciat. Supereſt, ut in illo antiquo Edicto, quod Gellius refert lib. 10. c. 3. *Caleni ubi id audierunt, edixerunt, ne quis in balneis laviſſe vellet eum Magiſtratus Romanus ibi eſſet*. Hyginus: *mare cœpit irrigare velle*. Similis quædam loquendi ratio, niſi fallor, in Tacito: apud quem Caractacus Annali 12. ſic ait: *Nam ſi vos omnibus imperitare vultis, ſequitur ut omnes ſervitutem accipiant*. quæ depravata quidam eſſe cenſent, non ego. moratâ locutione dictum eſt. Si quis enim dixiſſet, Caractacũ equos, viros, arma, opes retinere potuiſſe, nec tamen

rebellem animum contra Romanos induere: reſpondet ipſe, id nequaquam conſtitui potuiſſe, quod Romani omnibus imperitare vellent: ex quo ſequebatur, ut omnes ſervitutem accipere haberent, adeoque opes minime retinerent; cum ſervi quodcumque habuerint, non ſibi, ſed dominis habeant. At alij quærunt, quâ ratione ſequatur, ut ſi ego tibi imperare velim, tu ſervitutem accipere debeas. Nam abnuere potes, & me per vim agentem in diſcrimen vocare. Sed hoc eſt, quod dicimus. pro re voluntas accipitur. Ex ore itidem barbaro, Bojocali nimirum, Tacitus lib. 13. rurſus id ipſum uſurpat: *Solem deinde reſpiciens, & cetera ſidera vocans, quaſi coram interrogabat, vellent ne contueri inane ſolum?* Hoc idem verbum & hac, & aliâ quâdam ratione uſurpant Græci vel potius plerique ex Europæis. Ariſt. lib. 2. Phyſicor. βούλεται γὰρ οὐ πᾶν εἶναι τὸ ἔσχατον, ἀλλὰ τὸ βέλτιστον. & rurſus eodem libro. τὸ γὰρ οὗ ἕνεκα, βέλτιστον, καὶ τέλος τῶν ἄλλων ἐθέλει εἶναι. & 5. Politicor. βούλεται δὲ ὁ βασιλεὺς εἶναι φύλαξ. Idiotiſmus eſt. Habemus & ſimilem Italiſmum. Non mittam Tacitum, niſi quid aliud addidero. In mandatis Antiſtij ad Plautum lib. 14. *Effugeret ſegnem mortem, otium, ſuffugium, & magni nominis miſerationem. reperturum bonos, conſociaturum audaces.* Merito, niſi fallor, ſuſpecta hæc habita ſunt. Ego leviſſimâ mutatione, & diſtinctione ſic aliquando reſtituere tentabam: *effugeret ſegnem mortem, (hoc jam ſuffugium) & magni nominis miſerationem.* interpoſuit illud Antiſtius, ut ſubmoneret, ſuffugium aliud

reliquum

reliquum jam non eſſe, niſi per animi magnitudinem, & aliquod inſigne facinus. ignavo nempe omnino moriendum eſſe, forti mortem in ambiguo futuram. Sed quis ad Taciti nomen hîc ſuſtulit vultum? quis jure Romano dimicaturus ad Interdictũ venire me jubet? Nam hũc, *Principem Hiſtoricum* dixi. Quin igitur præterea, *Salluſtius*, vel *Livius*, mihi diem dicat, & lege Iuliâ de vi reum peragat? Si crimen eſt, ultro profiteor. Hoc addo: me, cum illud protuli, non quid Tacitus ſcripſerit, ſed quomodo ſcripſerit, mente agitaſſe. Iudicetur. Novi præterea, pleroſque hodie claro huic homini favere: quãquam aliqui forte (ut fama eſt) contra pietatem Hiſtoriâ illâ abutantur. quod vitio illis vertendum, (ſi pauca ad Relligionem ſpectantia dempſeris) non Scriptori. Multa etiam multi, & docti viri in eo præſtitere: at citra invidiam, certe citra injuriam dici poſſe crediderim, multa pariter deſiderari. Clamant lacunæ, & obeli. Illi ipſi ſenſere. Sed & Taciti Patriam adhuc quærebamus: Interamnates tamen, ecce, Illuſtrem Civem ſibi aſſerere, remque non obſcuris argumentis oſtendere audio. Multa dies multa docere, & conferre poteſt. Auctor ſane, *fecundiſſimos Italiæ campos* ex eorumdem perſona dilaudat. Vrbis etiam mentio non uno loco in Hiſtorijs. Et Civis, & Civium cauſsâ huic Origini faveo.

Analecta

Analecta miſcella, & Elenchi. Ius experiri. Iudiciorum fata. De Iuriſ-dictione, & de perſonæ Metatheſi quadam. De cubito Niliaco. Antiqua lectio in Tacito confirmata. Firmicus emendatus. De Dominica die, & Palmarum, ſive Bajorum feſto. Capiti-lavium. Perlavia. De alijs diebus. Quædam ex Conſtantini legibus. De triplici ſigno in convocatione ad Eccleſias. Hypapante. Cap. XL.

INDIGNOR, utcumque lego Belgarum φωσφόρον, illum bene doctum non credere, priſcum eſſe quod dicitur, *Ius experiri*, ſed gloſſemate creſcere. *Experiri*, ſine adjecto dicitur: quis neget? Græci reddunt κινεῖν, in l. 11. §. partus, D. de Public. in rem act. & dicitur etiam de reo. de Piſone Annal. 3. *an adhuc experiretur, dubitans*. ſed & illo modo dicitur, ut Ceſtius dixit eodem lib. *neque ipſe audeat jus experiri ob effigiem Imperatoris oppoſitam*. itaque ampliare potius oportuit hanc loquendi rationem. Nam qui *jus*, apud Cornelium gloſſema eſſe crediderint, næ illi videbuntur, parum attente noſtra legiſſe. videatur ipſa l. 1. de in jus voc. *Diſceptationem* etiam *experiri* Marcianus dixit in l. 25. cum Clericis, C. de Epiſc. & Cler. Paullus, *judicium experiri*, l. 25. heredes, famil. erciſc. I. C.ti actoris potius vocem faciunt. Sed & ideo putant *experiri* de jure dici, quod & in judicijs fatum aliquod ſit, l. 41. C. Th. de appell. Hinc illa frequenter in jure noſtro *fatalia*, *lites exſpirare*,

fatale

fatale lumen, *mortua cauſſa ingemiſcere*, *ortus fatales effluere*, *& vivendi ſpatia*, l. 3. C. de temp. & repar. appell. & *occaſiones mortales appellationum*, in l. ult. eod. Apul. in Apolog. *Deinde*, *& ſi maxime Magus forem*, *tamen oſtendam neque cauſſam ullam*, *neque occaſionem fuiſſe*, *ut me in aliquo maleficio experirentur*. Sunt vero & ex noſtris I.C.tis qui *jure experiri* apud Tacitum corrigendum eſſe contendunt. ſed abſtineant. Idem Tacit. de mor. Germanor. *Proprium gentis*, *equorum quoque praſagia*, *ac monitus experiri*. Indignor etiam cum Luſitanum & doctum, & diſertum, illam veluti Geometricam demonſtrationem producere lego, ut *dare bonorum poſſeſſionem*, *mittere in poſſeſſionem*, *jubere cavere ſtipulatione Prætoriâ*, *jubere poſſidere*, & alia hujuſcemodi, mandatâ juriſdictione transferri, ſic oſtendi contendat: Quæcumque ſpecialiter lege, vel S.C.to vel Conſtitutione Principum tribuuntur, mandatâ juriſdictione non transferuntur, l. 1. de offic. ejus. Igitur quæ ſpecialiter non tribuuntur, mandatâ juriſdictione tranſeunt. Illa ſpecialiter non tribuuntur: Adeoque transferri dicemus. En cor Zenonis, jecur Chryſippi. Sed Meliſſum audivit, & ab illo accepit, εἰ τὸ γενόμενον ἔχει ἀρχὴν ἅπαν, ὅτι καὶ τὸ μὴ γενόμενον οὐκ ἔχει. pariare voluit. Addamus alia quædam. Nam non eſt proprie perſonæ metatheſis, quæ metatheſis videtur in l. 37. ſi certos, de verb. obl. Dixit Paullus, *nihil nobis debetur*, cum dicere debuiſſet, *mihi*. non eſt, inquam, metatheſis, niſi vocis. quamquam Grammatici, perſonæ metatheſin hanc quoque dicerent.

cerent. Aliquando, velut ἐν ἤθει, ſine ſupercilio ſic loquimur. At in l. 76. ſi tu ex parte, de acquir. her. conſultatio facile metatheſin admiſit, ob diverſitatem petentis, & reſpondentis. rurſus in l. 28. & l. 29. de rei vindic. ob reſponſorum diverſitatem, metatheſin admittere cogimur. Alia enim erat perſonarum diſpoſitio apud Paullum, & Cajum, alia apud Pomponium. Tribonianus I.C.rum verba immutare noluit. quod utinam ubique relligioſe ſervaſſet! Addam aliqua ex Conſtantini legibus. Is enim, ut ſcribit Socrates, *cubitum, quo menſuratur Nilus, non in templum Serapidis annis ſingulis, ſed in Eccleſias portari ſancivit*. De *cubito Niliaco* plura leges apud Heliodorum Ethiopicωn lib. 10. Vide Plin. lib. 18. c. 18. Sozomen. lib. 1. c. 9. in Tripartit. Nicephorum lib. 12. c. 37. Ruffin. Eccl. Hiſt. lib. XI. c. 30. Euſeb. de Vit. Conſtantin. lib. 4. Nazianzenus quoque in 4. contra Iulianum meminit honorum, qui apud Aegyptios Nilo per Androgynos haberentur. quo loco Elias Cretenſis *Androgynos honores* ad turpitudines trahit. Firmicus de error. profanar. relligion. quo loco agit de Ioſepho: *Huic poſt mortem, Aegyptij patrio gentis ſuæ inſtituto, templa fecerunt. & ut juſtam diſpenſationis gratiam poſteritas diſceret, quomodo eſurientibus, & ementibus frumenta diviſerat, cupitis ſuper-poſitus eſt*. reſcribendum eſt, *cubitis*. Nam Nili cubitus argumentum erat annonæ. Subit autem admiratio cum de alia Conſtantini lege apud eũdem Nicephorum lib. 7. c. 46. lego, quod diem, quem Iudæi primum numerarunt,

& Græci

& Græci Soli dicarunt, *Dominicum* appellaverit: quem etiam feſtum, & feriatum omnibus eſſe, lege latâ conſtituit. Nam hæc appellatio, quâ diem illam κυριακὴν, ſeu *Dominicam* dicimus, ad Apoſtolorum tempora potius referēda eſt. In Apocalypſi: ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ. quod etiam probat l. 7. C. de fer. *In eâdem obſervatione numeramus & dies Solis, quos Dominicos rite dixere Majores.* Ipſe Conſtantinus in l. 3. C. eod. *Venerabilem diem Solis* appellavit. *Dominicum diem ſemper honorabilem, & venerandum* dixere Leo, & Anthemius, l. fin. C. eod. ut & Poëta de alio,

Semper honoratum (ſic dI voluiſtis) habebo.

Quibus etiam ex locis conſtat, ſacris hiſce diebus, ſi præſcripta legum ſervanda eſſent, nec apud ipſos Arbitros, aut Iudices ſponte electos diſceptationem eſſe permiſſam, nec vocis poteſtatem Apparitoribus, aut Admonitoribus eſſe, ut quis in jus vocetur: quamquam obtentu conſuetudinis hoc infractum videatur. Adeo autem per hos dies ſpectaculis, ac voluptatibus interdictum, ut ſi in eoſdem ſollemnitas Natalis Imperialis celebranda inciderit, differri jubeatur. Notatus & antiquitus Claudius, quod etiam ſuis, ſuorumque diebus ſollemnibus, nonnumquam feſtis quoque antiquitus, & relligioſis, jus laborioſiſſime dixerit, ut Sueton. ſcribit c. 14. Eat nunc ævi hujus ſoluta juventus, & ne dum per hos dies jus cuique tribuat, quin per maximam injuriam, & licentiam, nullo diſcrimine, nullo pudore nefarios luſus, & impias voces ingeminet, venerabilis diei, quantum eſt in perditis

moribus,

moribus, temeratâ luce. Sunt & alij dies venerabiles, in quibus præſcriptum aliquid peragendum, aut ab aliquo abſtinendum eſſe. In Canonibus Nicephori Confeſſoris decretum erat, ne die Dominico ſine impellente neceſſitate, aut vi iter fieret. Præſides, ſeu Iudices die Dominico oportet inſpicere Carceres, & decernere, ut cuſtodes humaniter cum reis tractent, & alimenta, ac lavacra præbeant. Epiſcopi vero feriâ 4. & 6. eoſdem viſitant, l. 9. l. 22. C. de Epiſc. Aud. l. 6. C. de cuſt. reor. Evſtath. de tempor. c. de die uno. Mercurij die jejunium quoque ſervabatur ob memoriam proditionis Servatoris noſtri. obſervatum ex can. xv. Petri Alexandrini. Id vero Dominicâ die interdictum ibidem, & in xvII. Gangrenæ: ſed nec de geniculis adorandum eſſe diebus Dominicis, vetus Eccleſiæ mos dictat, xx. primæ. Tertullianus de cor. mil. *Die Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare*. In Dominica Palmarum olim capita infantum, qui ungendi eſſent, lavare mos erat. Iſidor. lib. 2. de Offic. Eccl. c. 27. *Hoc autem die Symbolum Competentibus traditur, propter confinem Dominicæ Paſchæ diem ſollemnitatis: ut quia jam ad Dei gratiam percipiendam feſtinant, fidem, quam confiteantur, agnoſcant. Vulgus autem ideo eum diem Capiti-lavium vocat, quia tunc moris erat lavandi capita infantum, qui ungendi ſunt: ne forte obſervatione Quadrageſimæ ſordidata, ad unctionem accederent.* Vide & de hoc more Auguſtin. Ep. 118. De die vero Perlavij, ſeu pedum-lotionis, vide eũdem Ep. 119.

alicubi

alicubi enim hæc in eamdem diem incurrebant. Gloſs. vett. *Perlavia*, ποδάνιπτρα. Hunc eumdem diem, feſtum dico Palmarum, Græci βαΐων ἑορτὴν dixere, ſeu *feſtum Bajorum*. de hoc plura apud Codinum. *Baja* Græcis eſſe *Palmas*, vel *Palmarum ramos*, ſcribit Hieron. in Ezechiel. At Balſamon quo loco agit *de incenſis, quæ a Patriarcha dari ſolent eo die, quo Catechesis habetur*, id negat: ſimul etiam quædam addit ridenda potius, quam deſcribenda. Eodem die, *Rogas* diſtributas fuiſſe ab Imperatore, & Patriarcha, idem Balſamon fuſe narrat: docent & alij. Idem ille Græculus delirans, caninâ rabie Latinos allatrat, & falſo ſugillat, cum in ſua Melete agit de Eccleſiaſtico Inſtituto, quo Plebes ad Eccleſiam triplici tintinnabulorum, vel ænearum Nolarum ſigno evocantur. Dignum ſane os, quod ſculponeis, vel rhopalis potius a codonophoris batuatur, quando & neſcio quæ de Campanis inepte comminiſcitur, & Latinos, Italoſque in pluribus peccare non minus falſo, quam perfide cauſſatur. Alterius Diei meminit Nicephor. lib. 17. c. 28. cujus anniverſariam celebritatem a Iuſtiniano inſtitutam fuiſſe ſcribit. Ea vero eſt Sollemnitas Purificationis Dei-paræ Virginis, quam & ſollemni ſupplicatione antiquo Inſtituto colit Eccleſia. Hujus meminit & Manuel Comnenus in Conſtitutione quadã de Feriis: quam Balſamon propoſuit, ut dies faſti a nefaſtis diſtingui poſſent. Ἡ β τοῦ φεβρουαρίου διὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ὑπαπαντήν. καὶ ἡ γ διὰ τὴν τῆς μνήμης τοῦ θεοδόχου Συμεὼν τελετήν. Cujus loci [illegible]riora ſi, ut quibuſdam placuit, ita reddantur,

dantur, *Februarij dies ſecundus, propterea quòd Servatori obviam itum ſit*,ambigua erunt: cum de occurſu Hebræorum accipi poſſint, nempe de Palmarum die. At Hypapante,*Occurſus* a Veteribus dicebatur,vel *Obviatio*:& pro eo die accipitur,quo Simeon occurrens *Virgini-Matri*,Maximum *Infantem* excepit. Verba Sigeberti in Chronic.ann. 542.ab alijs etiam prolata: *Conſtantinopoli mortalitate magnâ inſurgente, ſtatuta eſt ſollemnitas Purificationis B. Mariæ,quæ græcè ὑπαπαντὴ, ideſt Obviatio dicitur;eo quod die illo Simeon obviaverit oblato in Templum Domino, & ita mortalitas illa ceſſavit.* Epidemicum morbum,& popularem, ſeu depaſtionẽ,& graſſationẽ, (Græcis eſſet ἐπινέμησις) *mortalitatem* Sigebertus appellat.eamdemque vocem apud alios,præſertim apud Cyprianum obſervare licet. Verum,quod pertinet ad Hypapanten, ſunt qui credant,eam coli quidem Iuſtinianum juſſiſſe, non tamen primum hujus diei cultum inſtituiſſe. Mihi ſententia iſta probatur:& ad Apoſtolorum ævum hanc celebritatem non vane referri opinor. Græci inter Domini Celebritates recenſent: Latini inter Virgini dicatos dies.Ambroſiani tamẽ græco ritu inter illas referunt. Sed ego non ne hîc opportune gradum ſiſtam? Sane tempus admonet miſſionis: Iam enim aſcendit AVRORA. Igitur congenulando ad Benedictionem, in te libens deſino, VIRGO.

Gen. 32.

Finis Libri Secundi.

INDEX

BIBLIOTECA

INDEX CAPITVM
LIBRI SECVNDI ANALECTORVM.

Cap. I. Auctores in l. 2. de orig. jur. & in l. 1. de aq. & aq. pl. arc. Emendatus Apulejus. Explicatus Livius; itemque Vellejus.

Cap. II. Ius civile. CCC.um fori praeſcriptio. Emendatæ Thedoſianæ Conſtitutiones.

Cap. III. De Actionibus. Priſcum eſſe quod dicitur, Obligatio mater actionis.

Cap. IV. De in jus voc. explicata l. 2. præter ſententiam Græcorum, & Latinorum Interpretum.

Cap. V. De Antinomia multa fama inter l. 36. cum in corpus, de acq. rer. dom. & l. 18. ſi ego, de reb. cred.

Cap. VI. Explicata l. 79. ſi chorus, §. area, de legat. 3.

Cap. VII. Actio efficax. ad §. 1. de except.

Cap. IIX. De Malef. & Mathematic. Vlpiani fragmenta reſtituta.

Cap. IX. Ad l. 19. Labeo, de V. S. & ad l. 1. de pact.

Cap. X. Servitus a Servis: Liberi a Libertate. Diverſæ originationis ratio.

Cap. XI. Arbores cremiales. Cremia. Gremia. Ambroſius explicatus.

Cap. XII. De Inventario Tutoris, & Heredis.

Cap. XIII. Antiqua lectio quibuſdam Pandectarum locis defenſa: Apud Tacitum item, & alios.

dantur, *Februarij dies ſecundus, propterea qu d Servatori obviam itum ſit*,ambigua erunt: cum de occurſu Hebræorum accipi poſſint, nempe de Palmarum die. At Hypapante,*Occurſus* a Veteribus dicebatur, vel *Obviatio*:& pro eo die accipitur,quo Simeon occurrens *Virgini-Matri*,Maximum *Infantem* excepit. Verba Sigeberti in Chronic.ann. 542.ab alijs etiam prolata: *Conſtantinopoli mortalitate magnâ inſurgente, ſtatuta eſt ſollemnitas Purificationis B.Mariæ,quæ græce ὑπαπαντὴ, ideſt Obviatio dicitur;eo quod die illo Simeon obviaverit oblato in Templum Domino, & ita mortalitas illa ceſſavit*. Epidemicum morbum,& popularem, ſeu depaſtionē,& graſſationē, (Græcis eſſet ἐπιδήμησις) *mortalitatem* Sigebertus appellat.eamdemque vocem apud alios,præſertim apud Cyprianum obſervare licet. Verum,quod pertinet ad Hypapanten, ſunt qui credant,eam coli quidem Iuſtinianum juſſiſſe, non tamen primum hujus diei cultum inſtituiſſe. Mihi ſententia iſta probatur:& ad Apoſtolorum ævum hanc celebritatem non vane referri opinor. Græci inter Domini Celebritates recenſent: Latini inter Virgini dicatos dies.Ambroſiani tamē græco ritu inter illas referunt. Sed ego non ne hîc opportune gradum ſiſtam? Sane tempus admonet miſſionis: Iam enim aſcendit AVRORA. Igitur congenulando ad Benedictionem, in te libens deſino, VIRGO.

Gen. 32.

Finis Libri Secundi.

INDEX

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE ROMA

INDEX CAPITVM LIBRI SECVNDI ANALECTORVM.

Cap. I. Auctores in l. 2. de orig. jur. & in l. 1. de aq. & aq. pl. arc. Emendatus Apulejus. Explicatus Livius; itemque Vellejus.

Cap. II. Ius civile. CCC.[um] *fori præſcriptio. Emendatæ Theodoſiana Conſtitutiones.*

Cap. III. De Actionibus. Priſcum eſſe quod dicitur, Obligatio mater actionis.

Cap. IV. De in jus voc. explicata l. 2. præter ſententiam Græcorum, & Latinorum Interpretum.

Cap. V. De Antinomia multa fama inter l. 36. cum in corpus, de acq. rer. dom. & l. 18. ſi ego, de reb. cred.

Cap. VI. Explicata l. 79. ſi eborus, §. area, de legat. 3.

Cap. VII. Actio efficax. ad §. 1. de except.

Cap. IIX. De Maleſ. & Mathematic. Vlpiani fragmenta reſtituta.

Cap. IX. Ad l. 19. Labeo, de V. S. & ad l. 1. de pact.

Cap. X. Servitus a Servis: Liberi a Libertate. Diverſæ originationis ratio.

Cap. XI. Arbores cremiales. Cremia. Gremia. Ambroſius explicatus.

Cap. XII. De Inventario Tutoris, & Heredis.

Cap. XIII. Antiqua lectio quibuſdam Pandectarum locis defenſa: Apud Tacitum item, & alios.

Cap. XIV. De inofficioſi querella : Græcorum adnotatio ad extremum verſum l. fratres, C. de inoffic. teſtam. Reſtituta, & explicata quædam obiter in Valerio.

Cap. XV. An hodie querella locum habeat. Rurſus obſervata quædam in Valerio.

Cap. XVI. Apori. Inciti. Deplorati. Ad l. Ael. Sentiam. Anceps videri quod jure Romano ſancitum fuit, non revocare libertatem eum, qui ad pretium participandum ſeſe venum-dari paſſus eſt: de crimine ἀχαριςίας.

Cap. XVII. Legitima tutela, hereditas. Conatus in explicanda difficili ſententia in tit. Inſt. de fiduciar. tutel.

Cap. XIIX. De legum varietate. Ius ἄγραφον, Novum. de ſententia §. idemque juris, qui, & ex quib. cauſ. man. non poſſ. παρέργως de Dicaarchi loco. Explicata l. 1. de legat. praeſt. νόμῳ εἶναι. Galenus contra ſententiam Neotericorum quorumdam defenſus.

Cap. XIX. De termino moto. Ex viſu. Ex voluntate.

Cap. XX. Qui mutuum dedit, an ſtatim repetere poſſit. Explicata l. 2. de reb. cred. Addita quædam ad alios contractus, & ad uſuras pertinentia. De tempore judicati faciendi. De Anatociſmo.

Cap. XXI. Ad titul. de dol. mal. Calumniatores. Prævaricatores.

Cap. XXII. De Antinomia inter l. 61. Minicius, de rei vindicat. & l. 26. ſed ſi meis, de acq. rer. dom. Explicata l. 1. §. 6. C. de vet. jur. enucl. Adnotata

Digitized by Google

notata quædam obiter in Apulejo.

Cap. XXIII. *Honeſtum, licitum. recte dici, fieri non poſſe quod factum contra bonos mores ſit. ἀδιάφορα, μέσα.*

Cap. XXIV. *De Aleatoribus, Suſceptoribus, Alea vetita, & Quinctana.*

Cap. XXV. *De jure Aſyli Eccleſiarum. Templa, Eccleſia, Baſilica, Martyria, Auxilia, Exſilium, Memoria,* Εὐκτήριον, *Oratorium, Oraculum,* Catechumeni *Audientes,* Competentes, Catechumenium, Κυριακὸν, *Dominicum. Clamores, Agapæ, & Tripudia in Eccleſijs.* Βαλλίζειν, *Ballemationes.*

Cap. XXVI. *De* Conſecratione *Altarium, & de Relliquijs Sanctorum. Antimenſia. Priſci mores aliquot ad ſacra myſteria pertinentes.*

Cap. XXVII. *Ad l.* Iul. *Majeſtatis. Ex ea demptum crimen, ſi quis* Imperatori *maledixerit.*

Cap. XXIIX. *Deductio juris a juſtitia, in l. 1. de juſt. & jur. pacti a pactione, in l. 1. de pact. De convicio, in l. 15. de injur.* Gloſſæ *vett. & Gloſſa juris emendata.*

Cap. XXIX. *Stephanus, & Accurſius compoſiti. De Gloſſis Græcis, & Latinis. De Papiniano item, & Bartolo.*

Cap. XXX. *Antichreſis. quando permiſſa.* Ἀντιφώνησις. *Hyperocha. Superfluum. De pecunia conſtituta. Gloſſa juris emendata.*

Cap. XXXI. De *feſtinatione judicantis. Sententiarum Effectus.* ἐξ ἀποτελέσματος. *Factum.*

Cap. XXXII. De *Nuptijs, &* Gradibus. De *arbitrio nubendi. Tentata quædam in Ambroſio,*

 quadam

quadam reſtituta. Luci claro reddita obſcura Triboniani ſententia.

Cap. XXXIII. *Rurſus ſub-notata quadam de Arbitrio, de Raptu, de Nuptijs dilatis. An pater dotet, An exheredet filios, qui contra ſententiam ipſius in matrimonium convenerint.*

Cap. XXXIV. *De furore, redhibitione, & ſeparatione. Enthuſiaſmus.* σωφροσύνη.

Cap. XXXV. *Cera. Rubrica.* παραπλάσματα.

Cap. XXXVI. *Explicatur* ἐναντιοφανὲς *inter l. 2. de bon. eor. qui ante ſent. & l. 29. de jure fiſc.*

Cap. XXXVII. Publica. Reſpublica. Senatores. Commune.

Cap. XXXIIX. Competitiones. Competentes. Impetitores. Impetiti.

Cap. XXXIX. Paradoxum in explicanda ſententia l. 137. continuus, de verb. oblig. Accipere. Volo. in Tacito quadam explicata, quadam forte reſtituta. παρέργως *de Patria ejuſdem.*

Cap. XL. Analecta miſcella, & Elenchi. Ius experiri. Iudiciorum fata. De Iuriſ-dictione, & de perſona Metatheſi quadam. De cubito Niliaco. Antiqua lectio in Tacito confirmata. Firmicus emendatus. De Dominica die, & Palmarum, ſive Bajorum feſto. Capiti-lavium. Perlavia. De alijs diebus. Quadam ex Conſtantini legibus. De triplici ſigno in convocatione ad Eccleſias. Hypapante.

FINIS.

Inſerenda

Inſerenda ſuis locis in hac Editione.
Lib. I.

P:g. 6. v.13. poſt verbum, conſueviſſe, adde: Ad hunc morem pertinent etiam quæ Iuſtin. ſcribit Novell. xcv. & Evſtath. de tempor. c. *de duob. dieb.* Pag. 9. v. 2. poſt verb. Evnapius, adde: Trebellius quoque in Salonino Gallieno, & in altero Gallieno, *auratos, conſtellatoſque balteos* nuncupat. Vide & lib. xi. Cod. l. 1. Nulli licere in fren. Eâdem pag. v. ult. poſt verb. comparans, adde: Firmicus lib. 4. *Eſt itaque Luna aut ſynodica, aut plena, aut dichotomos, aut monoides, aut amphicyrtos.* Vet. Schol. Iuvenal. Sat. 7. *Semeſtris autem Luna dicitur, cum menſis medium permenſa eſt ſpatium. aut xymam dicit, hoc eſt, cui, ut plena ſit, parum admodum deeſt, cum velut anulus in orbem collecta eſt.* Pag. 10. v. 15. poſt verb. nempe, adde: Plaut. Moſtellar. Sc. ſceleſtiorem: *ſpeculo claras, clarorem merum.* Pag. 30. v. 23. poſt verb. *conclusio*, add. (niſi reſcrib. ſit, *conluſio*, ſeu *colluſio.*) Pag. 31. v. 12. poſt ver. ſtatuo, adde: Laurentius apud Auguſtin. Ep. 178. *nec aliquid a juſtitia longius cohiberem.* Pag. 32. v. 1. poſt verb. de Pallio, adde: & apud Fulgent. lib. 2. Et v. 5. poſt verb. poſſit, adde: præſertim quod eum græce ſcripſiſſe, complures crediderint. non vane. nam exſtant Græci Codices in Bibliotheca Auguſtana. Gloſſ. vett. *Propalare*, Αναχωρίσαι. Pag. 37. v. 8. poſt verb. legat. 2. adde: (ut in antiquo Teſtamento Hadoindi: *Ac ſi indignus, tametſi peccator.* & mox: *ac ſi ab inteſtato.* ut & legitur in Teſtamento Bertichranni.) Pag. 38. v. 28. poſt verb. *vocantur*, add. & in Decretis Gelaſij PP. *pro diverſorum Patrum conſolatione.* Et apud Capitolin. in M. Ant. Philoſ. *conſolatuſque, etiam medicos actibus publicis reddidit.* nam non eſt cur emendetur, *conſultuſque*, ut alij volunt. quorum diſtinctionem, & alia recipio. Pag. 42. v. 3. poſt verb. *pecuniam*. Iſidor. Origin. lib. 10. *Diſpenſator vocatur cui traditur adminiſtratio pecuniarum. Et ideo diſpenſator, quia prius qui dabant pecuniam, non numerabant eam, ſed appendebant.* Pag. 84. v. 30. poſt verb. expers, adde: Gloſſ. vett. *Axitas*, Ἀποτελεσματικαί. Pag. 93. v. ult. poſt verb. de legat. 3. add. Fulgentius: *Elogium eſt hereditas in malo.* Cornel.

Tacit.

Tacit. lib. Facetiarum : *Caſi itaque, morum Elogio in filijs relicto*. in antiquo mſs. Gloſſario : *Elogium* : *Carmen, vel Ordo criminum, an vitiorum*(fort. *convitiorum*) *ſive ignominia*. Pag. 94. v. 11. poſt verb. *Indicium*, add. Auguſtin. Ep. 160. *præmiſſâ Notariâ, ad judicia, legeſque perduxit*. Pag. 111. v. 5. poſt verb. *Cancello*, add. Inde *Caraxatura*, in teſtamento Bertichranni. Pag. 113. v. 21. poſt verb. carminis, add. de l. 15. de injur. ago alibi. Pag. 117. v. 15. poſt verb. *ſua*, add. (ſic vertit Hieron.) Pag. 118. v. 10. poſt verb. *putaret*. adde: Vide & Laërt. in Bione. De pœna legis Rhemniæ, & de K in frontibus Calumniatorum, ſcripſerunt alij. Pag 121. v. 6. poſt verb. *ſphragitidas*, add. Vide & Levit. c. xix. 28. Pag. 123. v. 9. poſt verb. voluiſſet, add. Harmenop. 1. tit. 1. §. 6. *πανδέκτην, ὡς πάντων δεκτικὸν τῶν νόμων ἐκάλεσεν*. Idem: *ἃ* (*βιβλία* nempe) *ὡς πάντων δεκτικά*. Pag 124. v. 6. poſt verb. *dicitur*, add. Caſſiodor. de Divin. lect. lib. 1. c. 14. *Ideoque vobis & Græcum Pand. li n reliqui comprehenſum in libris 75*. Pag. 131. v. 9. poſt verb. *dantur*, add. Firmicus de err. profan. relligion. *Quid enim merebatur aliud parricida, niſi ut perpetuâ mutatione flammarum ante ſentẽtiam Dei quotidie flammis ultricibus concremetur?* Pag. 136. v. 15. poſt verb. *guſtare*, add. In l. 40. ad l. Aquil. *ſummatim exponere*.

LIB. II.

Pag. 43. v. 9. poſt verb. proſcriptorum, add. Vid. Vopiſc. in Aurelian. & Cajum lib. 1. Inſt. c. 3. Idemque dici poteſt de tit. *per quas perſonas nob acquir.* Pag. 47. v. 29. poſt verb. & alibi, add. Vide can. 65. Trullan. *de his, qui ante Officinas in novi-lun roges accendunt, & ſuper eos ſaltant*. De *Purgatione* non ago hic. Pag. 52. v. 13. poſt verb. adnotaſſe, add. Vide Nicephor. lib. vi. c. 28. & Auguſtin. Ep. 178. Pag. 56. v. 7. poſt verb. injur. add. Caſſiodor. de Præfect. Prætor. lib. 6. *Curiales etiam verberat*. Pag. 77. v. 29. poſt verb. *reſtat*, add. In ejuſdem Gloſſario : *Incitæ, ultima conditio fortunarum*. Pag. 78. v. 18. poſt verb. ſignificet, add. Hanc vocem nec Theophili Interpres lib. 1. tit. 25. intellexit. Pag. 132. v. 19. poſt verb. lib. 13. add. ex M. Tull. lib. 1. de Offic. Pag. 139. v. 20. poſt verb. *Clamores*, add. *Agapa*. Pag. 152. v. 26. poſt verb. *dabunt*, add. Vide & Nicephor. lib. 13. c. 8.

Corrigenda in hac Editione.

Lib. I.

Pag.1.v.pænult.*verum*.corrig.*utrum*. Pag.9.v.15.ego novam vocem. cor. ego minus tritam. Pag.16.v.16. anctoritatem.cor.auctoritatem. Pag.24.v.12. χτ'.cor. χτ. Pag.30. v.8.Novell.121.cor.Novell.150. Pag. 42. v.23. §. cor. §. 1. Pag.54.v.23.uſurpatam.cor.ſervatam. Pag.56.v.9. *Aeacidam*. cor.*Aeacida*. Pag.57.v.10.prove bialem.cor.proverbialem. Pag.59.v.5. ὥστε. cor. ὥστε. Pag.61. v.29. altêre. cor.latêre. Pag.69.v.24.in qua. cor.in quæ. & v.25.vel. cor. an. & v. ult. quatenus.cor.quatinus. Pag.72.v.18. τῶ. cor. τῶν. Pag.77. v.5.παιδίον.cor.παιδίων. Pag.84.v.8.*impenſa*.cor.*impenſæ*. Pag.89.v.11. εἰς. cor. εἷς. Pag.91.v.24. *inquit*. cor. inquit. Pag.93.v.18.*hæreditatis*.cor.*hereditatis*. Pag.96.v.22.τιμῆ. cor.τιμῆ. Pag.118.v.5.Threijcijs.cor.Thretcijs.v.13.& alias. cor.& alia. Pag.138.v.1. ὅσπερ. cor.ὥσπερ. & v.9.ut id.cor. ut & id rurſus. Pag. 139. v. 27. *currunt*. cor. *currunt*.

LIB. II.

Pag. 1. v. 7. adjectum. cor.adjecta. Pag.3.v.19. ἀφέσεως. cor. ἀφέσεως. Pag. 6. v. 13. *eeſſante*. cor. *ceſſante*. Pag. 7. v.6. a te. cor. apte. Pag. 9. v. 17. men ionem. cor. mentionem. Pag. 15. v. 16. dicamus poſtea. cor. dicamus, poſtea. Pag. 16. v. 18. Iuliani. cor. Vlpiani. Pag. 32. v. 29. ἀπορ' ῥήτων. cor. ἀπορ' ῥήτων. Pag.33.v.16.Iudaiſ- mum.cor. Judai-ſmum. Pag.64.v.18.ἔστιν ἀγογῆ.cor. ἔστιν ἀγωγῆ. & v.20. αγωγῆς. cor. ἀγωγῆς. Pag.65.v.22.exheredatio.dele. Pag.84.v.19.conſuetu in m.cor.conſuetudinem. Pag.86.v.30. ſcxûs. cor. ſexûs. Pag. 89. v. 26. Poteſtas. cor. Poteſtatem. Pag.91.v.6. Leges,&c. Hic locus ſic explendus: Leges olim æri, aut ligno incidere moris erat, ut notum eſt. Inde dictæ XII.Tab. Ovid.

Digitized by Google

— *nec verba minantia fixe*
Aere legebantur. —

Pag.92.v.19.Tacito.cor.Tacitus. Pag.:oo.v.ul.ἀλλ'cor.ἀλλ' Pag.109.v.8. συντελεῖς. cor. συντελεῖν. Pag.113.v.19. non tranſeat.cor.tranſeat. Pag.119.v.7. Procheir. cor. Procheiro. Pag.127.v.11.Alcinorum.cor.Alcinoum. Pag.144.v.23. *encamia*. cor.*encænia*. Pag.148.v.10. Sy-nodo. cor.Syn-odo. Pag.152.v.11.*de eodice*. cor.*de codice*. Pag.154.v.29. ἴχνη. cor.ὄϊνη. Pag.155.v.27.*ſieut*.cor.*ſicut*. Pag.167.v.27.*templo conſecrato*, cor.*templo non conſecrato*. Pag.168.v.21.*menſâque*. cor. *menſamque*. Pag.176.v.13. λαϐῶν. cor. λαβὼν. Pag.180.v.18.mulctati.cor.multati. Pag.183.v.7.ſi.cor.ſit.& v.30.ἀσεϐειας.cor.ἀσεϐείας. Pag.190.v.17.hemi-ſtichio præpoſito : — *& multum terret factura ſecurum*. dele iſta, & hæc ſubſtitue, quæ per errorem prætermiſſa: Siſinnius de Baſilio: οὗ νόμος ἡ γλῶττα τῆ ἐκκλησίᾳ. id. *Cujus lex lingua Eccleſiæ*. Pag.197.v.20.domo. cor.domûs. Pag.198.v.17.reſtitu. cor. reſtitui. & v.19.fundum. cor.feudum. Pag.200.v.2.ttahere. cor.trahere. Pag.205.v.5.Complures.cor.Complura. Pag. 208.v.30.producta.cor.productis.

MANVELE IN ROMA BIBLIOTECA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google